Б. Хинаят, И. Такач, Б. Қапалбекұлы

A1

A2

B1

ҚАЗАҚ ТІЛІ

Мажар тілділерге арналған оқу құралы

Хинаят Бабақұмар, Такач Ибойа, Қапалбекұлы Бижомарт

ҚАЗАҚ ТІЛІ

(мажар тілділерге арналған оқу құралы)

A1, A2, B1

Khinayat Babakhumar, Takács Ibolya, Bizhomart Kapalbekuly

Kazak nyelvkönyv magyar ajkúak számára

Kezdő és középhaladó szint (A1, A2, B1)

Астана, 2023

УДК 811.512.122 (075.8)
ББК 81.2Қаз-923
Е12

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитетінің тапсырмасы бойынша
«Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ҰҒПО» КЕАҚ әзірледі

Хинаят Бабақұмар, Такач Ибойа, Қапалбекұлы Бижомарт. **Мажар тілділерге арналған қазақ тілі оқулығы. 1-кітап. Бастауыш және орта деңгей (A1, A2, B1).** Мажар және қазақ тілінде. 288 б.

ISBN 978-601-7822-99-6

Бұл тіл оқулығы кириллица жазуын білмейтін, қазақ тілін үйренуді бастаған мажар (венгр) тілділерге арналған. Сонымен қатар қазақшасын нығайтып, әрі қарай дамытқысы келетіндерге де ұсынылады.

Кітаптың арқауын қазақ ауызекі тілінің негізгі сөздік қоры мен оның мажарша баламалары құрайды. Оқулықта қазақ грамматикасы мен морфологиясының негіздері септелу, жіктелу, түрлену жолдары мысалдар арқылы талданған. Қазақ және мажар (венгр) тілдерінің фонетикалық және грамматикалық ерекшеліктерін салғастыра талдауға ден қойған. Қазақ фонетикасының ерекшеліктері мен дыбысталу дағдысына екі сабақ арналған.

Оқулықтағы жаттығулар мен диалогтер өзара логикалық ретпен грамматикалық ережелерді үйренуге, жаттығуға, қазақша мәтіндерді өңдеуге және сөйлеу дағдыларын біртіндеп жетілдіруге жетелейді. Грамматикалық ережелерді түсінуге және қолданылуын игеруге түрлі сипаттағы иллюстрациялық мәтіндер олардың мажарша тәржімасы көмектеседі. Оқулықты дайындауда шет тілді оқытудағы кейбір соны тәсілдер ескерілген және мажартілді қолданушының қолайына икемделген.

Түрлі тақырыптық блоктарда елтаным, қазақ ғұрып-дәстүріне қатысты мәліметтер берілген, сондай-ақ әдеби және фольклорлық мәтіндермен көркемделген.

Khinayat Babakhumar, Takács Ibolya, Bizhomart Kapalbekuly. **Kazak nyelvkönyv magyar ajkúak számára. 1. kötet. Kezdő és középhaladó szint (A1, A2, B1).** 288 o.

ISBN 978-601-7822-99-6

E nyelvkönyv a cirill betűket nem ismerő, a kazak nyelvvel még csak most ismerkedő magyar anyanyelvűek számára készült, de azoknak is ajánljuk, akik már meglévő alapfokú nyelvismeretüket szeretnék megerősíteni és tovább fejleszteni.

A nyelvkönyv **alapját** a kazak beszélt nyelv mindennapi kommunikációban használt alapszókincse és annak magyar megfelelői képezik. A kazak fonetika sajátosságait és a hangváltozásokat a tankönyv elején két lecke ismerteti. A szerzők külön hangsúlyt fektettek a kazak és magyar nyelvek közötti fonetikai és grammatikai hasonlóságok és eltérések bemutatására.

A nyelvkönyv a kazak nyelvtan, főként a morfológia alapjait ismerteti, ragozási táblázatokkal és példamondatokkal. A pontos megértés érdekében a kazak szövegek magyar fordítását is megadja a könyv. A tankönyv témái, gyakorlatai tematikus blokkokban kapcsolódnak az egyes nyelvtani fejezetekhez. A leckék egy-egy hétköznapi témát dolgoznak fel olvasmányok és életszerű párbeszédek formájában.

A könyv tartalmaz országismerettel, helyi szokásokkal, népi hagyományokkal kapcsolatos információkat is, amelyeket szépirodalmi idézetek és folklórszövegek egészítenek ki.

© Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Тіл саясаты комитеті, 2023
© Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы, 2023
© Хинаят Бабақұмар, Такач Ибойа, Қапалбекұлы Бижомарт, 2023

АЛҒЫ СӨЗ

Оқу құралын жазу - білім мен білікті өзгеге беру, үйрену. Бірақ қандай білім? Ең бастысы, үйретілетін тілдің рухы, сипаты ашылуы керек. Тілдің логикасын түсіндіру – үлкен еңбек, өйткені бұл сөйлеушінің әлемді тану бейнесі. Тілді қалыптастырушылардың рухын оның дамуы мен өзгеруінен де байқауға болады. Демек тіл әлемін ашу - үлкен шытырман. Қазақша «Аққас!» бата-тілектің мажарша „Egészségedre!" (сау бол) деген баламамен бере аласыз. Мажаршасы тұтас, мінсіз кемел жағдайды меңзесе, ал қазақша баламаның мағынасы өзгеше, «қасың ағаратын жасқа жет!» дегенді білдіреді.

Түркі тілдеріне тән мұндай сансыз ерекше сипатты әлемнің басқа жетекші тілдері арқылы берер болсақ, ол мүлдем көмескі тартады, мәні жоғалып кетуі де ықтимал. Мажарларға өзінен-өзі түсінікті нәрсені, мәселен дыбыстық құбылыстарды, грамматикалық формаларының, тіпті бағыныңқы сөйлем құрылымының болмайтындығын түсіндіріп жатудың өзі артық. Түркі тілдерінің қолданысы неғұрлым кеңірек таралсын десек, іргелі жұмыстарды тікелей атқарып, тіл үйретуде өзге қосымша тілді пайдаланбау қажет. Геосаяси тұрғыдан біз мұндай қадамды ең алдымен Анадолы (бұрынғы османлы) түрік тілін игеруден бастадық, оның өзінде тіл үйретуге қолайлы тілдескіш және әдістемелік құралдар және сөздіктер де өте кешігіп жарыққа шықты.

Бұл үдерісте біз келесі қадам ретінде қазақ тілін таңдадық. Кеңес империясының ыдырауымен көптен күткен мажар-қазақ тікелей қатынасына жол айқара ашылды. Тұран аймағы мажарлар үшін тарихи және мәдени маңызды өңір болып табылады. Бұл ынтымақтастықта түркі тілдерінің қыпшақ тармағына жататын (анадолы түріктерінен айырмасы бар) қазақ тілі жетекші рөл атқарады, сондай-ақ бұл тілді білу басқа көптеген түркі халықтарына жол ашады. Қазірдің өзінде Қазақстан аумағынан тыс Өзбекстанда, Моңғолияда және Ресейде, сонымен қатар Қытай мен Кіші Азияда өте көп адам қазақ тілінде сөйлейді.

Біздің халықтар арасындағы бауырлас жанашырлық білімге ықпал ететін күш болады деген сенімдеміз. Өйткені Мажарстанды қоршап тұрған көршілес жеті бірдей мемлекетте тұратын, сандары да едәуір әлемдегі мажар қауымдастығы қазақ бауырлардың мұндай игілікті бастамасын қуана қабылдайды.

Оқу құралының авторлары нағыз жаңашыл, жолашар жұмыс атқарды. Олар өте бай тілдің табиғатын мажар тілді үйренушілерге нақ беруге күш салды. Тапсырманың ерекше сипаты басынан-ақ байқалды. Өзге тілді үйренуші үшін тілдің фонологиялық негіздерін нақтылау керек болды және отаршылдық дәуірдегі зорлық-зомбылық саясатының нәтижесінде қазақ тіліне енген жат сөздерді талдап алуға тура келді. Латын графикасына көшу үдерісінің әлі аяқталмағаны, жалпы бұрынғы тұтқыннан құтылғандар сияқты қазақтардың да тіл жаңартуын еңсеруі өте қиынға түсті. Қазақ тілін өзге халықтар арасында барынша кең әрі терең тарату мақсатында оқу құралын құрастырушылардың жоспары бойынша бұл еңбек ары қарай тілдесу кітапшасымен, қазақ грамматикасының жеке томымен, соңында қазақ және мажар қостілді сөздігімен толықтырылмақ. Осы құралдарының көмегімен университетте қазақ тілін оқыту үдерісі және ғылыми зерттеулер жаңа серпінге ие болады дейміз.

Ізгі істің майталмандарына Жаратқан-Ие жар болсын!

Доктор Келемен Андраш
Қазақстанда мажар елшілігінің ашылуын жүзеге асырған,
Мажарстан сыртқы істер жөніндегі бұрынғы мемлекеттік хатшысы,
қоғам қайраткері, саясаткер

ELŐSZÓ

Ha az ember nyelvkönyvet ír, tudást szeretne átadni. De milyen tudást? Mindenek előtt meg kell szólaltatni az adott nyelv lelkét. Megértetni logikáját, mert ebből kerekedik ki a beszélőben a világ képe. Kialakulásában, változásában megragadható a nyelv alakítóinak lelkülete is. Egy új világ felfedezése pedig óriási kaland. Amikor értelemszerűen lefordítjuk a kazak jókívánságot: Akkasz!, az magyarul úgy hangzik, hogy „Egészségedre!" A magyar kifejezés az egészt, a hibátlanul jó állapotot kívánja; a kazak kifejezés jelentése pedig „fehér szemöldök": vagyis: -Érd meg azt a kort, amikor fehér lesz a szemöldököd!

Pedig épp ez az eredetiség esik ki, ha egy világnyelv közvetítésével tudunk csak megismerkedni valamelyik türk nyelvvel. Arról nem is beszélve, hogy lépten-nyomon olyasmit magyarázgatnak, ami a magyaroknak magától értetődő, pl. a hangrendet vagy a nyelvtani nemek hiányát, vagy éppen a mellérendeléses mondatszerkezetet. Ha azt akarjuk, hogy a török nyelvek ismerete szélesebb körben elterjedjen, szükség van közvetlen alapművekre, a közvetítő nyelvet kikapcsoló nyelvoktatásra. Geopolitikailag érthetően ezt először az anatóliai (volt oszmán-) török nyelvvel kezdtük: nagy késéssel, de sorban jelentek meg nyelvoktatásra alkalmas társalgási és nyelvi anyagok, valamint szótári kiadványok.

Ebben a folyamatban a most következő lépcsőként választásunk a kazak nyelvre esett. A szovjet birodalom szétesésével megnyílt az út a régóta vágyott közvetlen magyar-kazak találkozásokhoz. A Turáni térség a magyaroknak történelmileg és kulturálisan fontos terület. A kazak nyelv központi szerepű, a török nyelvek kipcsák ágához tartozik (szemben az anatóliai törökkel), s e nyelv ismerete sok más türk néphez is utat nyithat. Ám magát a kazak nyelvet is beszélik sokan Kazakisztán területén túl Özbegisztánban, Mongóliában és Oroszországban, de kínai területen és Kis-Ázsiában is.

A népeink közti rokonszenv várhatóan a tanulást előrelendítő erő. Hiszen az érdeklődő magyarok, akik a Magyarországot körülvevő hét szomszédos országban is jelentős számmal élnek és azok is, akik a nagyvilágban a magyar közösségeket alkotják, szerte a világon örömmel fogadják a kazak testvérek kéznyújtását.

A jelen nyelvkönyv megalkotói igazi úttörő munkát végeztek. Egy rendkívül gazdag nyelv átadásának gyürkőztek neki. A feladat különleges volta már az első lépésnél megmutatkozott. Hangtani alapokat kellett tisztázni; valamint meg kellett birkózniuk azzal a kihívással, hogy a gyarmati korszak erőszakos oroszosító politikája következtében számos idegenszerűség jelent meg a kazak nyelvben. Igen nagy kihívás volt, hogy a latin betűs írásra való áttérés folyamata még nem zárult le, s mint a korábbi béklyóktól megszabadult közösségek általában, a kazak is nyelvújításba kezdett. A kazak nyelv minél szélesebb körű és mélyebb ismeretének elterjesztése végett, alkotóinak terve szerint ez a könyv a továbbiakban kiegészül egy társalgási füzettel, a rendszeres kazak nyelvtan külön kötetben való ismertetésével, s végül egy kazak és magyar szótárral. Ezekkel az eszközökkel az egyetemi nyelvoktatás és a tudományos kutatás is új lendületet nyerhet.

Isten segítse az úttörő munka hőseit!

2023. október 1.

Dr. Kelemen András
az első kazakisztáni magyar nagykövetséget megnyitó
volt magyar külügyi államtitkár, politikus

АРНАУ СӨЗ

Қолдарыңызда – мажар тілділерге арналған қазақ тілінің тұңғыш оқулығы. Қазақша бастап үйренуге, орта деңгейді игеруге жетелейді. Оны жазуда жол соқпақты болмады: тиянақталған грамматикалық атаусөз баламаларының болмауын айтудың өзі жеткілікті. Авторлар 2002 жылы шыққан Қазақ академиялық грамматикасын басшылыққа алды.

Қазақ тілін үйренемін деген мажарларға әуелгі кедергі – кириллица. Алдағы уақытта Қазақстан да латын графикасына көшу күн тәртібінде тұрғандықтан, бұл қиындықтың өздігінен жойылатыны аян.

Тіл үйренудегі келесі кедергі – қазаққа тән дыбыстардың айтылымы. Оқулыққа қосымша арнайы аудиоматериал әзірше жоқ, бірақ еркін дереккөздердегі сан алуан қолжетімді қазақша аудио, видеоматериалдар талаптанушыларға көмекке келеді.

Қазақ тілінің шақ жүйесі, әсіресе, көмекші етістіктердің қолданысы мажар тілінен одағай. Дегенмен, екі тіл де морфологиялық тұрғыдан жақын типке жатады. Сондықтан да басқа еуропалықтардан гөрі мажарларға қазақ тілін үйрену оңайырақ. Себебі екеуіне де агглютинация аффиксті-конъюгациялық сипат тән. Жалғау-жұрнақты таңдағанда, дауысты дыбыстардың үйлесуі мажарлар үшін жаңалық емес, грамматикалық жыныстардың болмауы да бірдей. Екі тілге ортақ сөздер де баршылық. Мысалы: alma-алма, balta-балта, kék-көк, béka-бақа, szél-жел, ész-ес, kicsi-кіші, köpenyeg-кебенек, borsó-бұршақ, orsó-ұршық, alacsony-аласа, késik-кешікті, buzogány - бұздыған, árok-арық, tolmács-тілмаш, kecske-ешкі, kos-қошқар ...

Оқулықтағы 14 тарау материалы қазақ грамматикасы мен тұрмыста жиі қолданылатын лексикамен таныстыра отырып, сөйлесу дағдысын қалыптастыруға жетелейді. Бұл кітапта етістіктегі сегіз шақтың төртеуі қамтылған, келер шақ 2-кітапқа ойысты.

Модульдар тақырыпқа қатысты жиі қолданылатын сөздер мен тіркестерді қамтиды. Олардың кейбірі мәтін мен диалогтарда көрініс таппаса да, үйренушінің сөздік қорын жетілдіруге, қазақ тілінің табиғатын ашуға мүмкіндік береді.

Грамматиканы пысықтайтын жаттығулар мен мәтін, диалогтар тілдік дағдыларды меңгеруге, оның санада қатталуына бағытталған. Кейбір модульдер ұзақ болғандықтан олар шартты түрде бөліктерге бөлінген, арасында жаттығулармен пысықталған. Глоссарийде етіс сөздер инфинитив түрінде, ал мажарша сөздік формасы 3-жақтың жекеше түрінде берілді. Көлбеу сызық - / белгісі синонимдер мен балама шешімдерді ажырату үшін қолданылған.

Бірінші кітапты меңгерген мажар өзін қазақша таныстыра алады, жөн сұрасады, отбасы туралы баяндайды, қажетті сұрақтарды қояды, дүкендер аралап, жол сұрайды, қарапайым хат та жазады.

Қазақ тілін үйрену үлкен сынақ, бірақ оны игеру Орталық Азиядағы, Оралдағы және Кавказдағы басқа да бірнеше қыпшақ түрік тілдерін еркін түсінуге мүмкіндік сыйлайды.

Бастамаға үн қосып, жан-жақты қолдау көрсеткен ұйымдарға, атап айтсақ, Шығыс және Орталық Еуропалық зерттеулерді қолдау қоры, Мадияр-Тұран қоры, Лакителек институты, Роваш - руна жазу қоры, Алматыдағы Мемлекеттік тілді дамыту институты сияқты ұйымдарға арнайы алғыс айту парызымыз!

Оқулыққа қатысты ұсыныс пен пікірлеріңізді Қазақ Мемлекеттік тілді дамыту институтына (info@mtdi.kz) жолдауыңызға болады.

Авторлар

BEVEZETÉS

Az olvasó az első olyan kazak nyelvkönyvet tartja kezében, amely magyar anyanyelvűeknek készült, kezdő és újrakezdő nyelvtanulók számára. A szerzők előtt nem állt kitaposott út, amelyet követhettek volna. A kazak nyelvtani fogalmak megfelelő magyar alakjának kiválasztása is fejtörést okozott, mivel a felhasznált forrásokban nincs egységes nyelvtani terminológia. Legmegbízhatóbb forrásul a 2002-ben megjelent Kazak akadémiai nyelvtan szolgált.

A kazakul tanulók számára az első akadályt a cirill írás jelenti. A könyv megadja a cirill betűk nyomtatott és írott alakjait is. A közeljövőben várhatóan már ez a nehézség is elhárul, mivel Kazakisztánban napirenden van a latin írásra történő áttérés.

A következő nehézség a nyelvtanulás során a speciális kazak hangok kiejtése. A nyelvkönyvhöz egyelőre nem készült hanganyag, de szabad hozzáférésű forrásokban már számos kazak audio-, és videóanyag elérhető.

A kazak nyelvtanban az igeidők rendszere és a segédigék használata nagy eltérést mutat a magyartól, viszont alaktani szempontból mindkét nyelv ugyanabba a típusba tartozik. A kazak nyelv a magyarhoz hasonlóan agglutináló (toldalékoló-ragozó) nyelv, ami a főnév- és igeragozásban is megmutatkozik. A megfelelő toldalék kiválasztásánál a magánhangzók illeszkedése a magyarok számára nem újdonság, a nyelvtani nemek hiánya is természetes. Még közös eredetű, hasonló szavakat is találunk a két nyelvben. Pl.: alma, balta, buzogány, csákány, árok, tolmács, kecske, kos, borsó, seregély, orsó, alacsony, késik, kék, béka, szél, ész, kicsi, köpenyeg stb.

A könyv 14 leckéje szűk keretet szab a kazak nyelvtan és a leggyakrabban használt lexika megismertetésére. A 9 igeidőből csak négyet tartalmaz, a jövő időt már nem tárgyalja. A leckékben a szerzők megadták az adott témához kapcsolódó leggyakrabban használt szavak és kifejezések listáját. Ezek mindegyike nem szerepel az olvasmányokban, de lehetőséget ad a szókincsbővítésre.

Az olvasmányokhoz és a nyelvtani anyagokhoz kapcsolódó gyakorlatok fontos részét képezik a tanulási folyamatnak, azok kihagyásával nem szerez használható nyelvtudást a tanuló. A leckék hosszúak, érdemes azokat részekre bontva feldolgozni. A szószedetben a kazak szótári alak a főnévi igenév, a magyar szótári alak pedig az egyes szám 3. személyű alak. A / (per) jel a szinonimákat, alternatív megoldásokat választja el egymástól.

A könyv tananyagát elsajátító személy képes lesz arra, hogy bemutatkozzon, önmagáról és családjáról beszéljen, kérdéseket tegyen fel, vásároljon, közlekedjen, útbaigazitást kérjen és hogy egyszerűbb levelet írjon.

A szerzők a nyelvkönyvben következetesen „a kazak” alakot használták, ez áll közelebb az eredeti „қазақ” szóhoz. A „kazah” etnonim az oroszból került a magyarba. A hasonló hangzású „kozák” szótól való megkülönböztetésül kezdték használni a „kazah” alakot.

A kazak nyelv elsajátítása nagy kihívás, de megéri felvállalni, mert ismerete több más kipcsak török nyelv megértését is lehetővé teszi a közép-ázsiai, az Urál-vidéki és a kaukázusi térségekben.

Hálás köszönetünket fejezzük ki azoknak a szervezeteknek, amelyek e kezdeményezést felkarolták és a könyv megírásához átfogó támogatást nyújtottak, így a Kelet- és Közép-Európai Kutatási Támogatási Alapnak, a Magyar-Turán Alapítványnak, a Lakiteleki Intézetnek, a Rovás Alapítványnak és az Kazak Állami Nyelvfejlesztő Intézetnek (Almati).

A tankönyvvel kapcsolatos javaslataikat, észrevételeiket a szerzők a Kazak Állami Nyelvfejlesztő Intézet címére (info@mtdi.kz) várják.

A szerzők

БІРІНШІ САБАҚ - ELSŐ LECKE

Қазақ жазу таңбалары және дауысты дыбыстар - A kazak ábécé és magáhangzók

Грамматика: Дауысты дыбыстардың айтылуы
Nyelvtan: A magánhangzók kiejtése.

A kazak ábécé

Nyomtatott alakja	A betű neve	Megjegyzés
А а	a	kemény
Әә	e	lágy magánhangzó, az angol [æ] hangra hasonlít
Б б	be	kemény vagy lágy
В в	ve	a kazak nyelvben nincs ilyen hang, lehet kemény vagy lágy
Гг	ge	mindig lágy, a kazak szavak elején és végén nem fordul elő
Ғғ	ga	mindig kemény
Дд	de	kemény vagy lágy
ЕЕ	je	mindig elöl képzett
Ёё	jo	kazak szavakban nem fordul elő
Жж	zse	kemény vagy lágy, a beszélt nyelvben gyakran дж-nek ejtik
Зз	ze	lehet kemény vagy lágy
Ии	i	a kazak nyelvben nincs ilyen hang, előfordulhat kemény vagy lágy szavakban
Йй	ij	lehet kemény vagy lágy
Кк	ke	mindig lágy hang
Құ	qa	mindig kemény hang
Лл	le	kemény vagy lágy is lehet
Мм	me	kemény vagy lágy is lehet
Нн	ne	kemény vagy lágy is lehet
ң	ng	nazális (orrhang), kemény vagy lágy
Оо	o	hátul képzett, a kazak szavak végén nem fordul elő
Өө	ö	a magyar ö-nek felel meg
Пп	pe	kemény vagy lágy
Рр	r	kemény vagy lágy
Сс	sze	kemény vagy lágy
Тт	te	kemény vagy lágy

Уу	u	a kazak nyelvben nincs ilyen hang, többféle kiejtése van
Ұұ	u	kemény, ajakkerekítéses hang, röviden ejtjük, az „o” és „u” közötti hang
Үү	ü	a magyar ü-nek felel meg
Фф	ef	a kazak nyelvben nincs ilyen hang, számos átkölcsönzött szóban a kazakok п-nek ejtik
Хх	ha	csak átkölcsönzött szavakban fordul elő
h	h	kevés szóban fordul elő, lehet kemény vagy lágy – a latin ábécéből átvett betű
Цц	ce	csak oroszból átkölcsönzött szavakban fordulnak elő
Чч	cse	
Шш	sa	kemény vagy lágy
Щщ	scsa	oroszból kölcsönzött szavakban fordul elő, és néhány kazak szóban.
Ъъ	жуандық белгі	a kemény jel csak oroszból átkölcsönzött szavakban fordul elő
Ыы	i	hátul képzett hang, csak kemény szavakban fordul elő
Іі	i	lágy ultrarövid hang, a latin ábécéből átvett betű
Ьь	жіңішкелік белгі	a lágy jelet csak oroszból kölcsönzött szavakban használják
Ээ	Э	csak oroszból kölcsönzött szavakban
Юю	ju	kazak eredetű szavakban 3 hangot jelöl [йұw, йүw]
Яя	ja	két hankét hangot jelöl [йа, йə]

A napjainkban használt kazak-cirill ábécé 42 jelből áll, amelyből **26** mássalhangzó, **12** magánhangzó, **2** *diffúz magánhangzó (diftongoid)* hang **(И, У)** és 2 jel (**Ъ** a keményjel, **Ь** a lágyságjel). Az utóbbi két jel orosz szavakban és orosz közvetítéssel európai nyelvekből kölcsönzött szavakban fordul elő.

A 42 jelből **33** a cirill ábécéből származik, ezekhez járul még **9**, a kazak nyelvre jellemző specifikus hangokat reprezentáló jel.

- Ezek a következők: **Ә, Ғ, Қ, Ң, Ө, Ұ, Ү, Һ, І.**
- A kazakban a többi türk nyelvben nem létező 3 specifikus magánhangzó van: **Ы, І, Ә**
- Kazak szavakban nem fordulnak elő a következő betűk: **В, Ё, Ф, Х, Ц, Ч, Ъ, Ь, Э.**

A kazak cirill betűk írott alakja

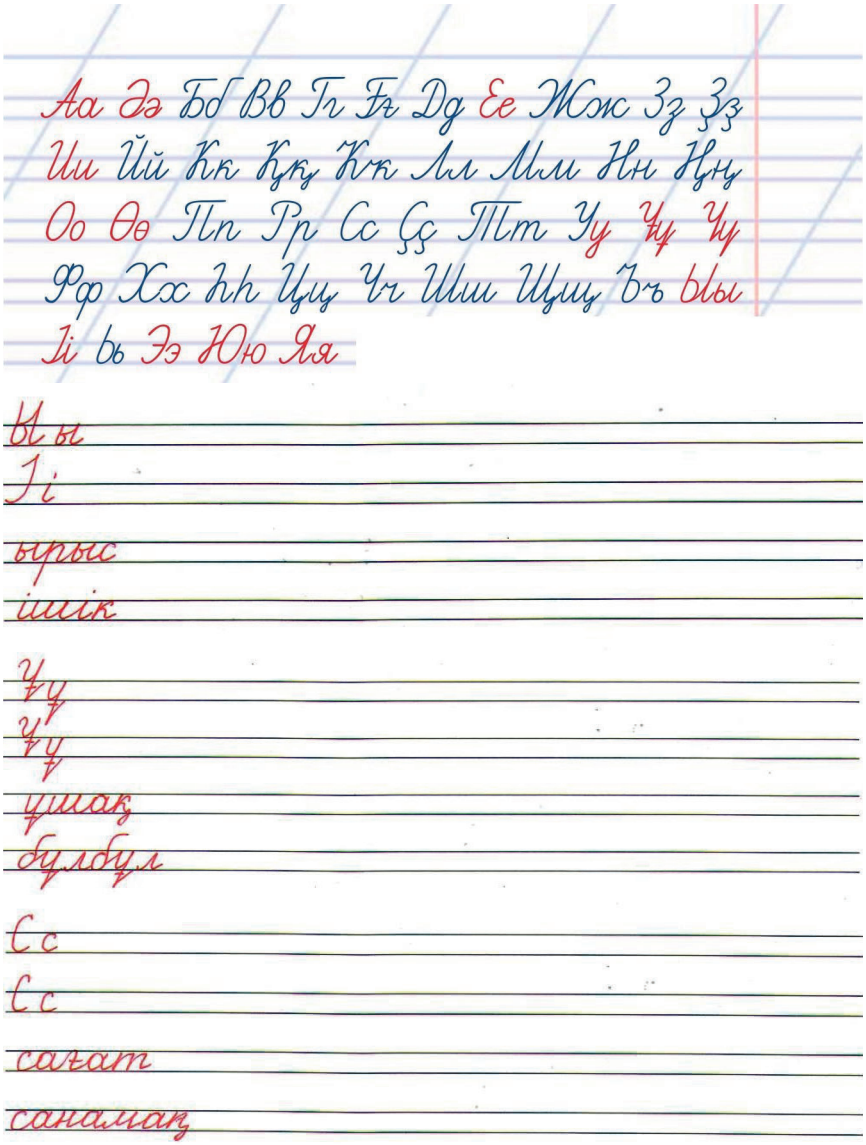

I.2. MAGÁNHANGZÓK -дауысты дыбыс

A mai nyelvtani felfogás szerint a kazak nyelvben mindössze 12 magánhangzó van, de ezeket 15 betű jelöli.

A kazak nyelv hangjainak artikulációs leírása szerint a kazak nyelvben **9** monofon hang van: **А, Ә, Ы, І, У, Ұ, Е, О, Ө**

Hat írásjelet - **’Ё, Э, Ю, Я, И, У’** – az orosz írásból erőltettek a kazak ábécébe, közülük kettőt - **’И** és **У’** – *diffúz magánhangzónak* (*diftongoid* hangnak) tekintenek

A kazak nyelvben nincs hosszú és rövid magánhangzó.

Az ’A, O, Ө, Y’ – t megközelítőleg a magyar A, O, Ö, Ü rövid hangoknak megfelelően ejtjük ki. Viszont vannak «nehéz» magánhangzók.

A kazak magánhangzók osztályozása

Hangképzés nyelvállás szerint / тілдің қатысына қарай		Az állkapocs nyílásszöge szerint /жақтың қатысына қарай		Az ajkak helyzete szerint/ еріннің қатысына қарай	
kemény жуан	lágy жіңішке	nyílt ашық	zárt қысаң	ajakkerekítéses еріндік	ajakréses езулік
A, O, Ы, Ұ	**Ә, Е, Ө, Y, І, И**	**А, Ә, Е, О, Ө**	**Ұ, Y, Ы, І, И**	**О, Ө, Ұ, Y**	**А, Ә, Е, Ы, І, И**

A kazak nyelvben 8 magánhangzó **kemény – lágy párt** alkot:

Kemények	A	O	Ұ	Ы	-
Lágyak	Ә	Ө	Y	I	E

A ’**E**’ is lágy, de nincs kemény párja.

A kemény magánhangzók kiejtésekor a nyelv hátramozdul, a lágyak kiejtésekor pedig előre.

A kazak szavak vagy csak kemény vagy csak lágy hangokból állhatnak. A más nyelvekből átvett szavakra ez a szabály nem vonatkozik.

A magánhangzók kiejtése

А а

Hátul képzett, a magyar ’A’-nál keményebb hang, .

Egyes szavakban a ‘ш-ш’, ‘ш-й’, ‘ж-й’ hangok között lágyan, ”Ә” hangnak ejtődik.

Pl.: шай [шәй] – tea, жай [жәй] – egyszerű, szokásos, шаш [шәш] – haj.

Ә ә

Lágy hang, kiejtésekor a nyelv hegye az alsó fogakhoz szorul, a nyelvhát maximálisan lesüllyed és a nyelv előremozdul. A kazakban nagyon jellegzetes a palatális, ajakréses, röviden ejtett, nyílt, lágy hang. Képzése kissé hasonlít az I hangéhoz (mint a map, plan angol szavakban).

Az ’Ә’ a lágy szavak <u>első szótagjában</u> fordul elő. Szélesre nyitott szájjal ejtett hang. Leggyakrabban az **е** és az **і** magánhangzókkal, ritkán az **ү**-vel fordul elő egy szóban.

Pl.: әже – nagymama, әңгіме – elbeszélés, әке – apa, ән – dal, тәртіп – rend, әдебиет – irodalom, мәдениет – kultúra, әдемі – csinos, szép, әлем – világ, сән – divat, Күлән – női név

Arab, perzsa kölcsönszavak <u>utolsó szótagjában</u> fordul még elő. Pl.: күнә – bűn, куә – tanú, жүдә – vajon, күмән – kétség.

A kemény **а**-tól a lágy kiejtés különbözteti meg az **ә**-t, amely teljesen más jelentést ad a szónak

нан (kenyér) – нән (óriási),
сал (tutaj) – сәл (egy kicsit),
алды (vette) – әлді (erős)

Е е

Lágy, ajakréses hang. Az orosz ’Е’ hangtól eltérően hangsúlytalan helyzetben is ’Е’ marad (úgy mint a törökben).

Szó elején egy [Й] kiegészítő hang kapcsolódik hozzá, így [**ЙЕ**]- nek ejtik, mint az orosz если szóban. Pl.: ер – nyereg, ертең – holnap, ел – tömeg, nép, törzs, ет – hús. Más pozíciókban lágyan ejtett [Е] marad. Gyakran az [і] hanggal fordul elő egy szóban.

Az idegen ajkúak gyakran összetévesztik az ә hangot az е-vel, pedig teljesen más értelmet adnak a szónak. Az е hanghoz képest kevésbé szélesre nyitott szájjal ejtjük.

бәрі (mind) - бері (ide)
сән (dísz) - сен (te)
сәл (egy kicsit) - сел (özön, áradat)

И и

Mai felfogás szerint lágy, zárt, ajakréses magánhangzó. Bármely szótagban előfordulhat.

Két hangot is jelölhet. Kemény szavakban keményen, lágy szavakban lágyan ejtjük. Pl.:

kemény szavakban **’ый’**	*lágy szavakban* **’ій’**
жиналыс[жыйналыс] – gyűlés	шикі [шійкі] – nedves, nyers
қи [қый] – vág	ки [кій] – felvesz (viseletet)
қиын [қыйын] – nehéz	киім [кійім] – ruházat, öltözet
бидай [быйдай] – nehéz	киіз [кійіз] – nemez
тиын [тыйын] – aprópénz	тиін [тійін] – mókus
биыл [быйыл] – búza	биік [бійік] – magas
диқан [дыйқан] – paraszt	сирек [сійрек] – ritka
мирас [мыйрас] – hagyaték	жирен [жійрен] – sötétsárga (lószín)

b) Egyszótagú szavakban az ’и’ legtöbbször lágy.
би [бій] – tánc, ит [ійт] – kutya, иіс – illat, ине – tű
de néha kemény! Pl.: а ми [мый] – agy szóban.

Й й

A kazahk nyelvben az "й" hang előfordulhat kemény és lágy szótagokban is. Pl.: kemény szótagokban: сыйлық [сыйлық - ajándék], бой [бой - testmagasság], құймақ [құймақ - palacsinta]

lágy szavakban: көйлөк [ruha], жейде [жейде ing], әйнек [әйнек üveg], т.б. сөздерде кездеседі.

Kazak szavakban az "й" hang szó elején soha nem jelenik meg.

О о

Kemény ajakhang, keményebb, mint a magyar **’О’**, ejtésekor a nyelv hátramozdul. Az orosz ’О’-tól eltérően hangsúlytalan helyzetben nem lesz belőle ’А’. Csak első szótagban fordul elő.

Pl.: орман – erdő, орамал – kendő, от – tűz, láng, legelői fű, он – tíz, ой – gondolat, долана – galagonya (gyümölcs), ол – ő (névmás).

Szó elején az [**о**]-t [wo] diftongusként ejtik. Pl.: он (tíz) kiejtése [у'он], орыс (orosz) kiejtése [у'орус]. Szó végén orosz közvetítéssel átvett kölcsönszavakban fordul elő. Pl.: кино, домино

Figyelem! Ha az első szótagban [о] van, a másodikban pedig [ы], akkor az **ы** magánhangzó **[ұ]** ajakhangként ejtődik. Pl.: қолым [қолұм], орны [у'орнұ]

Өө

Lágy ajakhang, kiejtésekor az ajkak erősen előrenyúlnak, a nyelv előremozdul. A magyar **'Ö'** hangnak felel meg. Csak első szótagban fordul elő. Pl.: өс – nő (ige), өн - szaporodik, төрт – négy, төр – diszhely, a szobában vagy a jurtában az ajtóval szemközti rész.

Az első szótagban lévő 'Ө' ajakhang hatására a második szótag **'Е'** hangja az ajakharmónia hatására kiejtésben **[ү]** vagy **[ө]** lesz. Pl.: өмір [өмүр] – élet, өсімдік [өсүмдүк] – növény, көлеңке [көлөңке] – árnyék, көше[көшө] – utca, бөрене[бөрөнө] – gerenda, көбелек [көбөлөк] – pillangó.

A mai kazak nyelvben az *ajakharmónia* már gyengébben érvényesül.

Lágy magánhangzókkal és más lágy mássalhangzók mellett a 'К' és 'Г' mássalhangzókkal fordulhat elő egy szóban.

Уу

Kemény szavakban keményen ejtjük, lágy szavakban lágyan: **У→UW, ÜW;**

Magánhangzó után mássalhangzóként ejtődik, mássalhangzó után magánhangzóként.

a) Kemény szavakban mássalhangzó után **[U+W]** hangkapcsolatot jelöl

су [szuw] – víz

ту [tuw] – zászló

жусан [zsuwszán] – üröm

суық [szuwik] – hideg

b) Lágy szavakban mássalhangzó után **[Ü+W]** hangkapcsolatot jelöl:

беру [berüw] – ad

келу [kelüw] – jön

жүру [zsürüw] – megy

c) **[W]** mássalhangzóként ejtődik:

Az У-t magánhangzók után vagy előtt, valamint szó elején bilabiális (két ajakkal képzett) [**W**] mássalhangzónak ejtik.

тау [ta**w**] – hegy

жау [zsa**w**] – ellenség

уақыт [**w**akit] – idő, kor

Ұұ

Kemény, ajakkerekítéses hang, röviden ejtik, az „o" és „u" közötti hang. Kiejtésekor az ajkakat csücsörítik és kissé kerekre nyitják, a nyelv hátramozdul. Ne tévesszük össze az У-val!

ұлы – nagy, улы – mérges, mérgező

Az 'Ұ' betű csak első szótagban fordul elő, utolsó szótagban nem.

Kivételt képez néhány arab és perzsa kölcsönszó, mint Pl. a бұлбұл – fülemüle, байғұс – szerencsétlen, мазмұн – tartalom, мақұл – rendben (igenlés).

Ү ү

Lágy ajakkerekítéses hang, kiejtésekor az ajkakat csücsörítik és kissé kerekre nyitják, a nyelv kissé előremozdul. Első szótagban fordul elő. Pl.: үн – hang, үш – három, күн – nap, күш – erő, de ebben az esetben is kivételt képeznek az arab, perzsa kölcsönszavak. Pl.: мәжбүр - kényszer, дүлдүл - paripa (mítikus), дәстүр – hagyomány stb.

Az összetett szavak (бірікken сөз) és kettős szavak (қос сөз) utolsó szótagjaiban is előfordul az 'Y' hang (betű). Pl.: қыстыгүні – қыс-ты (téli) +күні (napok, évszak) – télen; мал-мүлік (jószág-vagyon), күп-күрең (erősen barna / sötét sárga (lószín).

Kiegészítés:

Az **'Ұ'** kemény, viszont az **'Ү'** lágy, mindkettő zárt, ajakkerekítéses magánhangzó, kiejtésükkor a levegő kiáramlik.

A köztük lévő különbség: **'Ұ'** képzésekor az ajak ovális formájú. A nyelv HÁTSÓ része a LÁGY SZÁJPADhoz emelkedik. A kettéosztott üregnek a szájaüregrésze nagyobb, mint a gégeüreg. Pl. бұл - ez, құла – fakó, ұлттық – nemzeti.

'Ү' képzésekor az ajak kerekített. A nyelv KŐZEPSŐ része a KEMÉNY SZÁJPADhoz emelkedik. A kettéosztott üregnek a gégerésze nagyobb, mint a szájaüreg. Pl.: гүл - virág, үш - három, үлкен - nagy, күнде – naponta.

Ыы

Kemény, ultrarövid hang, kiejtésekor az alsó állkapocs előremozdul, a nyelv pedig hátra. Az **'Ы'** hang a kazak **'Е'** és **'І'** közötti redukált hang, az orosz **'Ы'** hangnál is keményebben ejtett hang. Minden szótagban (a szó elején, közepén vagy végén is) előfordul.

A kazak fonológus, Älimhan Zsünïszbek megállapítása szerint a kazak **'Ы'** hang kemény, ajakréses, a nyelv HÁTSÓ részén (gégén) képzett zárt hang. E hang képzésekor az állkapocs kissé kinyílik, a nyelv felemelkedik, az ajak semleges marad, a nyelv a szájüreg mögé húzódva a LÁGY SZÁJPAD felé «emelkedik», vagyis «domborúvá» válik. Így a szájüreg ketté osztódik, ilyenkor a SZÁJÜREG NAGYOBB, mint a gégeüreg. Az ajakrés megmarad, így lendülettel áramlik ki a levegő. Pl.: ыдыс - edény, ықтимал- valószínű, мың - ezer, алты - hat (szám), ағайын – testvér, rokon.

Kiegészítés:

Egytagú szavakban és zárt szótagokban két mássalhangzó között az ''Ы''-t nagyon halványan ejtik. Pl.: жыл ['ж(ы)л] – év, алтын [алт(ы)н]. – arany, жыр ['ж(ы)р] – hősének.

І і

Lágy, ultrarövid hang, a nyelv jobban előremozdul, mint az 'Ы' ejtésekor. A kemény **Ы** lágy párja. A nyelv közepe domborúvá válva magasan felemelkedik a kemény szájpadláshoz, a nyelv hegye pedig szorosan hozzásimul az elülső alsó fogak tövéhez.

Pl.: ірімшік/ïrïmşïk - sajt, іскер/iszker – üzletember, тіл/tïl – nyelv, істеу/ïsztew – csinál, végrehajt, білім/bïlïm – tudás, kipic – bevétel, із – nyom, ізші – nyomózó, nyomkövető.

Egytagú szavakban, néha két mássalhangzó között nagyon halványan ejtődik. Pl.: тіс [т(і)с] – fog (főnév), бір [б(і)р] – egy, тіл [т(і)л] – nyelv, тік [т(і)к] – függőleges, meredek, тіке[т(і)ке] – egyenes.

Az і magánhangzót tartalmazó szóban lágy magánhangzók állhatnak. Veláris mássalhangzókkal nem fordul elő egy szótagban.

Az oroszból a kazak cirill ábécébe erőltetett magánhangzók a következők: **Э, Ё, Ю, Я** (**az И,** У is), a **Ё, Ю, Я** két hangból állnak.

Ээ

Az orosz nyelvre jellemző Э hang csak orosz és európai nyelvekből kölcsönzött szavakban fordul elő, de az orosztól eltérően, lágyan, a 'e' -hez közelebb ejtjük.

Pl.: электр – elektromos, этаж -padló, эпос – eposz, поэма – poéma (vers), экология – ökológia, экономика – közgazdaságtan, экскватор – kotrógép

Ёё – [jo]

Két hangot jelöl. Csak oroszból kölcsönzött néhány szóban fordul elő.

Pl.: пулёмет – géppuska, щётка – kefe.

Юю – [juw, jüw]

Mind kazak, mind kölcsönszavakban jelen lehet. Kazak eredetű szavakban 3 hangot jelöl [йұw, йүw]. Szó végén és főnévi igenevek végződéseként gyakori.

Pl.: аю – medve, ою – faragás, motívum, көркею – fejlődés, жию – összegyűjt , қатаю – keményedik, бюро – iroda, büro

Megjegyzés: vannak olyan szavak, amelyekre ez a szabály nem érvényes. Pl.: айуан – *galéria,* хайуанат – *állat,* бейуақ – *nyugtalan,* кейуана – idős nő, миуа – termés

Яя – [ja]

Két hangot jelöl, mind kazak, mind kölcsönszavakban találkozhatunk vele. Pl.: қоян – *nyúl,* оян – *ébredj,* сия – *tinta,* жария – *nyilvános, hírdetes,* таяқ – *bot*, қария – *öreg*, яки – *vagy*, яғни – *vagyis*, саясат – *politika*, инерция – *tehetetlenség*, идея – *ötlet*

A hangok kiejtésének gyakorlása

Olvassa el többször hangosan a következő szavakat a kazak nyelv kiejtési szabályainak megfelelően!

Апта аттары – *A hét napjai:*

Дүйсенбі	Hétfő
Сейсенбі	Kedd
Сәрсенбі	Szerda
Бейсенбі	Csütörtök
Жұма	Péntek
Сенбі	Szombat
Жексенбі	Vasárnap

Ай аттары – *A hónapok:*

Қантар	Január
Ақпан	Február
Наурыз	Március
Сәуір	Április

Мамыр	Majus
Маусым	Június
Шілде	Július
Тамыз	Augusztus
Қыркүйек	Szeptember
Қазан	Október
Қараша	November
Желтоқсан	December

Бағыт – *Égtájak:*

Оңтүстік	Dél
Солтүстік	Észak
Шығыс	Kelet
Батыс	Nyugat

1.1. Gyakorlat

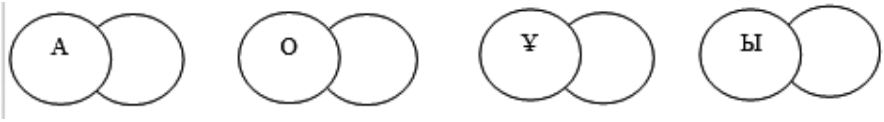

1.2. Gyakorlat

- Hány hang és hány betű van a kazak nyelvben? …….
- Hány magánhangzó van? …….
- Sorolja fel a kemény magánhangzókat: ……
- Írjon lágy magánhangzókat: ……

-Mely kazak magánhangzók nincsenek meg a magyar nyelvben? …… ……

1.3.Gyakorlat

Párosítsa a szavakat a kemény és lágy hangok szerint

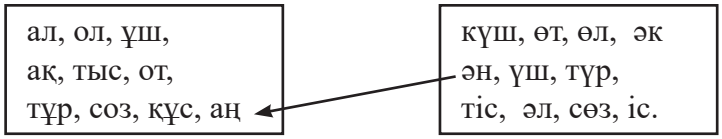

ал (vedd)
өт (epe)
тұр (áll)
әл (fizikai erő)
әк (mész(kő)
үш (három)

тыс (huzat, boritó)
түс (szin, álom)
құс (madár)
ұш (repülj)
өл (meghal)соз (húz)

сөз (szó)	күш (erő)
от (tűz)	түр (fajta)
ақ (fehér)	

үш (három)	ол (ő)
тыс (huzat, boritó)	сөз (szó)
түс (szin, álom)	от (tűz)
құс (madár)	ақ (fehér)
ұш (repülj)	күш (erő)
өл (meghal)соз (húz)	түр (fajta)

1.4.Gyakorlat

Keressen olyan kazak szavakat, amelyekben előfordulnak a következő magánhangzók! A szavakat írja be a megfelelő oszlopokba!

А	Ә	Е	Ү	Ұ

О	Ө	Ы	І	И

1.5. Gyakorlat

Írja be a megadott szavakat a megfelelő oszlopokba!

бала, есім, кешір, әке, аға, атау, алма, күз, қыз, жылы, жіңішке, көрімдік, қыс, әже, оқы, өкіну, көше, жүз, мың, жаттығу, ит, мысық, көжек, кісі, ажа, көктем, жаз, үміт, ағайын, жыл, мәжбүр, көру, жию, құмырсқа, ирек.

kemény magánhangzót tartalmazó szavak	lágy magánhangzót tartalmazó szavak

ЕКІНШІ САБАҚ - MÁSODIK LECKE

Дауыссыз дыбыстар. Дыбыс үндестігі. Буын сипаты
A mássalhangzók. A hangok harmóniája. A szótagolás

Грамматика: Дауыссыз дыбыстардың айтылуы. Дыбыс үндестігі. Буын үндестігі. Үндестік заңы (ережесі). Ықпал (ассимиляция). Буын сипаты, буынға бөлу.

Nyelvtan: A mássalhangzók kiejtése. A hangok harmóniája. A szinharmonizmus (a szótagharmónia). Az asszimiláció. A szótagolás szabályai.

A mássalhangzók (Дауыссыз дыбыстар)

A mai kazak ábécében 26 mássalhangzó van:'**Б, В, Г, Ғ, Д, Ж, З, һ , К, Қ, Л, М, Н, Ң, П, Р С, Т, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ'.**

A mássalhangzók nagyon hajlamosak asszimilációra.

A kazak mássalhangzókat képzésük szerint 3 csoportra osztjuk:

zöngések (ұяң дауыссыз): Б, В, Г,Ғ, Д, Ж, З;
zöngétlenek (қатаң дауыссыз): К, Қ, П,С,Т,Ф, Х,һ, Ц, Ч, Ш, Щ;
szonoránsok (үнді дауыссыз): Р, Л, Й, У ,М, Н, Ң

A kazak ábécé első 6 mássalhangzója zöngés, utánuk a szonoráns mássalhangzók következnek, a közéjük beékelődött zöngétlen 'п', a 'к'és a 'қ', valamint az 'р' után az ábécében már csak zöngétlen mássalhangzók állnak.

A mássalhangzóknál a zöngés-zöngétlen párokra érdemes odafigyelni, mert fontosak a hasonulások megértésében.

Zöngés	**Б**	**В**	**Г**	**Ғ**	**Д**	**Ж**	**З**
Zöngétlen	**П**	**[У*]**	**К**	**Қ**	**Т**	**С**	**Ш**

A 'Б, В, Г, Д' zöngés hangok a szó végén zöngétlenednek, vagyis 'П, Ф, К, Т' hangokként ejtjük őket.

Somfai Dávid nyomán (2002)

Hangképzés helye **Kiejtesi modja**	*labiális* *ajak* *еріндік*	*dentális* *fog mic*	*alveoláris* *fogíny* *тілұшы*	*palatális* *szájpadlás* *тілшік*	*veláris* *torok eleje* *тіл арты*
Zárhangok	П, Б	Т, Д	-	К, Г	Қ
Affrikáták (Zár-rés hangok)	-	Ц	Ч, Щ	-	-
Frikatívák (Réshangok)	В, Ф	С, З	Ж, Ш	-	Х, Ғ
Nazálisok (Orrhangok)	М	-	Н	-	Ң
Aspiráták (Hehezetesek)	-	-		-	һ
Laterális likvidák (Oldalsó likvidák)	-	-	Л	-	-
Pergőhangok	-	-	Р	-	-
Félhangok	У	-	-	Й	-

В, Ф, Ц, Ч, Щ hangok csak az oroszból és az európai nyelvekből orosz közvetítéssel kölcsönzött szavakban fordulnak elő. Pl.: кофе – kávé, жеделсаты – *lift*, очерк – *esszé*, щетка - *kefe*, физика – *fizika*, вольт – *volt*, ватт - *watt*.

А ’Х, Һ’ hangok többnyire az arab és perzsa kölcsönszavakra jellemzőek.

Négy speciális kazak mássalhangzó kiejtésére érdemes külön odafigyelni. Ezek a ‘Ғ, Қ, ң, һ’ (az utolsó két mássalhangzónak nincs nagybetűs alakja, mert ezekkel nem kezdődhetnek szavak).

A mássalhangzók kiejtése

Бб - a kiejtése lehet [b], [p] vagy [w]
A szó elején enyhén b-nek ejtjük.
Két magánhangzó között [w]-nek. сабын – kiejtése [савын],
дыбыс - kiejtése [дывыс], атама бардым - kiejtése [атамавардым],
Сау бол! [саувол]
Zöngétlen hangok után zöngétlenedik és [p] lesz. Алпысбай [алпыспай], жас бала [жаспала], студент бар [студентпар]

Ғғ
Zöngés hang. Kiejtésekor a nyelv hátsó része a szájpadlás hátsó részéhez simul úgy, hogy közben rést képez, amelyen keresztül a levegő a hanggal együtt áramlik ki. Első és középső szótagokban fordul elő, szó végén nem. Hátul képzett magánhangzókkal (а, о, ы, ұ) állhat egy szóban, a mássalhangzók közül к-val nem, csak қ hanggal.
Pl.: аға – *báty*, ғана – *csak*, сағат – *óra*, жаға – *part, galler,* таға – *patkó,* шағала – *sirály* маған – *nekem,* саған – *neked*
Szó elején csak kölcsönszavakban áll: ғалым – tudós, ғылым – tudomány
Magánhangzók között, valamint magánhangzó és szonoráns hang találkozásánál a **[Ғ]** zöngésedik és **[к]** leszbelőle. Pl.: ақ + ы - ағы

Ққ
Zöngétlen hang. Kiejtésekor anyelv hátsó része a szájpadlás hátsó részéhez szorul, s a levegő hirtelen kiáramlik.
A **’К’** ésa **’Қ’** hangok kiejtése között az a fő különbség, hogy a **’К’** kiejtésekor a nyelv középső része emelkedik fel, a **’Қ’** kiejtésekor pedig a nyelv hátsó része.
A Қ mindig kemény hang, csak kemény magánhangzókkal fordulhat elő egy szóban és sokszor a **ғ** mássalhangzóval. A г-vel nem lehet egy szóban.
Pl.: қаған – *kán*, қағаз – *papír*, қызғалдақ – *tulipán*, қарлығаш – *fecskemadár*, қонақ – *vendég,* ақын – *költő,* сабақ – *lecke,* достық – *barátság.*

К к
A **’К’** hang mindig lágy a kazak nyelvben és csak lágy magánhangzókkal és mássalhangzókkal fordulhat elő egy szóban. A **К** nagy hatással van a vele egy szóban lévő hangokra. A más nyelvekből kölcsönzött szavakban is elég egy **К** ahhoz, hogy a szó valamennyi hangját lággyá tegye. Az orosz ’фабрика’ szóból így lesz a kazakban *нәбрік*, a начальник-ból нәшәндік, az arab *хаким* szóból әкім.
Morfémák találkozásánál, két magánhangzó között a **К** zöngésedik és **[г]** lesz. *ек+ ін →егін – magyarul: vet → vetés*

ң

Nazális szonoráns hang. Csak a szó közepén vagy végén fordul elő, szó elején soha. Ezért nincs nagybetűs párja. Az **Н** hangot az **ң-től** a kiejtés helye különbözteti meg, az **Н** hangot a nyelv elülső részével, az ң hangot pedig a nyelv hátsó részével képezzük. Az 'Н'foghang kiejtésekor a nyelvhegy a felső fogakhoz szorul, az **'ң'** kiejtésekor pedig a nyelvhegy az alsó fogakhoz ereszkedik le, a nyelv hátsó része a szájpadlás hátsó részéhez szorul és a levegő az orrba áramlik. Az **ң** kemény és lágy mássalhangzókkal, elől és hátul képzett magánhangzókkal is előfordulhat egy szóban. Ehhez hasonló hang az angol nyelvben az **[ŋ]** (vö.: long, sing, morning).

Pl.: ертең – *holnap,* таң – *reggel,* жаңа – új, жаңбыр – *eső,* аң – *vadállat,* мұң – *szomorúság, gyász,* қоңырау – *csengő, harang.*

Fontos a **«ң»** hang helyes kiejtése, mert jelentésmegkülönböztető szerepe van.
шын – igaz, шың – csúcs
он – tíz, оң – jobb, jobb oldali
өн – szaporodik, өң – szín,
күн – nap, күң – rabszolganő

h

Zöngétlen, hehezetes, réshang. Kiejtésekor a nyelv hátsó része felemelkedik a lágy szájpadláshoz és erős kilégzéssel távozik a levegő. A hangszálak közelednek egymáshoz, de nem rezegnek, a levegő sebesen, akadálytalanul áramlik rajtuk keresztül. Szó elején soha sem fordul elő, ezért nincs nagybetűs párja. Kevés szóban fordul elő. Pl.: жиһаз – bútor, қаһарман – hős.

Indulatszavakban és utánzó szavakban találkozunk még vele: ah, eh, үh, oh, түh, аһлады.

Х

Csak kölcsönszavakban fordul elő. Mivel a kazak nyelvben nincs ilyen hang, ezért a kazakok **[к]**-nak ejtik. Pl.: хабар [қабар], халык [қалык], колхоз [қалқоз], совхоз [сапқоз], хан [қан]

A mássalhangzók keménysége vagy lágysága

A mássalhangzókat kemény szavakban keményen, lágy szavakban lágyan ejtjük. Amikor lágy szavakban ejtünk ki mássalhangzókat a nyelvhát középső részét kissé megemeljük, ez ad lágyságot a mássalhangzóknak.

Különböző hangoknál különbözik a hangok lágyságának mértéke. Az **'Л'** és **'Ш'** mássalhangzók lágy szavakban különösen lágyan ejtődnek, mintha utánuk lágyjel következne.

Pl.: ел – ország, үш – három stb.

2.1. Gyakorlat

Hány mássalhangzó van a kazak nyelvben? …….....
Milyen betűket lehet magánhangzóként és mássalhangzóként is ejteni a kazak nyelvben?
…….....
Melyek azok a kazak magánhangzók, amelyek nincsenek meg a magyar nyelvben?
…….....
A kazak mássalhangzókat 3 csoportba sorolták. Melyek azok a csoportok? ……
…….....

- Sorolja fel a zöngés mássalhangzókat!…….....
- Sorolja fel a zöngétlen mássalhangzókat! …….....
- Nevezze meg a szonoráns mássalhangzókat! …….....

2.2. Gyakorlat

Olvassa el többször hangosan a következő szavakat, közben figyeljen a kazak nyelv kiejtési szabályainak betartására! Tanulja meg az at!

ән (dal) – сән (divat)
дән (gabonamag) – дөң (domb)
мән (lényeg) – пән (tantárgy)
жан (lélek) – тән (test)
жең (ujj) – жүн (gyapjú)
сен (te) – сең (jégzajlás)
мен (én) – мең (anyajegy)
тыс (külseje, a tárgyak huzata) – тіс (fog)
қыш (keramia) – қыс (tél)
кен (érc) – кең (széles)
күн (nap, dátum) – құн (érték)
көп (sok) – кеп (minta, modell, kitömött állati bőr)
көз (szem) – күз (ősz)
жаз (nyár) – жас (fiatal, kor)
қыс (tél) – құз (szakadék)
көк (kék) – кек (bosszú)
ары (arra) – бері (erre)
кел (gyere) – кет (menj)
жат (fekszik) – тұр (áll)
отыр (ül) – тұр (áll)
бар (megy) – бер (ad)
үн (hang) – ұн (liszt)
аз (keves) – саз (mocsár)
сөз (szó) – сез (érez)
тор (rács) – төр (díszhely; a jurtában/a szobában az ajtóval szemközti rész)
шатыр (sátor) – батыр (hős)
жауын (eső) – қауын (dinnye)
дұрыс (helyes) – бұрыс (helytelen)
бұрыш (szög) – құрыш (acél)
ойлау (gondolkozik) – тойлау (ünnepel)
қазір (most) – әзір (kész)

2.3. Gyakorlat

Írja be a megadott szavakat a megfelelő oszlopokba!

батыр, кітап, көктем, қыс, шатыр, сел, сөз, от, оқ, сен, сіз, жазу, шаң, үлкен, қауын, қасық, күз, шаш, сынып, тор, жаз, жаман, кеп, дұрыс, мең, керек, жұмыс, су, сұрақ.

zöngétlen hangra végződő szó	zöngés hangra végződő szó	szonoráns hangra végződő szó

2.4. Gyakorlat

Írja be az első leckében tanult szavakba a hiányzó betűket!

Жекс...нбі, с...нбі, м...ус..м, сәрс...нбі, ш...ғыс, ақп...н, т...мыз, ш...лде, солт...ст...к, қаз...н, мам...р, оңтүст...к, сейс...нбі, қар...ш..., желт...қсан, ж...ма, қырк..йек, бат...с, қант...р, д...йсенбі,с...уір, н...урыз, бейс...нбі.

2.5. Gyakorlat

Írja be az első leckében tanult szavakat a megfelelő oszlopokba!

қыркүйек, бейсенбі, шілде, солтүстік, қазан, мамыр, оңтүстік, сейсенбі, желтоқ-

сан, жұма, маусым, сәрсенбі, шығыс, жексенбі, қантар, дүйсенбі, сәуір, қараша, сенбі, ақпан, наурыз, батыс, тамыз.

zöngétlen hangra végződő szó	zöngés hangra végződő szó	szonoráns hangra végződő szó

A szinharmonizmus szabálya *(үндестік заңы)*

A kazak nyelvben erősen érvényesül a hangok harmóniájának (szinharmonizmus) szabálya, ami azt jelenti, hogy egy szó, akár ragtalan, akár ragozott, artikulációs szempontból egymáshoz maximálisan hasonló képzésű, egymással harmonizáló hangokból kell, hogy álljon. A szinharmonizmus szabálya a magánhangzókra és a mássalhangzókra is vonatkozik. Ez a szabály nemcsak a fonetikát érinti, hanem az alaktant is. Többalakú toldalékok teszik lehetővé, hogy a szó hangalakjával harmonizáló rag kapcsolódhasson hozzá. Idegen eredetű szavak esetében ez a szabály nem érvényes.

A magánhangzók harmóniája

✓ Harmónia a keménység-lágyság szerint:

A kazak nyelvben a magánhangzó határozza meg a szótag fő jellemzőjét, azt, hogy kemény-e (жуан) vagy lágy (жіңішке).

Egy kazak szón belül vagy csak kemény (ата, ана) vagy csak lágy (әке, шеше) magánhangzók állhatnak, így a kemény szavakhoz kemény, a lágy szavakhoz pedig lágy toldalékok kapcsolódhatnak.

A kazak nyelvben ritkán előforduló „kevert” szótagú szavak idegen eredetű átkölcsönzések (!). Pl. **мұғалім, теледидар** (tanár, TV) stb.

A magánhangzó-harmóniának a magyar nyelvben is fontos szerepe van. A többalakú toldalékok a magyarban is az utolsó szótag magánhangzójával harmonizálnak. Pl.: sofőrnek, leány-nak.

kemény magánhangzók жуан дауысты	lágy magánhangzók жіңішке дауысты
А, О, Ы, Ұ	Ә, Е, Ө, Ү, І, И

Ha az utolsó szótagban kemény magánhangzó van, akkor kemény magánhangzós toldalék járul hozzá	*Ha az utolsó szótagban lágy magánhangzó van, akkor lágy magánhangzós toldalék járul hozzá*
ата+лар+ға (atya+k+nak)	әке+лер+ге (apuka+k+nak)
ана+лар+ды (anya+k-at)	әже+лер+ді (nagymama+k+at)

оқу-шы (оқу-tanul) – tanul-ó	ән-ші (ән - ének) – ének-es
оқу-шы-лар – tanul-ó-k	ән-ші-лер – ének-es-ek
оқу-шы-лар-дың – tanul-ó-k-nak	ән-ші-лер-ге – ének-es-ek-nek
дос-тар-ым-ның – barát-a-im-nak	кел-ме-ген-ді-к-тен amiatt, (hogy) nem jött.
мал-шы-лық-та – állat-tar-tás-ban	мектеп-тер-ің-де – iskola-tok-ban

✓ ***Az ajakharmónia csak a kiejtésben nyilvánul meg.***

Másik fontos szabály a magánhangzók ajakharmóniája, mely szerint egy szón belül vagy csak ajakkerekítéses vagy csak ajakréses magánhangzók lehetnek. Ez a szabály a kiejtésben nyilvánul meg, a helyesírásban nem. Pl.: az első szótagban lévő ajakkerekítéses ө hatására a második szótag ajakréses magánhangzóját is ajakkerekítéses hangként ejtjük ki. Helyesírás szerint: сөзі, de kiejtve [сөзө] – az ő szava, a helyesírás szerint: толық, kiejtve [толұқ] – teljes, írva көзім, kiejtve [көзүм] – szemem, өте [өтө] – nagyon, túl, көпір [көпүр] – híd, көшірме [көшүрме] – másolat.

Leggyakoribb hangváltozások a kiejtésben: Ы →Ұ, І → Ұ, Е → Ө

Ajakkerekítéses magánhangzók: О, Ө, Ү,Ұ
Ajakréses magánhangzók: А,Ә, Е, Ы, І

Ha az első szótagban **Ұ** vagy **О** ajakkerekítéses hang, a másodikban pedig **Ы** hang van, akkor az ajakkerekítéses hangok hatására az ajakréses **Ы** – t is ajakkerekítéses [Ұ]-nek ejtjük . Pl.: құндыз [құндұз] – hód, жұлдыз [жұлдұз] – csillag, жұлын [жұлұн] – gerincvelő, құлын [құлұн] – csikó, құмырсқа [құмұрсқа] – hangya.

Ha az első szótagban **Ү** vagy **Ө** van, a másodikban pedig – **і** -, akkor az ajakharmónia jegyében hatásukra ez utóbbi is ajakkerekítéses hanggá válik és [ү]-nak ejtjük. Pl.: үм**і**т [үм**ү**т] – remény, түй**і**н [түй**ү**н] – csomó, бүг**і**н [бүг**ү**н] – ma.

Az **[Ү]** hang hatására a következő szótagban lévő [Е] hangból ajakkerekítéses **[ө]** hang lesz. Pl.: үст**е**м [үст**ө**м] – fölény, domináns, үлк**е**н [үлк**ө**н] – nagy, үш**е**м [үш**ө**м] – hármas (ikrek vagy műfaj).

Nemcsak a szomszédos szótag magánhangzója válik ajakkerekítésessé kiejtésben, hanem még az azt követők is: күндері [күндөрү] – napokon, сүйікті [сүйүктү] – kedves, szeretett, өндіріс [өндүрүс] – gyár, gyárt.

A mássalhangzók harmóniája *(дыбыс үндестігі)*
A mássalhangzók hasonulása *(asszimilációja)*

A hangok harmóniája egy (ragozott) szón belül a magánhangzók illeszkedésével, toldalék és szó, valamint két szó határán pedig a mássalhangzók hasonulásával valósul meg. Ez utóbbi gyakran csak a kiejtésben jelenik meg.

A mássalhangzók harmóniája a progresszív, a regresszív és a kölcsönös asszimiláció során jön létre. Az asszimiláció során az egyik hang hasonul a másikhoz.

a) Progresszív asszimiláció (ілгерінді ықпал): amikor egy hang az utána álló hangra van hatással. Néhány példa progresszív asszimilációra:

ЙҚ → ЙҒ; а**йқ**арады (a holdat nézi) → [а**йғ**арады];
ЗК → ЗГ; . жа**зк**елді (eljött a nyár) → [жа**зг**елді]*,
ШС → ШШ; а**шс**а (nyitna)→ [а**шш**а]
СД → СТ; та**сд**әуір (kőkorszak)→ [та**ст**әуүр]
ШД → ШТ; үш **д**ос (három barát)→ [үш**т**ос]
ТД → ТТ; төр**тд**өңгелек (négy kerék)→ [төр**тт**өңгөлек];
*A szögletes zárójelben lévő szavak a kiejtési módot jelölik.

b) Regresszív asszimiláció (кейінді ықпал), amikor egy hang az előtte álló hangra van hatással:

Intervokális helyzetben (magánhangzók között) a zöngétlen zárhangok zöngésednek.

A szóvégi **қ, к, п** zöngétlen hangok a hozzájuk kapcsolódó magánhangzóval kezdődő toldalék hatására zöngésednek és a következő hangváltozások mennek végbe:
Қ→Ғ, К→Г, П→Б.

Ebben az esetben a toldalék van hatással a szótőre és változtatja meg annak utolsó mássalhangzóját, ami a helyesírásban is megjelenik. Pl.:

Қ → Ғ; қона**қ** + ы → қона**ғ**ы– vendége; ая**қ** + ым→ ая**ғ**ым (láb → lábam)
К → Г; көк + і → көгі– kékje
П→ Б vagy У hangra változik (hasonul); кітап + ым → кіта**б**ым (könyv → könyvem);
до**п**+ ымыз → до**б**ымыз– a labdánk

c) Kölcsönös asszimiláció (тоғыспалы ықпал)d

A szótagban vagy egymás mellett álló szavakban a hangok egymásra gyakorolt hatása következtében mindkét hang kölcsönesen hasonul. Az ilyen típusú asszimiláció gyakori a személynevekben, az új szavakban és kifejezésekben. Pl.:

СЖ → ШШ; До**сж**ан → [До**шш**ан], Құ**сж**олы (Tejút) → [Құ**шш**олы],
НҚ → ҢҒ; қа**нқ**ызыл (élénk piros, vérszínű) – [қа**ңғ**ызыл]
НК→ ҢГ айды**н к**өл (tágas tó) → [айды**нг**өл]

Kivételek a szinharmonizmus szabálya alól:

A szinharmonizmus szabálya nem vonatkozik a következő névszókra:

✓ számos idegen és jövevényszóra, pl.: кітап (könv), әдебиет (irodalom), мәдениет (kultúra), тарих (történelem)

✓ néhány összetett személy- és földrajzi névre, pl.: Темірхан, Өмірхан, Екібастұз, Саудакент

✓ egyéb összetett szavakra, melyek közül több a XX. századi nyelvújítás során létrejött neologizmus

-кер, гер	*айла-кер (ravasz), сауда-гер (kereskedő)*
-паз	*білім-паз (tudáskedvelő, intelligens), өнер-паз (amatőr)*
-кеш	*арба-кеш (szekeres(hajcsár)*
-қор	*жем-қор (korrupt), дүние-қор (vagyonkedvelő)*
-қой	*әуес-қой (amatőr), сән-қой (divattervező)*
-хана	*ем-хана (klinika), кітап-хана (könyvtár), кофе-хана (kávézó)*

A szinharmonizmus szabálya nem alkalmazható a következő toldalékok esetében:

✓ eszközhatározós esetben csak lágy magánhangzós ragok vannak (-бен, -пен, -мен), ezért ebben az esetben kemény magánhangzós szótaghoz kivételesen lágy magánhangzós toldalék kapcsolódhat, pl.:бала-мен (gyermekkel), ат-пен (lóval), , қыз-бен (lánnyal).

✓ a 2-es típusú birtokos végződéseknek sincs kemény magánhangzós változata: (нікі, лікі, тікі) Pl.: бала-нікі (gyermeké), ағам-дікі (bátyámé)

A többalakú toldalékok közül a megfelelő kiválasztása is a szinharmonizmus szabálya szerint történik.

A szó utolsó szótagjától, illetve hangjától függ, hogy a többalakú toldalékok közül melyik kapcsolódik hozzá.

✓ Ha a szó utolsó szótagjában kemény magánhangzó van, akkor kemény magánhangzós toldalék járul hozzá: кітаптар, ha lágy magánhangzó van, akkor lágy magánhangzós toldalék kapcsolódik hozzá: Шымкент-те

✓ A szinharmónia szabálya szerint zöngétlen mássalhangzó (қатаң дауыссыз) után csak zöngétlen (қатаң) állhat. Pl.: мақсат-қа, мақсат-пен (célhoz, céllal/szándékkal), кітап-тар (könyvek)

✓ | Zöngétlen mássalhangzók: К,Қ, П,С,Т,Ф, Х,Һ, Ц, Ч, Ш, Щ |

Viszont a **’б, в, г, д’** zöngés hangok egyikére végződő szóhoz is zöngétlen mássalhangzóval kezdődő toldalék járul. Pl.: Оспановты (Oszpanovot), педагогқа (a pedagógusnak)

✓ Zöngés mássalhangzó (ұяң) után többnyire zöngés (ұяң) mássalhangzó állhat. Pl.: қаздар, уәждер, жаздың, қызбен

✓ | Zöngés mássalhangzók: Б, В, Г,Ғ, Д, Ж, З |

✓ szonoráns (үнді) után főként szonoráns (үнді) vagy zöngés (ұяң) hang állhat. Pl.:-желге, малға, емнен, тулар, айдың

✓ | Szonoráns mássalhangzók : Р, Л, Й,У ,М, Н, Ң |

A kölcsönszavak kiejtési és helyesírási sajátosságai

A kazakban az arab és perzsa eredetű kölcsönszavak nem felelnek meg a szinharmonizmus szabályának, vagyis nem kizárólag lágy vagy kemény hangokból állnak, hanem ezek a hangok keverednek. Kiejtésben viszont megvalósul a szinharmonizmus szabálya. Pl.: ’кітап – könyv’, kiejtése: кітәп, ’әрқашан – mindenkor, mindig’, kiejtése: әрғашан.

A kazak nyelvben a mássalhangzó-torlódás elkerülésére az idegen nyelvekből kölcsönzött szavaknál egy magánhangzó *ékelődik be* két mássalhangzó közé. Ez a kölcsönszó kiejtését nagyban megkönnyíti és azt az agglutináló nyelv szinharmonizmus szabályára “kényszeríti”. Ez a helyesírásban és a kiejtésben is megvalósul. Példa orosz és más szláv nyelvekből kölcsönzött szavakra: бревно – бөрене *gerenda*, кровать – кереует *ágy,* плюш – пүліш, *bársony*.

2.6. Gyakorlat

Melyik betűnek hol a helye megadott szavakban!

Ә, Б, Г, Ғ – ...ала, ...алым, тең...е, ...ке;

Ұ, Д, Ж, З, Ү – ы...ыс, ...үрек, ...стел, көр...ілдірік, ...л;

К, Қ, Л, І – ...асық, а...қа, ...үн, ...н...;

М, Н, Ң, Һ – те...ір, гау...ар, за..., а...а;

П, Р, С, Ө – ме..еке, әде..., е...ік, ...мір.

2.7. Gyakorlat

Válassza ki a szavakhoz illő toldalékokat a szinharmónia szabályainak figyelembevételével. Húzza alá a megfelelő toldalékokat! Többször is ejtse ki hangosan a helyes ragos alakokat!

кітап *(könyv)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -да, -де, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар, -нен, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -тің, -тың, -ді , -ды , -ті, -ты)

қала *(város)* + (-ға , -ге, -де, -да, -лар , -лер, -тер, -дан, -ден, -нан, -нен, -ның, -нің, -дің , -ні , -ны)

үй *(ház, otthon)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты)

пәтер *(lakás)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты)

көше *(utca)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты)

көбелек *(lepke)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты)

мұражай *(múzeum)* + (-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты)

2.8.Gyakorlat

Írja a szavak mögé a hozzájuk kapcsolható toldalékokat!

-ға , -ге, -қа, -ке, -те, -та, -де, -да, -лар, -лер, -тер, -тар, -дар- ,-нен, -дан, -ден, -тен, -тан, -ның, -нің, -дің, -дың, -тің, -тың, -ді , -ды, -ті, -ты

күшік *(kölyök)* ……

жол *(út)* ……..…….

отбасы *(család)* ……..

таныс *(ismerős)* …….

дос *(barát)* ……...

құрбы *(barátnő)* …….

құрдас *(kortárs)* …….

әріптес *(kolléga)*……...

еңбек (munka) ……..

2.9. Gyakorlat

Írja be a hiányzó betűket a kipontozott helyekre!

Мажарстан - Карп..т қойнау..нда орнал..сқан. Қаз..қстан Еур..па шеті м..н Орт..

лық Азияда орн..ласқан. Маж..р және қаз..қ тіл..нің ереж..лері бір-бір..не ұқсайды. Мен қазақш... үйренг..м кел..ді. Қазақ тіл..нде ер..кше дыб..стар бар. Мен кіт..п оқ.. дым, крилл әріпт..рін жаз..ды үйр..ндім. Апт..сына үш мәрте қазақ тіл..н үйренуг.. кел..мін. Тіл үйр..ну мағ..н ұн..йды.

Magyarország a Kárpátokban fekszik (található). Kazakisztán Európa szélén, Közép-Ázsiában található. A kazak és a magyar nyelv szabályai hasonlóak. Kazakul akarok tanulni. Jellegzetes hangok vannak a kazak nyelvben. Olvastam egy könyvet, megtanultam cirill betűt írni. Hetente háromszor járok kazak nyelvet tanulni. Tetszik nekem a nyelvtanulás.

орын - hely
орналас - helyezkedik, fekszik (található)
мажар - magyar мажарша-magyarul
қазақ - kazak, қазақша - kazakul
тіл - nyelv
ереже - szabály
үйрен - tanul
ерекше - különleges
дыбыс -hang
оқы - olvas
жаз - ír
үйрен - tanul

2.10. Gyakorlat

Keressen olyan kazak szavakat, amelyekben a következő jellegzetes kazak betűk fordulnak elő! Írja be a szavakat a megfelelő oszlopokba! Minden betűre találjon legalább 2 példát!

Ғ	Қ	Ұ	Ү	Ы	І

2.11. Gyakorlat

Írja be az alábbi szavakat a következő oszlopokba az első vagy a második szótag elején álló mássalhangzók fajtájának megfelelően.

Бала, адам, ана, әке, мысық, мәтін, күн, кісі, ілгіш, кәсіпкер, ағай, азамат, тапсырыс, бөле, мырза, қызметкер, терезе, айна, жылқы, жолаушы, көлік, құжат, алма, тақта, көйлек, дәрі, сатушы, алмұрт

zöngétlenek (қатаң дауыссыз)	**zöngések** (ұяң дауыссыз)	**szonoránsok** (үнді дауыссыз)

A SZÓTAGOLÁS SZABÁLYAI (Буынға бөлу)

A **szótag** fogalma nagyon fontos a beszéd és a helyesirás szempontjából. A magánhangzó önmagában és mássalhangzókkal együtt is alkothat szótagot. A szótag főbb jellemzői:

• a magánhangzó önmagában is képezhet szótagot, pl.: **а-та** (atya) **ә-же** (nagymama), **а-па** (anya, idősekre szokták mondani) stb;

• egy szótagban csak egy magánhangzó lehet és a szó annyi szótagot tartalmaz, ahány magánhangzó van benne, pl.: **жұ-ды-рық** (ököl), **қа-лам** (toll), **мек-теп** (iskola);

• a kazak szavak nem kezdődhetnek két mássalhangzóval, ami nagyon fontos a helyesírás szempontjából. Pl. a következő szavak kiejtése: **сқақ, рза, Сланов,** azonban hiba lenne így leírni őket. A helyesirásuk: **сықақ** (humor), **риза** (elégedettség), **Сыланов** (tulajdonnév, családnév);

• szótagoláskor a kazak nyelvben csak az első szótag (a szó elején) kezdődhet magánhangzóval, más esetekben (második, harmadik stb) a szótagok csak magánhangzóval kezdődnek, pl.: **кә-сіп** (szakma), **қыз-ғал-дақ** (tulipán), **мә-сі** (csizma).

A szótagban szereplő magánhangzók és mássalhangzók sorrendje szerint a szótagokat a következő típusokba osztják:

1) Nyilt szótag - olyan szótag, amely csak egyetlen magánhangzóból áll, vagy mássalhangzóval kezdődik és magánhangzóval végződik, pl.: **а-ра, ұ-лы, ке-ше, қа-ла, не, а-сық, а-дым** (méh, fia, tegnap, város, mi, siess, lépés);

2) Zárt szótag - magánhangzóval kezdődő és mássalhangzóval végződő szótag, pl.: **ат, өт, ас** (ló, epe, étel);

3) Körülvett (izolalt) szótag - ízület), amelyet mindkét oldalról mássalhangzó vesz körül. Pl.: **тіс, қыз, қар, мұз, құз** (fog, lány, hó, jég, szikla). Az izolált szótag egyik jellemzője, hogy két mássalhangzó állhat egymás mellett benne, pl.: **тарт, шәкірт** (huzd, tanítvány).

2.12. Gyakorlat

Szótagolja a következő szavakat és irja be a szótagokat a megfelelő oszlopba az első szótag alapján!

nyilt szótag	*zárt szótag*	*izolált szótag*
ал-ты	тау	төр-т

Төрт, алты, марқамет, құстар, оқ, тау, жастық, қазына, бұлт, отын, қарлығаш, орамал, бәйшешек, жұлдыз, азаттық, от, махаббат, өлім, қасқыр, мылтық, қар, жаңбыр, шөл, құрбан, суық.

(négy, hat, üdvözlet, madarak, golyó, hegy, párna, kincs, felhők, tűzifa, fecskék, törölköző, gyöngyvirág, csillagб szabadság, tűz, szerelem, halál, farkas, fegyver, hó, eső sivatag, áldozat, hideg).

2.13. Gyakorlat

Másolja le a két Petőfi-vers kazak fordítását, gyakorolja a cirill betűk írását!

Петөфи Шандор өлеңдерінен

Азаттық пенен махаббат

Азаттық пенен махаббат,
Керегі маған екеу-ақ.
Махаббат үшін тайсалмай,
Қарсы барам өлімге.

Азаттық үшін махаббат,
Құрбан етем сені де
Petőfi Sándor „Szabadság, szerelem”
Шомфай Қара Дәуіт аудармасы

Қасқырлар жыры

Қыстағы құтырған құйындай
Ұлыған бұлтты, алыс түздегі,
Сырманың сыңары – тыйылмай,
Қар, жаңбыр үдеуін үзбеді.

Қаңсыған ащы шөл - мекен бұл,
Бізге енді айналар мәңгілік,
Бұта жоқ, пана іздеу бекер құр,
Бойтаса таба алмай қаңғыдық.

Мұндағы суықтар тым қатты,
Бос құрсақ жаланған аштықтан –
Аямай, осы екі зұлматтың
Қинауы асады қастықтан.

Үшінші зұлмат та тағы бар:
Қағынар мылтықтар атқанда.
Аппақ қар қызыл түс жамылар,
Қанымызбен жуып жатқанда.

Бүйірімізді біздің оқ тескен,
Күнде үсіп суықта, аш құрсақ,
Мәңгі мұқтаж күйде, кектескен,
Еркінбіз – біздер… Тек… Қасқырша!

Petőfi Sándor „A farkasok dala”
Қазақшаға аударған Ержан Алаштуған.

ҮШІНШІ САБАҚ - HARMADIK LECKE

Бұл кім? Ол не? - Ki ez? Mi az?

Грамматика: Сілтеу есімдіктері (алыс, жақынды білдіретін сілтеу есімдіктері). Сілтеу есімдіктерінің көпше түрі. ‘Барлық’ жалпылау есімдігі. Зат есімнің көпше түрі. Сұраулық демеуліктер. Қандай? сұрау есімдігі. Ыңғайластық мәнді жалғаулықтар.

Nyelvtan: A közelre és távolra mutató névmások. A mutató névmások többes száma. A ’барлық’ általános névmás. A főnevek többes száma. Az eldöntendő kérdés (a kérdőpartikulák). Қандай? - Milyen? kérdő névmás. Az ’és’ jelentésű kazak kötőszavak.

A közelre és távolra mutató névmások
бұл / мынау / мына (ez) ↔ анау (az)

Csak emberekre kérdezünk **кім?** (ki?) kérdőszóval, állatokra és élettelenekre a **не?** mi? kérdőszót használjuk.

Ki ez?		**Ki az?**	
Бұл **кім?**	*Бұл* жігіт (Ez férfi; fiatalember)	*Анау* кім? (Az ki?)	*Ол* – бала (Ő gyerek)
Мынау кім?	*Мынау* Болат. (Ez Bolat)		

Mi ez?		**Mi az?**	
Бұл не?	*Бұл* – үй (Ez ház)	*Анау* не? (Az mi?)	*Ол* – көпір (Az híd)
Мынау не?	Бұл – мысық. (Ez macska)		

A **бұл** és a **мынау** mutató névmások egymás szinonímái, közelre mutatnak. Jelentésük: **ez**.

A **мынау** névmást idegen vagy ismeretlen emberekre ne használjuk a jelenlétükben, mert sértő. Képen vagy képernyőn rájuk mutatva ember viszont használhatjuk.

A *„мына”* alak után gyakran szerepel az „адам (ember)” vagy „кісі (személy)” szó:

Мына *адам* Алтынай. Ez az ember Altinaj. (Altinaj: női név)

Мына *кісі* біздің мажар досымыз. Ez az személy a magyar barátunk.

Példák a mutató névmások használatára

Бұл кім? / Мынау кім?

Бұл – адам (férfi) / әйел (nő) /бала (gyerek) / нәресте (kisbaba) / қыз (lány) / ұлы (fiú) / жігіт (fiatalember) /қарт адам (öregember) / әже (nagymama) / зейнеткер (nyugdíjas)

Мынау – жігіт (fiatalember) / ақсақал (akszakál)/ қарт әйел (öregasszony),

Анау кім?

Ол /Ő – студент (diák) / мұғалім (tanár) / дәрігер (orvos) / жауынгер (katona) / полицей (rendőr) /такси жүргізушісі (taxisofőr) / автобус жүргізушісі (buszsofőr) / экскурсовод (idegenvezető) / тілмаш (tolmács)

Ол /Ő – қонақ (vendég) / дос (barát) / barátnő /туыс (rokon) / көрші (szomszéd)

Бұл не? / Мынау не? /Mi ez?

Бұл – Ай (Ez – Hold). Бұл – Күн (Ez – Nap).

Мынау – ит (kutya). Мынау – құс (madár)

Бұл не? /Mi ez?

Бұл /***Ez*** – қала (város) /көше (utca) / алаң (tér) / үй (ház) /мектеп (iskola) / университет (egyetem) / мұражай (múzeum) /мешіт (mecset) / аурухана (kórház) / қонақ үй (szálloda)

Бұл – көлік (autó) / автобус (autóbusz) / трамвай (villamos) / такси (taxi) / метро (metró) / велосипед (kerékpár) / мотоцикл (motorkerékpár)

Анау не? /Mi az?

Ол /***Az*** – ағаш (fa)/ гүл (virág)

Ол/***Az*** – құс (madár) / ит (kutya) / мысық (macska) / қой (birka) / сиыр (tehén) / тауық (tyúk) / доңыз (disznó) / балық (hal)

Ол /***Az*** – бөлме (szoba) / диван (ágy) / үстел (asztal) / орындық (szék) / кітап (könyv) / сөздік (szótár) / дәптер (füzet) / қалам (toll) / қарындаш (ceruza) / өшіргіш (radír) / газет (újság) / ноутбук (laptop) / компьютер (számítógép) / мобильді телефон (mobiltelefon) / кілт (kulcs) / ақша (pénz) / дәрі (gyógyszer) / шекер (cukor) / су (víz) / арақ (vodka)

3.1.Gyakorlat

A felsorolt szavakkal mely kérdésekre adhat választ? Írja be a szavakat valamennyi lehetséges oszlopba!

қала (város), ауыл (aul/ falu), дәрігер (orvos), көше (utca), үй (ház), бала (gyerek), ұл (fiú), қыз (lány), адам (férfi), әйел (nő), кітап (könyv), қалам (toll)

Бұл кім?	Мынау не?	Мынау кім?	Анау кім? / не?
Бұл –	**Бұл –**	**Мынау –**	**Анау –**

A mutató névmások többes száma
бұлар /мыналар (ezek) ↔ аналар (azok)

Kik ezek?		**Kik azok?**	
Бұлар кімдер?	*Бұлар* – жігіттер (Ezek férfiak / fiatalemberek)	*Аналар* кім(дер)? (Azok kik?)	О*лар* – балалар (Ők gyerekek)

Бұлар кім(дер)? / ***Кім(дер) бұлар?*** *Kik ezek?*
Бұлар – менің мажар достарым. Ezek a magyar barátaim.
Бұлар – спортшы жігіттер. Ezek sportoló fiatalemberek.

Бұлар не(лер)? / ***Не(лер) бұлар?*** *Kik ezek?*
Бұлар – құстар. Ezek madarak.
Бұлар – жаңа көліктер. Ezek új kocsik

Mik ezek?		**Mik azok?**	
Бұлар не(лер)?	*Бұлар* – үйлер (Ezek házak)	*Аналар* не(лер)?	*Олар* – көпір(лер) (Azok hidak)
Мыналар не(лер)?	*Бұлар* – мысықтар (Ezek macskák)		

A főnevek többes száma
Кімдер? Нелер? (Kik? Mik?)

A többes szám végződései: -лар/-лер, -дар/-дер, -тар/-тер. Ezekből a szinharmonizmus szabályának megfelelően választjuk ki az adott főnévnek megfelelőt.

A szótő utolsó hangja	**A többes szám végződése**	**Példák**	
л, м, н, ң / ж, з	-дар/-дер	қыздар алаңдар дүкендер теңіздер	lányok terek boltok tengerek
zöngétlenek / б, в, г, д	-тар/-тер	ағаштар құстар есіктер	fák madarak ajtók
magánhangzók/ р, у, й	-лар/-лер	оқушылар қолшатырлар шеберлер ережелер	tanulók esernyők mesterek szabályok

А көп – sok, аз – kevés, біраз – elég, egy kevés, kicsit, бірталай – nagy mennyiségben, бірнеше – néhány mennyiséget kifejező szavak után a főnév egyes számban marad (аз ақша – kevés pénz, көп үй – sok ház). Gyakran az orosz nyelv hatására hibásan többes számba teszik a mennyiséget kifejező szavak után a főneveket.

Бұлар кімдер? (Kik ezek?)
Бұлар – менің әріптестерім. Ők a kollegaim (әріптес – kolléga)
Бұлар – менің ескі достарым. Ezek a régi barátaim.

Бұлар не?(Ezek mik?)
Бұлар – ескі көліктер. Ezek régi autók.
Бұлар – әдемі гүлдер. Ezek gyönyörű virágok.

3.2. Gyakorlat
Válaszoljon a kérdésre a minta alapján, a megadott szavak felhasználásával!

a) Бұлар не? – Бұлар – үйлер.
үй / мектеп / университет / мұражай / мешіт / аурухана / қонақ үй

b) Бұлар не? - Бұлар – иттер.
құс/ ит/ мысық/ қой/ сиыр / тауық / шошқа / балық
c) Аналар не? - Олар – роликтер (rollerek)
автокөлік / автобус / трамвай / такси / метро / велосипед / мотоцикл

3.3. Gyakorlat
Válaszoljon a kérdésre a minta alapján, a megadott szavak felhasználásával!

Бұлар кімдер?/Kik ezek?
Pl.: Бұлар – ерлер. Бұлар – балалар.....

Ер / әйел / бала / нәресте / ұл / жас / қарт / кемпір / зейнеткер / әйел /
студент / мұғалім / дәрігер / такси жүргізушісі / автобус жүргізушісі / экскурсовод / аудармашы / қонақ / жігіт / қыз / туыс / көрші

3.4. Gyakorlat
Sorolja fel többes számban a szobában, az asztalon és a zsebben található tárgyakat!

бөлме / төсек / үстел / орындық / кітап / сөздік / буклет / қалам / қарындаш / өшіргіш / газет / ноутбук / компьютер / ұялы телефон / кілт / ақша / дәрі / қант / су / арақ
Minta: Үстелде (az asztalon) ..... бар.
Бөлмеде (a szobában) .....
Қалтада (a zsebben) .....

барлық (minden, összes) + a főnév többes számban

A **барлық** – minden, összes jelentésű általános névmás után a főnév többes számban áll:
Барлық жиһаздар жаңа (Minden bútor új)

3.5. Gyakorlat
*Alkosson mondatokat a **барлық** szóval a példamondatok alapján, az alábbi szavak felhasználásával!*
кітап (könyv), құс (madár). ұялы телефон (mobiltelefon), кілт (kulcs), қонақ үй (szálloda), такси (taxi), жүргізушісі (taxisofőr), қыз (lány), нотебук (laptop), көше (utca), мұражай (múzeum), дүкен (bolt)

Minta: Барлық балалар осында (Minden gyerek itt van).
Барлық тағамдар дәмді (Minden étel finom).
жиһаз – bútor
дәмді – finom
тағам – étel

осында – itt, ezen a helyen

A mutató névmások

A kazak nyelvben több mutató névmás van, mint a magyarban. Vannak közelre, közepes távolságra és távolra mutató névmások.

Közelre mutató névmások:

бұл мынау/ мына	ez
осы	ez, éppen ez

A **бұл** használata:

- Konkrét *emberekre* vagy *tárgyakra* mutat:

Бұл – кім. – Ki ez?
Бұл адам кім? – Ki ez az ember?
Бұл – менің көршім – Ez az én szomszédom.
Бұл не? – Mi ez?
Бұл – ит. – Ez kutya.
Бұл – ноутбук. – Ez laptop.

- Ha nem látjuk az adott személyt vagy tárgyat, csak a hangját halljuk, akkor is a бұл-t használjuk.
- A **бұл** mutató névmással olyan információt is közölhetünk, amit éppen nem látunk:

Астана қаласы – *бұл* Қазақстанның елордасы. Asztana városa – (ez) Kazakiszsztán fővárosa.
Балатон көлі – *бұл* Мажарстан "теңізі". A Balaton-tó – (ez) Magyarország tengere.

A **мынау** használata:

- Szintén közelben lévő konkrét tárgyakra vagy állatokra mutat, amelyeket most látunk.

Мынау кілт – Ez kulcs.
Мынау компьютер – Ez számítógép
Мынау тауық – Ez tyúk.

- Figyelem! *А мынау*-t nem illik emberek vonatkozásában használni. Helyette a ***бұл*** szót használjuk, de ha fényképre vagy képernyőre mutatva kérdezünk, hogy Мынау кім? – Ez ki? - akkor nem bántó.

Ha kétségeink vannak afelől, hogy melyik közelre mutató névmás illik a mondatunkba, akkor válasszuk a **бұл**-t, azzal nagyot nem tévedünk.

Az **осы** használata:

- Konkrét tárgyakra vagy személyekre mutat, akkor is, ha éppen nem látjuk azokat.

Осы үй біздікі – *ez a ház a miénk*
Осы қыз әдемі, иә? – *Ez a lány gyönyörű!*

- Gyakran a korábbi kijelentésünk megerősítésére használjuk, „éppen ez az .." jelentésben.

- Мынау **сол** жер ме? *Ez az a hely (amiről beszéltél)?*
- Иә, **осы** жер. *Igen, éppen az.*

Közepes távolságra mutató névmások:

ана **анау** **әні/ әне, әнеки**	**az**

Az ***анау*** használata:
- kicsit távolabb lévő konkrét személyekre vagy dolgokra mutat, amelyeket most látunk:
анау жер– az a hely
анау қыз – az lány, az a lány
- múlt időben is használhatjuk, amikor épp nem látjuk az adott személyt vagy tárgyat, de ismerjük a beszélgetés tárgyát.
Анау кешегі жігіт не деді? – Mit mondott az a tegnapi fiatalember?
әні/ әне, әнеки – íme az, az ott

Távolra mutató névmások:

ол **сол**	**az** **az, éppen az**

Az **ол** használata:
- inkább kérdésre adott válaszban fordul elő.
Анау не? – Az mi?
Ол - арасан су. – Az ásványvíz.
- az ол-t a бұл-hoz hasonlóan akkor is használjuk, amikor információt közlünk és nem azt állapítjuk meg, amit éppen látunk.

Éppen ez, éppen az / pont ez, pont az

сол **осы**	az, éppen az, pont ez, ez, éppen ez, pont ez

A ***сол*** használata:
- Megerősítésként használják, ha korábban már volt szó az adott dologról vagy személyről és szükség van annak megerősítésére, hogy ez az, amiről beszéltünk.
– *Мынау* ***сол*** кітап па? *Ez az* a könyv? (amiről korábban szó volt)
– Иә, ***осы*** кітап. Igen, ez a könyv. / Igen (éppen) az a könyv (amire gondoltam, amiről beszéltem).

Az ***осы*** jelentése: éppen ez, pont ez
– Осы кітап па? *Ez az* a könyv?
– Иә, *осы* кітап. Igen, *(éppen) ez az* a könyv.

A mutató névmások szerepe a mondatban:
A mutató névmás lehet alany vagy jelző egy mondatban:

- Alany szerepében:
Мынау не? – Mi ez?
Бұл – велосипед. – Ez bicikli.

- Jelzői szerepben:
Бұл – жақсы бала. – Ez a gyerek jó.
Мына фильм қызықты. – Ez a film érdekes.

Amikor a бұл és мынау jelző, akkor helyükbe az ***осы*** vagy a ***мына*** *léphet*.
Осы бала жақсы. – Ez a gyerek jó.
Мына фильм қызықты. – Ez a film érdekes.

További példák a mutató névmások használatára:
Мынау гүл ме? (Ez virág?)
Иә, *бұл* – гүл.

Айша, *мынау* сүт пе? Ajsa, ez tej?
Жоқ, *ол* сүт емес, су. Nem, ez nem tej, ez víz.

Арсен, *мынау* такси ме? (Arszen, ez taxi?)
Жоқ, *ол* такси емес, полиция машинасы (Nem, az nem taxi, az rendőrautó)

Гүлнар, *анау* құс па? (Gulnar, az madár?)
Иә, ол – құс.

Маржан, *мынау* "Алтын адам" ба? (Ez az Arany ember?) [az Issyk-kurgánban talált szaka lelet]
Иә, *осы* „Алтын адам". (Igen, ez az Arany ember)

Az eldöntendő kérdés (ба/бе, па/пе, ма/ме kérdőszócskával)

Eldöntendő kérdést a **ба/бе, па/пе, ма/ме** hat alakú kérdőszócska segítségével képezhetünk és a kérdésre igennel, vagy nemmel válaszolhatunk.

A **ба/бе, па/пе, ма/ме** kérdőszócskát kapcsolhatjuk főnévhez, melléknévhez, de még igéhez is. A **ба/бе, па/пе, ма/ме** kérdőszócska a megkérdőjelezett szó után áll, és attól külön írjuk.

Pl.:

Ол полиция **ма**? – Ő rendőr?	Банк ашық **па**? – A bank nyitva van?
Сыра суық **па**? - Hideg a sör?	Сіз барасыз **ба**? – Ön megy?

A 'hat' alakú kérdőszócska használata

Kemény magánhangzós szavak után a **ба / па/ ма** alakok közül választhatunk, lágy magánhangzós szavakhoz a **бе / пе/ ме** alakok egyike járul, az előtte álló szó utolsó mássalhangzójától függően.

A megkérdőjelezett szó utolsó hangja			Példák
м, н, ң, ж, з	+	**ба / бе**	Амансыз **б**а? Üdvözlöm. Jól van? (szó szerint: Egészséges? / Szerencsés?) Сіз қазақсыз ба? (Ön kazak?) Мынау қалам **ба**? (Ez toll?)
zöngétlen hangok vagy б, в, г, д		**па/пе**	Сәлемет **п**е? (Szia! - szó szerint Egészséges vagy?) Мынау сурет **пе**? (Ez kép?)
magánhangzó vagy л, р, у, й		**ма/ме**	Есенсіздер **м**е? - Üdvözlöm Önöket! Hogy vannak? (Szó szerint: Szerencsések?) Олар дәрігер **ме**? (Ők orvosok?)

3.6.Gyakorlat

Kapcsolja a megfelelő kérdőszócskát valamennyi szóhoz!

Бұл	қыз	**ба / бе ?** **па / пе?** **ма/ме?**
	кітап	
	көше	
	ағаш	
	газет	
	кілем	
	құс	
	жұлдыз	
	мейрамхана	
	мектеп	
	ет	
	велосипед	
	автобус	
	көйлек	
	саябақ	

газет – újság, құс – madár, жұлдыз – csillag, мейрамхана – étterem, мектеп – iskola, ет – hús, велосипед – kerékpár, көйлек – ruha, саябақ – park.

3.7. Gyakorlat

Tegyen fel mutató névmással kezdődő kérdéseket és válaszoljon rájuk igennel vagy nemmel!

бұл мынау мына анау ол осы	Мұражай	**ба/бе, па/пе, ма/ме?**	Иә, Жоқ,	бұл мынау мына анау ол осы	мұражай	емес
	шай (tea)				шай	
	полицей (rendőr)				полицей	
	Балқаш көлі (Balhas-tó)				Балқаш көлі	
	бешбармақ				бешбармақ	
	нан (kenyér)				нан	
	сатушы (eladó)				сатушы	
	„Бәйтерек”				„Бәйтерек”	
	түйе сүті (tevetej)				түйе сүті	
	шөл (sivatag)				шөл	

түйе – teve

бешбармақ / бесбармақ – kazak nemzeti étel („öt ujj”, mivel hagyományosan kézzel eszik)

„Бәйтерек” – kilátótorony és emlékmű a kazak fővárosban, életfát jelképez.

шөл – sivatag

A mutató névmások többes száma

A mutató névmások egy részének van többes számú alakja, de csak az alany szerepét betöltő mutató névmások kerülnek többes számba, jelzőként egyes számban maradnak:

Amikor a mutató névmás alany:
Бұлар – үйлер. – Ezek házak.
Аналар – жаңа үйлер. – Azok új házak.

Amikor a mutató névmás jelző:
Бұл қыздар – әдемі. – Ezek a lányok szépek.
Анау адамдар – спортшылар. – Azok az emberek/ férfiak sportólók.

ez / ezek	Példa	az /azok	Példa
Бұл→бұлар	Бұлар – дәптер (лер). (Ezek füzetek)	анау, ана→аналар	Аналар – жаңа үй-(лер). (Azok új házak)
мынау, мына→-мыналар		сол → солар	
осы→ осылар			

Бұлар – ескі үй(лер). – Ezek régi házak. Аналар – жаңа үй(лер). – Azok új házak.

A mutató névmások esetragokat kapnak, amelyekkel sajátos alakjuk lesz (Lásd a Kazak nyelvtankönyvben!)

3.8. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő kérdéseket!

Minta: Ez szótár? *Мынау сөздік пе?* Ezek gyerekek? *Мыналар балалар ма?*

Ez szótár? Ez újság? Ez ház? Ez villamos? Ez taxi? Ez szoba? Ez asztal? Ez könyv?
Ez ceruza? Ez kulcs? Ez szemüveg? Ez kórház? Ez iskola? Ez egyetem?
Ezek férfiak? Ezek rendőrök? Ezek gyerekek? Ezek vendégek?
Ő boldog? Ti szorgalmasak vagytok? Te szomorú vagy? Mi erősek vagyunk?

газет – újság, сөздік – szótár, трамвай – villamos, такси – taxi, көзілдірік – szemüveg, университет – egyetem, еңбекқор – szorgalmas, қайғылы – szomorú, күшті – erős, ашулы – mérges, haragos

Қандай? - Milyen?

A kazak mellékneveket nem kell egyeztetni a főnevekkel sem nemben, sem számban. Ezért egyes és többes számban is ugyanabban az alakban marad a melléknév.

Бұл қала *қандай?* (Milyen ez a város?) – Бұл қала үлкен. (Ez a város nagy)

A melléknevek kifejezhetnek tulajdonságot vagy viszonyítást. Csak a tulajdonságot kifejező mellékneveket lehet fokozni!

Бұл қалалар *қандай?* (Milyenek ezek a városok?)
Бұл қалалар үлкен (Ezek a városok nagyok)

жақсы (jó), жаман (rossz),
әдемі (szép), көріксіз (csúnya)
жаңа (új), ескі (régi),
ашық (nyitva), жабық (zárva)

Бұл қала / Бұл қалалар	кішкентай	kicsi
	үлкен	nagy
	жаңа	új
	ескі	régi
	заманауи	modern
	әдемі	szép
	шіркін	csúnya

Бұл қала жаңа және заманауи. – Ez a város új és modern.
Бұл қала кішкентай және ескі. – Ez a város kicsi és régi.

Бұл фильм *қандай?* (Milyen ez a film?)

Бұл фильм / Бұл фильмдер	қызықты	érdekes
	көңілсіз	unalmas
	жақсы	jó
	жаман	rossz
	қысқа	rövid
	ұзақ	hosszú

Бұл нан қандай? (Milyen ez a kenyér?)

Бұл нан	дәмді	finom
	жаңа піскен	friss

Бұл нан жаңа піскен және дәмді.

Бұл көлік /автокөлік қандай? (Milyen ez az autó?)

Бұл көлік /автомобиль		
Бұл көліктер /автокөліктер	тез	gyors
	баяу	lassú
	ыңғайлы	kényelmes
	ыңғайсыз	kényelmetlen

өте (nagyon) ↔ өте… емес (nem nagyon)

Бұл гүл *өте әдемі.* Ez a virág *nagyon szép.*
Бұл гүл *әдемі емес.* Ez a virág *nem nagyon szép.*

– Бұл қандай шай? Қара шай ма, көк шай ма?
Milyen tea ez? Fekete tea vagy zöld tea?
– Көк шай. Zöld tea
A қандай szó a magyarhoz hasonlóan a tulajdonságok megerősítésére is szolgál.

қандай әдемі! – milyen szép! қандай жақсы! – milyen jó! қандай масқара! – milyen szégyen/gyalázat!

3.9. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre 'nagyon' vagy 'nem nagyon' minősítésű melléknevekkel! A feladat végén megadott melléknevek segítenek a válaszadásban.

Minta: Бұл орындық қандай?

Бұл орындық өте ыңғайлы (Ez a szék nagyon kényelmes) ↔Бұл өте ыңғайлы емес (tagadás).

Бұл шай қандай? (Milyen ez a tea?)
Бұл шай …...
Бұл музыка қандай?
Бұл музыка ….
Бұл көлік қандай?
Бұл көлік …

ыңғайлы (kényelmes), көк (kék, zöld jelentésben), қара (fekete), жылы (meleg), суық (hideg), жақсы, жаман, әдем, тез (gyors), қауіпсіз (biztonságos), үлкен, кішкентай, дәмді

Az *'és' jelentésű* kazak kötőszavak használata

және
әрі
бен/пен/мен

A kazak nyelvben több 'és' jelentésű kötőszó van, amelyek közül a **„және"** kötőszót használhatjuk leggyakrabban.

A және kötőszó bármilyen szófajú azonos mondatrészek összekötésére szolgál. Igéket is összeköthet. A felsorolás utolsó két eleme közé kerül.
Демалыс күндері – сенбі *және* жексенбі. A szabadnapok – szombat és vasárnap.

әрі
Az әрі kötőszót azonos mondatrészek összekötésére használjuk, minden azonos mondatrész elé kitesszük (az első előtt elmaradhat).
(Әрі) қысқа, *әрі* түсінікті. – Rövid és világos.

бен/пен/мен
A **бен/пен/мен** kötőszavak két homogén főnév összekötésére szolgálnak.
жақсы мен жаман – jó és rossz
Кеңседе инженерлер, менеджерлер *мен* журналистер бар.
Az irodában mérnökök, menedzserek és újságírók vannak.
Сүт *пен* нан, шай *мен* қант сатып ал. Tejet és kenyeret, teát és cukrot vegyél.
жұмыс пен демалыс – munka és pihenés

Mikor melyik alakot használjuk?

ж, з hanggal végződő szavak után	бен	тұз бен бұрыш (só és bors)
zöngétlen hangok után	пен	от пен су (tűz és víz)
a többi esetben	мен	нан мен жеміс (kenyér és gyümölcs)

3.10. Gyakorlat
Milyen belső tulajdonságokat tart fontosnak a baráti illetve párkapcsolatában?
Milyen belső tulajdonságokat tud legkevésbé elfogadni a környezetében?

3.11. Gyakorlat
*Kösse össze az alábbi szavakat **„és"** jelentésű kötőszavakkal!*
Шай .... сүт. Сүт ... айран. Ащы ... тәтті. Трамвайлар .... автобустар. Күн ... түн. Еркектер .... әйелдер. Жастар мен балалар. Ұлдар .... қыздар. Кітап ..... дәптер, қалам ... қарындаш.

ТӨРТІНШІ САБАҚ - NEGYEDIK LECKE

Рақмет айту, сәлемдесу, қызығушылық - Köszönés, üdvözlés, érdeklődés

Лексика: Сәлемдесу. Қазақша сәлемдесудің ерекшеліктері. Танысу. Қазақ есімдері туралы.

Грамматика: Жіктеу есімдіктері. Жіктеу есімдігінің ілік септікте қолданылуы (I және II жақта). Есім сөздерден сөйлем құрау. Етістіктердің жіктелуі. Сыпайы және анайы түрде жіктелуі. Сұраулы сөйлемдер құрау. Сұраулы сөйлемдегі талғаулықты жалғаулық (әлде). "Ше" сұраулық демеулігі. Болымсыз сөйлемдегі "жоқ, емес". Болымсыз сөйлемдегі (да, де, та, те) демеулік шылаулар қолданысы.

Lexika: Találkozások. Üdvözlés, köszönés. A köszönés sajátosságai a kazakoknál. Ismerkedés. A kazak nevekről

Nyelvtan: A személyes névmások. A birtokos névmások és birtokos személyragok egyes szám 1.és 2. személyben. A névszói mondat. Az 1-es típusú igei személyragok. Tegezés, magázás. A kérdő mondatok képzése. "Әлде - vagy" jelentésű kazak választó kötőszó kérdő mondatokban. A *ше* kérdőszócska használata. Tagadó válasz (жоқ, емес). A sem kifejezése (да, де, та, те) partikulakkal.

A személyes névmások (Жіктеу есімдері)

Мен	én	біз	mi
Сен	te	сендер	ti
Сіз	ön	сіздер	önök
Ол	ő	олар	ők

A szavakhoz kapcsolódó megfelelő toldalékok kiválasztásánál ismerni kell a hangok harmóniájának és a mássalhangzók asszimilációinak szabályait.

A névszói mondat
(A 'vagyok, vagy' kifejezése kazak nyelven)

Névszói mondatot a névszóhoz kapcsolt igei személyragokkal képezhetünk.

Az 1-es típusú személyragok

Az 1-es típusú személyragok kapcsolódhatnak igékhez, főnevekhez, melléknevekhez és számnevekhez. A személyragos szavak mindig állítmány szerepét töltik be. Ezeket a végződéseket használjuk az igeidők nagy részénél is.

Személyes névmás		Személyrag	Példák
1 Én Мі	1 Мен Біз	-мын/-мін (-бын/-бін, -пын/-пін) -мыз/-міз (-быз/-біз, -пыз/-піз)	Мен жақсымын (Én jól vagyok) Біз жақсымыз (Mi jól vagyunk)
2 Те Ті	2.Сен Сендер	-сың/-сің -сыңдар/-сіңдер	Сен жақсысың (Te jól vagy) Сендер жақсысыңдар (Ti jól vagytok)

Ön Önök	Сіз Сіздер	-сыз/-сіз -сыздар/-сіздер	Сіз жақсысыз (Ön jól van) Сіздер жақсысыздар (Önök jól vannak)
3 Ő, ők	3 Ол, Олар	–	Ол жақсы (Ő jól van) Олар жақсы (Ők jól vannak)

Egyes és többes szám 1. személyben 6 alakú toldékból kell kiválasztani a szóhoz illőt a hangok harmóniájának megfelelően:
o lágy szóhoz lágy toldalék (-мін/-бін/-пін)
o kemény szóhoz kemény toldalék (-мын/-бын/-пын) járul.

Egyes szám		Példák	Többes szám		Példák
Мен (Én)	-мын/-мін -бын/-бін -пын/-пін	Мен мажармын (Magyar vagyok) Мен бақыттымын. (Boldog vagyok)	Біз (Mi)	-мыз/-міз -быз/-біз -пыз/-піз	Біз мажармыз. (Mi magyarok vagyunk) Біз бақыттымыз. (Mi boldogok vagyunk)
Сен (Te)	-сың /-сің	Сен ұқыптысың (Te szorgalmas vagy)	Сендер (Ti)	-сыңдар/ -сіңдер	Сендер ұқыпты-сыңдар
Сіз (Ön)	-сыз /-сіз	Сіз менеджерсіз. (Ön menedzser)	Сіздер (Önök)	-сыздар/ -сіздер	Сіздер менеджерсіз-дер
Ол (Ő)	-	Ол науқас (Ő beteg)	Олар Ők	-	Олар сау. (Ők egészségesek)

A toldalék első mássalhangzója az alapszó utolsó mássalhangzójától függ.

Igei személyragok egyes szám 1. személyben

A szó utolsó hangja		Személyrag	Példák
magánhangzó v. szonoráns (м, н, ң, л, р, у, й)	+	-мын /-мін	Мен суретш**і**мін (Festő vagyok) Мен мұғалі**м**мін (Tanár vagyok) Мен мажармын (Magyar vagyok)
zöngés hangok, a ‘б, в, г, д’ kivételével		- бын /-бін	Мен шаштаразбын (Fodrász vagyok) Мен қызбын (Lány vagyok)
zöngétlen vagy б, в, г, д hangok után		-пын /-пін	Мен қазақпын (Kazak vagyok)

Egyes szám 1. személyben a szó utolsó hangjától függ, hogy milyen mássalhangzóval (м, б vagy п) kezdődő személyrag kapcsolódhat hozzá. Ennek kiválasztásában segít a fenti táblázat.

A szó magánhangzói pedig meghatározzák a szó keménységét vagy lágyságát. Kemény szóhoz a -мын /-бын vagy – пын alak járul, lágy szóhoz pedig a мін/-бін vagy /-пін .

Мен дәрігер**мін**. – Orvos vagyok.
Мен мұғалім**мін**. – Tanár vagyok. **Мен** – егде**мін**. – Idős vagyok.
Мен бай**мын**. – Gazdag vagyok.

Мен Қазақстан**нанмын**. – Kazakisztánból való vagyok.
Мен он тоғыз**дамын**. – 19 éves vagyok. **Мен** жиырма екі**демін**. – 22 éves vagyok.

Egyes és többes szám 2. személyben már nincs jelentősége annak, hogy mire végződik a szó, csak arra kell figyelni, hogy kemény szóhoz -сың vagy -сыз, lágy szóhoz pedig a сің vagy сіз személyragot kapcsoljuk.
Egyes és többes szám 3. személyben NINCS személyrag!

Tegezés – magázás. Az udvarias magázó és tegező alak

A kazak igéknek egyes és többes szám 2. személyben 2-2 alakjuk van az udvarias magázó és tegező formák. A tegező és magázó alakokat akkor is használhatjuk, amikor a személyragokat főnevekhez vagy melléknevekhez kapcsoljuk.

✓ Kérdőszó + igei személyrag
Қалай? – Hogy?

Egyes szám 2. személy		Többes szám 2. személy	
Қалайсың? (Hogy vagy?)	tegezés	Қалайсыңдар? (Hogy vagytok?)	tegezés
Қалайсыз? (Hogy van (Ön)?)	magázás	Қалайсыздар? (Hogy vannak Önök?)	magázás

✓ Melléknév + igei személyrag
сәлемет – egészséges, ép, szerencsés

Сәлеметсің бе! (Szia! / Üdvözöllek! - szó szerint Egészséges vagy?)

Egyes szám 2. személy		Többes szám 2. személy	
Сәлеметсің бе! (Szia! / Üdvözöllek!)	tegezés	Сәлеметсіңдер ме! (Sziasztok!)	tegezés
Сәлеметсіз бе! (Üdvözlöm!)	magázás	Сәлеметсіздер ме! (Üdvözlöm Önöket!)	magázás

A tegezés, magázás kifejezhető a birtokos személyragokkal is.
денсаулық – egészség

✓ Főnév + birtokos személyrag

Egyes szám 2. személy		Többes szám 2. személy	
Денсаулығың қалай? (Hogy van az egészséged?)	tegezés	Денсаулықтарың қалай? (Hogy van az egészségetek?)	tegezés
Денсаулығыңыз қалай? (Hogy van az Ön egészsége?	magázás	Денсаулықтарыңыз қалай? (Hogy van az Önök egészsége?)	magázás

További példák:
Сен көңілдісің (Te vidám vagy) – egyes szám 2. személy
Сіз көңілдісіз (Ön vidám) – egyes szám 2. személy
Сендер көңілдісіңдер (Ti vidámak vagytok) – többes szám 2. személy
Сіздер көңілдісіздер (Önök vidámak) – többes szám 2. személy

Сәлемдесу - Üdvözlés, köszönés

Сәлемдесу	Üdvözlés
Сәлем!	Üdv! Helló!
Сәлеметсіз бе!	Üdvözlöm! (univerzális köszönés korra, nemre tekintet nélkül)
Сау-сәлеметсіздер ме?	Üdvözlöm Önöket! Hogy vannak?
Жақсы, рақмет!	Köszönöm, jól.
Амансыз ба?	Üdvözlöm. Jól van? (Szó szerint: egészséges/ szerencsés?)
Аман-есен бе?	Szervusz! Jól vagy? (Szó szerint: egészséges-szerencsés vagy?)
Аманбыз, өздеріңіз аман-саумысыз?	Egészségesek vagyunk és önök?
Есенсіздер ме?	Üdvözlöm Önöket! Hogy vannak? (Szó szerint: szerencsések?)
Жақсы, рақмет!.	Köszönöm, jól.
Ассалаумағалейкүм!!	Béke legyen veled! (férfiak köszönnek így, a fiúgyerekek is így köszöntik az idősebbeket, mindkét kezüket nyújtva nekik)
Уа-әлей-күм-сәлем!	Veled is béke legyen!
Қош келдіңіз!	Isten hozta!
Қош келдің! Қош болдық!	Isten hozott! Köszönöm (Szó szerint: kellemesen érezzük magunkat!)
Қайырлы таң!	Jó reggelt!
Қайырлы күн!	Jó napot!
Қайырлы кеш!	Jó estét!
Қайырлы түн!	Jó éjszakát!
Қалыңыз қалай?	Hogy van?
Қалайсыз?	Hogy van?
Қалайсың?	Hogy vagy?
Тамаша!	Nagyon jól.
Хал-жайың қалай?	Hogy vagy? (Szó szerint: az erőd-a helyzeted milyen?)
Жақсымын/ Менде бәрі жақсы	Jól vagyok. / Nálam minden rendben.
Құдайға шүкір, жақсы.	Hála Istennek, jól.
Мен де жақсымын.	Én is jól vagyok.
Менде бәрі бұрынғыдай.	Nálam minden a régiben.
Жақсы болғанына қуаныштымын!	Örülök, hogy jól vagy.

Жақсы емес.	Nem jól.
Онша емес!/Анау айтқандай емес!	Nem vagyok valami jól.
Аманшылық.	Kedvező, egészséges, sértetlen
Қалың қалай, амансын ба? Жақсы, аман.	Milyen a helyzeted, egészséges vagy? Jól vagyok, egészséges vagyok.
Үй-ішіңіз тегіс аман ба?	Hogy van a ház népe (családja)
Бәрі аман-сау.	Mindenki egészséges.
Не жаңалық бар?	Mi újság van?
Ешқандай жаңалық жоқ.	Nincs semmi újság.
Денсаулығыңыз қалай?	Hogy van az egészsége?
Денсаулығың қалай?	Hogy van az egészséged?
Тамаша!	Nagyon jól
Өте жақсы!	Nagyon jól
Хал-жағдайың қалай?	Hogy vagy? (Szó szerint: az erőd-a helyzeted milyen?)
Рақмет!	Köszönöm(jól)
Қоштасу	Búcsúzás
Сау болыңыз!	Viszontlátásra! (Szó szerint Legyen egészséges!) Ez a leggyakrabban használt elköszönési forma.
Сау бол!	Szia! / Viszlát! (Szó szerint Légy egészséges!)
Ал, кездескенше!	Viszlát! (fiatalok mondják egymásnak!
Қош болыңыз!	Viszontlátásra!
Көріскенше!	Viszontlátásra! Az újabb találkozásig!
Жақын арада көріскенше [қош]!	A mielőbbi viszontlátásra!
Бәріне сәлем айтыңыз!	Adja át mindenkinek üdvözletemet!
Көріскенше күн жақсы болсын!	Viszontlátásra, minden jót!
Бәрі сәтті болсын!	Minden jót!
Жолыңыз болсын!	Jó utat!

Fiatalok közti lehetséges párbeszéd:
- Сәлем! Амансың ба? Қалайсың? Üdv! *Hogy vagy?*
- Жақсы. Сенің ше? *Jól. És te?*
- Мен де жақсымын. *Én is jól vagyok.*
- Жағдайың қалай? *Milyen a helyzeted?*
- Не жаңалық бар? *Mi újság?*
- Менде жаңалық көп. *Sok hírem van. (szó szerint: nálam sok újság van)*
- Менде еш жаңалық жоқ. *Nálam nincs semmi újság (szó szerint жаңалық - újdonság, új)*
- Мен кеттім. Сау бол! Én mentem. *Szia!/Viszlát!*
- Көріскенше. *Viszlát! (szó szerint: Addig amíg találkozunk. Az újabb találkozásig).*

A beszélgetés udvarias változata:

- Сәлеметсіз бе! (idős ferfinak Ассалаумалейкум!) *Üdvözlöm!*
- Қал-жағдайыңыз қалай? *Milyen a helyzete? (Jól érzi magát?)*
- Рақмет. Жақсы. Өзіңіздің жағдайыңыз қалай? *Köszönöm. Jó. És milyen az Ön helyzete?*
- Рақмет. Бір қалыпты. *Köszönöm. Minden a régiben (szó szerint ugyanaz, változatlanul).*
- Сау болыңыз! *Viszontlátásra!*
- Сау болыңыз! *Viszontlátásra!*

Idősek közti beszélgetés

- Ассалаумағалейкүм! *Béke legyen veled! (férfiak köszönnek így)*
- Уа-әлей-күм-сәлем! *Veled is béke legyen!*
- Мал-жаның аман ба? *A jószág és a lelked ép/egészséges?*
- (Аллаға) шүкір, аманшылық. *Hála Istennek, jól vagyunk.*
- Ел аман, жұрт тыныш па? *Épségben vannak a földiek és békében van a rokonság?*
- Шүкір Аллаға. Өз ауыл-аймағың, үй-іші, бала-шағаң аман ба? *Hála Istennek. A falusiak (rokonok), a nagycsalád, a gyerekeid biztonságban (épségben) vannak?*
- Ептеп. Éldegélnek *(megvannak).*
- Жол болсын! *Jó utat!*
- Рақмет! *Neked is!*
- Көз көргендерге сәлем айт! *Sokszor üdvözlök mindenkit, akit ismerek! (Szó szerint: Háromszori üdvözlet mindenkinek, akit ismerek!)*

Melyik köszönésre mit válaszoljunk?

- Сәлеметсіз бе!
- Сәлеметсіз бе!

- Қош келдіңіз!
- Рақмет.

- Қазақстанға қош келдіңіз! *Isten hozta Kazakisztánba!*
- Көп рақмет сізге! / Сізге шын жүректен рақмет! *Szívből köszönöm Önnek.*

- Армысыз? *(Becsületes vagy? (régies forma)*
- Ар бол! *(Legyél becsületes!)*

- Бармысыз?
- Шүкір Аллаға.

- Хал қалай, амансың ба?
- Жақсы, амандық.

жұрт – nép, rokonság
тыныш – csendes, nyugodt
иншалла – adja Isten! Ha Isten is úgy akarja
жағдай – helyzet, körülmény
бірқалыпты – változatlanul ugyanabban a helyzetben

аманшылық – boldogulás, jólét
әлей – lelkesedés, elragadtatás
жағдай – helyzet, körülmény
қайырлы – szerencsés, kedvező, sikeres
сәлемет – egészséges, ép, szerencsés
онша – nem nagyon
тегіс – sima, egyenletes
әзірше – egyelőre
қош – kiváló, nagyszerű, jó
жаңалық – újság, hírek
бәрі – mind, minden;
сәтті – sikeres, kedvező
жол – út

A köszönés sajátosságai a kazakoknál
(қазақтар арасындағы сәлемдесу (жөн сұрасу) ерекшелігі)

A kazakoknál a fiatalabb személy üdvözli először az idősebbet és ő nyújt először kezet. A férfiak gyakran két kézzel fognak kezet (a bal kezükkel is megfogják a feléjük nyújtott jobb kezet), ez a tisztelet jele. Kelet-Kazakisztán egyes régióiban csak a jobb kezüket nyújtják és baljukat a mellkasukhoz szorítják. A közeli barátok kézfogással és öleléssel üdvözlik egymást. Nem divat az erős kézszorítás. A férfiak ha egy nap többször találkoznak, akkor is minden alkalommal kezet fognak egymással.

Ha sok személyt kell köszönteni, akkor a férfi a mellkasára teszi a jobb kezét és kis meghajlással azt mondja: «Сәлем бердік!» (Üdvözöljük!)

A nők a kapcsolat jellegétől függően kézfogással vagy öleléssel köszöntik egymást.

A kazak nők férfiakkal általában nem fognak kezet. Ha egy férfi kezet fog egy nővel, az a rendkívüli tisztelet jele. Megbecsült személynek kell ahhoz lennie, hogy kezet nyújtson egy idősebb hölgynek.

Az üdvözlés gyakran kérdés és jókívánság formájában fejeződik ki. A nomád kazakok ezzel a kérdéssel üdvözölték egymást: Мал-жан аман ба? (A jószág és a lélek ép/egészséges?)

Az idősebbek tisztelete a köszönésben is megnyilvánul. Mindig a fiatalabb köszön először az idősebbnek és a beosztott a hivatalban, rangban felette állónak. Nemtől, kortól, a kapcsolat és a helyzet jellegétől függően a köszönés számos formája ismert a kazakoknál. Másképp köszönnek a férfiak és másképp a nők.

Üdvözléskor a kazak férfiak egymást az «Уа-әлей-күм-сәлем!» (Béke legyen veled!) hagyományos arab köszöntéssel üdvözlik, amire a válasz «Уалейкумассалам!». A hasonló korúak, még az ismeretlenek is a «Қалайсың?» (Hogy vagy?) vagy «Жағдай қалай?» (Szó szerint milyen a helyzeted?) szavakkal köszöntik egymást. A hagyományos köszönés ünnepélyesebb, hivatalosabb, mint ez utóbbi. Még az egykorú fiatalok is használhatják a hagyományos arab köszönést egymás üdvözlésére, ha hosszú idő után találkoznak újra. Ezzel fejezik ki a helyzet rendkívüliségét és örömüket.

A városi fiatalok között terjedt el a «Салам» használata, ami az «Ассаламалейкум!» rövid alakja, de a legkevésbé sem jelent formális vallásos köszönést, még a «Қалайсың?»-nál is kevésbé formális.

Sokan használják az iszlám előtti időkből fennmaradt «Армысыз?» [magázó alak], «Армысың» [tegező alak] hagyományos kazak köszönést. Az «Ар» embert és becsületet

jelent. Ez a köszönés azt a kérdést is magában foglalja, hogy becsületes vagy? Erre a válasz «Бармысыз», illetve «Бармысың?», aminek a jelentése: És te becsületes vagy?

A «Сәлеметсіз бе!» (Egészséges?) - a legáltalánosabb köszönés. Kollégák, rokonok, szomszédok, ismerősök köszönnek így egymásnak. A nők leggyakrabban a "Сәлем бердік!" (Üdvözöljük) alakot használják.

A napszakoknak megfelelő Қайырлы таң! (Jó reggelt!), Қайырлы күн! (Jó napot!) stb. köszönéseket régen nem használták a kazakok. Ezek valószínű az orosz köszönések tükörfordításai. Használatuk tiszteletet fejez ki. A munkatársak is így köszöntik egymást, vagy a beosztott a főnökét és viszont.

Búcsúzásnál jellemzőek a jókívánságok és az idősebb áldása. Pl. jókívánság a fiatalasszonynak: «бақытты бол, ұл тап» (Légy boldog és légy anya)

A kazakoknál a „Hová mégy?" kérdés tabunak számít.A «Жол болсын!» Jó utat / Szerencsés utat! kívánságban benne van az a rejtett kérdés, hogy hová mégy. Aki nem akarja megmondani úti célját, erre azt válaszolja, hogy «Рақмет» vagy «әлей болсын».

Кездесулер – Találkozások

Әлихан мырза мен Айша ханым – көршілер. *Alihan úr és Ajsa asszony szomszédok.*
Әлихан мырза: Сәлеметсіз бе!
Айша ханым: Сәлеметсіз бе!
Әлихан мырза: Қалыңыз қалай? *Hogy vannak?*
Айша ханым: Жақсы, рақмет. Өзіңіз қалайсыз? *Maguk hagy vannak?*
Әлихан мырза: Шүкір, жақсымыз.Сау болыңыз! *Hála Istennek, jól vagyunk.*
Айша ханым: Сау болыңыз!

Тілеубек: Сау бол! Бағжан мен Тілеубек жақсы достар. *Bagzsan és Tileubek jó barátok.*
Бағжан: Хал қалай, амансың ба?
Тілеубек: Сәлем, жақсымын! Өзің қалайсың, Бағжан?
Бағжан: Өте жақсы. Ал сен қалайсың?
Тілеубек: Мен де жақсымын.
Бағжан: Сау бол!
Тілеубек: Сау бол!

Hagyományörző körben
Қабылхақ пен Аманбек – құрдастар, орта жаста.
Kabilhak és Amanbek egyidősek, középkorúak

Қабылхақ: Армысыз? *Jól vagy? (régies forma)*
Аманбек: Бармысыз? *Igen, létezel?*
Қабылхақ: Ел аман, жұрт тыныш па? *Biztonságban vannak a földiek és nyugodtak az emberek? (régies forma)*
Аманбек: Шүкір. Өздерің қалайсыңдар? *Hála Istennek. Ti (magatok) hogy vagytak?*
Қабылхақ: Аманбыз. *Békességben vagyunk.*
Аманбек: Сәлем айт достарға! *Add át üdvözletemet a barátoknak!*
Қабылхақ: Жақсы, саламат болсын! *Jó, átadom!*
Аманбек: Көріскенше! *A viszontlátásig!*

Мұғалім мен оқушы – A tanár és a diák
Таңертең – reggel:
Оқушы: Қайырлы таң!
Мұғалім: Қайырлы таң!

Күндіз – napközben:
Оқушы: Қайырлы күн!
Мұғалім: Қайырлы күн!

Кешке – este:
Оқушы: Қайырлы кеш!
Мұғалім: Қайырлы кеш!

Қазақ қонағы және Ковач мырза *A kazak vendég és Kovács úr*
Ковач мырза: Қош келдіңіз!
Қазақ қонағы: Қош болдық! Рақмет сізге.
Ковач мырза: Қалайсыз?
Қазақ қонағы: Тамаша. Ал сіз қалайсыз? *Nagyon jól. És ön hogy van?*
Ковач мырза: Рақмет, мен де жақсымын. *Köszönöm, én is jól vagyok.*

4.1.Gyakorlat
Irjon rövid párbeszédeket!
Megérkezik a kazak barátja a családjával. Hogy köszön a barátjának?
Hogy köszön a barátja feleségének? Hogy köszön a barátja gyerekeinek?

4.2. Gyakorlat
Hogy köszön az üzleti partnereinek? .....
Hogy búcsúzik el tőlük? .....
Hogy köszön el a barátjától? .....
Hogy fejezi ki jókívánságát? .....

4.3. Gyakorlat
Írjon üdvözlő párbeszédeket a megadott mondatok segítségével!
a) Akedil és Nasiphan egyetemisták, ők találkoznak egymással (Ақеділ мен Нәсіпхан студенттер)
b) az igazgató és a titkárnő találkozik egymással (директор мен хатшы)
c) az unoka találkozik a nagyapával (немере мен ата)

Танысу – Ismerkedés

Танысып қойыңыз!	Ismerkedjen meg (ön)!
Танысып қой!	Ismerkedj meg!
Таныс болайық!	Ismerkedjünk meg!
Өзімді таныстырайын!	Hadd mutatkozzam be!
Таныстырыңыз!	Kérem, mutasson be!
Таныстырсаң (шы)!	Kérlek, mutass be!
Ол кім?	Ő ki?
Олар кім?	Ők kik?

ат	név, utónév
Есімің кім? (szó szerint: ki a neved?)	Mi a neved?
Есіміңіз кім ?	Mi az ön neve?
Менің атым	az én nevem
Ататек, тек	Családnév
Сіздің ататегіңіз қалай?	Mi a családneve?
Сенің ататегің қалай?	Mi a családneved?
Ататегім – Сабо.	A családnevem Szabó.
Әкесінің аты	apai neve
Аты және әкесінің аты	neve és apai neve
Аты мен тегі	neve és családneve
Толық аты-жөні	teljes név
Қыз кезіндегі тегі	lánykori név
Қуаныштымын!	Örvendek!
Мен де қуаныштымын!	Én is örvendek.
Танысқаныма қуаныштымын!	Örülök, hogy megismerkedtünk.
Кешіріңіз!	Elnézést (magázó alak)
Кешір!	Elnézést (tegező alak)
Мен қателестім.	Tévedtem

Қысқа диалогтер – Rövid párbeszédek:

Tegezés:

- Сәлем! Танысып қой!
- Бұл – Еділ.
- Сәлем, Еділ! Менің атым – Мәдина.
- Қуаныштымын!
- Мен де қуаныштымын!
- Сау болыңдар! (több személytől köszön el tegező alakban)
- Сау бол!

- Кешір! Сенің атың кім?
- Менің атым – Берікбол.

Magázás:

- Сәлеметсіз бе! Танысып қойыңыз! Бұл – Айболат мырза.
- Сәлеметсіз бе! Менің атым – Қызырхан.
- Қуаныштымын!
- Мен де қуаныштымын!
- Сау болыңыздар! (több személytől köszön el magázó alakban)

- Кешіріңіз! Сіздің атыңыз кім?
- Менің атым – Еркебұлан.

- Танысайық. Есімім – Ковач Золтан.
- Қуаныштымын! Менің есімім – Қаламқас.
- Мен де қуаныштымын!
- Сау болыңыз!
- Сау болыңыз!

- Танысып қой! (Ismerkedj meg!)
- Бұл – Богларка.

A kazak nevekről

A kazak nevek hagyományosan két elemből álltak: személynév és családnév. A családnév a 18. sz. második felében jelenik meg a kazakoknál (Абай Құнанбаев, Әлихан Бөкейханұлы). A szovjet időkben vezették be orosz mintára a 3 komponensű névhasználatot: személynév, apai név, családnév (Қаныш Имантайұлы Сәтбаев), de a kazakok az apai nevet csak a hivatalos dokumentumokban használták, egymás megszólítására nem. A családneveket az -ев, -ов, -ин, -ева, -ова, -ина oroszból kölcsönzött toldalékokkal képezték (pl.: Мұсабаев, Оспанов) a szovjet időkben.

Az utóbbi években hivatalos használatban jelent meg a személynév + apai név megszólítás.. Kazakisztán függetlenné válása után, 1992-től vált lehetővé, hogy az apa vagy nagyapa nevéből a kazak hagyományoknak megfelelően képzett családnevet adjanak a gyermekeknek. Az apai nevekkel is nemzeti hovatartozásukat igyekeznek kifejezni. A korábban használt *-ич, -ыч, -евна, -овна* orosz képzők helyett már egyre gyakrabban a kazak ұлы (fia) кызы (lánya) alakokkal képezik az apai nevet (Pl.: Досымбекұлы Жебе, Қайратқызы Жанерке). Családnevet gyakran a nagyapa vagy az apa személynevéből képeznek. Néha a törzság nevét választják családnévnek (Тарақты (tőrzsnév) Ақселеу Сланұлы – híres zenefoklórkutató) vagy a szülőhely nevét (Тарази Әкім Әшімұлы – híres író, akinek a műve magyarul is megjelent).

A legfrissebb statisztikai adatok szerint az újszülött kazakok több mint felének, van olyan megye, ahol 85 %-ának családnevét már nem az orosz -ев, - ов stb. képzőkkel képezik, hanem a kazak alakokat használják.

Ismert kazakok neve és családneve. Танымал қазақтардың аты-жөні:

Әлихан Бөкейханұлы, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлы, Қаныш Сәтбаев, Әлкей Марғұлан, Жамбыл Жабаев, Нұрғиса Тілендиев, Мұхтар Әуезов, Бауыржан Момышұлы, Мұхтар Мағауин, Жарасқан Әбдірашов және тағы басқа.

A birtokos névmások és birtokos személyragok egyes szám 1.és 2. személyben

Жіктеу есімдігінің ілік септікте қолданылуы (I және II жақта)

Birtokos névmás	főnév	Birtokos személyrag	
Менің (enyém)	ат (név) есім (név) қал (állapot) денсаулық (egészség)	-ым -ім	ат**ым** (nevem) есім**ім** (nevem) ататег**ім** (családnevem) қал**ым** (állapotom) денсаулығ**ым** (egészségem)
Сенің (tied)		-ың -ің	ат**ың** (neved) есім**ің** (nevem) ататег**ің** (a családneved) қал**ың** (állapotod) денсаулығ**ың** (egészséged)

Сіздің (öné)		-ыңыз -іңіз	ат**ыңыз** (az ön neve) есім**іңіз** (az ön neve) ататег**іңіз** (az ön családneve) қал**ыңыз** (az ön állapota) денсаулығ**ыңыз** (az ön egészsége)

*мажар тілінде жіктеу есімдігінің ілік септіктегі формасын a birtokos névmások – тәуелділік есімдігі деп атап, жеке қарастырады. Керісінше басқа септіктегі түрлерін жіктеу есімдігімен бірге қолданады.

Kemény hangok után a személyrag -ым, -ың, -ыңыз, lágy hangok után a személyrag: -ім, -ің, -іңіз.

4.4. Gyakorlat

Kapcsolja a megfelelő egyes szám első személyű személyragokat az alábbi névszókhoz!

Мен	көңілді(vidám)	-мын -мін -бын -бін -пын -пін	
	қайғылы (szomorú)		
	сау (egészséges)		
	науқас (beteg)		
	менеджер (menedzser)		
	мажар		
	турист (turista)		
	қонақ (vendég)		
	студент (egyetemista)		
	қазақ (kazak)		

4.5. Gyakorlat

Tegezés – magázás egyes számban. Képezzen tegező és magázó alakokat a megfelelő személyragok hozzáadásával a névszókhoz!

Minta: Сен қазақсың (Te kazak vagy) Сіз қазақсыз (Ön kazak)

Сен (Te)		Сіз (Ön)	
қазақ	-сың -сің	қазақ	-сыз /-сіз
орыс (orosz)		орыс	
сүйкімді (vonzó, szimpatikus, kedves)		сүйкімді	
мұқият (figyelmes, gondos)		мұқият	
қонақ		қонақ	
сау		сау	
турист		турист	
дәрігер (orvos)		дәрігер	
науқас (beteg)		науқас	
мұғалім		мұғалім	

өте - nagyon

Сіз өте мейірімдісіз – Ön nagyon kedves.
Сіз өте……
Сіз өте ……..

4.6. Gyakorlat

Tegezés – magázás többes számban. Képezzen tegező és magázó alakokat a megfelelő személyragok hozzáadásával a névszókhoz!

Minta: Сендер қазақсыңдар. Сіздер қазақсыздар

Сендер (Ti)		Сіздер (Önök)	
қазақ	-сыңдар/ -сіңдер	қазақ	-сыздар/-сіздер
суретші (festő)		суретші	
сүйкімді (vonzó, szimpatikus)		сүйкімді	
мұқият (figyelmes, gondos)		мұқият	
қонақ		қонақ	
сау		сау	
ұқыпты (szorgalmas)		ұқыпты	
дәрігер		дәрігер	
науқас		науқас	
мұғалім		мұғалім	

4.7. Gyakorlat

Mit mond annak a kazak ismerősének, aki nagyon kedves és figyelmes volt Önhöz? Már ne nézze a fenti táblázatokat!

4.8. Gyakorlat

Képezzen egyes és többes szám 3. személyű alakokat a megadott melléknevek felhasználásával!

Minta: Ол – көңілді фотограф (Ő vidám fényképész).
Олар – мықты фотограф (Ők erős fényképészek!

Ол		Олар	
инженер (mérnök)	Ø	инженер	Ø
ұқыпты (szorgalmas)		ұқыпты	
науқас (beteg)		науқас	

Szójegyzék: аш – éhes, жақсы – jó, kedves, ашулы – mérges, мықты – erős, бақытты – boldog, көңілсіз – szomorú, ұқыпты – szorgalmas, сау – egészséges, науқас – beteg, үйленген – nős

A kérdő mondatok képzése

a) Kiegészítendő kérdést a következő kazak kérdő szavakkal képezhetünk:
Кім? (Ki?) **Қайда?** (Hol?) **Қалай? Қандай?** (Milyen?) **Қашан?** (Mikor?) **Неше?** (Hány?)

Бөлмеде қазақы кілем бар - *A szobában kazak szőnyeg van.*
− Бөлмеде **не** бар? - *Mi van a szobában?*
− Бөлмеде кілем бар. - *Szőnyeg van a szobában.*
− Бөлмеде **қандай** кілем бар? - *Milyen szőnyeg van a szobában?*
− Бөлмеде қазақы кілем бар. - *Kazak szőnyeg van a szobában.*
− Қазақы кілем **қайда?** - *Hol van a kazak szőnyeg?*
− Қазақы кілем бөлмеде. – *A kazak szőnyeg a szobában van.*

Аулада балалар бар (Az udvaron gyerekek vannak).
- Аулада кімдер бар?
- Аулада балалар бар.

b) Eldöntendő kérdést a **ба/бе, па/пе, ма/ме** hat alakú kérdőszócska segítségével képezhetünk és a kérdésre igennel, vagy nemmel válaszolhatunk.

- Бөлмеде қазақы кілем бар **ма?** (A szobában van kazak szőnyeg?)
- Иә, бөлмеде қазақы кілем бар (Igen, a szobában kazak szőnyeg van).

- Аулада балалар бар **ма?** (Az udvaron vannak gyerekek?)
- Иә, аулада балалар бар.

- Сен бақыттысың **ба?** (Boldog vagy?)
- Иә, мен бақыттымын (Igen, boldog vagyok).
- Мен бақытты **емес**пін (Nem vagyok boldog).
- *Жоқ,* мен бақытты **емес**пін (Nem, nem vagyok boldog).

- Олар дәрігер **ме?** (Ők orvosok?)
- Иә, олар дәрігер (Igen, ők orvosok).
- Олар дәрігер емес (Ők nem orvosok).

- Сәулеш, мынау сөздік пе? (Szaules, ez szótár?)
- Иә, бұл – сөздік.
- Бегзат, анау манты ма? (Begzat, ez manti?)
- Жоқ, ол – бешбармақ (Nem, az besbarmak).

- Кешіріңіз, сіз Ғазизасыз ба? (Elnézést, ön Gaziza?)
- Иә, менмін, ал сіз кімсіз? (Igen, én vagyok. És ön ki?)

жақсы – jó
жаман – rossz
бақытты – boldog, szerencsés
бақытсыз – boldogtalan, balszerencsés

сыра – sör
суық – hideg
ашық – nyitva van
манты: a derelyéhez hasonló étel
бешбармақ – kazak nemzeti étel (szó szerint öt ujj, mivel hagyományosan kézzel eszik)

A választó kérdés

Бұл ……. ба/бе, па/пе, ма/ме, әлде (vagy) ……ба/бе, па/пе, ма/ме?

Ол кім? Дос па, әлде дұшпан ба? (Ki ő? Barát vagy ellenség?)
Жақсы ма, жаман ба – кім біледі? (Jó vagy rossz, ki tudja?)
Ақ па, қара ма? (Fehér vagy fekete?)
Бақытты ма, әлде бақытсыз ба? (Boldog vagy boldogtalan?)

Бұл ит пе, әлде мысық па? (Ez kutya vagy macska?)
Бұл жақсы ма, әлде жаман ба? (Ez jó vagy rossz?)
Бұл қымбат па, әлде арзан ба? (Ez drága vagy olcsó?)
Бұл ащы ма, әлде тәтті ме? (Ez keserű vagy édes?)
Бұл сөздікпе, әлде роман ба? (Ez szótár vagy regény?)

әлде – vagy (kötőszó), қымбат – drága, арзан – olcsó
дос – barát, дұшпан – ellenség, ащы – keserű, тәтті – édes
сөздік – szótár
роман – regény
арақ – vodka
терезе – ablak
есік – ajtó

Ал ... ше – visszakérdezésnél: hát, és

A **'ше'** kérdőszócskát akkor használjuk, amikor megadunk valamilyen információt és a beszélgető társunkat ugyanarról kérdezzük.
Менің атым - Gábor. **Ал** сенің **ше?** (Az én nevem Gábor. És a tied?)
Мен Будапештте тұрамын. **Ал** сіз **ше?** (Budapesten lakom. És Ön? / Hát Ön?)
Мен **де** Будапештте тұрамын (Én is Budapesten lakom).

Is, szintén

- да/де/ та/те – is, szintén

Zöngétlen mássalhangzó után **-та/те**
minden más esetben **-да/де**
Қонақ **та** қазақ (A vendég is kazak).
Мен **де** мажармын (Én is magyar vagyok).
A magyarhoz hasonlóan a felsorolás minden szava után ki kell tenni a да/де/ та/те kötőszót.

жазбаша да, ауызша да – írásban is, szóban is
Дәптер де, кітап та жабық. – A füzet is, a könyv is csukva van.

Tagadás

Tagadó szavak:

жоқ– nem , nincs емес– nem

A tagadás megerősítésére ugyanabban a mondatban mindkét tagadószót használhatjuk.
Жоқ, олар дәрігер **емес** (Nem, ők nem orvosok).

Figyeljük meg a következő mondatokban a **жоқ** és a **емес** használatát!
Бұл қант **емес** (Ez *nem* cukor).
Кофеде қант **жоқ** (A kávéban *nincs* cukor).

Су ыстық **емес** (A víz *nem* meleg).
Үйде ыстық су **жоқ** (A házban *nincs* meleg víz).

Amikor minőséget, tulajdonságot tagadunk, akkor a **емес** tagadószót használjuk, amikor valami létét tagadjuk (magyarul **nincs**), akkor a **жоқ** tagadószót.

A sem kifejezése a kazak nyelvben

Мен жас **емес**пін (Nem vagyok fiatal).
Ол **да** жас **емес** (Ő sem fiatal).

да/де (is, szintén) + **tagadott szó** + **емес** + **személyrag**	Мен **де** дәрігер **емес**пін (Én sem vagyok orvos).
	Біз **де** қытайлық **емес**піз (Mi sem vagyunk kínaiak).
	Ол **да** бастық **емес.** Ő sem főnök/vezető.

4.9. Gyakorlat
Fordítsa le kazakra a következő párbeszédeket udvarias alakban!

Üdvözlöm!
Elnézést, Ön Alihan úr?
Én nem Alihan vagyok. Engem Amirnak hívnak.
Bocsánat. Tévedtem.
Nem történt semmi.
Minden jót kívánok!

Szia!
Bocsánat, te vagy Zsajna?
Igen, én vagyok Zsajna. És te ki vagy?

Én Peter vagyok.
Isten hozott Kazakisztánba!
Nagyon köszönöm.
Viszlát!
Мен қателестім – én tévedtem
Ештеңе де болған жоқ. – Nem történt semmi.

4.10. Gyakorlat
Hogy kérdezi meg kazakul?

Ez toll vagy ceruza? Ez könyv vagy füzet? Ez vodka vagy víz? Ez szék vagy asztal? Ez város vagy falu? Ez park vagy parkoló? Ez ajtó vagy ablak? Ez fiú vagy lány? Ez kicsi vagy nagy? Ő beteg vagy egészséges?

4.11. Gyakorlat
Fordítsa le a következő mondatokat kazakra!

Én egyetemista vagyok. És te? / Hát te?
Az én nevem Lejla. Hát a tied?
Én beteg vagyok. És Ön? /Hát Ön?
Én Almatiban lakom. És Ön? / Hát Ön?
Mi turisták vagyunk. És Önök? / Hát Önök?

4.12. Gyakorlat
Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

Ön pesszimista? Én sem vagyok pesszimista. Te főnök/vezető vagy? Én sem vagyok főnök. Ti fiatalok vagytok? Mi sem vagyunk öregek. Ti vendégek vagytok? Mi sem vagyunk vendégek. Ő tolmács? Mi sem vagyunk tolmácsok. Ők egészségesek? Én sem vagyok beteg. Te erős vagy? Én sem vagyok gyenge.

уайымшыл – pesszimista,
басшы – főnök / vezető
жүргізуші – sofőr
жас – fiatal
кәрі – öreg
қонақ – vendég
аудармашы – tolmács
сау – egészséges
науқас – beteg
әлсіз – gyenge

БЕСІНШІ САБАҚ - ÖTÖDIK LECKE

Жеке мәліметтер - Személyes adatok

Лексика: Сен кімсің? Қайда тұрасың/тұрасыз? Құрлықтар, елдер, ұлттар, тілдер. Азаматтық. Сіз қай тілдерде сөйлейсіз? *Грамматика:* Инфинитив. Ауыспалы осы шақ. Қарсылықты мәнді жалғаулық (бірақ). Жатыс септік.

Lexika: Hol laksz? / Ön hol lakik? Kontinensek, országok, nemzetiségek, nyelvek. Állampolgárság. Ön milyen nyelveken beszél?

Nyelvtan: A kazak főnévi igenév. Az átmenő / tranzitív jelen idő. A ’бірақ’ ellentétes jelentésű kötőszó. A helyhatározó eset.

Құрлықтар, елдер, ұлттар, тілдер – Kontinensek, országok, nemzetiségek, nyelvek

Елдер (országok)	Оның ұлты кім?/Ол қай елден? (Milyen nyelven beszél?)	Ол қай тілде сөйлейді? (Milyen nyelven beszél?)
Америка	американдық	ағылшынша
АҚШ (USA)		ағылшынша
Канада (Kanada)	канадалық	ағылшынша, французша
Мексика (Mexikó)	мексикалық	испанша
Бразилия (Brazilia)	бразилиялық	португал тілінде
Еуропа (Európa)	еуропалық	
Англия (Anglia)	ағылшын	ағылшынша /ағылшын тілінде
Болгария (Bulgária)	болгар	болгар тілінде
Мажарстан	мажар	мажар тілінде/ мажарша
Греция (Görögország)	грек	грекше
Франция (Franciaország)	француз	французша
Германия (Németország)	неміс	немісше / неміс тілінде
Испания (Spanyolország)	испан	испанша
Италия (Olaszország)	итальян	итальянша /итальян тілінде
Израиль (Izrael)	израильдік	еврейше, арабша
Кипр (Ciprus)	киприлік	грек тілінде, түрікше
Нидерланды (Hollandia)	голландиялық	голландша
Норвегия (Norvégia)	норвегиялық	норвегше/норвегия тілінде
Португалия (Portugália)	португалдық	португалша/португал тілінде
Польша (Lengyelország)	поляк	полякша
Ресей (Oroszország)	ресейлік	орысша
Румыния (Románia)	румын	румынша
Сербия (Szerbia)	серб	сербше/серб тілінде

Словакия (Szlovákia)	словак	словакша
Словения (Szlovénia)	словен	словян тілінде
Түркия (Törökország)	түрік	түрікше
Украина (Ukrajna)	украин	украинша
Ұлыбритания (Nagy-Britannia)	британдық	ағылшынша
Ирландия (Írország)	ирланд	ирландша
Шотландия (Skócia)	шотланд	шотландша
Хорватия (Horvátország)	хорват	хорватша/хорват тілінде
Швейцария (Svájc)	швейцариялық	немісше, французша
Швеция (Svédország)	швед	шведше
Азия (Ázsia)	Азиялық	
Иран (Irán)	ирандық	парсыша
Жапония (Japán)	жапон	жапонша
Қазақстан (Kazakisztán)	қазақ	қазақша
Корея (Kórea)	корей	корейше
Қытай (Kína)	қытай	қытайша
Қырғызстан (Kirgizia)	қырғыз	қырғызша
Өзбекстан (Üzbegisztán)	өзбек	өзбекше
Әзірбайжан (Azerbajdzsán)	әзірбайжан	әзірбайжанша
Түрікменстан (Türkmenisztán)	түрікмен	түрікменше
Африка	африкалық	суахили тілінде
Алжир	алжирлік	арабша, французша
Египет (Egyiptom)	мысырлық	арабша
Марокко (Marokkó)	марокколық	арабша, берберше

A nemzetiségek megnevezésénél találkozunk a -дық/-дік, - тық/-тік és a -лық/-лік főnévképzőkkel, amelyeket más szavakban is felismerhetünk.

сөз – szó, сөздік – szótár, шын – igaz, шындық – igazság, дос – barát, достық – barátság

таза – tiszta, тазалық – tisztaság, оқу – olvas, оқулық – tankönyv, шебер – mester, шеберлік – mesterség

Ұлт - Nemzetiség

Ön milyen nemzetiségű?	
Сіздің ұлтыңыз кім? Сіздің ұлтыңыз қандай?	Сіз қай ұлттансыз?
Мен мажармын. Magyar vagyok.	

(ұлттан - lásd a távolító esetet, melynek végződése:-дан / -ден, -тан /-тен, -нан/-нен)

Egyes és többes szám 1. személyben a személyrag változik:
Мен қандай ұлтпын? (Én milyen nemzetiségű vagyok?)
Біз қандай ұлтпыз? (Mi milyen nemzetiségűek vagyunk?)

Ал сіздің ұлтыңыз қандай? – És ön milyen nemzetiségű?

Мен	қазақпын	Біз	қазақпыз	kazak
	орыспын		орыспыз	orosz
	украинмын		украинбыз	ukrán
	неміспін		немісміз	német
	әзірбайжанмын		әзірбайжанбыз	azerbajdzsán
	ұйғырмын		ұйғырмыз	ujgur
	дүнгенмін		дүнгенбіз	dungán
	өзбекпін		өзбекпіз	üzbég
	қырғызбын		қырғызбыз	лш
	татармын		татармыз	tatár
	түрікменмін		түрікменміз	türkmén
	кореймін		корейсіз	kóreai
	қытайлықпын		қытайлықпыз	kínai

Nyelvtan:
A többes számú személyes névmás már jelzi, hogy többes számról van szó, ezért a hozzá kapcsolódó főnevet már nem kell többes számba tenni!
Олар – қазақ (Ők kazakok) Олар – ағылшын (Ők angolok)
Олар – неміс (Ők németek) Олар – дәрігер (Ők orvosok)
Олар – бақытты (Ők boldogok)

Қазақтар, ағылшындар, французбар, немістер, дәрігерлер többes számú alakokat akkor használjuk, ha személyes névmás nem áll előttük. Pl.: мажарларmыз magyarok vagyunk), қазақсыздар – önök kazakok, түркілерміз – mi türkök (türkajkúak) vagyunk, славянсыздар – önök szlávok

Egyes szám	Többes szám
1. Мен американдықпын (angol vagyok)	Біз американдықпыз (angolok vagyunk)
Мен мажармын (magyar vagyok)	Біз мажармыз
Мен французбын (francia vagyok)	Біз французбыз
Мен полякпын (lengyel vagyok)	Біз полякпыз
Мен неміспін (német vagyok)	Біз неміспіз
2. Сен американдықсың (angol vagy)	Сендер американдықсыңдар (ti angolok vagytok)
Сіз мажарсыз (ön magyar)	Сіздер мажарсыздар (önök magyarok)
Сіз французсыз (ön francia)	Сіздер французсыздар (önök franciák)
Сен поляксың (lengyel vagy)	Сендер поляксыңдар
Сіз немістісіз (ön német)	Сіздер немістіздер (önök németek)

3. Ол американдық (ő angol) Олар американдық (ők angolok)
Ол мажар (ő magyar) Олар мажар(лар)
Ол француз (ő francia) Олар француз(дар)
Ол поляк (ő lengyel) Олар поляк(тар)
Ол неміс (ő német) Олар неміс(тер)

Азаматтық – Állampolgárság

Сіз қай елдің азаматысыз? (Ön milyen állampolgár?)	Мен Мажарстан азаматымын. Magyar állampolgár vagyok.

азамат – állampolgár
Ол қай елдің азаматы?
Нәбира – Қазақстан азаматы. – Nabira kazak állampolgár. Нәбира – қазақ.
Равиль – Ресей азаматы. – Ravil orosz állampolgár.
Равил – башқұрт. – Ravil baskir nemzetiségű.
Johann – Германия азаматы. – Johann német állampolgár. Johann – неміс.
Jennifer – Ұлыбритания азаматы. – Jennifer brit állampolgár. Jennifer – британдық.
James – АҚШ-тың азаматы. – James USA-állampolgár. James – американдық.
Джон – Канада азаматы. Джон – канадалық.
Лю – Қытай азаматы. Лю – қытайлық.

5.1.Gyakorlat
Másolja ki a fenti táblázatból a -дық/-дік, - тық/-тік és a -лық/-лік képzőkkel alkotott szavakat! Figyelje meg, hogy a szavakhoz mikor melyik alakjuk kapcsolódik!

5.2. Gyakorlat
Alkossanak párbeszédet minden megadott szó felhasználásával a minta szerint!
Szavak: magyar, kazak, orosz, német, francia, angol, amerikai, lengyel, kínai, koreai, üzbég, kirgiz, azeri
Minta:
- Сен қазақсың ба? (Kazak vagy?)
- Иә, мен қазақпын (Igen, kazak vagyok).
- Мен қазақ емеспін, әзірбайжанмын (Nem vagyok kazak, azerbajdzsán vagyok).
- Жоқ, мен әзірбайжанмын (Nem, azerbajdzsán vagyok).
- Ал мен мажармын (Én pedig magyar vagyok).

Сіз қандай тілдерде сөйлейсіз? – Ön milyen nyelveken beszél?
Beszélni / tudni / írni / olvasni valamilyen nyelven

Кétféleképpen fejezhetjük ki azt, hogy valamilyen nyelven beszélünk, tudunk, írunk vagy olvasunk.
✓ a nyelvhez kapcsolt -ша/-ше toldalékkal, ami amagyar **-ul/-ül**-nek felel meg: мажарша – magya**rul**, немісше – németül

✓ másik lehetőség az, amikor a nyelv megnevezése után a тілінде (nyelven) szó következik:

Мажар тілінде – magyar nyelven, неміс тілінде – német nyelven

nyelv +-ша/-ше	мажарша ағылшынша	+	сөйлейді (beszél) біледі (tud) жазады (ír) оқиды (olvas)
VAGY			
nyelv +тілінде	мажар тілінде ағылшын тілінде		

Мен мажарша және ағылшынша сөйлеймін. – Én magyarul és angolul beszélek.
Мен мажар тілінде сөйлеймін. – Én magyar nyelven beszélek.
Мен мажар және ағылшын тілдерінде сөйлеймін. – Én magyar és angol nyelveken beszélek.
мажар тілі – magyar nyelv (a тіл-hez járult az і 3. személyű birtokos személyrag, ami itt nem valódi birtokviszonyt fejez ki, hanem a szókapcsolat összetartozását)
мажар және ағылшын тілдері – magyar és angol nyelvek
тіл-дер-де – nyelveken (többes szám ragja + helyhatározós eset ragja)
… және … тіл-дер-ін-де – ..... és … nyelveken(többes szám ragja + birtokos személyrag + helyhatározó eset ragja)

A kazak főnévi igenév

A főnévi igenevek leggyakrabban az igetőhöz kapcsolt **У**-ra, néha **Ю**-ra végződnek. Minden igének van főnévi igenévi alakja. A kazak főnévi igeneveknek a magyar – **ni** képzős főnévi igenevek és az **-á**s/**-é**s képzős főnevek felelnek meg . Pl.: жаз-у jelentése: írni és írás; баю – (meg)gazdagodni, (meg)gazdagodás; қою – tenni.

Az átmenő /tranzitív jelen idő - Ауыспалы осы шақ

Az átmenő jelen időt két esetben használjuk:
1. amikor szokásos cselekvésről van szó, vagy
2. amikor olyan jövő idejű cselekvésről, amelynek bekövetkeztében biztos a beszélő.
Az, hogy épp jelen vagy jövő idejű cselekvést jelöl az ige, az a kontextusból derül ki.
A tranzitív igeidő általános sémája

1 Мен (Én) Біз (Mi)	igető +	a / e / й +	-мын/-мін -быз/ -біз
2 Сен (Te) Сендер (Ti) Сіз (Ön) Сіздер (Önök)			-сың/-сің -сыңдар/-сіңдер -сыз/-сіз -сыздар /-сіздер
3 Ол (Ő), Олар (Ők)			-ды /-ді

Az igetövet a főnévi igenév у végződésének levágásával kapjuk meg: жазу→жаз, тұру→ тұр, сөйлеу→ сөйле, білу→біл
Az átmenő igeidő képzésénél, ha az igető kemény szó, akkor ‘а’ toldalékot kap (жаз – жаза), ha lágy, akkor a ‘е’ – t (кел – келе), és ‘й’ – t (сөйле – сөйлей), ha magánhangzóra végződik . Ehhez járulnak az 1-es típusú személyragok.

Az igető + -а /-е/-й toldalék határozói igenevet képez, de több összetett igealak alapjául is szolgál.

тұру – áll, él, lakik, жазу – ír, келу – jön, сөйлеу – beszél, kiejt, mond, көру - néz

Egyes szám első személyben úgy beszédben, mint írásban az átmenő jelenidejű igék -мын/-мін személyragja м-re **rövidül**.

Pl.: білемін=білем – tudom, беремін=берем – adok, сүйемін=сүйем – szeretek

боламын=болам – leszek, жуамын=жуам – mosok, құямын=құям – öntök

Egyes és többes szám 3. személyben a személyrag ugyanaz!

Táblázatok példákkal:

	ír/ írni fog	lát/ látni fog	fizet/ fizetni fog	olvas/ olvasni fog	hall / hallani fog	felvesz / fel fogja venni
Мен Біз Сен Сендер Сіз Сіздер Ол, Олар	жазу жазамын жазамыз жазасың жазасыңдар жазасыз жазасыздар жазады	көру көремін көреміз көресің көресің-дер көресіз көресіздер көреді	төлеу төлеймін төлейміз төлейсің төлейсің-дер төлейсіз төлейсіздер төлейді	оқу оқимын оқимыз оқисың оқисың-дар оқисыз оқисыз-дар оқиды	есту естимін естиміз естисің естисің-дер естисіз естисіз-дер естиді	қою қоямын қоямыз қоясың қоясың-дар қоясыз қоясыздар қояды

Példák jelen idejű szokásos cselekvés kifejezésére:

Мен жазамын. – Én írok (szokás szerint, írni szoktam).

Сен қазақша сөйлейсің. – Te kazakul beszélsz (szokás szerint).

Біз теледидар көреміз. – Nézzük a tévét (szokás szerint).

Példák jövő idő kifejezésére:

Ертең үйге барамын! – Holnap hazamegyek.

Кешке хат жазамын. – Este levelet írok (levelet fogok írni).

A beszél, tud, ír, olvas igék ragozása átmenő jelen időben

	сөйлеу – beszél/ beszélni fog	білу – tud / tudni fog	жазу- ír/írni fog	оқу-olvas/ olvasni fog
Мен	сөйлеймін	білемін	жазамын	оқимын
Сен	сөйлейсің	білесің	жазасың	оқисың
Сіз	сөйлейсіз	білесіз	жазасыз	оқисыз
Ол	сөйлейді	біледі	жазады	оқиды
Біз	сөйлейміз	біледіміз	жазамыз	оқимыз
Сендер	сөйлейсіңдер	білесіңдер	жазасыңдар	оқисыңдар
Сіздер	сөйлейсіздер	білесіздер	жазасыздар	оқисыздар
Олар	сөйлейді	біледі	жазады	оқиды

Мен мажарша сөйлеймін, ағылшынша оқимын (Magyarul beszélek, angolul olvasok).

Мен аздап қазақша білемін (Egy kicsit tudok kazakul).

Мен түрікше, қазақша жақсы сөйлеймін, оқимын, жазамын (Törökül, kazakul jól beszélek, olvasok, írok).

Kérdésben, amikor 3. személyű alakhoz kapcsoljuk a kérdőszócskát, a – ды/-ді személyrag kiesik mind az állító, mind a tagadó alakban!

Барады ма? → Бара ма? *menni fog?*

Бармайды ма? → Бармай ма? *nem fog menni?*

Сұрақтар мен жауаптар – Kérdések és válaszok

Сіз қай тілде сөйлейсіз? (Ön milyen nyelven beszél?)	Сіз қандай тілдерде сөйлейсіз? (Ön milyen nyelveken beszél?)

Мен мажарша сөйлеймін. (Én magyarul beszélek). VAG Мен мажар тілінде сөйлеймін.	Мен мажарша және ағылшынша сөйлеймін. (Én magyarul és angolul beszélek). VAGY Мен мажар және ағылшын тілдерінде сөйлеймін.

Ағылшын тілінде сөйлейсіз бе? (Beszél ön angolul?)

Біз тек мажар тілінде сөйлейміз (Csak magyarul beszélünk).

Олар тек қазақша сөйлейді (Ők csak kazakul beszélnek).

Сіз шет тілінде сөйлейсіз бе? (Beszél ön idegen nyelven?)

Мен орыс және ағылшын тілдерінде сөйлеймін (Orosz és angol nyelveken beszélek).

Венгр – magyar (oroszból kölcsönzött szó)

Аздап – egy kicsit

Тек – csak

Шеттілі – idegen nyelv

5.3 .Gyakorlat

Írjon kérdéseket és válaszokat minden személyben és számban az alábbi táblázat szavainak felhasználásával, a minta alapján!

Minta: Ол орысша қалай сөйлейді? (Ő hogy beszél oroszul?)

Өте жақсы/Ол орысша өте жақсы сөйлейді (Nagyon jól / Ő nagyon jól beszél oroszul).

Кім?	Nyelv + -ша/-ше VAGY nyelv + тілінде	Қалай? (Hogy?)	сөйлеу (beszél)
Мен	қазақ	аздап (egy kicsit)	сөйлеймін
Сен	ағылшын	қарапайым деңгейде (alapfokon)	сөйлейсің
Сіз	орыс	нашар (gyengén, rosszul)	сөйлейсіз
Ол	француз	орта деңгейде (középfokon)	сөйлейді
Біз	түрік	жақсы (jól)	сөйлейміз
Сендер	поляк	өте жақсы (nagyon jól)	сөйлейсіңдер
Сіздер	мажар	еркін (szabadon)	сөйлейсіздер
Олар	неміс	тез (gyorsan)	сөйлейді

Az ige tagadó alakja

A kazak igék tagadó alakjánál a tagadó toldalék beépül az igébe. A -ба-/бе, -па/-пе, -ма/-ме 6 alakú tagadó toldalék megfelelő alakja az igetőhöz kapcsolódik.

Átmenő igeidő esetében a tagadó toldalékot egy й hang, majd az 1-es típusú személyragok követik.

Az átmenő jelen idejű ige tagadó alakja

жаз-ба	+й	személyrag
ұш-па		
іш-пе		
істе-ме		
қой-ма		

жазу – ír, ұшу – repül, ішу - iszik

	жазбау nem ír	тұрмау nem áll, él, lakik	сөйлемеу nem beszél	білмеу nem tud
Мен	жазбаймын	тұрмаймын	сөйлемеймін	білмеймін
Сен	жазбайсың	тұрмайсың	сөйлемейсің	білмейсің
Сіз	жазбайсыз	тұрмайсыз	сөйлемейсіз	білмейсіз
Ол	жазбайды	тұрмайды	сөйлемейді	білмейді
Біз	жазбаймыз	тұрмаймыз	сөйлемейміз	білмейміз
Сендер	жазбайсыңдар	тұрмайсыңдар	сөйлемейсіңдер	білмейсіңдер
Сіздер	жазбайсыздар	тұрмайсыздар	сөйлемейсіздер	білмейсіздер
Олар	жазбайды	тұрмайды	сөйлемейді	білмейді

Біз қытайша білмейміз (Nem tudunk kínaiul).
Сіз қазақша сөйлейсіз бе? (Beszél ön kazakul?)
Жоқ, сөйлемеймін (Nem, nem beszélek).
Мен қазақша сөйлемеймін (Nem beszélek kazakul).
Өкінішке орай, қазақша сөйлемеймін (Sajnos, nem beszélek kazakul).
Өкінішке орай, немісше білмеймін (Sajnos, nem tudok németül).

Tagadó válaszok

Сіз қытайша	сөйлейсіз бе?	Мен қытайша	сөйлемеймін.
	білесіз бе?		білмеймін.
	оқисыз ба?		оқымаймын.
	жазасыз ба?		жазбаймын.

Figyelem! Az olvas ige jelen idejű kérdő alakjában lévő **и**, a tagadó alakban **ы** lesz!
Оқ**и**сыз ба?→ оқ**ы**маймын
Сіз қазақша оқисыз ба?

Мен қазақша оқымаймын.
Сіз орысша жазасыз ба?
Мен орысша жазбаймын.
Ellentétes kötőszavak (қарсылықты жалғаулықтар)

бірақ – de, azonban, ellenben **ал** – hanem, pedig, visszakédezésnél jelentése: hát, és

Ол орыс, **бірақ** қазақша жақсы сөйлейді. Ő orosz, *de* jól beszél kazakul.
Менің ұлтым – мажар, **бірақ** мен Германияда тұрамын (Magyar nemzetiségű vagyok, de Németországban élek).
Сіз қай тілде жазасыз және оқисыз? (Ön milyen nyelven ír és olvas?)
Мен немісше оқимын, **бірақ** сөйлемеймін (Németül olvasok, de nem beszélek).
Мен аздап орысша сөйлеймін, **бірақ** жазбаймын (Oroszul egy kicsit beszélek, de nem írok).
Мен мұғаліммін, **бірақ** ағылшынша жақсы білмеймін (Tanár vagyok, de nem beszélek jól angolul).
Мен мажармын, **бірақ** мен Будапештте тұрмаймын (Magyar vagyok, de nem lakom Budapesten).
Менің ана тілім – мажар тілі. **Ал,** сіздікі ше? (Az én anyanyelvem magyar. És az öné?)
Менікі – қазақ тілі (Az enyém kazak).

5.4. Gyakorlat
Fordítsa le a következő mondatokat kazakra!

Kazak vagyok, de nem írok jól kazakul. Gyenge vagyok, de nem vagyok beteg. Sportoló vagyok, de nem vagyok futballista. Magyar vagyok, de nem vagyok hallgató (egyetemista).

Әлсіз-gyenge, ауыру – betegeskedik, beteg,
Спортшы – sportoló, футболшы – futballista, студент – hallgató (egyetemista)
Оқу – olvas
Жазу – ír
Қарапайым деңгейде – alapfokon
Орта деңгейде – középfokon

5.5. Gyakorlat
Fordítsa le kazakra az alábbi mondatokat!
Középfokon tudok angolul. Csak oroszul beszéltek. Gyengén tudtok németül. Önök szabadon beszélnek franciául. Ők alapfokon beszélnek kazakul. Te kazak és kínai nyelveken beszélsz.
Jól tudunk magyarul és németül. Beszélnek önök magyarul? Ti gyorsan beszéltek törökül.
Beszélsz lengyelül? Egy kicsit tudok kazakul.

5.6. Gyakorlat
Sorolja fel, milyen szinten milyen nyelveken hogy beszél, ír és olvas! Kérdezze meg az új kazak ismerősét, hogy milyen nyelveken beszél és hogy jól tud-e angolul.

5.7. Gyakorlat

Egészítse ki személyragokkal és kérdő szócskával az igéket és tegyen fel kérdéseket különböző személyben és számban a táblázat szavaival, majd adjon rájuk tagadó válaszokat!

Сен Сіз Ол Біз Сендер Сіздер Олар	қазақша	сөйлей……? біле……...? оқи……? жаза……...?	Мен Сен Ол Олар Біз	қазақша	сөйле……... біл…… оқы…… жаз……
	ағылшынша			ағылшынша	
	орысша			орысша	
	немісше			немісше	
	мажарша			мажарша	
	французша			французша	
	корейше			корейше	
	түрікше			түрікше	

5.8.Gyakorlat

Írja le a 'жұмыс істеу' (dolgozik) ige ragozását átmenő időben, minden személyben és számban, állító és tagadó alakban is. Pl.: Мен жұмыс істеймін↔Мен жұмыс істемеймін

Tegye fel a következő kérdést minden személyben és számban és adjon a kérdésekre állító és tagadó választ is: Мен теледидар көремін бе? Иә, мен теледидар көремін. Жоқ, мен теледидар көрмеймін

5.9. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő igealakokat!

te sírsz, mi sírunk, mi örülünk, ők örülnek, én repülök, önök repülnek, mi dolgozunk, önök dolgoznak, , ön ír, ő ír, én úszom, ön úszik, ti beszéltek, ök beszélnek, mi pihenünk, ők pihennek

5.10. Gyakorlat

Írja be az utolsó oszlopba az alábbi igék átmenő jelen idejű alakjait a megadott személyekben! Készítsen egy hasonló táblázatot az igék tagadó alakjaival is!

	igető		személyrag	A feladat megoldása
Мен	жыла /sír	-a -e -й	-мын/-мін	
Сен	қуан/ örül		-сың/-сің	
Сіз	ұш/ repül		-сыз /-сіз	
Ол	жұмыс істе/ dolgozik		-ды/-ді	
Біз	жаз/ ír		-быз/-біз	
Сендер	жүз/ úszik		-сыңдар /-сіңдер	
Сіздер	сөйле/ beszél		-сыздар /-сіздер	
Олар	демал/ pihen		-ды/-ді	

Сіз қайда тұрасыз? – Ön hol lakik?

Қайда? kérdőszó jelentése, *hol? és hová?* Annak ellenére, hogy a helyhatározó eset

ragját ismerhetjük fel benne nemcsak helyet, de irányt is jelenthet.

қайда? – hol? hová?

Сен қайда тұрасың? Te hol laksz?	Мен Будапештте тұрамын (Én Budapesten lakom).
	Мен Алматыда тұрамын (Én Almatiban lakom).
	Мен қалада тұрамын (Én városban lakom).
	Мен ауылда тұрамын (Én falun lakom). Айдар да ауылда тұрады (Ajdar is falun lakik).

Қала – város Ауыл – falu

A helyhatározó eset - Жатыс септік

A helyhatározó eset végződései: -да / -де -та / -те, -нда / -нде. A helyhatározó esetben álló főnév a mondatban hely- és időhatározó szerepét tölti be: үйде – a házban, жазда – nyáron.

A helyhatározó eset végződése a szinharmonizmus szabályának megfelelően illeszkedik a szótőhöz. A megfelelő alak kiválasztásában segít az alábbi táblázat:

A főnév utolsó hangja	végződés	Példák
magánhangzó, szonoráns hang: м, н, ң, л, р, у, й vagy ж, з +	-да/-де	әжеде (a nagymamánál) қызда (a lánynál)
zöngétlen mássalhangzók: к, қ, п, с, т, ш vagy zöngés б, в, г, ғ, д +	-та/-те	кітапта (a könyvben) атта (a lovon, a lónál) суретте (a rajzon, a képen)
3. személyű birtokos rag -сы /- сі , -ы /- і +	-нда/-нде	Баланың кітабында (A gyerek könyvében) Түркістан қаласында (Turkesztán városában) Әл-Фараби университетінде (Al-Farabi Egyetemen)

- Кітап қайда? - Hol van a könyv?
- Кітап сөмкеде. - A könyv a táskában van.
- Кітапта не бар? - Mi van a könyvben?
- Кітапта жақсы өлеңдер бар. - A könyvben jó versek vannak.

A személyes névmások is felvehetik a helyhatározó eset ragjait és a **Кімде?** (Kinél? Kiben?) kérdésekre adhatnak választ.

менде nálam, bennem	сенде nálad, benned	сізде önnél, önben	онда (*rendhagyó) nála, benne

біз(дер)**де** nálunk, bennünk	сендер**де** nálatok, bennetek	сіздер**де** önöknél, önökben	олар**да** nálatok, bennük

Диалогтер – Párbeszédek

– Менің автобус билетім сенде ме? – Nálad van a buszjegyem?
– Иә, бар. Менде.
– Төлқұжаттар сіздерде ме? – Önnél vannak az útlevelek?
– Бізде жоқ. Олар қонакүйде. – Nincsenek nálunk. A szállodában vannak
– Менің ұшақ билетім сізде ме? – Önöknél van a repülőjegyem?
– Иә, менде. – Igen, nálam van.
– Оларда не бар? – Mi a helyzet náluk? (szó szerint: Mi van náluk?)
– Оларда жаналық көп. – Sok (jó) hírük van.
– Дүкен қайда? (Hol van bolt?)
– Ол жақын жерде/Осы маңайда (Közeli helyen van / Ezen a környéken).
- Кіреберіс қайда? (Hol van a bejárat?) ↔ Шығатын есік қайда? (Hol van a kijárati ajtó?)
- Кіреберіс оң жақта (Jobbra van a bejárat). ↔ Шығатын есік сол жақта (Balra van a kijárati ajtó).

– Біз қайдамыз? (Hol vagyunk?)
– Біз сапаржайдамыз (A vasútállomáson vagyunk)

A személyragok kérdésben a kérdőszóhoz, válaszban a főnévhez kapcsolódnak.

Қай жерде? Melyik helyen? / Hol?
... қай жақта? Melyik oldalon/ irányban van?

- Базар қай жерде? (Hol van a piac?)
- Қала орталығында (A város központjában).
- Көп рақмет (Nagyon köszönöm).

- Банкомат қай жерде? (Hol van ATM (bankautomata)?
- Банкте де, сауда орталығында да бар (A bankban és a bevásárlóközpontban - is van).
- Көп рақмет!
- Шығатын есік қай жақта?
- Шығатын есік оң жақта.
- Рақмет!
- Касса қайда?
- Сол жақта.
- Дәретхана қай жақта? – (Hol van a vécé?)
- Оң жақта.

Оң жақ – jobb oldal → оң жақта – jobb oldalon, jobbra
Сол жақ – bal oldal → сол жақта – bal oldalon, balra
Бұл жақта – ebben az irányban; itt
Ол жақта – abban az irányban; ott

кімде? – kinél?

- Менің ұшақғымның билеті кімде? (Kinél van a repülőjegyem?)
- Экскурсия жүргізушісінде (Az idegenvezetőnél van).
- Сіздерде қазақтың ақшасы бар ма? (Van önöknél kazak pénz?)
- Бізде қазақтың ақшасы жоқ (Nincs nálunk kazak pénz).
- Менде де қазақтың ақшасы жоқ (Nálam sincs kazak pénz).

Неде? – miben?

- Сорпада не бар? (Mi van a levesben?)
- Сорпада ет бар (A levesben hús van).
- Ет неде? (Miben van hús?)
- Ет әлі сорпада. (Még a levesben van a hús).

ұшақ билеті – repülőjegy
экскурсия жүргізуші – idegenvezető
қолшатыр – esernyő
сорпа – leves
ет – hús
сөмке – táska
бар – van
өлең – vers
дүкен – bolt
жақын жерде – itt a közelben, közeli helyen,
осы маңайда – ezen a környéken, a közelben

кіреберіс – bajárat
шығар – kijárat, шығатын есік – kijárati ajtó
оң – jobb, оң жақта – jobbra
сол – bal, сол жақта – balra
теміржол вокзалы – vasútállomás
аялдама – megálló
банкомат – ATM (bankautomata)
дүкен – bolt
сауда орталығы – bevásárló központ
касса – pénztár
дәретхана – vécé

5.11. Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket a megadott minta szerint és válaszoljon is rájuk minden számban és személyben!

Сен қайдасың?
Мен үйдемін – Itthon vagyok.

Мен Сен Сендер Ол Біз Сіз Сіздер Олар	жұмыс (munka)	-да / -де, -та /-те , -нда / -нде	-мын /-мінбын /-бін -пын /-пін -сың /-сің -сыз /-сіз мыз/-міз -быз/-біз -пыз/-піз -сыңдар/-сіңдер -сыздар/-сіздер
	мейрамхана (étterem)		
	дүкен		
	университет		
	кафе		
	шаштараз (fodrász)		
	мектеп		
	темір жол вокзалы (vasútállomás)		
	базар		
	аялдама (buszmegálló)		
	көлік тұрағы (parkoló)		

АЛТЫНШЫ САБАҚ - HATODIK LECKE

Мекенжай және мамандық - Lakcím és szakma

Лексика: Есіміңіз кім? Қайда, қашан тудыңыз? Сіздің мекенжайыңыз қандай? Немен айналысасыз?

Грамматика: III жақтағы тәуелдік жалғауының жалқы есім мен күрделі зат есімде қолданылуы. Жіктеу есімдігі және тәуелденуі. 'Көп, аз, бірнеше' сөздерінің қолданысы. Болымды етістіктің сыпайы түрде қолданылуы. Есептік және реттік сан есім.

Lexika: Önt hogy hívják? Mikor és hol született? Mi a lakcíme? Mi a foglalkozása?

Nyelvtan: A 3. személyű birtokos személyrag használata tulajdonnevekben és főnévi összetételekben. A birtokos névmások és birtokos személyragok. Sok kevés, néhány (көп, аз, бірнеше). Udvarias kérdés болу igével. A tőszámnevek. A sorszámnevek.

Күрежолда

Полицей: Қайырлы күн! Жүргізуші куәлігіңізді көрсетіңізші. Kérem a jogosítványát!

Көлік жүргізушісі: Қайырлы күн! Мінеки.

Полицей: Сіздің атыңыз кім? Hogy hívják?

Көлік жүргізушісі: Менің атым – Керекеш Ласло.

Полицей: Сіз шетелдіксіз бе?

Көлік жүргізушісі: Иә, бірақ мен Қазақстанда жұмыс істеймін.

Полицей: Сіз қай елдің азаматысыз?

Көлік жүргізушісі: Мен Мажарстан азаматымын.

Полицей: Қазақша жақсы сөйлейсіз.

Көлік жүргізушісі: Өкінішке орай, қазақша әлі жақсы білмеймін.

Полицей: Сіздің кәсібіңіз қандай?

Көлік жүргізушісі: Компьютер инженерімін.

Полицей: Қазақстанның қай жерінде тұрасыз?

Көлік жүргізушісі: Алматы қаласында.

Полицей: Мекенжайыңыз қандай?

Көлік жүргізушісі: Бөкейханұлы көшесі, 28.

Полицей: Сіз өте жассыз. Қанша жастасыз?

Көлік жүргізушісі: Мен 28 жастамын.

Полицей: Тамаша! Бәрі жақсы. Жолыңыз болсын!

Көлік жүргізушісі: Рахмет. Сау болыңыз!

күрежол – országút	шетелдік – külföldi
полицей – rendőr	жұмыс істеу – dolgozik
көлік жүргізушісі – autóvezető	инженер – mérnök
жүргізуші куәлігі – jogosítvány	құттықтау – gratulál

Személyes adatok megkérdezése

Сіздің атыңыз кім? Атың кім?	Önt hogy hívják? (Téged) hogy hívnak?	Менің атым .... Az én nevem .....

Udvarias kérdés a болу igével

A болады igével udvariasabban kérdezhetünk.

Сіздің атыңыз кім **болады?**	Önt hogy hívják?

Диалогтар
- Оның аты кім?
- Оның аты – Айша.

- Олардың аты кім?
- Баланың аты – Әмір, қыздың есімі – Айжан (A fiú neve Amir, a lányé Ajzsan)
- Ер адамның аты – Ерлан, әйелдің аты – Зәуреш. A férfi neve Yerlan, a nő neve Zaures.

Az idős emberek gyakran nem a családnevét kérdezik a gyerekeknek és fiataloknak, hanem azt, hogy: Kinek a gyereke vagy? Кімнің баласысың? Әкеңнің аты кім?
Қандай бұйымтай? Mit óhajt, mit parancsol? (szó szerint: Milyen kérés(e van)? − a hagyományos kazak etikett kifejezése)

Қыз: Амансыз ба, ата! *Jó napot, nagyapa!*
Ата: Амансың ба, айналайын! Қай баласың? *Hogy vagy, kedves? Kinek a gyereke vagy?*
Қыз: Айбаршамын ғой, ата. Молдаханның қызымын. *Ajbarsa vagyok, nagyapa. Moldahan lánya (vagyok).*
Ата: Өркенің өссін, шырағым! *Hadd nőjön a hajtás, csillagom!*
Қыз: Рақмет, ата! Айтқаныңыз келсін! *Köszönöm, nagyapa! Úgy legyen!*

Mi az ő neve? / Őt hogy hívják?

Бұның аты кім болады? - *Бұның* аты …..	Оның аты кім болады? – Оның аты……..
Amikor egészen közel van az a személy, akinek a nevét meg szeretnénk tudni	Amikor távolabb van az a személy, akinek a nevét meg szeretnénk tudni

- Кешіріңіз, есіміңіз кім болады? Bocsánat, Önt hogy hívják?
- Аты-жөнім – Ковач Ласло. Kovács László vagyok. Ал сіздің фамилияңыз, атыңыз, әкеңіздің аты кім? És önnek mi a vezeték, mi a kereszt- és mi az apai neve?
- Менің тегім/фамилиям (a vezetéknevem) – Медеубек, атым (a keresztnevem) – Мақсат, әкемнің аты (az apai nevem) – Сағатбек. «Тұран» ансамблінің музыканты. A Turán együttes zenésze vagyok. Алыңыз, визит карточкам, міне. Tessék, a névjegykártyám.
- Көп рақмет! Nagyon köszönöm!
визит картасы (визитка) – névjegykártya

- Құрбыңның есімі кім болады? (Hogy hívják a barátnődet?)
- Бұның аты - Балжан (Az ő neve Balzsan)
- Тегі ше? (És a vezetékneve?)
- Тегі – Ысмайыл.

- Әкесінің аты ше?
- Смахан

- Бұл кім болады / Бұл кім екен? (Ki ez?)
- Бұл – менің досым.
- Оның аты-жөні кім?
- Оның аты – Аман, тегі – Абасилов. Ол – ғалым.

- Бұлар кім болады?
- Бұлар – менің достарым.
- Сіздің достарыңыздың аты кім?
- Бұл – Ерболат, Серік және Аманжол. Бірге оқыдық. (Együtt tanultunk).

- Мақсат кімнің ағасы болады?
- Мақсат – менің ағам.
- Айбаршаның күйеуі кім?
- Оның күйеуі – Мұрат, яғни Мұраттың әйелі – Айбарша
яғни – vagyis, azaz

- Менің атым – Ажар.
- Сен Ажарсың **ба**? (Ажар – női név)
- Бұл кісі – менің анам.
- Бұл кісі – менің күйеуім/менің әйелім (Ez a személy a férjem / a feleségem)
- Бұл балалар – менің ұлдарым (Ezek a gyerekek az én fiaim)
- Бұл жігіттер сенің достарың ба? (Ezek a férfiak a te barátaid?)
- Иә, олар – менің достарым.

жігіт – fiatalember, қала – város, көше – utca, аурухана – kórház, университет – egyetem, мектеп – iskola, терезе – ablak, орындық – szék, кітап – könyv, дос – barát, үй – ház, туыс – rokon

Сіз қай жерде және қашан тудыңыз/дүниеге келдіңіз?
Hol és mikor született / jött a világra?

- Сіз қай жерде тудыңыз?	- (Ön) hol született?
- Торғайда тудым.	- Torgajban születtem.
- Сіз қашан тудыңыз?	- Mikor született?
- Мен 1965 жылы тудым.	- 1965-ben születtem.
- Сіздің туған айыңыз қандай?	- Mi az ön születési hónapja?
- Қыркүйек	- Szeptember

туу – születik
дүниеге келу – születik, világra jön
туған жылы – születési év

Сіздің мекенжайыңыз қандай? – Mi az ön lakcíme?

Қазақстан Республикасында 14 облыс, 160 аудан, 85 қала, 200 ден аса қала тектес кент болды. A Kazak Köztársaságban 14 régió, 160 körzet, 85 város és több mint 200 városi település található.

ЕСКЕРТУ: 2020 Ж КАРТАНЫ БЕРУ 14 ОБЛЫС.

Менің мекенжайым:
Қазақстан Республикасы
Жамбыл облысы,
Мерке қаласы,
Байзақ датқа көшесі, 12

A címekben gyakran használt rövidítések:
.... қ-сы, ... қаласы; Түркістан қаласы → Түркістан қ-сы (Turkisztán város)
.... д-ы, ... даңғылы; Достық даңғылы → Достық д-ы (Barátság sugárút),
.... к-сі, ... көшесі; Жібек жолы көшесі → Жібек жолы к-сі (Selyemút utca)

Мекенжайға байланысты сөздер мен сұрақтар – Lakcímmel kapcsolatos szavak és kérdések

мекенжайы – cím
пошталық мекенжай – postacím
Қазақстан Республикасы – Kazak Köztársaság
индекс – postai irányítószám
Сіз қай көшеде тұрасыз, нешінші нөмірлі үйде тұрасыз?
Ön milyen utca, hány szám alatt lakik?
Мекенжайың қандай? – Mi az ön lakcíme?
Сіз қай қабатта және нешінші пәтерде тұрасыз?
Ön hányadik emeleten és hányas számú lakásban lakik?
(Сіздің) пошталық индексіңіз қандай? Mi az ön postai irányítószáma?
Қонақ үйіңіздің көшесі мен үй нөмірі қандай?
Az ön szállodája milyen utca, hány szám alatt van?
Сіздің компанияңыздың пошталық мекенжайы қандай? - Mi a cégük postacíme?

A 3. személyű birtokos személyrag használata tulajdonnevekben és főnévi összetételekben

Tulajdonnevek (földrajzi nevek, közigazgatási egységek, intézmények nevei, márkanevek stb) esetében az összetett név utótagját képező főnevek -сы/-сі , -ы/-і 3. személyű birtokos személyragot kapnak.

Tulajdonnév / főnév	+	főnév	**-сы/-сі** **-ы /-і**	Алматы облысы Түркістан қаласы Ертіс өзені Каспий теңізі Памир тауы Тянь-Шань таулары	Almati-terület Turkesztán városa Irtis-folyó Kaszpi-tenger Pamir-hegy Tien-san-hegység

				Тұран жазығы Маңғыстау түбегі Абай көшесі Әл-Фараби даңғылы Ержебет көпірі Бостандық алаңы Тәуелсізді монументі Опера және балет театры Siemens зауыты	Turáni-alföld Mangisztau-félsziget Abaj utca Al-Farabi sugárút Erzsébet-híd Szabadság tér Függetlenségi emlékmű opera- és balettszínház Siemens-gyár

A szerkezet utótagjához illesztett birtokos személyrag, mint korábban láttuk, nem valódi birtokviszonyt fejez ki, hanem a *főnevek összetartozását jelzi.* Az utcák, terek, hidak, folyók, tavak, hegyek, tengerek neveiben is ez jelenik meg. Pl.: Алматы қаласы – Almati város, Кенесары көшесі – Keneszári utca

*Abu Naszral-Fárábi (kb. 870-950) - muszlim filozófus, tudós, születési helye a mai Kazakisztán területén van.

Keneszari Kaszimov (1802-1847) - az utolsó legitim kazak kán

Érdekesség: magyarul is előfordul hasonló szerkezet. Pl.: Eger vára, Szolnok városa, Mátra hegye, Balaton tava.

Az -n kötőhang

A birtokos személyraghoz esetragok kapcsolódhatnak. 3. személyben a birtokos személyraghoz a helyhatározó eset -да /-де/ -та /-те ragja – **н** kötőhanggal kapcsolódik.

…. көшесі-н-де

…. көшесі-н-де -	…. utcán	ОларАбай көшесінде тұрады. (Ők az Abaj utcában laknak)
… даңғылы-н-да -	... sugárúton	Біз Достық даңғылында тұрамыз. (Mi a Barátság sugárúton lakunk)
…. алаңы-н-да -	…. téren	Желтоқсан алаңындамыз. (A Zseltokszan téren vagyunk)
… ауданы-н-да -	….járásban	Жамбыл ауданында тұрамыз. A Zsambili körzetben lakunk.

астана – főváros, үлкен қала – nagyváros, шағын қала – kisváros, ауыл – falu

6.1.Gyakorlat

Mit jelentenek a következő rövidítések? Írja ki a teljes alakokat és adja meg azok magyar fordítását!

Көкшетау қ-сы, Тұран д-ы, Байтұрсынұлы д-ы, Қостанай қ-сы,
Кейкі батыр к-сі, Қабанбай батыр д-ы

6.2.Gyakorlat

Hogy mondja kazakul?

Aktau város, Kossuth Lajos utca, Hősök tere, Balhas-tó, Árpád-híd, Altáj-hegység, Köztársaság-tér, Kaszpi-tenger, Karakum-sivatag, Bozasi-félsziget, BMW-gyár

*қала – város, көше – utca, тер – алаң, – híd, көл – tó, тау – hegy(ség), шөл – sivatag, түбек – félsziget, зауыт – gyár

A birtokos névmások és birtokos személyragok

Személyes névmás		**Birtokos személyragok**	**Példák**	
Менің	enyém	- ым/-ім/-м	құрбым көшем тауым үйім	az én barátnőm az én utcám az én hegyem az én házam
Сенің Сендердің	tied tiétek	-ың /-ің/-ң	құрбың құрбы-лар-ың көшең көше-лер-ің тауың тау-лар-ың үйің үй-лер-іңіз	a te barátnőd/ a ti barátnőtök/ a ti barátnőitek a te utcád/ a ti utcátok / a ti utcáitok a te hegyed/ a ti hegyetek / a ti hegyeitek a te házad/ a ti házatok / ti házaitok
Оның Олардың	övé övék	-ы/-і, -сы/-сі	құрбы көшесі тауы үйі	az ő barátnője/ az ő barátnőjük az ő utcája/ az ő utcájuk az ő hegye/ az ő hegyük az ő háza/ az ő házuk

– Сіз қала орталығында тұрасыз ба, әлде қала шетінде ме?
– Ön a városközpontban lakik vagy a városszélen?
– Біз қала шетінде, өзен жағасында тұрамыз.
– A város szélén, a folyó partján lakunk.

Személyes névmás		Birtokos személyragok	Példák	
Біздің	miénk	-ымыз/-іміз -мыз/-міз	құрбымыз көшеміз тауымыз үйіміз	a mi barátnőnk a mi utcánk a mi hegyünk a mi házunk
Сіздің Сіздердің	Öné Önöké	-ыңыз /-іңіз -ңыз/-ңіз	құрбыңыз құрбы-лар-ыңыз көшеңіз	az Ön barátnője az Önök barátnője/ az Önök barátnői az Ön utcája

			көше-лер-іңіз тауыңыз тау-лар-ыңыз үйіңіз үй-лер-іңіз	az Önök utcája / az Önök utcái az Ön hegye az Önök hegye / az Önök hegyei az Ön háza az Önök háza / az Önök házai

Többes szám 2. személyben a сендердің – tiétek és сіздердің - önöké birtokos névmások után a főnév (vagyis a birtok) többes számba kerül! Még akkor is, ha csak egy birtokról van szó.

A birtokos névmás el is maradhat (többes szám 1. személyben a біздің – miénk után a főnév egyes számban marad! Біздің әжеміз – a mi nagymamánk

Pl.: (сенің) алмаң – a te almád, (сендердің) алма-лары-ң – a ti almáitok - még akkor is, ha csak egy almátok van.

(сіздің) алмаңыз – az ön almája, (сіздердің) алма-лар-ыңыз – az önök almái – még akkor is, ha csak egy almáról van szó.

Többes szám 2. személyben a birtokos névmás után a főnév mindig többes számban áll:

birtokos névmás	a főnév többes számban	birtokos személyrag	jelentése
сендердің	фото-лар көше-лер-	-ың -ің	a ti fényképetek/ a ti fényképeitek a ti utcátok/ a ti utcáitok
сіздердің	фото-лар көше-лер	-ыңыз -іңіз	az Önök fényképe/ az Önök fényképei az Önök utcája/ az Önök utcái

3. személyben

Egyes és többes szám 3. személyű birtokos szerkezeteknél a birtok -ы/-і, -сы/-сі birtokos személyragot kap. A birtokos névmást nem kötelező kitenni, de 3. személyben jó ha kitesszük, mivel a birtokos személyragok alapján nem állapítható meg, hogy egyes vagy többes számról van szó.

Оның - övé Олардың - övék	-сы / -сі , -ы / -і	Оның жұмысы (az ő munkája) Олардың жұмысы (az ő munkájuk)

Ha a birtok magánhangzóra végződik, akkor kemény szó esetén *сы,* lágy szó esetén -сі végződést kap:

Оның туысы – az ő rokona, оның қаласы – az ő városa,

Оның көршісі – az ő szomszédja, оның әжесі – az ő nagymamája

Ha a szó mássalhangzóra végződik, akkor a főnév ы vagy і birtokos személyragot kap.

Оның ұялы телефоны – az ő mobiltelefonja оның арманы – az ő álma

оның ісі – az ő dolga, оның киімі – az ő ruhája

A szóvégi **к, қ, п** hangokból birtokos személyrag előtt **г, ғ, б** lesz.

Ez a változás azért következik be, mert a zöngétlen к, қ, п hangok a magánhangzóval kezdődő személyrag hatására zöngésednek. Példák a szóvégi hangváltozásra a birtokos személyrag előtt:

főnév	+	birtokos személyrag	szóvégi hangváltozás	birtokos személyragos alak	
көйле**к** ruha		-ім / -ым vagy -іміз / -ымыз	**к → г**	көйлегім ruhám	көйлегіміз ruhánk
жасты**қ** párna			**қ → ғ**	жастығым párnám	жастығымыз párnánk
кіта**п** könyv			**п → б**	кітабым könyvem	кітабымыз könyvünk
мекте**п** iskola			**п → б**	мектебім iskolám	мектебіміз iskolánk

бас → басым – fej → fejem
қол → қолың – kéz → kezed
шаш → шашы – haj → haja
көз → көздеріңіз – szem → az önök szemei
аяқ → аяқтарың – láb → a te lábaid
құлақ → құлақтары – fül → az ő füleik

A főnevek határozottságának jelölése

A főnevek határozottságát névelő hiányában *birtokos személyraggal* (тәуелдік жалғауы) vagy *mutató névmással* fejezhetjük ki: кіта**п** – **könyv**, кітабым – az én könyvem, бұл кітап – ez a könyv

Egyes rokonságneveket és testrészeket gyakran birtokos személyraggal használunk.
Pl.: қарындасым – húgom (a férfi így szólítja meg a húgát vagy más fiatalabb lányt);
атам – nagyapám (nemcsak a nagyapa, hanem más idős férfi tiszteletteljes megszólítása is);

інім – öcsém; қызым – lányom; балам – gyermekem; ұлым – fiam;
сіңлім – húgom (nő így szólítja meg a húgát).

A birtokos névmás után a főnév birtokos személyrag nélkül is állhat:
Сіздің бөлме – az ön szobája, сіздің бөлмеңіз helyett vagy
Біздің көше – a mi utcánk, біздің көшеміз helyett.

Van önnek kocsija?	
Сізде көлік бар ма?	Сіздің көлігіңіз бар ма?
Менде көлік бар / Менде көлік жоқ.	Иә, менің көлігім ескі / Менің көлігім сынған.

Sok, keves, néhány - көп, аз, бірнеше

A számnevekhez hasonlóan, ezek után a szavak után is a főnév egyes számban marad. A beszélt nyelvben azonban előfordul, hogy többes számba teszik a főnevet, ami nem szabályos.

Сізде кітап көп пе? Sok könyve van önnek?
Иә, менің кітабым көп. *Igen, sok könyvem van.*

Бүгін сіздің жұмысыңыз аз ба? *Kevés dolga van ma?*
Жоқ, (менің) жұмысым көп. *Nem, sok dolgom van.*
Бірақ, уақытым аз. *De kevés az időm.*

Tagadásnál viszont a főnév többes számban is állhat.
Өкінішке қарай, менің кітаптарым көп емес. Менде аз ғана кітап бар.
Sajnos, nincs sok könyvem. Csak keves könyvem van.

6.3. Gyakorlat

Írja le minden személyben és számban a következő birtokos szerkezeteket!

мектеп → менің мектебім (az én iskolám), мектебің, мектебі, мектебіміз, мектептеріңіз ...
бөлме → менің бөлмем (az én szobám)
құлақ → құлағым (az én fülem)
аяқ → аяғым (az én lábam)

6.4. Gyakorlat

Lássa el egyes szám első személyű birtokos személyraggal a következő főneveket a megadott minta szerint:

Менің құлақ → менің құлағым (az én fülem)
Менің мысық → ……. (az én macskám)
Менің кітап → …… (az én könyvem)
Менің аяқ → ……(az én lábam)
Менің бас →……. (az én fejem)
Менің көз → …… (az én szemem)
Менің қол →…… (az én kezem)
Менің әйел →…… (az én feleségem)
Менің күйеуі → …… (az én férjem)
Менің дәрігер → ……. (az én orvosom)
Менің ата →…… (az én nagyapám)

6.5. Gyakorlat

A táblázatban megadott szavakhoz kapcsolja a megfelelő 3. személyű birtokos névmást és a 3. személyű birtokos végződést „ az ő kutyája, az ő kutyájuk, az ő kutyáik” minta szerint!

egy birtokos - egy birtok, több birtokos – egy birtok, több birtokos – több birtok

оның+birtok + -сы/ -сі ,- ы/-і	олардың+birtok + -сы /-сі , -ы/-і	олардың+birtok +-лар/-лер, -дар/-дер, -тар/-тер+ -ы / -і
Оның иті (az ő kutyája)	Олардың иті (az ő kutyájuk)	Олардың иттері (az ő kutyáik)
алма	алма	алма
көше	көше	көше
фото	фото	фото
көлік	көлік	көлік
сөмке	сөмке	сөмке
мектеп	мектеп	мектеп
орындық	орындық	орындық
аяқ	аяқ	аяқ
кітап	кітап	кітап
ат	ат	ат
мысық	мысық	мысық

алма – alma, көше – utca, фото – fénykép, көлік – autó, сөмке – táska, мектеп – iskola, орындық – szék, аяқ – láb, кітап – könyv, ат -név, мысық – macska.

6.6.Gyakorlat

Alakítsa át a következő többes szám első személyű birtokos szerkezeteket többes szám 2. személyűre, a minta alapján! Adja meg a magyar fordításukat is!

Біздің үй→ Сіздің үйлеріңіз – A mi házunk → Az önök háza / házai.
Біздің үстел→
Біздің қала→
Біздің отбасы→
Біздің ит→
Біздің мысық→
Біздің қонағымыз→
Біздің автобус→
Біздің мұғалім→
біздің қонақүй→
біздің сүйікті актеріміз→

үстел – asztal, ит – kutya, мысық – macska, қонақ – vendég, мұғалім – tanár, қонаққүй – szálloda, сүйікті – kedvenc, актер – színész

Мамандығыңыз қандай? Mi az ön foglalkozása?

- Мамандығыңыз **қандай?** (Mi az ön foglalkozása? Szó szerint: Milyen foglalkozása van?)
- Мен мұғаліммін (Tanár vagyok)
- Мен сатушымын (Eladó vagyok)
- Мен экономистпін (Közgazdász vagyok)
- Мен заңгермін (Ügyvéd/jogász vagyok)
- Мамандығың **қандай?** (Mi a foglalkozásod?)

- Мен бағбанмын (Kertész vagyok)
- Мен жұмысшымын (Munkás vagyok)
- Мен әншімін (Énekes vagyok)

Кім болып жұмыс істейсің? Кім болып жұмыс істейсіз?	есепші инженер логистика маманы мұғалім сатушы	болып жұмыс істеймін.

Кім болып жұмыс істейсің? (Mi a foglalkozásod? Szó szerint: kiként dolgozol?)

есепші – könyvelő
саудагер – kereskedő
кәсіпкер – vállalkozó
іскер – üzletember
қызмет көрсету саласы – szolgáltatási szektor
логистика маманы – logisztikai szakember
бөлім – osztály,
бөлім бастығы – osztályvezető
маркетинг бөлімі – marketing osztály
мемлекеттік қызметкер – állami alkalmazott, közalkalmazott
бизнес саласында – az üzleti szférában, területen
сауда саласында – a kereskedelmi szférában, területen
мұнай-газ – olaj-gáz (szénhidrogén)
өндіріс, зауыт − gyár
серіктестік − társaság

Сен қайда жұмыс істейсің?		
Банкте Маркетинг бөлімінде Бизнесте /бизнес саласында Сауда саласында Мұнай- газ саласында Өндірісте Базарда Қызмет көрсету саласында		Мен менеджермін. Мен бөлім бастығымын. Мен мемлекеттік қызметкермін. Мен іскермін (üzletember) Мен сыртқы сауда маманымын. Мен саудагермін. Мен кәсіпкермін.

Диалогтар

- Өзіңіз кім болып жұмыс істейсіз? (Ön mit dolgozik? / Mi a foglalkozása?)
- Мен бизнес саласында (жұмыс) істеймін.
- Қандай?
- Бір серіктестікте ? (Egy társaságnál)
- Жұмысыңыз өзіңізге ұнай ма? Szereti a munkáját?
- Иә, жұмысым өзіме ұнайды.
- Жалақыңыз жақсы ма? (Jó a fizetése?
- Онша жоғары емес (Nem olyan magas).
- Сіз көп саяхаттайсыз ба? (Sokat utazik?)
- Мен шетелге жиі барамын (Gyakran megyek külföldre).
- Тамаша! Сіздерде бос орын бар ма? (Nagyszerű! Van szabad álláshely?)

Қызық көршінің сұрақтары (Egy kíváncsi szomszéd kérdései)

- Өзіңіз кім болып жұмыс істейсіз, Рахман мырза? (Ön mit dolgozik? / Mi a foglalkozása, Rahman úr?)

- Өкінішке қарай, жоқ (Sajnos nincs).
- Ештеңе етпес (Semmi baj).

- Әріптестерің жақсы ма? − Jó kollégáid vannak? - Иә, әріптестерім жақсы. - Жоқ, әріптестерім онша жақсы емес. – A kollégáim nem olyan jók.

Жерлестердің кездейсоқ кездесуі. *Földik véletlen találkozása*

Сұңқар: Сәлеметсің бе! Сені көргеніме қуаныштымын! Қалдарың қалай? Сендер де Алматыда тұрасындар ма? *Üdvözöllek! Örülök, hogy látlak! Hogy vagytok? Ti is Almatiban laktok?*

Аманбек: Сәлеметсің бе! Иә, мен де осында тұрамын. *Üdvözöllek! Igen én is itt lakom.*

Сұңқар: Сенде жақсы жұмыс және жақсы жалақы бар ма? *Van jó munkahelyed és fizetésed?*

Аманбек: Иә, мен бақыттымын. Маған жұмыс орным қатты ұнайды. *Igen, szerencsés vagyok. Nagyon tetszik nekem a munkahelyem.*

Сұңқар: Әріптестерің жақсы ма? *Jók a munkatársaid?*

Аманбек: Құдайға шүкір, әріптестерім жақсы. *Hála Istennek, jók a kollégáim.*

Сұңқар: Сенін бөлмеде қанша адам жұмыс істейді? *Hány ember dolgozik a szobádban?*

Аманбек: Бір бөлмеде бесеуміз жұмыс істейміз. Біз жақсы командамыз. *Egy szobában öten dolgozunk. Jó csapat vagyunk.*

Сұңқар: Сенің компанияда жұмыс нешеде басталады? *A cégednél mikor kezdődik a munka?*

Аманбек:Сағат тоғызда. *Kilenc órakor.*

Сұңқар: Және қанша уақытқа созылады? *És meddig tart?*

Аманбек: Сағат он сегізге дейін. *Tizennyolc óráig.*

Сұңқар: Демалыс күндері ше? *És a munkaszüneti napok?*

Аманбек: Әдетте дем аламыз *(Azokon) általában pihenni szoktunk.*

Сұңқар: Өзің қайда, кім болып істейсін? *Hol és mit dolgozol?*

Аманбек:Өзім ұлттық кітапханада кітапханашы болып жұмыс жасаймын. *Én magam a nemzeti könyvtárban könyvtárosként dolgozom.*

Сұңқар: Бұл тамаша! Құттықтаймын! *Ez nagyszerű! Gratulálok!*

Аманбек: Көп рақмет.

жалақы – fizetés
жоғары – magas
онша – olyan, annyira (nem)
саяхаттау – utazik
шетел – külföld
жиі – gyakran
орын – hely
ұлттық кітапхана – nemzeti könyvtár
кітапханашы – könyvtáros.
бастау – kezdődik
созылу – tart, ér valameddig
демалыс күндері – pihenő napok
әдетте – általában
тыныс – lélegzés, тыныс алу – lélegzik

ештеңе етпес – semmi baj
ғана – csak
бөлім – osztály (nem iskolai)
компания – cég
фирма – vállalat
серіктестік – társaság
жауапкершілігі шектеулі серіктестік – korlátolt felelősségű társaság (KFT)
жерлес – földi
демалу – pihen, демалыс – szabadság, vakáció
бір демде – egy pillanatban /egy pillanat alatt
сыртқы сауда компаниясы – külkereskedelmi cég
орынбасар – helyettes
бұйымтай – ügy, dolog, kérés
бұйыру – parancsol

Жұмысың өзіңе ұнай ма? – Tetszik neked (magadnak) a munkád? / Szereted a munkádat?
Иә, жұмысым өзіме ұнайды. – Igen, tetszik (nekem) a munkám.
Жоқ, жұмысым өзіме ұнамайды. – Nem, nem tetszik (nekem) a munkám.

Қазақстандық компанияда күтпеген мажар қонағы. *Váratlan magyar vendég egy kazak cégnél*

Мажар қонағы: Сәлеметсіз бе?

Қазақ хатшысы: Сәлеметсіз бе! Бұйырыңыз! Қайдан келдіңіз? *Parancsoljon! Honnan jött?*

Мажар қонағы: Мажарстаннан келдім. *Magyarországról jöttem.*

Қазақ хатшысы: Жақсы. Қандай бұйымтай? *Jó. Milyen kérése van?*

Мажар қонағы: Мен Export Hungary сыртқы сауда компаниясының қызметкерімін. *Az Export Hungary külkereskedelmi cég munkatársa vagyok.*

Қазақ хатшысы: Тамаша. *Nagyszerű.*

Мажар қонағы: Директор бар ма? *Bent van az igazgató?*

Қазақ хатшысы: Ол кісі бос емес. Орынбасары бос. *Foglalt. A helyettese szabad.*

Мажар қонағы: Ол кісі қай жерде? Аты-жөні кім? *Hol van az a személy? Mi a neve?*

Қазақ хатшысы: 303-інші бөлмеде. Аты Мұқанғали Кипиев. *A 303-as szobában van. A neve Mukangali Kipiev*

Мажар қонағы: Рақмет. Сау болыңыз! - *Köszönöm. Viszontlátásra!*

Бұйырыңыз! – Parancsoljon!

Танысу (Ismerkedés)

– Сіздер туыссыздар ма? (Önök rokonok?)
– Иә, біз туыспыз (Igen, rokonok vagyunk).
– Біз туыс **емес**піз, біз доспыз (Nem vagyunk rokonok, barátok vagyunk).
– Кешіріңіз. Сіз кімсіз?
– Мен журналиспін (Újságíró vagyok). Менің есімім - Сара.
– Ал мына кісі кім? (És ez a személy ki?)
– Ол – менің әріптесім, есімі – Досымбек.
– Кешір! Сен кімсің? Есімің кім? (Bocsáss meg! Ki vagy te? Mi a neved?)
– Ерсінмін. Ол менің досым - Қыдыр (Erszin vagyok. Ő pedig a barátom, Kidir).
– Есімім – Алма (Engem Almának hívnak).
– Өте қуаныштымын. Сен студентсің бе? (Nagyon örvendek. Te is egyetemista vagy?)
– Әрине, біз де (Természetesen, mi is).

әріптес – kolléga, әріптестер – kollégák
біз әріптеспіз – mi kollégák vagyunk
менің әріптестерім көп – sok kollégám van

A tőszámnevek
Есептік сан есімдер

A tőszámnevek a Қанша? Неше? – Hány? Mennyi? kérdésre felelnek.
Lehetnek egyszerűek (жай түрі) és összetettek (күрделі түрі).

Egyszerűek:

0	нөл	6	алты	10	он	70	жетпіс	millió	миллион
1	бір	7	жеті	20	жиырма	80	сексен	milliárd	миллиард
2	екі	8	сегіз	30	отыз	90	тоқсан		
3	үш	9	тоғыз	40	қырық	100	жүз		
4	төрт	10	он	50	елу	1000	мың		
5	бес			60	алпыс				

Összetettek:

11	он бір
101	жүз бір
46	қырық алты
428	төрт жүз жиырма сегіз
461	төрт жүз алпыс бір
1957	бір мың тоғыз жүз елу жеті

Számnevek után a főnevek egyes számban állnak.
Екі бөлме – két szoba
Бес бала – öt gyerek
Алты орындық – hat szék
Сөздікте он бес мың сөз бар. – A szótárban tizenötezer szó van.

Sorszámnevek (Реттік сан есімдер)

A sorszámnevek a Нешінші? – hányadik? kérdésre felelnek.
Sorszámneveket a -ншы/-нші toldalékokkal képezhetünk, a szó lágyságától vagy keménységétől függően választjuk ki a megfelelőt.
Pl.: екі+нші – második, алты+ншы – hatodik. Ha a szó mássalhangzóra végződik, akkor a toldalék elé ‘ы/і’ kötőhang ékelődik be, pl.: сегіз+інші – nyolcadik, тоғыз+ыншы – kilencedik.
Egyetlen kivétel a жиырма – húsz, amelyhez сыншы rag járul.

0	нөлінші	10.	оныншы	milliomodik	миллионыншы
1.	бірінші	20.	жиырмасыншы	milliárdik	миллиардыншы
2.	екінші	30.	отызыншы		
3.	үшінші	40.	қырқыншы		
4.	төртінші	50.	елуінші		
5.	бесінші	60.	алпысыншы		
6.	алтыншы	70.	жетпісінші		

A sorszámnevek helyesírása: A számok után nem pontot, hanem kötőjelet teszünk.
Pl.: 3-қабат (3. szint), 23-пәтер (23. lakás) De XV ғасыр (XV. század)

- Қай кітапта? Нешінші бетте? *Melyik könyvben? Hányadik oldalon?*
- Бұл кітапта, 53-бетте. *Ebben a könyvben, az 53. oldalon.*

De

- Қай ғасырда? *Melyik században?*
- 13 ғасырда. *A 13. században.*

6.7.Gyakorlat

a) Kérdezze meg kazak barátja minden családtagjának a nevét! A barátjának van felesége, anyja, apja, egy lánya, egy nővére és egy öccse. Még a nagyszülei is élnek.

Minta: Атаңның аты кім? (Mi a neve a nagyapádnak?)

b) Kérdezze meg kazak kolléganője férje, két fia, húga és bátyja nevét magázó formában!

6.8.Gyakorlat

Töltse ki a következő kérdőívet!

Сіздің мекенжайыңыз қандай?
Менің мекенжайым:_____облысы_____ қаласы,
_____көшесі (шағынауданы), _____үй, _____пәтер.

VAGY

Сіз қайда тұрасыз?
Мен _____, _____үй, _____ пәтерде тұрамын.

мекенжай – lakás, lakhely, lakcím
шағынауданы – mikrorajon (mikrokörzet)
…. көшесінде тұрамын - …. utcán lakom.

6.9.Gyakorlat

Válaszoljon az alábbi kérdésekre!

.....? Мен қалада тұрамын.
.....? Debrecen қаласында тұрамын.
.....? Мен қала орталығында тұрамын.
.....? Кошут көшесінде тұрамын.
.....? 20 нөмірде тұрамыз.

.....? Біз оныншы қабатта тұрамыз.
.....?. Біздің пошталық индексіміз 4024

6.10.Gyakorlat

Válaszoljon az alábbi kérdésekre!

- Сіздің мекенжайыңыз қандай? (Mi az Ön címe?)
- Шәкәрім көшесінде.
- Менің үйім де Шәкәрім даңғылында.
- Қандай үйде тұрасыз?
- ..... үйде.
- Нешінші қабатта тұрасыз?
- ..... қабатта тұрамыз
- Ал сіз ше?
- Мен ..... үйде тұрамын.
- Қай пәтерде?
- Мен ..... пәтерде тұрамын. Сіз ше?
- Мен жоғарыда ,,,,,,,, пәтерде тұрамын.

6.11.Gyakorlat

Adja meg a lakáscímét, a sorszámneveket adja meg számokkal és betűkkel leírva is!

Minta:

Оның мекенжайы / оның адресі:
Талдықорған қаласы,
Қаблиса жырау көшесі 18-үй, (он сегізінші үй)
4-қабат (төртінші қабат), 36-пәтер (отыз алтыншы пәтер)

6.12.Gyakorlat

Írja le, hogy hány szintes házban, hányadik emeleten, melyik lakásban laknak!

Kérdezze meg a kazak ismerősét, hogy városban laknak-e vagy falun? Milyen utcában, milyen házban, hányadik emeleten és melyik lakásban laknak! Kérdezze meg a címét!

6.13.Gyakorlat

Írja le a mobiltelefonszámát betűkkel! Adja meg a szülei és a legjobb barátja telefonszámait is betűkkel leírva!

Сенің мобил нөмірің қандай?
Ата-анаңның мобил нөмірін жаз!
Ең жақын досыңың телефон нөмірі қандай?

Ұялы телефон нөмірі / мобильді нөмір – mobiltelefonszám
Электрондық пошта мекенжайы – elektronikus postacím

6.14.Gyakorlat

Fordítsa le a következő mondatokat! Írja be az a) és b) pontok után a gyakorlat végén felsorolt szavak közül az odaillőket!

Milyen válaszokat adna a kérdésekre egy olyan személy, aki az esküvőjére készül?

Mit válaszolna a kérdésekre egy olyan személy, akit most hagyott el a kedvese?

a) Milyen válaszokat adna a kérdésekre egy olyan személy, aki az esküvőjére készül?
b) Mit válaszolna a kérdésekre egy olyan személy, akit most hagyott el a kedvese?

Mi van a fejedben?/ Mire gondolsz? Басыңда не бар?
Басымда (a) …… b) …… бар.
Mi van a füledben? ……..?
…… a) …… b) ……бар.

дауыс – hang
жарық – fény
жүрек – szív
бақыт – boldogság
қуаныш – öröm
махаббат – szeretet
үміт – remény
ашу – harag
музыка – zene
жырту – könny
жан – lélek
бақытсыздық – boldogtalanság
қайғы – bánat
жек көру – gyűlölet
үмітсіздік – reménytelenség

ЖЕТІНШІ САБАҚ - HETEDIK LECKE

Сенің үйің қай жерде? - Hol van a házad?

Лексика: Үйің дәл қай тұста? Үйде біреу бар ма? Кімнің несі?

Грамматика: Көмекші есімдердің табыс септігіндегі III жақта тәуелденіп септелуі. Зат есімнің тәуелденуі. Кімдікі? Меншіктік мәнді білдіретін (-дікі, -тікі, -нікі) жұрнағы. Нақ осы шақтың жекеше түрі. Белгісіздік және болымсыздық есімдіктер (біреу, бірдеңе, ешкім, ештеңе).

Lexika: Mi mellett van az ön háza? Van otthon valaki? Kinek a mije?

Nyelvtan: A segédnevek 3. személyű birtokos személyraggal, helyhatározó esetben. A főnevek birtokos esete. Kimdikí? A 2-es típusú birtokos végződések (-dikí, -tikí, -nikí). Az egyszerű jelen idő. Bíreu, bírdeňe, ешкім, ештеңе (valaki, valami, senki, semmi) határozatlan és tagadó névmások.

Сіздің үйіңіз қай жерде? Hol van az ön háza?

Диалог

– Сіздің үйіңіз қайда? Hol van az Ön háza?

– Сіздің үйіңіз көшенің басында ма? Az utca elején van az ön háza?

– Жоқ.

– Онда ортасында немесе соңында ма? Akkor (az utca) közepén vagy a végén van?

– Көшенің ортасында, мектептің қарсысында. – Az utca közepén, az iskolával szemben.

– Ал сіздің үйіңіз қайда?

– Біздің үй сыраханаңың қасында. – A mi házunk a pub mellett van.

– Оның үйі ненің жанында? – Mi mellett van az ő háza?

– Оның үй – дүкеннің жанында. – A bolt mellett van a háza.

Névutók és névutó szerepét betöltő segédnevek

Tárgyak vagy személyek térbeli és időbeli helyzetét névutókkal vagy névutó szerepét betöltő főnevekkel is kifejezhetjük. A mondatban csak főnévhez kapcsolódhatnak.

Mindig birtokos (általában 3.személyű) személyraggal használják őket, majd ezt követi valamely eset végződése, leggyakrabban a helyhatározó eseté, amelyet egy prominens' н' hang előz meg:(-нда/-нде).

Pl.: **іш** – has, belső rész, valaminek a belseje, **іш** + і + нде – belsejében, benne

арт – hát, арт + ы + нда – mögötte, háta mögött

Segédnevek 3. személyű birtokos személyraggal, helyhatározós esetben:

үстінде – felette, fent/ үсті – felső része valaminek, felülete

астында – alatta/ асты – alja, alsó része valaminek

алдында – előtte/ алды – előtt, elülső rész

ішінде – benne/ іш – has, belső rész

сыртында – vmin kívül, a külső részén/ сырт – külső oldal,hátsó oldal

арасында – közte, között/ ара – köz, hézag, távolság

жанында – mellette / жан – oldal

қасында – mellette,-nál/-nél / қас – szemöldök

қарсысында – szemben vele / қарсы – valamivel szemben; ellen

басында – elején / бас – fej
аяғында – legvégén / аяқ – láb, vég
соңында – végén, végefelé / соң – vég
ортасында – közepén / орта жағында – középső részén, közepén; орта – közép(pont)
төменде / төменінде / төменгі жағында – alul, lent / az alján; төмен – valami alja, alsó része, alacsony, rossz
арғы жағында – szemközti oldalon
артында – mögötte/ арт – hátsó rész, hátsó oldal аяғында – lábanál
жоғарыда – felül, fent / жоғарында / жоғары жағында – felső részén, tetején

Ellentétpárok
ішінде (benne,belül)↔сыртында (kívül,a külső részén)
үстінде (fölötte)↔астында (alatta)
алдында (előtte)↔артында (mögötte)
басында (elején)↔аяғында (végén)
жоғарыда (felül, fent) ↔ (төменде/төменінде/төменгі жағында (alul, lent)

Сұрақтар мен жауаптар

Қадыс қайда? (Hol van Kadisz?)
- Ол үйдің *алдында*.
A ház *előtt* van.
- Ол көшенің *басында*.
Az utca *elején* van.

Ботагөз қайда? (Hol van Botagöz?)
- Ол үйдің *артында.*
A ház *mögött* van.
- Ол көшенің *соңында*.
Az utca *végén* van.

Құс қайда? Hol van a madár?
- Ол тордың *ішінде*
A kalitkában/ a kalitka belsejében van.
- Тор қай жерде?
- Тор үстелдің *тұсында*.
A kalitka az asztal felett van.

Қоян қайда? Hol van a nyúl?
- Ол тордың *сыртында.*
A ketrecen kívül van.
- Тор қайда (қай жерде)?
Ол үстелдің *астында.*
Az asztal alatt van.

Алматы қаласы.

Алматы қаласы Алатау жоталарының солтүстігінде жатыр. Таудың басында жыл бойы қар жатады.

Қалада тарихи ғимараттар көп. Тау жақты *жоғары*, солтүстік жағын төменгі немесе *етегі* деп атайды. Қаланың ескі бөлігінде «Көк базар» деп аталатын шығыс базары бар. Базарда *жоғары жағында* серуен паркі, оның *ішінде* православ шіркеуі бар. Парктің *төменгі жағында* ескі ғимарат, *батысында* «Арасан» деп аталатын шығыс моншасы бар. Парктің *шетінде* саз аспаптар мұражайы бар. 1900-жылы мажар ғалымы Алмаши Дьөрдь осы қалада болған. Қазір қала тарихы мұражайында Алмашиге арналған ескерткіш тақта бар.

Қаланың *ортасында* тәуелсіздік монументі тұр. Онан алыс емес жерде «Қазақстан» қонақ үйі, оның *қарсысында* «Арман» кинотеатры бар. Ол екеуінің *арасында* үлкен мәдениет сарайы бар. Оның алдында ұлы ойшыл Абай ескерткіші тұр. *Жақын жерде* Үлкен Алматы өзені ағып жатыр. Соның *арғы жағында* ескі үйлер үлкен «Кеңсай» зираты бар. Ондағы көп марқұмдар *арасында* мажар түркологі Мандоки Қоңыр жатыр. Тау бөктеріндегі ұзын көше Мандоки Қоңыр атында. Қаланың батысындағы №154-мектеп-гимназия да Мандоки Қоңыр атымен аталады.

Almati városa.

Almati városa az Alatau-hegység *északi részén* található. A hegy *tetején* egész évben hó van. A városban számos történelmi épület található. A hegyoldalt *felső*, az északi oldalt alsó oldalnak vagy lábnak nevezik. A régi városrészben található a «Zöld piac» nevű keleti bazár. A PIACTÓL FELFELÉ egy park található, *benne* egy ortodox templommal. A park alsó oldalán egy régi épület, nyugaton pedig egy keleti fürdő, az «Araszan» található.

A park *szélén* hangszermúzeum van. 1900-ban ebben a városban tartózkodott Almásy György magyar tudós. Most egy Almásynak szentelt emléktábla áll a várostörténeti múzeumban.

A Függetlenség emlékműve a város *központjában* áll. A «Kazakisztán» szálloda nincs messze tőle, az «Arman» mozi pedig vele *szemben* található. *Közöttük* van egy nagy kultúrpalota. A nagy gondolkodó, Abai emlékműve áll *előtte*. A Nagy Almati folyó a *közelben* folyik. A túloldalon régi házak vannak és a nagy «Kenszaj» temető. Abban nyugszik Mándoky Kongur István magyar turkológus. Mándoky Kongur nevét viseli egy hosszú utca a hegyek lejtőin. A város nyugati részén található a 154. iskola-gimnázium, amely szintén Mándoky Kongur Istvánról lett elnevezve.

жота – hegygerinc, hegyhát; Алатау жоталары – Alatau hegység
тау – hegy
бөктер – hegyoldal, lejtő
солтүстік – észak
батыс – nyugat
шығыс – kelet
жату – fekszik
бөлік – rész
аталу – nevez; аталатын – nevezett; аталады – nevezik
серуен – séta; серуен паркі – sétálópark
шіркеу – templom, православ шіркеуі – pravoszláv templom
ғимарат – épület
монша – fürdő
саз аспабы – hangszer
мұражай – múzeum
-ға/ -ге арналған – valakinek, valaminek szentelt
ескерткіш – emlékmű; ескерткіш тақта – emléktábla
Тәуелсіздік монументі – Függetlenségi emlékmű
алыс – messze
мәдениет – kultúra, мәдениет сарайы – kultúrpalota
ойшыл – gondolkodó
өзен – folyó; Үлкен Алматы өзені – Nagy Almati-folyó
ағу – folyik
зират – temető; «Кеңсай» зираты – Kenszaj temető
марқұм – halott
түрколог – turkológus; мажар түркологы – magyar turkológus
жерленген – eltemetett

<u>7.1.Gyakorlat</u>

Válaszoljon az Almati városáról szóló olvasmány alapján a következő kérdésekre!

Алматы қаласы қайда орналасқан? Мажар ғалымы Алматыда қашан болған?
Оның аты кім?
Қар жыл бойы қайда жатады?
Шығыс базары қай жерде? Базар қалай аталады? Оның жоғары жағында не бар?
Парктің ішінде не бар? Парктің батысында қандай ғимарат бар?
Абай ескерткіші қаланың қай бөлігінде? Оның жанында нелер бар?
«Кеңсай» зиратында жерленген мажар түркологі кім?
Алматы қаласында оның атымен нелер аталған?

A főnevek birtokos esete (кімнің? – kinek a…? ненің? – minek a….?)

Birtokos esetben a főnév a кімнің? кімдердің kinek a? kiknek a? és a ненің? нелердің? minek a? miknek a…? kérdésekre felel.

A birtokos eset végződései:-дың/-дің,-тың/-тің,-ның/-нің.
A birtok mindig -ы/-і,-сы/-сі 3.személyű birtokos személyragot kap.

A főnevek birtokos végződése

	Kérdőszó		a főnév utolsó hangja	birtokos végződés		
Birtokoseset Ілік септік	кімнің? ненің?	Kinek a? Minek a ?	и, ю/л, р, у, й/ж, з	-дың/-дің	қыздың	a lánynak a
			zöngétlen mással-hangzók/б, в, г, д	-тың/-тің	кітаптың суреттің	a könyvnek a a rajznak a / a képnek a
			magán-hangzók, м, н, ң	-ның/-нің	әженің	a nagyma-mának a

кімнің?
- Бұл жігіт *кім?* (Ki ez a fiatalember?)
- Зүкамал ханымның баласы (Zükamal asszony gyereke)
- Ол мырза кімнің әкесі? (Kinek az apja ez az úr?)
- Ол – Жәнібектің әкесі (Ő Zsanibek apja).
- Сонда тегі кім болды? (Akkor mi volt a vezetékneve?)
- Қабыштегі, есімі – Сәбит қой (Kabis a családneve, Szabit a neve).

ненің?
- Бұл *ненің* кілті? (Ez minek a kulcsa?)
- Бұл менің бөлмемнің кілті. (Ez a szobám kulcsa).

- Бұл ненің иісі? (Ez minek az illata?)
- Бұл жусанның иісі (Ez az üröm illata).

Қазақ мәтелі - Kazak szólás
Отаны бірдің –жүрегі бір, Akiknek egy a hazájuk, egy a szívük.
Жүрегі бірдің – тілегі бір. Akiknek egy a szívük, egy a kívánságuk.

A birtokos esetragok többes számú főnevekhez is kapcsolódhatnak:
адамдардың өмірі – az emberek élete
елдердің астаналары – az országok fővárosai

A birtokos személyragos főnévhez is járulhat a birtokos eset ragja:
әкеңіз – az ön apja

Әкеңіздің аты кім? – Mi az ön apja neve?
Birtokos lánc
Менің ағамның бүркітінің дауысы (A bátyám sasának a hangja)

ат – utónév
тегі – vezetékneve / családneve
әкесінің есімі – apai neve
ұлты – nemzetisége

иіс – szag, illat
жусан – üröm
бүркіт – sas
дауыс – hang

Кімдікі? Kinek a? Менікі? Minek a?

A birtoklást, valamely személyhez való tartozást a -дікі toldalékkal is kifejezhetjük, melynek megfelelő alakja birtokos névmáshoz vagy birtokraggal ellátott főnévhez járulhat, csak lágy magánhangzós alakja van, nincs többes száma.

A szótő utolsó hangja	2-es típusú birtokos végződések	Példák	
и, ю / szonoránsok/ж, з	-дікі	мұғалімдікі мұражайдікі	a tanáré a múzeumé
zöngétlenek/б, в, г, д	-тікі	жігіттікі қонақтікі	a fiatalemberé a vendégé
magánhangzók	-нікі	оқушынікі	a tanulóé

A 2-es típusú birtokos végződéseket ugyanúgy kapcsoljuk, mint a tárgyeset végződéseit, de itt az ‘і nem változik attól függően, hogy lágy vagy kemény szóhoz járul.

Бағжанның кітабы / кітап Бағжандікі – Bagzsan könyve / a könyv Bagzsané
Айнұрдың бөлмесі / бөлме Айнұрдікі – Ajnur szobája / a szoba Ajnuré
Иожефтің бақшасы / бақша Иожефтікі – József kertje / a kert Józsefé
баланың ойыншығы / ойыншық баланікі – a fiú játéka / a játék a fiúé

Személyes névmások 2-es típusú birtokos alakban

менікі	enyém	біздікі	miénk
сенікі	tied	сендердікі	tiétek
сіздікі	öné	сіздердікі	önöké
онікі	övé	олардікі	övéké

- Мына кітап пен қалам кімдікі? – *Kié ez a könyv és a toll?*
- Кітап менікі, қалам Сұлтандікі. – *A könyv az enyém, a toll a Szultáné.*
- Ал, мынау ше? – *És ez (kié)?*
- Оның кімдікі екенін білмедік. – *Nem tudjuk, hogy kié.*
- Заттарыңа абай болыңдар! – *Legyen óvatos a holmijaival!*
- Сіздікі жөн. – Igaza van *(szó szereint: Az öné helyes, vagyis az ön észrevétele helyes)*
- Сендердікі дұрыс емес. – *A tétek (ti cselekedetek) nem helyes.*

Студенттік жатақханадағы әңгіме

- Сәлем! Сен осы жатақханада тұрасың ба?
- Иә.
- Қай қабатта?
- Бесінші қабатта.
- Бөлмең қай жақта (қайда)?
- Ас үйдің жанында.
- Қайсы? Дәліздің басында ма, соңында ма?
- Дәліздің басында жеделсатыға қарсы.
- Енді білдім. Мен сендердің бөлмелеріңнің алдынан жиі жүремін.
- Ал сендердің жандарыңда кім тұрады?
– Жанымызда Ақтөбенің қыздары тұрады.
- Мына велосипед кімдікі?
- Ол біздікі емес, ол көршіміздікі.
- Астарыңда кімдер тұратынын білесіңдер ме? / Астарыңда кімдер тұрады?
- Иә, астында шетелдік студенттер тұрады.
- Шуламай ма?
- Анда-санда шулайды. Олардікі орынды.

жатақхана – kollégium, diákotthon
қабат – szint; бесінші қабат – ötödik szint (4. emelet)
қайсы? – melyik?
бөлме – szoba
ас үй – konyha
дәліз – folyosó
енді – most; енді білдім - mostmár tudom
жиі – gyakran; жиі жүремін – gyakran járok
көрші – szomszéd
шулау – zajong, hangoskodik
орынды – helyénvaló (illő)

Beszélgetés a diákszállóban

- Szia! Te ebben a kollégiumban laksz?
- Igen.
- Melyik emeleten?
- Az első emeleten,
- Merre van a szobád?
- A konyha mellett.
- Melyik? A folyosó elején vagy a végén?
- A folyosó elején, a lifttel szemben.
- Mostmár tudom. A szobátok előtt gyakran járok.
- És mellettetek kik laknak?
- Mellettünk aktöbei lányok laknak.
- Kié ez a bicikli?
- Ez nem a miénk. A szomszédunké.
- Tudod, ki laknak alattatok?
- Igen, ott külföldi diákok laknak.
- Nem zajosak?
- Időnként hangoskodnak. Az ő [viselkedésük] helyénvaló.

7.2.Gyakorlat

Írjon a fentihez hasonló párbeszédet, amit egy kollégista ismerősével folytat! Használja a segédneveket 3. személyű birtokos személyraggal, helyhatározó esetben!

7.3.Gyakorlat

Kapcsolja a birtokos eset megfelelő végződését a következő főnevekhez és válasszon hozzájuk birtokot! Adja meg a magyar fordításukat!

Minta: туристтің төлқұжаты – төлқұжаты туристтікі
a turista útlevele – az útlevél a turistáé

үстел	-дың/-дің -тың/-тің -ның/-нің	қызуы (láza)
әкем		автомобилі
науқаст		кітабы
профессор		ойыншығы
бала		қызы
музыкант		аяқтары
атам		домбырасы
жүргізуші		тақиясы
ағаш		есігі
киізүй		тамыры

үстел – asztal, ата – nagyapa, жүргізуші – sofőr, науқаст – beteg, ағаш – fa, киізүй – jurta

қызу – láz, автомобиль – autó, ойыншық – játék,тамыр – gyökér, есік – ajtó, аяқ – láb

*домбыра – dombra (húros kazak népi hangszer)

*тақия – tubetejka (Közép-és Elő-Ázsia népeinek nemzeti fejviselete, varrott vagy szőtt mintákkal)

7.4.Gyakorlat

Egy utca alaprajzát látja. A rajz alapján válaszoljon a kérdésekre! A felsorolás utolsó két tagja közé a және – és kötőszőt tesszük!

саябақ (park)					
дүкен (bolt)	дәмхана (kávéház)	пиццерия (pizzeria)	мейрамхана (étterem)	қонақүй (szálloda)	тұрғын үй (lakóház)
ағаштар мен гүлдер					
Көше					
ағаштар мен гүлдер					
пошта (posta)	шаштараз (fodrász)	саяхат агенттігі (utazási iroda)	мектеп (iskola)	интернет-кафе internetkávézó	мұражай (múzeum)

7.5.Gyakorlat

A fenti utcarajz alapján tegyen fel kérdéseket az egyes épületekkel kapcsolatban valamennyi megadott névutó felhasználásával és válaszoljon is a kérdésekre!

Minta:

Интернет-кафенің жанында не бар? (Mi van az internetkávézó mellett?)

Интернет-кафенің жанында мектеп пен мұражай бар./ Интернет-кафенің оң жағында мектеп, сол жағында мұражай бар.

көше	-дың/-дің -тың/-тің -ның/-нің	басында соңында жанында қарсысында алдында артында	
дүкен			
дәмхана			
пиццерия			
мейрамхана			
қонақүй			
тұрғынүй			
пошта			
шаштараз			
саяхатагенттігі			
мектеп			
интернет-кафе			
мұражай			
саябақ			

7.6.Gyakorlat

A fenti utcakép alapján tegyen fel kérdést minden épületre és válaszoljon is rá!

Minta: Дүкен мен пиццерияның арасында не бар?(Mi van a bolt és a pizzéria között?)

Дүкен мен пиццерияның арасында дәмхана бар.

дүкен	бен пен мен	дүкен	-дың/-дің -тың/-тің -ның/нің	арасында қарсысында артында алдында		бар
дәмхана		дәмхана				
пиццерия		пиццерия				
мейрамхана		мейрамхана				
қонақүй		қонақүй				
тұрғын үй		тұрғын үй				
пошта		пошта				
шаштараз		шаштараз				
Саяхат агенттігі		саяхат агенттігі				
мектеп		мектеп				
интернет-кафе		интернет-кафе				
мұражай		мұражай				
саябақ		саябақ				

A helyhatározói névutók nemcsak 3. személyű birtokos személyragot kaphatnak, hanem bármely személyű birtokos személyragot.

(менің) жанымда/қасымда – énmellettem
(сенің) жаныңда – temelletted
(сендердің жандарыңда – timellettetek
(оның) жанында – őmellette

(біздің) жанымызда – mimellettünk
(сіздің) жаныңызда – ön mellett
(сіздердің) жандарыңызда – önök mellett
(олардың) жанында – őmellettük

7.7.Gyakorlat

írja be a kipontozott helyekre a megfelelő birtokos személyragot és helyhatározóragot! Fordítsa le magyarra az így kapott szavakat!

менің	алд…….……	қас……	іш……
сенің	қарсы…….……	іш……	арт……
сендердің	жан…….……	сырт.....	а р а … … … … … .
оның	сырт.....	а л д……	қас……
біздің	арт……...	а р а … … … … … .	қарсы……..……
сіздің	іш……	арт……	сырт……
сіздердің	қас……	ж а н … … … … … .	а л д……
олардың	ара……..……	қ а р с ы … … … … .	ж а н … … … … … .

Az egyszerű jelen idő

Az egyszerű jelen idő a beszéd pillanatában történő cselekvést fejez ki.

Egyszerű jelen időt csak a következő négy igéből képezhetünk:

тұр – áll, жүр – jár, gyalogol, отыр – ül, жат – fekszik

Az egyszerű jelen idő képzése: az igék főnévi igenévi alakjából levágjuk az «у» végződést, így megkapjuk az igetövet,amelyhez az 1-es típusú személyragokat kapcsoljuk.

A жату főnévi igenév jelen időben az ‘y végződés levágása után жатыр alakba kerül.
Az egyszerű jelen idő általános sémája:

1. Мен Біз	én mi	тұр, жүр, отыр жатыр +	-мын/-мін -мыз/-міз
2. Сен Сендер Сіз Сіздер	te ti ön önök		-сың/-сің -сыңдар/-сіңдер -сыз/-сіз -сыздар/-сіздер
3. Ол Олар	ő ők		-

Ezek az igék állapotot fejeznek ki és leggyakrabban helyhatározó esetben álló főnév kapcsolódik hozzájuk.
Pl.: Біз (қазір) саябақта отырмыз. – (Most) a parkban ülünk.

Сен (қазір) балконда тұрсың. – (Most)Az erkélyen állsz.
Сендер (қазір) көшеде жүрсіңдер. – (Most) Ti az utcán gyalogoltok.
Зәуреш (қазір) диванда жатыр. – (Most) Zaures a díványon fekszik.

A 4 ige ragozása egyszerű jelen időben

Állító alakok:

	áll/lakik	gyalogol/jár	Ül	fekszik
	тұру	жүру	отыру	жату
Мен	тұрмын	жүрмін	отырмын	жатырмын
Біз	тұрмыз	жүрміз	отырмыз	жатырмыз
Сен	тұрсың	жүрсің	отырсың	жатырсың
Сендер	тұрсыңдар	жүрсіңдер	отырсыңдар	жатырсыңдар
Сіз	тұрсыз	жүрсіз	отырсыз	жатырсыз
Сіздер	тұрсыздар	сіздер	отырсыздар	жатырсыздар
Ол, Олар	тұр	жүр	отыр	жатыр

Kérdő alakok

	áll-e?/lakik-e?	ül-e?	fekszik-e?
	тұру	отыру	жату
Мен	тұрмың **ба**?	отырмын **ба**?	жатырмын **ба**?
Сен	тұрсың **ба**?	отырсың **ба**?	жатырсың **ба**?
Сіз	тұрсыз **ба**?	отырсыз **ба**?	жатырсыз **ба**?
Сіздер	тұрсыздар **ма**?	отырсыздар **ма**?	жатырсыздар **ма**?
Ол	тұр **ма**?	отыр **ма**?	жатыр **ма**?
Олар	тұр **ма**?	отыр **ма**?	жатыр **ма**?

	gyalogol-e? / jár-e?
	жүру
Мен	жүрмін **бе**?
Сен	жүрсің **бе**?
Сіз	жүрсіз **бе**?
Сіздер	жүрсіңдер **ме**?
Ол	жүр **ме**?
Олар	жүр **ме**?

A kérdő alakban a személyragok nem változnak, csak a kérdőszó megfelelő alakjának kiválasztására kell figyelni. Kemény szavakhoz a kérdőszócska **ба**, lágy szavakhoz **бе** alakja járul. A szonoráns'p'hang után'м'áll így a kérdőszó **ме** lesz

Tagadó alak

A tagadó formát a 'ған/ген,қан/кен' 4 alakú toldalékkal képezzük, amelyek a'тұр, жүр, отыр, жат 'igék tövéhez csatlakoznak, így jönnek létre a тұрған, жүрген, отырған, жатқан' akakok. Ezt a'жоқ' tagadószó követi, 1-es típusú személyragokkal.

Az egyszerű jelen idő tagadó alakjának sémája

тұр жүр отыр жат	-ған/-ген, -қан/-кен	жоқ	személyragok

	nem áll/ nem lakik	nem gyalogol/ nem jár	nem ül	nem fekszik
	тұру	жүру	отыру	жату
Мен	тұрған жоқпын	жүрген жоқпын	отырған жоқпын	жатқан жоқпын
Біз	тұрған жоқпыз	жүрген жоқпыз	отырған жоқпыз	жатқан жоқпыз
Сен	тұрған жоқсың	жүрген жоқсың	отырған жоқсың	жатқан жоқсың
Сендер	тұрған жоқсыңдар	жүрген жоқсыңдар	отырған жоқсыңдар	жатқан жоқсыңдар
Сіз	тұрған жоқсыз	жүрген жоқсыз	отырған жоқсыз	жатқан жоқсыз
Сіздер	тұрған жоқсыздар	жүрген жоқсыздар	отырған жоқсыздар	жатқан жоқсыздар
Ол, Олар	тұрған жоқ	жүрген жоқ	отырған жоқ	жатқан жоқ

A tagadó-kérdő alak

Az ige tagadó alakjához kapcsoljuk a ба/бе, ма/ме kérdőszócskát.

Мен Біз Сендер Ол, Олар	тұрған жоқпын ба?	Nem állok?/nem lakok?
	тұрған жоқпыз ба?	Nem állunk?/nem lakunk?
	тұрған жоқсыңдар ма?	Ti nem álltok?/nem laktok?
	тұрған жоқ па?	Ő nem áll/nem lakik? Ők nem állnak/nem laknak?

Сіз онда тұрған жоқсыз ба? Ön ott nem lakik?

7.8. Gyakorlat

Alkosson mondatokat a megadott kifejezésekkel és igékkel!

Мен Сен	кезекте	тұр отыр жүр жатыр	-мын/-мін -сың/-сің
	төсекте		
	ботаникалық бақта		
	қазақ тілі сабағында		
	көшеде		
	орындықта		
	саябақта		
	ауруханада		

кезек – sor, төсек – ágy, бақ – kert, ботаникалық бақ – botanikus kert, аурухана – kórház, қазақ тілі – kazak nyelv, сабақ – iskolai óra,қазақ тілі сабағы – kazak nyelvóra,

7.9.Gyakorlat

A kipontozott helyekre írja be az (áll, ül, fekszik, jár) igék közül az odaillőt, megfelelő személyraggal ellátva!

Науқас төсекте.....
Мен орындықта.....
Сіз менің үстелімде.....
Анам мен әкем саябақта.....
Сіз Абай алаңында.....
Олар ауылда ағаштың астында.....
Сіздер кітапханада.....
Сендер жаңа суреттің алдында.....
Қонақтар автотұрақтың алдында.....
Балалар мектепте терезенің жанында.....

кітапхана – könyvtár, төсек – ágy, терезе – ablak

7.10.Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

Velünk szemben (қарсы....) egy szép park van. Alattatok (асты....) a nővérem lakik. A hátad mögött(арты.....) a tanárod áll. Fölötted (үсті.....) van egy ablak. Mellettünk (жаны.....) vannak a barátaink. Mögöttünk (арты.....) van egy autó. Ki ül bent (іші.....) a kocsiban? Mi van a városon kívül (сырты.....) ?

7.11.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre!

− Қайда жүрсің? Көшеде ме, саябақта ма?
− Сіздің анаң орманда жүр ме, саябақта жүр ме?
− Сіздің үйіңіздің алдында кімдер отыр?
− Сенің күйеуің дәлізде тұр ма?
− Сенің қарындасың кинотеатр алдында жүр ме?
− Балам диванда отыр ма, жатыр ма?
− Сіздің директорыңыз кабинетте отыр ма, шығып кетті ме?
− Сенің төсегіңде кім жатыр?
− Сіздің ұлыңыз қайда отыр?

күйеу – férj, орман – erdő, кабинет – iroda, дәліз – folyosó

7.12.Gyakorlat

A névutós szerkezetekhez kapcsolja a megfelelő igéket és személyragokat, majd tegyen fel kérdéseket a mondatra a minta alapján!

Орындықтың артында тұрмын (A szék mögött állok)
Сен қайда тұрсың? (Te hol állsz?)
Сен орындықтың артында тұрсың ба? (Te a szék mögött állsz?)

Мен Біз Сен Сендер Сіз Сіздер Ол, Олар	мейрамхана	-дың/-дің -тың/-тің -ның/-нің	басында соңында жанында қарсысында алдында артында	тұр/отыр	-мын/-мін -мыз/-міз -сың/-сің -сыңдар -сіңдер -сыз/-сіз -сыздар -сіздер Ø
	үстел				
	орындық				
	дүкен				
	ағаш				
	теледидар				
	сурет				
	даңғыл				
	менің досым				

7.13. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre tagadó és állító igealakokkal a megadott minta szerint!

Сіз орындықта тұрсыз ба?
Мен орындықта тұрған жоқпын, отырмын.

Сен төсекте отырсың **ба**?
Мен.....

Сіздер ботаникалық бақта жүрсіздер ме?
Біз.....

Олар саябақта жатыр ма?
Олар…….....

Сіз мешітте отырсыз ба?
Мен…….....

Олар бөлмеде жатыр ма?
…….....

Сіз пойызда тұрсыз ба?
…….....

Сен Тәуелсіздік алаңында жүрсің бе?
Мен…….....

теледидар – televízió, даңғыл – sugárút
мешіт – mecset, пойыз – vonat, Тәуелсіздік алаңы – Függetlenség tér

Белгісіздік және болымсыздық есімдіктер - Határozatlan és tagadó névmások
Біреу, бірдеңе, ешкім, ештеңе (valaki, valami, senki, semmi) -

Біреу бар (valaki van) ↔ ешкім жоқ (senki sincs)

Valaki, valami – senki, semmi (біреу, бірдеңе-ешкім жоқ, ештеңе жоқ)

Үйде біреу бар ма? Үйде ешкім жоқ. – Van otthon valaki? Nincs otthon senki.

- Сіздің бөлмеңізде **біреу** бар ма? (Van *valaki* az ön szobájában).
- Иә, менің бөлмемде досым бар (Igen, a barátom van a szobámban).
- Менің бөлмемде ешкім жоқ (Senki sincs a szobámban).

Бірдеңе бар (valami van) ↔ ештеңе жоқ (semmi sincs)

- Қалтаңда **бірдеңе** бар ма?(Van *valami* a zsebedben?)
- Иә, менің қалтамда кілт бар (Igen, kulcs van a zsebemben).
- Қалтамда **ештеңе жоқ** (Semmi sincs a zsebemben).

Senki, semmi (ешкім,ештеңе)
- Үстелде не бар?
- Үстелде *ештеңе жоқ* (Semmi sincs az asztalon.)

- Қолыңда не бар? (Mi van a kezedben?)
- Ештеңе жоқ (Semmi sincs).

сөмке – táska, төлқұжат – útlevél, қалта – zseb

7.14.Gyakorlat

Kapcsolja a megfelelő végződéseket az alábbi táblázatban lévő főnevekhez és alkosson tagadó mondatokat a helyhatározó esetben lévő birtokos szerkezetekkel. A kapott mondatokra kérdezzen rá!

Minta: Олардың киіз үйінде *ештеңе жоқ.* – Az ő jurtájukban *semmi sincs.*
Олардың киіз үйінде *бірдеңе* бар ма? – Van valami az ő jurtájukban?

Оның Олардың	қол	-сы/-сі,-ы/-і+-нда/-нде	ешкім жоқ. ештеңе жоқ.
	кітап		
	көше		
	көлік		
	пәтер (lakás)		
	бақша (kert)		
	төлқұжат		
	ұялы телефон		
	ауыз (száj)		
	пакет (csomag)		
	жүргізуші (sofőr)		
	дәрігер		

7.15.Gyakorlat

Alkosson birtokos láncot helyhatározó esetben az alábbi táblázat szavainak felhasználásával!

Példa:досымның көлігінің терезесінде - a barátom kocsijának az ablakában
терезе-ablak

Менің Сенің Сендердің Оның Олардың Біздің Сіздің Сіздердің	дәрігер	-дың/-дің -тың/-тің -ның/-нің	әйел	-сы/-сі,-ы/-і+ -дың/-дің -тың/-тің -ның/-нің	пәтер (lakás)	-сы/-сі -ы/-і+ -нда/-нде
	әке		қыз		қол	
					хат	
					бөлме	
					ауыл	
					компьютер	
					үстел	
					көлік	

7.16.Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat és adjon rájuk tagadó és igenlő válaszokat.

Van valaki itthon/a házban? Senki sincs itthon. Anyukám van itthon. Van valaki az igazgató szobájában? Senki sincs a szobájában. Valaki van az ágyadban? Senki sincs az ágyamban.Van valami az Ön asztalán? Semmi sincs az asztalomon.

(Kispuska (Азғана шпаргалка): Үйде *біреу* бар ма? Үйде *ешкім жоқ*. Анам үйде. Директордың бөлмесінде біреу бар ма?) Оның бөлмесінде *ешкім жоқ*. Сенің төсегіңде біреу жатыр ма? Менің төсегімде *ешкім жоқ*. Сіздің үстеліңізде *бірдеңе* бар ма? Менің үстелімде ештеңе жоқ)

7.17.Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

Hol van a lányod táskája? A szobában van a széken. Mi van a gyerek táskájában? A gyerek táskájában játékok vannak. Ki van kórházban? A nagyapátok van kórházban. Hol vannak a diákok és a tanárok? Az iskolában vannak. Kinek az asztalán van a levelem? Az iskolaigazgató asztalán van a leveled. Mi van nálad? A szemüveged van nálam.

(Kispuska: Қызыңыздың сөмкесі қайда? Бөлмедегі орындықтың үстінде. Баланың сөмкесінде не бар? Баланың сөмкесінде ойыншықтар бар. Ауруханада кім бар ? (Сендердің) аталарың ауруханада. Оқушылар мен мұғалімдер қайда? Олар мектепте. (Менің) хатым кімнің үстелінде? Сенің хатың мектеп директорының үстелінде. Сенде не бар? Менде сенің көзілдірігің бар).

хат-levél, бөлме-szoba, ойыншық-játék

СЕГІЗІНШІ САБАҚ - NYOLCADIK LECKE

Демалыс күндері не істедіңіз? – Mit csinált a szabadnapokon?

Лексика: Қайда болдың? Қайдан келдіңіз? Сіз қай жақтансыз?

Грамматика: Жай сөйлемнің құрылысы. Жедел және ауыспалы өткен шақ. Зат есімнің табыс септігінде септелуі және жасырын түрі (белгілі және белгісіз субъект). Шығыс септік.

Lexika: Hol voltál? Honnan jött? Ön hová valósi?

Nyelvtan: Az egyszerű mondat szórendje. Az egyszerű vagy kategorikus múlt idő. A főnevek tárgyesete. Határozott és határozatlan tárgyeset. A távolító eset.

Демалыс күндері не істедіңіз?

Дүйсенбі күні түскі аста әріптестер өзара әңгімелесіп отыр.

Жомарт: Жігіттер, қалайсыңдар? Демалыс күндері қалай өтті?

Әлімғазы ағай: Жаман емес, өзің қалай өткіздің?

Жомарт: Мен анам мен әйеліміз үшеуіміз туған ауылымызға бардық.

Әлімғазы ағай: Ауылың Созақта ғой? Қалай бардыңдар?

Жомарт: Шымкентке дейін ұшақпен ұштық, әрі қарай Созаққа ағайым көлікпен жеткізді.

Қанат: Қалай үлгердіңдер?

Жомарт: Жұма жолға шықтық. Әйелім екеуміз жексенбі қайттық. Анам ауылда қалды. Ал, өздерің қалай демалдыңдар?

Нұрлан: Мен сенбі күні кітапханаға бардым. Ұлым Қасыммен бірге Медеуге шықтық. Жексенбі күні отбасымызбен бірге театрға бардық.

Жанымхан: Ал, біздікі қазақы демалыс болды. Екі күн бойы қонақта болдық. Сенбі күні досымның ұлының үйлену тойына бардық. Жексенбі күні бір жерлес ағамның мерейтойында болдық.

Қанат: Сенбі күні Ұлттық кітапханада болдым. Түстен кейін баспаханаға бардым. Жексенбі кітап оқыдым. Кешке қаланың орталығында серуендедік.

Елдос: Мен белсенді демалыс жасадым. Үлкен Алматы көліне саяхат жасадым. Жанымда әйелім мен інім болды. Алма-Арасан сайынан әрі қарай жаяу көтерілдік. Тауда серуендедік. Фотосурет түсірдік. Таудан Алматыға қарадық.

Әлімғазы ағай: Демек, жақсы демалыпсыңдар. Күш жинапсыңдар.

Жомарт: Ендеше, ғылыми жинақты дайындауға кіріселік. Түстен кейін жиналамыз.

өзара – egymás közt

әңгімелеу – 1.elmond, elmesél; 2. beszélget valakiről; сені әңгімеледік – rólad beszélgettünk

әңгімелесу – beszélgetnek egymással (kölcsönösséget fejez ki)

өту – 1. átmegy, keresztülmegy; 2. lezajlik; 3. elmúlik, eltelik

туған ауыл – szülőfalu

әрі қарай – tovább, oda

ұшақ – repülő; ұшақпен ұшу – repülővel megy (szó szerint: repülővel repül)

жеткізу – szállít, elvisz; көлікпен жеткізу – autóval elvisz

үлгеру – elér valamit; odaér, idejében ér

жолға шығу – elindul, útrakel; жолға шықтық – elindultunk

кері – vissza
қайту – visszatér, visszajön
қалу – marad
өздерің – ti magatok
демалу – pihen, pihenés
Медеу – Medeu jégpálya Almatiban, a világ legmagasabban fekvő ilyen létesítménye; Медеуге шықтық – felmentünk a Medeura
театр – színház – театрға бару –színházba megy
қонақ – vendég; қонақта болдық – vendégségben voltunk
үйлену тойы – esküvő
той – ünnepség
жерлес – földi (ugyanarról a vidékről való)
мерейтой – jubileumi ünnepség, ünnepség valaki érdemeinek elismerése alkalmából
ұлттық кітапхана – nemzeti könyvtár
алу – vesz, kap, vásárol
түстен кейін – délután
баспахана – nyomda
қарай – valami irányába, valami felé; кешке қарай – estefelé
серуендеу – sétál, járkál
белсенді – aktív; белсенді демалыс – aktív pihenés
саяхат – 1. utazás; 2. séta, túra; саяхат жасау – 1. utazik; 2. járkál
жасау –1. csinál, készít; 2. megvalósít; 3. él, megél valamit
фотосурет түсіру – fényképez
түсіру – 1. leenged; levesz
Алма-Арасан – gyógyfürdőhely a hegyekben, Almatitól nem messze
арасан – gyógyforrás
сай – vízmosás, szakadék
жаяу – gyalog
көтерілу – felemelkedik, felmegy
жинау – 1- gyűjt; күш жинау – erőt gyűjt; 2. szed, betakarít; алма жинау – almát szed
күш – erő
жиналу összegyűlik; a жинау-ból képzett szenvedő alak
ғылыми жиналыс – tudományos gyűjtemény
жиналыс – 1. gyűlés; 2. gyűjtemény
кіпіcу – 1. bemennek (együtt); 2. -ға ге, -қа /-ке кіпіcу – valamit elkezd, nekilát valaminek; жұмысқа кіпіcу – munkához lát
не туралы – miről

Mit csináltál a hétvégén?

Hétfőn ebédnél a kollégák egymásközt beszélgetnek.
Zsomart: Hogy vagytok srácok? Hogy telt a hétvége?
Alimgazi bácsi: Nem rosszul, te mivel töltötted [az idődet]?
Zsomart:: Én, az anyám és a feleségem, hárman elmentünk a szülőfalunkba.
Alimgazi bácsi: Szozakban van a falud? Hogy mentetek?
Zsomart: Simkentig repültünk, és tovább a nagybátyám vitt el minket kocsival Szozakba.
Kanat: Hogy értetek ra (hogy tudtatak megjárni ennyi idő alatt)?
Zsomart: Pénteken indultunk. A feleségemmel vasárnap jöttünk vissza. Anyám a faluban maradt. És ti hogy pihentetek?
Nurlan: Szombaton elmentem a könyvtárba. Szombaton felmentünk a Medeu-ra Kaszim

fiammal. Vasárnap színházba mentünk a családdal.

Zsanimkhan: Nos, a miénk kazak hétvége volt. Két napig vendégségben voltunk. Szombaton elmentünk a barátom fiának az esküvőjére. Vasárnap egy földink jubileumi ünnepségén voltunk.

Kanat: Szombaton a Nemzeti Könyvtárban voltam. Délután a nyomdába mentem. Vasárnap könyvet olvastam. Este a városközpontban sétáltunk.

Eldosz: Aktív pihenésem volt. A Nagy Almati-tóhoz mentem. Velem volt a feleségem és a bátyám. Az Alma-Araszán szorostól gyalog mentünk tovább fel.

Sétáltunk a hegyekben. Fényképeztünk. A hegyről néztük Almatit.

Alimgazi bácsi: Szóval, jól pihentetek. Erőt gyűjtöttetek.

Zsomart: Akkor lássunk neki a tudományos gyűjtemény elkészítésének. Délután találkozunk.

Золтан ағай қайда болдыңыз?
- Біз отбасымызбен саяхатқа шықтық.
- Солай ма? Тамаша!
- Иә, солай. Себебі апта ұзақ болды ғой, дүйсенбі күні мереке болды.
- Үш күн демалыс жақсы өтті.
- Иә, біз отбасымызбен Гүржістанға бардық. Дүйсенбі күні келдік.
- Қай қаланы аралай алдыңдар?
- Тек Тбилисиде ғана болдық.
- Өткен аптада Будапеште болдыңыз ба?
- Жоқ, Балатон жағасына Фоньодқа кеттім.
- Сізді Қазақстанға кетті деді?
- Иә, бір ай бұрын болдым. Қазақстанға қырық жеті рет бардым.
- Солай ма, жиі барасыз ба?
- Онда жылына бірнеше рет боламын.
- Қай қалада?
- Көбіне Алматыда боламын. Ондағы университеттер мен компанияларға дәріс, тренинг өткіземін.
- Тамаша екен! Мен де Қазақстанға саяхаттасам деймін.

солай – az, úgy, valóban
себеп – себебі – oka
апта соңы – hétvége
мереке – ünnep
Гүржістан – Georgia (korábbi neve Grúzia)
аралау – járkál valamik között, kóborol; дүкен аралау – a boltokat járja
өткен – múlt; өткен аптада – a múlt héten
бір ай бұрын – egy hónappal ezelőtt, egy hónapja
рет – -szor/-ször; жеті рет – hétszer
жылына бірнеше рет – évente néhányszor
жиі – gyakran
көбіне – többnyire
дәріс – előadás; -ға/-ге дәріс өткізу – -nak/-nek előadást tart
компания – társaság, társulat

Zoltán bácsi, hol volt?
- Kirándulni mentünk a családunkkal.
- Valóban? Nagyszerű!
- Igen, úgy van. Mivel hosszú hétvége volt, a hétfő ünnepnap volt.
- A háromnapos pihenő jól telt.
- Igen, Georgiába mentünk a családunkkal. Hétfőn érkeztünk.
- Sokat tudtatok kóborolni?
- Csak Tbilisziben voltunk.
- A múlt héten Budapesten volt?

- Nem, Fonyódra mentem, a Balaton partjára.
- Azt mondták, elmentél Kazakisztánba.
- Igen, egy hónapja voltam ott. Negyvenhétszer jártam Kazakisztánban.
- Így van, gyakran jársz?
- Évente többször is ott vagyok.
- Melyik városban?
- Legtöbbször Almatiban. Előadásokat és képzéseket tartok az ottani egyetemeken és társaságoknak.
- Ez nagyszerű! Én is szeretnék Kazakisztánba utazni.

8.1. Gyakorlat

Válaszoljon a fenti párbeszéd alapján a következő kérdésekre!

Түскі аста кім әңгімелесіп отыр?
Олар не туралы әңгімелесті?
Жомарт әріптестерінен не сұрады?
Кім отбасымен туған ауылына саяхат жасады?
Қай жерге дейін ұшты? Оларды Созаққа көлікпен апарған кім?
Олар қай күні кетіп, қашан қайтып келді?
Жомарттың әйелі ауылда қалды ма?
Сенбі күні кітапханаға кім барды?
Сенбі күні Нұрлан мен оның ұлы Қасым Медеуге шықты ма?
Жанымхан екі күн қайда болды?
Олар кімнің тойына барды?
Кім мерейтойды тойлады?
Қанат сенбі күні не істеді?
Кім белсенді демалыс жасады?
Үлкен Алматы көліне кім барды?
Елдос Алматы көлінде не істеді? Оның жанында кімдер болды?

Kik beszélgetnek ebédnél?
Miről beszélgetnek?
Mit kérdezett Zsomart a munkatársaitól?
Ki utazott a családjával a szülőfalujába?
Meddig mentek repülővel? Ki vitte el őket autóval Szozakba?
Melyik nap indultak útnak és mikor jöttek vissza?
Zsomart felesége maradt a faluban?
Szombaton ki ment könyvtárba?
Szombaton Nurlan ment fel a fiával, Kászimmal a Medeura?
Hol volt Zsanimkhan 2 napig?
Kinek az esküvőjére mentek el?
Kinek volt jubileumi ünnepsége?
Mit csinált Kanat szombaton?
Kinek volt aktív pihenése?
Ki ment fel a Nagy Almati-tóhoz?
Mit csinált Eldosz az Almati-tónál? Kik voltak vele?

Сіз Медеуге көтерілдіңіз бе?
Медеуге көтерілген Нұрлан емес, Жомарт еді.
Жомарттың әйелі ауылда қалды ма?

Ауылда Жомарттың әйелі емес, анасы қалды.

Ұлыңызбен Медеуге шықтыңыз ба?
Медеуге көтерілген Нұрлан емес, Жомарт еді.

Жомарттың әйелі ауылда қалды ма? – Zsomart felesége a faluban maradt?
Ауылда Жомарттың әйелі емес, анасы қалды. – Nem Zsomart felesége, hanem az anyja maradt a faluban.

Az egyszerű mondat szórendje (жай сөйлемдегі сөздердің реті)

A kazak nyelvben az egyszerű mondat szórendje állandó és kötött. **Az alany** általában a mondat elején áll, **az állítmány** pedig a végén.
Мен оқыдым. – Én *olvastam* / elolvastam.

A tárgy az esetek többségében az állítmány elé kerül:
Мен *кітап* оқыдым. – Én *könyvet* olvastam.

A jelző a jelzett szó előtt áll:
Мен *қызық* кітап оқыдым. – *Érdekes* könyvet olvastam.

Az időhatározó az alany előtt áll.:
Кеше мен қызық кітап оқыдым. – *Tegnap* érdekes könyvet olvastam.

A többi határozó a mondatban az előtt a szó előtt áll, amelyikre vonatkozik:
Ол *жұмысты* тез бітірді. – *Gyorsan* befejezte a munkát.

Az egyszerű vagy kategorikus múlt idő (Жедел және ауыспалы өткен шақ)

Сіз кеше қайда болдыңыз? Сіз кеше үйде болдыңыз ба?	Иә, мен кеше үйде болдым.
Не істедіңіз?	Мен қазақша оқыдым, музыка тыңдадым.

Olyan, a múltban megtörtént cselekvést fejez ki, aminek a beszélő vagy szemtanúja volt, vagy biztos abban, hogy a szóban forgó cselekvés bekövetkezett.

Képzése: a főnévi igenév végéről levágjuk az ‘y’ végződést és ha az igető zöngétlen mássalhangzóra végződik, akkor ‘ты/ті ‘toldalékot, minden más esetben’ ды/ді toldalékot kapcsolunk hozzá. Ezt követik a 2-es típusú személyragok.

Az egyszerű múlt idő általános sémája:

Személyes névmás		a múlt idő jele	személyrag	Példák	
				írt	ment
1. Мен Біз			-м -к/к	жаздым жаздық	кеттім кеттік

2. Сен Сендер Сіз Сіздер	igető+	ды/ді ты/ті	-ң -ыңдар/-іңдер -ңыз/-ңіз -ңыздар/-ңіздер	жаздың жаздыңдар жаздыңыз жаздыңыздар	кеттің кеттіңдер кеттіңіз кеттіңіздер
3. Ол Олар			-	жазды жазды	кетті кетті

A Сіз (ön) és a Сіздер (önök) udvarias magázó alak.

Egyes és többes szám 3. személyben az egyszerű múlt idejű ige nem kap személyragot.

Az egyes és többes számú igealakok nem különböznek egymástól. A жазды ige jelenti azt, hogy ő írt és azt is, hogy ők írtak. Ha megadjuk a személyes névmást is, akkor lesz egyértelmű, hogy hány személyről van szó. Ол жазды – ő írt, Олар жазды – ők írtak.

оқу→мен оқыдым

Figyelem: az *оқу (olvas)* ige tövéhez a főnévi igenév y végződésének levágása után egy ы járul, így a múlt idejű alakja: мен оқ**ы**дым (én olvastam)

A főnévi igenév y végződésének levágása után a szótő végén lévő **б, г, ғ** zöngétlenedik, és **п, к, ғ** lesz belőle, ahhoz pedig a zöngétlen ты/ті végződés járul.

б→п	**г→к**	**ғ→қ**
жа**б**у→жа**п**-ты-м (becsukni, bezárni)	тігу→тік**к**ім (varrni)	соғу→со**қ**тым (ütöttem)

Példák:

Сен кеше қайда бардың? Hová mentél tegnap?	Мен кеше киноға бардым. Tegnap moziba mentem.

Мен кітап оқыдым. – Könyvet olvastam.
Біз Қазақстанда тұрдық – Kazakisztánban laktunk.
Олар телефонмен сөйлесті – Ők telefonon beszélgettek.
Ол киім ті**к**ті. – Ő ruhát varrt.
Мен есікті жаптым. – Becsuktam az ajtót.
Мен теледидар қарадым. – Tévét néztem.

Tagadás

A tagadó alakot a (-ба/-бе, -па/-пе, -ма/-ме) 6 alakú tagadó szócskával képezzük, amely az igébe ékelődve az igetőhöz járul, ehhez kapcsolódik a múlt idő jele (ды/ді, ты/ті), majd a 2-es típusú személyragok következnek. Pl.: жаз-ба-ды-м

Мен кітап оқымадым. – Nem olvastam könyvet.
Біз билемедік. – Nem táncoltunk.
Мен мектеп бітірмедім. – Nem végeztem el az iskolát.
Біз Қазақстанда тұрмадық. – Nem laktunk Kazakiszsztánban.
Олар телефонмен сөйлеспеді. – Ők nem beszélgettek telefonon.
Біз кеше суға жүзбедік – Tegnap nem úsztunk.

Állító alak	Tagadó alak
Zöngés szótő+**ды** (kemény szó)	
бардым (mentem)	бар-ма-ды-м (nem mentem)
демалдым (pihentem)	демал-ма-ды-м
жаздым (írtam)	жаз-ба-ды-м
музыка тыңдадым (zenét hallgattam)	музыка тыңда-ма-ды-м
оқыдым (olvastam)	оқы-ма-ды-м
Zöngés hangra vagy magánhangzóra végződőszó + **ді** (lágy szó)	
жүздім (úsztam)	жүз-бе-ді-м
үйрендім (tanultam)	үйрен-бе-ді-м
бердім (adtam)	бер-ме-ді-м
келдім (jöttem)	кел-ме-ді-м
көрдім (láttam)	көр-ме-ді-м
жедім (ettem)	же-ме-ді-м
жұмыс істедім (dolgoztam)	жұмыс исте-ме-ді-м
серуендедім (sétáltam)	серуенде-ме-ді-м
Zöngétlen szótő + **ты** (kemény szó)	
айттым (mondtam)	айт-па-ды-м
аштым (kinyitottam)	аш-па-ды-м
есікті жаптым (becsuktam az ajtót)	есікті жап-па-ды-м
соқтым (ütöttem)	соқ-па-ды-м
Zöngétlen szótő + **ті** (lágy szó)	
іштім (ittam)	іш-пе-ді-м
кеттім (mentem, elmentem)	кет-пе-ді-м
сөйлестік (beszélgettünk)	сөйлес-пе-ді-к
сүрттім (kitöröltem, megtöröltem)	сүрт-пе-ді-м
тіктім (varr)	тік-пе-ді-м

Қашан? – mikor?	Ол не істеп жатыр? – mit csinál?
бүгін – ma кеше – tegnap таңертең – reggel бүгін таңертең – ma reggel кеше таңертең – tegnap reggel таңертең – reggel кеше түсте – tegnap délben түс кезінде – délben кеше кешке – tegnap este	істеу – csinál бірдеңе істеу – csinál valamit жұмыс істеу – dolgozik үйрену – tanul оқу – olvas кітап оқу – könyvet olvas жазу – ír хат жазу – levelet ír серуендеу – sétál

кешкілікте – este түске дейін – délelőtt түстен кейін – délután демалыс күндері – hétvégén	интернетте отыру – internetezik (szó szerint: az interneten ül) телефонмен сөйлесу – telefonon beszélget музыка тыңдау – zenét hallgat теледидар қарау – tévét néz ұйықтау – alszik жинау – (össze)gyűjt, (össze)szed пәтерді жинау – lakást rendbe tesz пәтерді тазалау – lakást takarít (lakást tisztít)

8.2. Gyakorlat

Ragozza el múlt időben valamennyi személyben és számban a következő kifejezéseket!

Кітап оқу (könyvet olvas)
Кофе ішу (kávét iszik, kávézik)
Қазақша оқу (kazakul tanul)
Интернетте отыру (internetezik)
Есік(ті) ашу (ajtót nyit)
Телефонмен сөйлесу (telefonon beszélget)
Киім тігу (ruhát varr)

8.3. Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket minden személyben és számban és válaszoljon is a kérdésekre a minta alapján!

Ол кеше таңертең не істеді? – Ол кеше таңертең ұйықтады.

Кім?	қашан?	Не істеді?		
Мен Сен Сіз Ол Олар Біз Сендер Сіздер	кеше таңертең	жұмыс істе	-ды/-ді -ты/-ті	-м -ң -ңыз/-ңіз – -қ/-к -ыңдар/-іңдер -ңыздар/-ңіз-дер
		үйрен		
		хат жаз		
	кеше түсте	кітап оқы		
		интернетте отыр		
		телефонмен сөйлес		
	кеше кешке	музыка тыңда		
		ұйықта		

8.4. Gyakorlat

Válaszoljon a következő kérdésekre!

Сіз кеше жұмысқа қашан бардыңыз?
Кеше түске дейін не істедіңіз? (Mit csinált (ön) tegnap délelőtt?)
Кеше түстен кейін не істедіңіз? (Mit csinált (ön) tegnap délután?)

8.5. Gyakorlat

Tegyen fel egyszerű múlt idejű kérdéseket a táblázat igéinek toldalékokkal való kiegészítésével és válaszoljon is a kérdésekre!

Сіз қашан	музыка тыңда……...?	Кеше таңертең	музыка тыңда…….
	кітап оқы…….....?	Кеше түсте	кітап оқы…….....
Сіздер қашан	теледидар қара……...?	Кеше кешке	теледидар қара….....
Сіздер киноға қашан	бар…….....……?	Түске дейін	киноға бар……
Сен қашан	қазақша үйрен.....?	Түстен кейін	қазақша үйрен……
Сен жұмысқа қашан	бар…….?	Бүгін түстен кейін	жұмысқа бар.....
Сен қашан алма	же…….?	Бүгін таңертең	алма же…….
Сендер қашан кофе	іш…….?	Бүгін түсте	кофе іш…….
Сендер қашан телефонмен	сөйлес……?	Кеше түске дейін	телефонмен сөйлес…
Сенің қызың қашан интернетте	отыр……?	Бүгін таңертең	интернетте отыр…….....

8.6.Gyakorlat

Egészítse ki a következő igetöveket az egyszerű múlt idő állító és tagadó alakjának megfelelő toldalékaival!

	állító alak	tagadó alak	állító alak	tagadó alak
Мен	іш.....	іш.....	бар.....	бар
Сен	бар.....	бар.....	жаб.....	жаб.....
Сіз	кет.....	сөйле.....	жұмыс істе.....	жұмы сісте.....
Ол	жаз.....	жаз.....	демал.....	демал.....
Олар	кел.....	кел.....	іш.....	іш.....
Біз	жаб.....	жаб.....	айт.....	айт.....
Біздер	сөйлест.....	сөйлест.....	тұр.....	тұр.....
Сіздер	оқ.....	оқ.....	кел.....	кел.....
Сен	демал.....	демал.....	оқ.....	оқ.....
Сіз	айт.....	айт.....	жаз.....	жаз.....

8.7.Gyakorlat

Adjon állító és tagadó válaszokat a következő kérdésekre!

Сіз кеше кешке телефонмен сөйлестіңіз бе?
Сіз кеше түстен кейін кітап оқыдыңыз ба?
Сіз кеше түсте сэндвич жедіңіз бе?
Сіздер кеше түстен кейін жұмыс істедіңіздер ме?
Сіз таңертең шай іштіңіз бе?
Сіз бүгін түстен кейін ұйықтадыңыз ба?

Кеше кешке теледидар көрдіңіз бе?
Сіздің ұлыңыз кеше жұмыс істеді ме?
Балалар бүгін таңертең мектепке барды ма?
Сіздің басшыңыз кеше полицияға хат жазды ма?

сэндвич – szendvics, басшы – főnök, полиция – rendőrség

Hol voltál?
A болу létige múlt ideje

Кеше түстен кейін қайда болдың? (Tegnap délután hol voltál?)	Кеше түстен кейін үйде болдым. (Tegnap délután otthon voltam)

8.7.Gyakorlat
Tegyen fel kérdéseket és válaszoljon azokra minden megadott személyben és számban!

Сен	кеше	қайда бол…?	Кеше	үй	-да/ -де/ -та/ -те	бол.....
Сендер	кеше таңертең		Кеше таңертең	қала		
Сіз	кеше түстен кейін		Кеше түстен кейін	жұмыс		
Сіздер	бүгін түстен кейін		Бүгін түстен кейін	мектеп		
Ол	кеше кешке		Кеше кешке	шаштараз		
Олар	бүгін түске дейін		Бүгін түске дейін	кафе		

Жазғы демалыста кім, қайда болды? Ki hol volt a nyári szünetben?

Мұғалім: Балалар, жазғы демалыста кім, қайда болды?

Мадияр: Мен ауылға бардым. Онда атам мен әжемнің жанында демалдым. Өзенге шомылдық, балық ауладық, қайықпен жүздік. Атамның үйінің ауласында жеміс ағаштары көп. Ағаштардан жаңа піскен жемістерді тердік. Атқа міндік, велосипед тептік. Жақсы демалдым.

Айдана: Біз Мажарстанда болдық. Балатон жағасында демалдық. Көлге көп шомылдық, күнге күйдік. қайықпен жүрдік. Мажарстанда балық сорпасы, гуляш өте дәмді. Балмұздақ та көп жедік. Будапешт қаласын араладық.

Ақбота: Жазда Англияда болдым. Онда туыстарым тұрады. Лондонды көрдім. Британ мұражайында, Лондон хайуанаттар бағында болдым. Біз көп саяхаттадық. Мен ағылшын тілін жақсы үйрендім.

Жәнібек: Мен футбол лагерінде болдым. Футбол, теннис ойнадық, жүгірдік, жүздік. Су добын да ойнадық. Біз спортпен өте көп шұғылдандық.

Дәулетбек: Біздің отбасымыз Түркияда Анталияда демалдық. Теңізде шомылдық. Түрлі аттракционда ойнадық. Түркияда ет, сүт тамақтарының түрі өте көп және дәмді. Ыстанбұлда да болдық. Қала өте үлкен. Онда ескі мешіт пен базар, мұражай өте көп. Теңіз жағасында серуендедік. Маған бәрі өте ұнады.

Әсел: Мұғалім апай, сіз өзіңіз қайда демалдыңыз?

Мұғалім: Біз Алтайда болдық. Қатон-қарағайда демалдық. Орман араладық, жеміс-жидек тердік, атқа міндік. Берел мұражайын көрдік. Бұқтырмада қайықпен жүздік. Онда жазда барлығымыз жақсы демалған екенбіз.

Ki hol volt a nyári szünetben?

Tanárnő: Gyerekek, ki hol volt a nyári szünetben?

Madiyar: Falura mentem. Ott pihentem a nagypapámnál és a nagymamámnál. Fürödtünk a folyóban és horgásztunk, csónakáztunk. A nagyapám házának udvarán sok gyümölcsfa van. Friss gyümölcsöt szedtünk a fákról. Lovagoltunk, bicikliztünk. Jól pihentem.

Aidana: Magyarországon voltunk. A Balaton partján üdültünk. Sokat fürödtünk a tóban, napoztunk, hajókáztunk. Magyarországon nagyon finom a halászlé és a gulyásleves. Sok fagyit is ettünk. Budapestet is bejártuk.

Akbota: Augusztusban Angliában voltam. Rokonaim élnek ott. Megnéztem Londont, meglátogattam a British Múzeumot, a londoni állatkertet. Sokat utaztunk. Jól megtanultam angolul.

Zsanibek: Én focitáborban voltam. Fociztunk, teniszeztünk, futottunk, úsztunk. Vízilabdáztunk is. Elég sokat sportoltunk.

Dauletbek: Családunk a törökországi Antalyában nyaralt. A tengerben fürödtünk. Kipróbáltunk különböző attrakciókat. Törökországban nagyon sokfajta hús- és tejtermék van, és nagyon finomak. Isztambulban is voltunk. A város hatalmas. Sok régi mecset, piac és múzeum van ott. Sétáltunk a tengerparton. Nekem minden nagyon tetszett.

Asel: Tanár néni, hol nyaralt?

Tanárnö: Mi az Altájban voltunk. Katon-Karagajban* pihentünk. Sétáltunk az erdőben, gyümölcsöt szedtünk, lovagoltunk. Megnéztük a Berel* múzeumot. Hajóztunk a Bukturma-tavon*.

Akkor mindannyian jól pihentünk a nyáron.

Katon-Karagaj – Kazakisztán legkeletibb járása

Berel múzeum – híres szaka kincs lelőhelyén épült

Bukturma-tó – az Irtis-folyó medrében duzzasztott víztározó, terület szerint a világ tíz legnagyobb mesterséges tavának egyike (kb. 10-szer nagyobb, mint a Balaton)

жазғы демалыс – nyári szünet, vakáció
демалу – pihen
өзен – folyó
жаға – part; өзен жағасы – folyópart
ата мен әже –nagyszülők, nagyapa és nagymama
ауыл – falu, vidék
көл – tó
теңіз – tenger
қайық – csónak, kis hajó; қайықпен жүзу / жүру - csónakázik, hajókázik
балық – hal; балық аулау – horgászik
шомылу – fürdik, úszik; көлде / теңізде шомылу – a tóban / a tengerben fürdik / úszik
жүзу – úszik
ағаш – fa
пісу – érik; піскен жеміс – érett gyümölcs
жеміс – gyümölcs
теру – szed, gyűjt; жеміс теру – gyümölcsöt szed
орман – erdő
атқа міну – lovagol, lóra száll
велосипед – kerékpár, bicikli; велосипед тебу – biciklizik
күнге күю – napozik
балық сорпасы – halászlé, halleves
гуляш – gulyás
дәмді – finom
балмұздақ – fagylalt

аралау – járkál, kóborol; қаланы аралау – a városban járkál / kóborol
туыс – rokon
хайуанат – állat; хайуанаттар бағы – állatkert
саяхаттау – utazik, kirándul
лагерь – tábor; футбол лагері – focitábor
ойнау – játszik
жүгіру – fut
су добы – vízipóló
шұғылдану – foglalkozik; спортпен шұғылдану – sportol
түрлі– különböző; әртүрлі – mindenféle
аттракцион – attrakció (modern szórakoztató sporteszközök)
ет, сүт тамақтары – hús- és tejtermékek
серуендеу – sétál, járkál; теңіз жағасында серуендеу – a tengerparton sétál
ұнау – tetszik; маған бәрі өте ұнады – nekem minden nagyon tetszett

8.9.Gyakorlat

A megadott minta alapján írjon 5 kérdő mondatot a fenti párbeszéd szövege alapján és adjon rájuk igenlő és tagadó választ is. Az idő-és helyhatározókat cserélje ki másikra!

Сіз кеше түстен кейін үйде болдыңыз ба? (Otthon volt ön tegnap délután?)	Иә, кеше түстен кейін үйде болдым. Кеше түстен кейін үйде болмадым.

A tárgyeset - Табыс септік

Кеше кімді іздедің? Kit kerestél tegnap?	Мен ақсақалды іздедім (Az akszakált kerestem)
	Мен қонақты іздедім (A vendéget kerestem)
	Мен ағамды іздедім (A bátyámat kerestem)
	Мен әпкемді іздедім (A nővéremet kerestem)

Tárgyeseben a főnevek a кімді? kit? és a нені? mit? kérdésekre felelnek. A tárgyeset végződései: -ды/-ді, -ты/-ті, -ны/-ні,-н

A tárgyesetben álló főnév a mondatban konkrét, a beszélő számára ismert tárgyat jelöl.

Қағазды толтыр. – Töltsd ki a papírt!

Шындықты айт. – Mondd meg az igazat! / Mondj igazat!

кімді нені	kit? mit?	-ды/-ді	szonoránsok,ж,з	қызды	
		-ты/-ті	zöngétlen mássalhangzók/б,в,г,д	кітапты суретті	a könyvet a rajzot
		-ны/-ні	magánhangzók	әкені	apát
		-н	3.személyű affixumok után	кітабын	az ő könyvét

Szonoráns hangok: м, н, ң, л, р, у, й.

A birtokos személyragos főnevek tárgyesete

досымды	a barátomat	әкемді	apámat
досымызды	a barátunkat	әкемізді	apánkat
досыңды	a barátodat	әкеңді	apádat
достарыңды	a barátotokat	әкелеріңді	apátokat
досыңызды	az ön barátját	әкеңізді	az ön apját
достарыңызды	az önök barátját	әкелеріңізді	az önök apját

досын достарын (досын)	az ő barátját az ő barátjukat	әкесін әкелерін	az ő apját az ő apjukat

A személyes névmások tárgyesete

менi engem	сенi téged	сiздi önt	оны őt
бiз(дер)дi minket	сендердi titeket	сiздердi önöket	оларды őket

Határozott (jelölt) és határozatlan (jelöletlen) tárgyeset

Határozatlan (jelöletlen) tárgyeset	***Határozott (jelölt) tárgyeset***
Айгүл хат жазды. Ajgül levelet írt.	Бұл хатты Айгүл жазды. Ezt a levelet Ajgül írta.
Ол кеше кітап сатып алды. Ő tegnap könyvet vett.	Ол бұл кітапты кеше сатып алды. Ezt a könyvet tegnap vette.
	Ол кеше мына кітапты сатып алды. Ő tegnap ezt a könyvet vette.

A kazakban, más türk nyelvekhez hasonlóan (Pl. az anatóliai törökben) a tárgyesetnek határozott, azaz esetraggal jelölt és határozatlan (vagyis jelöletlen) alakjai használatosak. Ha általános dologról vagy folyamatban lévő cselekvésről van szó, akkor határozatlan alakot használunk. Ha konkrét tárgyról van szó, amit az előtte álló mutató névmás vagy birtokos névmás is jelez, akkor a határozott,vagyis az esetragos alakot használjuk.

8.10.Gyakorlat

Írja be a kiponozott helyekre a megadott szavakat tárgyesetben!

Мұндай (нені?).....естігенде ренжіп қалды.
Әсел (кімді?).....көргенде қатты қуанып қалды.
Оның ғажайып (нені?).....тағы тындағысы келді.
Дүниежүзіндегі барлық халық (нені?).....қалайды.
(Кімді?).....барлығы сыйлайды.
Beírandó szavak: ана, бейбітшілік, ғалым, жайсыз хабар, музыка.

8.11.Gyakorlat

Fordítsa le magyarra az alábbi mondatokat és figyelje meg a tárgyeset ragjának használatát!

Мажарлар тарих**ты** жақсы біледі.
Ұста жұмыс**ты** жақсы істейді.
Золтан көлік**ті** баяу жүргізеді.
Диктор мәтін**ді** тез оқиды.
Балалар футбол**ды** жақсы көреді.
Ағам хат**ты** почта**ға** апарды.
Ол шаш**ты** әдемі қияды.
Иштван**ды** қонаққа шақырды.

Апа**м** манты**ны** дәмді пісіреді.

8.12. Gyakorlat
Rakja az alábbi szavakat a megfelelő sorrendbe, hogy értelmes mondatokat kapjon!

өлеңді/ орындайды/ жақсы/ Богларка.
_____
сәбиді/ Ағам/ көтеріп тұр.
_____
Қазақтар/ жақсы көреді /тойды.
_____
Анам/ дәрігерге/ мені/ көрсетті.
_____
Ол/ таниды/ сізді.
_____
Балалар/ тыңдады/ оны/ мұқият.
_____
бізді /үйге/ Агнеш/ шақырды.
_____
Иожеф/ күтеді/ сендерді үйде.
_____
өте/ сыйлайды/ Әкем/сіздерді.
_____

жайсыз хабар – kellemetlen hír
ғалым – tudós
бейбітшілік – béke
тарих – történelem
көлік – jármű
мәтін – szöveg
күту – vár
қонаққа шақыру – vendegségbe meghív
дәмді пісіру – finomat főz
орындау – teljesít, végrehajt, előad (zeneművet)
сәби – baba,csecsemő
мұқият тыңдау – figyelmesen hallgat
сыйлау – (meg)ajándékoz, megjutalmaz, tisztel

Қазақ құрбымның хаты

Кеше қазақ құрбымнан хат келді. Міне, оның хаты.

Құрметті Аги!

Қалдарыңыз қалай? Ата-анаң қалай? Жазғы демалысыңызды қалай өткіздіңіз? Сен қайда болдың? Не істедің?

Біз жақсымыз. Әкем ауырып қалды, ауруханада бір апта болдым, бірақ қазір жағдайы жақсы.

Жазғы демалысымды тамаша өткіздім. Моңғолияда туыстарымда болдым. Туыстарымның қойлары мен жылқылары бар. Жаз айларын жайлауда өткіздік. Киіз үйде жатып, қымыз бен бұлақ суын ішіп, қой етін жедік. Түскі асты қазанда ашық отқа пісірдік. Атқа міндік, тауға шықтық. Көшпелі өмір сүрдік. Таңертең ерте тұрдық. Кешке от жағып, айналасында ән салып, әңгімелестік. Аяқ астында хош иісті шөп, төбемізде шексіз жұлдызды аспан болды.

Жаз бойы туыстарымнан көп нәрсе үйрендім, олардан да сыйлықтар алдым. Моңғол тілін де аздап үйрендім. Көшпелілердің дәстүрі туралы бірнеше кітап оқыдым. Қазір Моңғолдың жайлауы туралы зерттеу жұмысын жазып жатырмын.

Басқа да жақсы жаңалығым бар, ескі көлігімді сатып, жаңасын алдым. Бұл да Toyota, бірақ бұрынғыдан әлдеқайда жақсы.

Өткен аптада университетте 3 күндік конференция өтті. Шетелдік тарихшылар мен этнографтар да баяндама жасады. Мажарстаннан, Ресейден, Америкадан, Жапониядан, Қытайдан бірнеше адам келді. Қызық болды. Мен көптеген жаңа нәрселерді естідім.

Жақсы жаңалығыңызды күтемін. Отбасыңызға сәлем айтыңыз.

Қазақ құрбың, Тәттігүл

Levél a kazak barátomtól

Tegnap levelet kaptam a kazak barátomtól. Íme a levele.

Kedves Ági!

Hogy vagy? A szüleid hogy vannak? Hogy töltötted a nyári szünetet? Hol voltál? Mit csináltál?

Mi jól vagyunk. Az apukám beteg volt, egy hétig feküdt a kórházban, de már ő is jól van.

Nekem nagyon jól telt a nyári szabadság. Mongóliában voltam a rokonaimnál. A rokonaimnak birkáik és lovaik vannak. A nyári hónapokat a zsajlaun töltöttük. Jurtában aludtunk, friss tejet és forrásvizet ittunk, birkahúst ettünk. Szabad tűzön kazánban főztünk ebédet.

Sokat lovagoltunk, kirándultunk. Nomád életet éltünk. Reggel korán keltünk. Este tűz mellett beszélgettünk, énekeltünk. A lábunk alatt illatos fű, fejünk felett a végtelen csillagos ég volt.

Sokat tanultam a nyáron a rokonaimtól, ajándékokat is kaptam tőlük. Egy kicsit mongolul is tanultam. Több könyvet elolvastam a nomád hagyományokról. Most tanulmányt írok a mongóliai zsajlauról.

Másik jó hírem is van. Eladtam a régi autómat és vettem egy újat. Ez is Toyota, de sokkal jobb, mint a régi volt.

A múlt héten 3 napos konferencia volt nálunk az egyetemen. Külföldi történészek, néprajzosok is tartottak előadást. Többen jöttek Magyarországról, Oroszországból, Amerikából, Japánból és Kínából.

Érdekes volt. Sok újat hallottam.

Várom jó híreidet. Üdvözletemet küldöm a családodnak.

Kazak barátnőd, Tattigül

A távolító eset- Шығыс септік
Қайдан келдің? (Honna jöttél?)

Távolító esetben a főnevek a қайдан? honnan? кімнен? kitől? неден? mitől? miből? kérdésekre felelnek.

A távolító eset végződései: -дан/-ден,-тан/-тен,-нан/-нен – amelyek a magyar-tól/-től,-ból/-ből ragoknak felelnek meg.

A távolító esetben álló főnevek jelenthetnek térbeli vagy időbeli kiindulópontot, kezdetet is.

✓ a cselekvés / mozgás kiindulópontját

Мен үйден шықтым. – *Kimentem a házból.*

Олар қаладан келді. – *Ők a városból jöttek.*

✓ a cselekvés időpontjának kezdetét

Ол күзден бастап мектепте оқиды. – *Ősztől* iskolában tanul.

A távolító esetben álló főnevek a кімнен? (kitől?) неден? (mitől? miből?) kérdésekre felelnek.

Afőnév utolsó hangja	Rag	Példák	
magánhangzók/л, р, у, й/ж, з	-дан/-ден	әжеден қыздан	nagymamától lánytól
zöngétlen mássalhangzók/ б, в, г, д	-тан/-тен	кітаптан тымақтан суреттен	könyvtől, könyvből sapkából rajztól, rajzból
м, н, ң	-нан/-нен	Дебреценнен ауылымнан	Debrecenből falumból

– Қайдан келдің? (Honnan jöttél?)
– Мен Мажарстаннан келдім.
– Ал, сіздің досыңыз қайдан келді? (Hát a barátja honnan jött?)
– Ол Польшадан келді.

– Хат кімнен келді?
– Менің ағамнан келді.
– Сіздің ұлыңыз қайдан келді?
– Қазақ тілі сабағынан келді.

A személyes névmások távolító esetben:

менен tőlem	сенен tőled	сізден öntől	одан tőle
біз(дер)ден tőlünk	сендерден tőletek	сіздерден önöktől	олардан tőlük

Бала кімнен сыйлық алды? – Бізден сыйлық алды.
Сіз кімнен келдіңіз? – Олардан келдім.
Сіздерден ештеңе келмеді.
Одан жақсы жаңалық келді.

тымақ – sapka,
сыйлық – ajándék
алу – vesz, kap

ештеңе – semmi
жаңалық – újság, hír

Сіз қайдансыз?/ Сіз қайдан боласыз? – Ön hová valósi?/ Honnan jött?

Az Ön hová valósi? kérdést feltehetjük röviden vagy a болу igével udvariasabban.
✓ A válaszban a földrajzi névhez kapcsoljuk a távolító eset ragját. Az alábbi táblázat két oszlopában megadott példák jelentése között nincs különbség.

földrajzi név+távolító eset ragja+személyrag	földrajzi név +távolító eset ragja+ **болу**+személyrag
Мен Қазақстан-нан-мын. Kazakisztáni vagyok. Мен Шымкент-тен-мін. Simkenti vagyok. Мен Будапешт-тен-мін. Budapesti vagyok. Мен Париж-ден-мін. Párizsi vagyok. Мен Лондон-нан-мын. Londoni vagyok.	Мен Қазақстан-нан **бола**мын. Мен Шымкент-тен **бола**мын. Мен Будапешт-тен **бола**мын. Мен Париж-ден **бола**мын. Мен Лондон-нан **бола**мын.

✓ A kérdésre válaszolhatunk úgy is, hogy a származási helyhez kapcsoljuk a -дық/дік,-тық/тік és лық/лік főnévképzőket.

származási hely neve + -дық/дік, -тық/тік, лық/лік + személyrag	Канада-лық kanadai Олар канада-лықтар. Ők kanadaiak. Лондон-дық londoni Сіздер лондон-дықтар-сыз. Önök londoniak. Біз ауыл-дық жер-ден-біз. Mi vidékről (szó szerint: vidéki helyről) származunk. Сен-қала-лық-сың! Te városi vagy! Ал мен болсам, дала-лық-пын. Én pedig/ami engem illet – sztyeppei vagyok.

Ал мен болсам – Én pedig/ami engem illet

Kérdések a származási helyre:
- Сіз Будапешттенсіз бе?
- Мен Будапештten емеспін, мен Дебреценненмін.VAGY udvariasabban:
- Сіз Будапештten **бола**сыз ба?
- Мен Будапештten емеспін, мен Дебреценнен **бола**мын.

- Сен канадалықсың ба?
- Мен канадалық емеспін, мен британдықпын.VAGY udvariasabban:

- Сен канадалық **бола**сың ба?
- Мен канадалық емеспін, мен британдықпын.

8.12.Gyakorlat
Válaszoljon a kérdésre a táblázatban megadott névmásokkal és főnevekkel!

Сіз таңертең қайдан келдіңіз?

Мен таңертең	үй	-дан/-ден -тан/-тен -нан/-нен	келдім.
	дүкен		
	аялдама		
	қазақ тілі сабағы		
	Қазақстан		
	жатақхана		
	мектеп		
	теміржол вокзалы		
	әуежай		
	жүзу		

8.13. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre a táblázatban megadott névmásokkal és főnevekkel!

Сен қайдан шықтың?

Мен	бөлме	-дан/-ден -тан/-тен -нан/-нен	шықтым.
	сауна		
	аурухана		
	кино		
	емтихан		
	концерт залы		
	жатақхана		
Сендер	ауыл		келдіңдер.
	қала		
	әуежай		
	сапаржай		
	тау		
	мектеп		
	саябақ		

аялдама – megálló, әуежай – repülőtér, жүзу – uszoda
аурухана – kórház, емтихан – vizsga, концерт залы – koncertterem

8.14. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre a táblázatban megadott névmásokkal és főnevekkel!

Жақсы хабар кімнен келді?

Жақсы хабар	мен	-дан/-ден -тан/-тен -нан/-нен	келді.
	сен		
	сендер		
Жаңалық	біз		
Ақша	сіз		
	сіздер		
	ол		
Сыйлық	олар		
Сәлемдеме	менің анам		
	сіздің ұлыңыз		
Шақыру	сенің дәрігерің		
	біздің бастық		
Хат	Гүлмайра апай		
	Жәлелхан мырза		

бастық – főnök, хабар – hír

8.15. Gyakorlat
Adjon5-5 választ az alábbi kérdésekre a minta alapján!

Minta: Кеше түнде қайда болдың? – Кеше түнде циркте болдым.

Кеше түнде		-да/-де/-та/-те	болдым.

– Кеше қайдан келдің, бүгін қайда бардың?
– Кеше Алматыдан келдім, бүгін банкке бардым.

Кеше		-дан/-ден, -тан/-тен, -нан/-нен	келдім	бүгін		-ға/-ге -қа/-ке -на/-не -а/-е	бардым.

цирк – cirkusz

Szépirodalmi példa a távolító eset használatára

Мұқағали Мақатаев (1931-1976)
Поэзия, менімен егіз бе едің?
Мен сені сезесің бе, неге іздедім?
Алауыртқан таңдардан сені іздедім,
Қарауытқан таулардан сені іздедім.
Сені іздедім кездескен адамдардан,
Бұлақтардан, бақтардан, алаңдардан...
(үзінді)

Mukagali Makatayev (1931-1976) kazak lírai költő.
Költészet! Ikertestvérem vagy? (részlet)
Megérezted, miért kerestelek?
Fényes hajnalokon téged kerestelek,
A távoli hegyekben téged kerestelek.
Felőled érdeklődtem az emberektől, akikkel találkoztam,
A forrásoktól, a kertektől, a terektől.

*(*A kazak nyelvben, a magyartól eltérően az „іздеу –keres" ige távolító esetet is vonzhat, magyarra ezt a verszak utolsó két sorában a „keres" ige helyett a „kérdez" szóval fordítottuk (a szerzők)*

ТОҒЫЗЫНШЫ САБАҚ - KILENCEDIK LECKE

Отбасы және туыс-туғандар - A család és rokonság

Лексика: Отбасы, қандас туыстар. Қазақ отбасы туралы. Құдалық. Отбасы жағдайы. Менің отбасым (диалог). Сен неше жастасың? Мүшел жас. Мақал-мәтел.

Грамматика: Барыс септік. Көмекші етістіктің болымды-болымсыз түрде қолданылуы (керек - керек емес) Мекен үстеулері. Жинақтық зат есімдер.

Lexika: A család. A vérrokonok. A kazak családról. A házassági rokonság. Családi állapot. A családom (párbeszéd). Ön hány éves? Müsel kor. Kazak szólások és közmondások a családról

Nyelvtan: A közelítő vagy részeshatározó eset. Kell – nem kell (керек / қажет, керек емес / қажет емес). Мұнда – онда, мына жерге – ана жаққа, мұнан – онан. A gyűjtőszámnevek.

Менің отбасым − A családom

Мансұр: Аружан, бұл фотосуреттегі адамдар кімдер? Мен танымаймын ғой. Алматыдан келдім.

Аружан: Бұл – менің үлкен әжем. Есімі – Рапиза.

Мансұр: Сенің үлкен әжең неше жаста?

Аружан: Үлкен әжем тоқсан бірге толды. Сенің ше?

Мансұр: Менің үлкен әжем қайтыс болған.

Аружан: Өкінішті.

Мансұр: Өз әжем бар. Есімі – Меруерт.

Аружан: Менің де әжем бар.

Мансұр: Ол кісі қайда?

Аружан: Бұл – менің әжем. Ол ауылда тұрады. Есімі – Роза.

Мансұр: Бұл сенің ата-анаң ба?

Аружан: Бұл – әкем. Есімі – Ардабек. Ол қырықта.

Мансұр: Ал анаң ше?

Аружан: Анамның есімі – Анаргүл, әкем екеуі жасты (egyidős)

Мансұр: Тамаша екен. Олар қайда, кім болып істейді?

Аружан: Әкем локомотив зауытында инженер, анам емханада мейірбике.

Мансұр: Бұлар сенің сіңлілерің ба?

Аружан: Иә, сіңлілерім, есімдері – Зере және Әдина. Зәре мектепте, үшінші сыныпта оқиды, төрт жасар Әдина балабақшаға барады.

Мансұр: Рақмет, Аружан! Енді бәрімен танысып алдым.

Кім болып істейді? – Mi a foglalkozása?
фотосурет − fénykép; фотосуреттегі адамдар – a fényképen lévő emberek
тану – felismerés, megismerés
ғой – hiszen, hát − módosító szó, befejezettség, helyeslés jelentést ad a kijelentésnek.
үлкен әже – dédanya
тоқсан бірге толды – betöltötte a 91-et
қайтыс болу – meghal
өкініш – megbánás, bűnbánat, sajnálat
локомотив – mozdony, локомотив зауыты – mozdonygyár
сынып – osztály
емхана – rendelőintézet (bejáró betegek számára)
мейірбике – ápolónő
балабақша – óvoda
енді – most

Жақы туыстар - Vérrokonok

Rokonságnév kazakul	Udvarias megszólítása	A rokonságnév magyarul
ру		nemzetség (patriarchális, élén az akszakálok álltak)
отбасы / жанұя / шаңырақ		család, tűzhely (szó szerint a tűz feje) от-tűz
үй іші		háziak, otthon
ата-ана / әке-шеше	ата-анам / әке-шешем	szülők /a szüleim
ата		nagyapa, apa
әке	әкей (olyan idősebb férfi megszólítása, aki kora szerint apja is lehetne a beszélőnek	apa; apuka, apácska
ана / шеше	шешей	anya, anyuka
әже	әжей	nagymama
ата-әже / ата-әжем		nagyszülők / a nagyszüleim
жұрт		nép, emberek
өз жұрты		a férfi ági rokonság összefoglaló neve (szó szerint saját nép)
нағашы		az anyai ági rokonság összefoglaló neve
нағашы ата		anyai nagyapa
нағашы әже		anyai nagymama
апа	апай /әпке	nővér, nagynéni
әпеке / әпке	әпкей (nővér vagy idősebb hölgy megszólítása)	nővér
аға	ағеке (idősebb férfi udvarias megszólítása)	báty, nagybácsi, unokatestvér
іні	інішек, інім	öccs
сіңлі	сіңлім	húg; húgom, a nővér így szólítja meg a fiatalabb lánytestvérét
қарындас	қарындасым	húg; húgom, a férfi így szólítja meg a húgát
тұңғыш		a legidősebb gyerek, az elsőszülött
кенже		a legfiatalabb gyerek a családban
ұл / бала	ұлым /балам	fiú (valakinek a fia); fiam
қыз	қызым	lány (valakinek a lánya); lányom

бөле		unokatestvérek, akik nővérek gyerekei,
немере		unoka (a nagyszülők fiának a gyereke), apai ági unokatestvér
жиен немере		unoka (a nagyszülők lányának a gyereke)
немере аға		férfi vagy nő idősebb unokafivére apai ágon
немере іні		férfi vagy nő fiatalabb unokafivére apai ágon
немере әпке		férfi vagy nő idősebb lány- (nő) unokatestvére apai ágon
немере қарындас		férfi fiatalabb lány- (nő) unokatestvére apai ágon
жиен		unokaöccs női ágon, unoka (a nagyszülők lányának a gyereke)
шөбере		dédunoka, másod-vagy dédunokatestvér
	Айналайын/ Қарағым! / Қарағым-шырағым!/ Қалқам! Қалқа Жанқалқам	drága, csillagom, szívem a gyerekek vagy fiatalabbak szeretetteljes megszólítása Támaszom! menedék, támasz; kedvesem, drágám
бауыр	бауырым	testvérem (szó szerint: májam), közeli rokon vagy barát megszólítása
	Қалқам!	kedves, drága (a fiatalabbak kedves megszólítása)

бауырым - testvérem (szó szerint: májam) – van olyan elképzelés, mi szerint a rokoni érzésekért a máj felelős.

- Сенің бауырларың бар ма?
(Vannak testvéreid?)
- Менің екі ағам мен бір әпкем бар.
(Két bátyám és egy nővérem van).
- Менің бауырым жоқ, жалғызбын.
(Nincs testvérem, egyedül vagyok).

A kazak nyelvi kultúrára nagyon jellemző olyan megszólítások használata, mint a жерлес (földi), ағайын(rokon), қарындас (húgom), апай (nővérem/néném), ағай (bátyám), інішек (öcsikém) stb. nemcsak rokonok és közeli ismerősök, hanem ismeretlenek esetében is. Idős emberek a gyerekeket és fiatalokat az ұлым / балам (fiam / gyerekem), қызым (lányom) szavakkal szólítják meg.

A nomád közösség rokonsági rendszerében a férfiágnak van vezető szerepe. Egy kazak közmondás így szól: Жігіттің үш жұрты бар, amely szó szerint igy hangzik – A fiatalembernek 3 fajta rokonsága (pontosabban közössége) van, melyek a következők:

1 – өз жұрты – apai ági *(patrilineáris) rokonság.* Felmenőleg és lemenőleg hetedízig számítják a rokonságot.

2 – нағашы – anyai ági *(matrilineáris) rokonság.* Felfelé másodízig, lefelé harmadízig tartják számon a rokoni kapcsolatot.

3 – қайын жұрт – házassági *(affiniális) rokonság:* A házassági rokonságot másodízig veszik figyelembe (harmadíznél nagyon halványan mutatkozik meg.

A törzsek közt kialakult kialakult jó házassági rokonság az új generációkban direkt módon éled újra. A kazak vérrokonsági viszonyoknak megvannak a jellegzetes szabályai.

A rokonsági szintet jelölő nevek

рулас	egy nemzetségből valók
аталас	egy nemzetségi ágból valók
немере ағайын	unokatestvér
шөбере ағайын	dédunokatestvér
туысқан	közvetlen vérrokon (туыс-қан szó szerint: vér-rokon)
бірге туған/туған аға	édes testvér / édes báty
өгей	idegen
өгей ана	mostohaanya
өгей бала	mostohagyerek

A rokonságnevek használatában regionális különbségek is vannak.

A kazak családról

A hagyományos kazak család patriarchális. Minden kazaknak apai ágon hetedízig, anyai ágon harmadízig visszamenőleg tudnia kell, hogy kik voltak az ősei és azok leszármazottaival nem köthet házasságot. A fiú viszi tovább a nemzetséget, ezért a fiúgyerek nagyobb értéknek számít a családban. A lányt vendégnek tartják a szülői házban, mert amikor férjhez megy, elköltözik otthonról. A fiúk maradnak otthon. A legfiatalabb fiú kötelessége az idős szülőkről való gondoskodás.

A családban és azon kívül is az emberek egymáshoz való viszonyát, viselkedését az «үлкен-кіші» „idősebb-fiatalabb" elv szabályozza. A kazak gyerekeket kicsi koruktól kezdve az idősebb tiszteletére nevelik.

Megjegyzések a kazak rokonságnevekkel kapcsolatban

Az ата szó jelentése: nagyapa vagy apa − régen szokás volt az, hogy az elsőszülött fiút a nagyszülők nevelték, hogy megtanítsák a hagyományokra, így az apai és nagyapai szerepek összemosódtak.

Régen, amikor nagy volt a halandóság, az elárvult gyerekeket felnőtt testvérük vagy nagybátyjuk, nagynénjük vette magához. Így a szerepek nem váltak el élesen, ami a terminológiában is megmutatkozik.

Az аға szó jelentése: báty, nagybácsi, unokatestvér

Az апа szó jelentése: nővér, nagynéni

A немере jelent unokát és első unokatestvért is, ami vertikálisan és horizontálisan is 2. fokú rokonsági kapcsolatot jelent. Igy Pl.: Немере аға, немере әпке, немере апа, немере қарындас, немере іні.

А шөбере pedig jelent dédunokát, továbbá másod- vagy dédunokatestvért, ami vertikálisan és horizontálisan is 3. fokú rokonsági kapcsolatot jelent: шөбере аға, шөбере әпке, шөбере апа, шөбере қарындас, шөбере іні

Бірге туған vagy ағайынды – fivérek vagy nővérek (gyakrabban kettő vagy több fiútestvér vagy unokatestvér esetében használják)

Сіз неше ағайындысыз? − Біз алты ағайындымыз.
(Önök hányan vannak testvérek?) − (Hatan vagyunk testvérek)
Бірге туған төртеуміз – Egy anyától születettek négyen vagyunk.

Менің үлкен ағам – Бердалы.
Менің кіші ағам – Ералы.
Біздің тегіміз – Оспанұлы

− Сенің ағаң немесе әпкең, бар ма?
− Өкінішке қарай, жоқ.
− Менің інім мен қарындасым бар.

− Сіздің қарындастарыңыз бар ма?
− Менің қарындастарым жоқ, бірақ екі ағам бар.

Некелік туыстық – házassági rokonság

жұбай	házastárs (férj vagy feleség)
күйеу	férj
әйел	feleség
кайын-ата	após
ене	anyós
жеңге жеңгей, жеңеше	meny, sógornő (az idősebb fivér felesége)
келін	meny, sógornő (a fiatalabb fivér vagy rokon felesége)
келіншек	fiatalasszony
күйеу бала	vő − a felesége szülei és idősebb rokonai hívják így (szó szerint férj-gyerek)
жезде	sógor, a nővér férje (a nő valamennyi nála fiatalabb rokona így hívja a férjet)
қайын − қайынаға	sógor − a férj v. feleség bátyja
қайын − қайынбике	sógornő − a férj v. feleség nővére
қайын іні	sógor − a férj öccse (akit kitalált ragadványnéven kell, hogy szólítson a bátyja felesége)
қайын-апа	a férj nagynénje
қайын сіңлі	sógornő − a férj húga
балдыз	sógor v. sógornő − a feleség öccse vagy húga
бажа	sógor − lánytestvérek/nővérek hívják így egymás férjét

абысын	sógornő – férfitestvérek feleségei hívják így egymást
жиен	anyai ági unokahúg/unokaöccs – a nővér/húg gyereke

А жиен-nek jogában állt megkülönböztetett bánásmódot és drága ajándékokat elvárni, sőt követelni az anyai ági rokonaitól.

Жасқа қатысты атаулар	Az életkorral kapcsolatos szavak
нәресте	csecsemő, kisgyermek
бала, балалар	gyerek, gyerekek
бозбала	fiatalember
жігіт	fiatalember, fiatal férfi
қарт адам	idős ember, öregember
қарт әйел	idős asszony, öregasszony

Отбасылық жағдайы – Családi állapota

неке – házasság
туыстық қарым-қатынас – rokoni kapcsolatok

үй – ház
үйлену – megházasodik, megnősül

үйленген – nős ↔ бойдақ - nőtlen / nincs férjnél, egyedülálló

тұрмысқа шыққан – férjhez ment / férjezett ↔ тұрмысқа шықпаған – nincs férjnél

тұрмыс – élet, életmód, mindennapi élet
тұрмыста – férjnél van
үйленген - családot alapított

ажырасу – elválik, válás, ол ажырасты – ő elvált
ажырасқан әйел – elvált nő
жесір әйел – özvegyasszony

Сіздің отбасылық жағдайыңыз қандай? (Milyen az ön családi állapota?)

- Сіз үйленгенсіз бе? (Ön nős?) - Иә, үйленгенмін (Igen, nős vagyok). - Мен үйленбегенмін (Nem vagyok nős).	- Сіз тұрмысқа шыққансыз ба? (Ön férjnél van?) -Иә, тұрмыстамын (Igen, férjnél vagyok). -Жоқ, мен тұрмысқа шыққан жоқпын (Nem vagyok férjnél).

Мен некедемін (házasságban élek).
Мен жалғызбастымын (egyedülálló vagyok).
Мен ажырасқанмын, бір қызым бар (Elvált vagyok, van egy lányom).
Мен жесірмін, күйеуім/әйелім қайтыс болды (Özvegy vagyok, a férjem / a feleségem meghalt).

Диалогтар

- Сенің отбасың бар ма? (Van családod?)
- Иә, мен үйленгенмін, ұлым бар (Igen, nős vagyok / családot alapítottam és van egy fiam).

- Сіздің балаларыңыз бар ма? (Önnek vannak gyerekei?)
- Өкінішке қарай, балам сәби кезінде шетінеді (A gyerekem sajnos kisbaba korában meghalt).
- Кешіріңіз, мен білмедім (Bocsásson meg, nem tudtam).
- Ал сенің балаң бар ма? (És neked van gyereked?)
- Менің екі кішкентай балам бар.
- Олар неше жаста? (Mennyi idősek a gyerekeid?)
- Менің қызым 3 жаста, ұлым 7 жаста.

- Сен үйленгенсің бе? (Nős vagy?)
- Иә, мен үйленгенмін, менің әйелім бар (Igen, nős vagyok, van feleségem). Ал сенің ше? (És neked?)
- Бойдақпын/Әйелім жоқ (Egyedülálló vagyok / Nincs feleségem).

- Сіз тұрмыстасыз ба? (Ön férjes?)
- Иә, тұрмыстамын (Igen, férjes vagyok).
- Сіздің күйеуіңіз кім? (Ki az ön férje?)
- (Менің) күйеуім Айдар – экономист.

- Ал өздерің тұрмыстасыңдар ма? (És ti (magatok) férjnél vagytok?)
- Менің күйеуім жоқ (Nekem nincs férjem).
- Мен ажырасқанмын (Én elvált vagyok).
- Мен жесірмін (Én özvegy vagyok).

бәрімен танысып алдым – mindenkivel megismerkedtem

Ön hány éves?

Жасыңыз нешеде? Сіз неше жастасыз?	Ön hány éves?
Мен 28 жастамын. Сен 22 жастасың Ол 24-те (жиырма төртте)	28 éves vagyok 28 éves vagy Ő 28 éves

Te hány éves vagy?

Сен нешедесің?	**Сенің жасың нешеде?** **Сен қанша жастасың?** (Kevésbé formális)
Мен 28-демін.	Мен 28 жастамын.

Ő hány éves?

Ол нешеде?	Ол неше жаста?
Ол 45 жаста	

Кім?	Нешеде?	helyhatározói rag	személyrag
Мен Сен Сіз Біз Сендер Сіздер Ол Олар	6, 9, 10, 20, 30, 90	-да	-мін/-мын -сің /-сыз -міз /-мыз -сіндер/ -сындар -сіздер/-сыздар Ø Ø
	1, 2, 7, 8, 11, 12, 50, 80, 100	-де	
	40, 60	-та	
	3, 4, 5, 70	-те	

– Сіз нешедесіз?
– Мен елу екідемін. Сіз ше?
– Мен *де* елу екі жастамын.
– Онда жасты екенбіз. Құрдас болдық.

Is, szintén – да / де, та / те

Мен де - Én is
Жасты екенбіз – egyidősek vagyunk
Құрдас – egykorú, egyidős

Мен *де* елу жастамын.	Én *is* ötven éves vagyok.
Біз *де* жиырма жастамыз.	Mi *is* 20 évesek vagyunk.
Олар *да* 18 жаста.	Ők *is* 18 évesek.

– Сендер нешедесіңдер?
– Біз 35-теміз.

– Нұржан нешеде?
– Ол *да* (35 жаста).

Ол нешеде? – Ő hány éves?	Ол нешелерде? - Ő *körülbelül* hány éves?
Ол алпыс жаста. Ő hatvan éves.	Ол алпыс*марда.* Hatvan év *körül* van.

Сендер нешедесіңдер? – Ti hány évesek vagytok?	Сендер нешелердесіңдер? Ti körülbelül hány évesek vagytok?
Біз жиырма жастамыз.	Біз жиырмалардамыз.

Еділ нешелерде? – Jedil körülbelül hány éves?
Ол жиырмаларда. – Huszonéves / húsz (év) körül (van).

…-ға /-ге, -қа/ -ке толды тоқсан бірге толды –	betöltötte a … évet betöltötte a 91-et

Мен қырық тоғыз жасқа **толдым.** B*etöltöttem a negyvenkilencet.*	Мен елуге **келдім** Az ötvenedikbe *léptem*.

Сіз **неше жаста** үйлендіңіз? Hány éves korban nősült meg? Сіз **неше жасыңызда** үйлендіңіз? Hány éves korában nősült meg? 28 жасымда үйлендім.	28 жасымда үйлендім.

- Қызың неше жаста балабақшаға барды?
  (Hány évesen ment a lányod óvodába?)
- Төрт жасында.
- Жұмысқа неше жасыңда кірістің? (Hány éves korodban kezdtél el dolgozni?)
- Жұмысқа 23 жасымда кірістім (23 éves koromban kezdtem el dolgozni).

Жасар – éves, korú – kiskorú gyerekek és állatok vonatkozásában használják.

Төрт жасар Әдина балабақшаға барады. *A négyéves Adina óvodába jár.*
Алыстан алты жасар бала келсе, алпыс жасар ақсақал барып, сәлем береді (қазақ мақалы)
Ha messziről hatéves gyermek jön, akkor a hatvanéves akszakál megy el hozzá üdvözölni őt (kazak közmondás) (ekkora tisztelete van a távolból érkezettnek)

Мал базарында үш жасар жас сиыр мен екі жасар қой көп сатылды.
A piacon hároméves tehenet és kétéves juhot sokat eladtak.

Мүшел жас – müsel életkor- 12-éves életciklus a hagyományos kazak naptár szerint, mely a 12 éves keleti állatcikluson alapszik. Asztrológiai szempontból a MÜSEL a test és a lélek megváltozásának időszaka, ezért az egyik müsel életciklusból a másikba való átmenetet kockázatosnak, veszélyesnek tartják, ezért abban az asztrológiai évben nagyon óvatosnak kell lenni. A bolygók negatív hatását szertartások és ritusok végrahajtásával lehet elhárítani. A hagyomány szerint a müselt különleges rituálékkal, áldással, állat (birka) áldozattal és különféle ajándékok osztásával ünneplik (ilyenkor birkát vágnak, a húsát szétosztják, jó, ha az ember kedvenc ruháját egyik rokonának vagy egy nélkülözőnek ajándékozza).
A müsel-kort a 13. évében éri el az ember, mert a hagyományos szemlélet szerint az ember az anyaméhben is eltölt egy évet, ezért aki 12 éves, azt 13 évesnek mondják. Pl. ha valaki a keleti állatöv szerint a kecske (juh) évében született (1955. utána minden 12. év (1967, 1979, 1991, 2003, 2015, 2027 és így tovább) müsel életkornak számít.

жас – életkor; fiatal
жасты – egyidős
біз жастымыз – egyidősek vagyunk

A müsel életkor szakaszai

1 – мүшел (1. müsel)	13 жас (13 éves kor)	ер жете бастау	a fiú/férfi fogalom kezdete
2 – мүшел	25 жас	жігіттік шақ	fiatalember kor
3 – мүшел	37 жас	ақыл тоқтату	észhez térés
4 – мүшел	49 жас	орта жас	középkor
5 – мүшел	61 жас	орта жас	középkor
6 – мүшел	73 жас	қарттық	öregkor
7 – мүшел	85 жас	кәрілік	öregség
8 – мүшел	97 жас	қалжырау	gyengülés, elerőtlenedés
9 – мүшел	109 жас	шөпшек сүю	a szépunoka megcsókolása
10– мүшел	121 жас	немене сүю	az ükunoka megcsókolása

Қазақтың мақал-мәтелдері – Kazak közmondások
Жастық – жалын, кәрілік – күл. *A fiatalság – láng, az öregség – hamu.*
Қыз – ата-анаға қонақ.
(A lány vendég a szülei házában [később férjhez megy és elköltözik otthonról])

9.1. Gyakorlat
Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

Betöltötte a	3. évet	
	18. évet	
	35. évet	
	60. évet	
	80. évet	

Отбасы мүшелері, олардың жасы мен кәсібі
A család tagjai, koruk és foglalkozásuk

Anyai nagyapa (нағашы ата) 80 éves nyugdíjas, katonatiszt (зейнеткер, әскери офицер)	Anyai nagymama (нағашы әже) 72 éves nyugdíjas, óvónő (зейнеткер, балабақша тәрбиешісі)	Apai nagymamám (өз әжем) 75 éves nyugdíjas (зейнеткер)	Apai nagyapám (өз атам) meghalt (қайтыс болған)
Anya – Alma 47 éves		Apa - Bakit 50 éves	

kiskereskedő (саудагер)	ingatlanközvetítő (жылжымайтын мүлік агенті)

Ajsa fiatalabb lánytestvér 13 éves, általános iskolai tanuló	Én Dariga 16 éves gimnáziumi tanuló	Mukan idősebb fiútestvér 24 éves, egyetemista

9.2. Gyakorlat

Fordítsa le a szöveget kazak nyelvre!

Darigának hívnak. 16 éves gimnáziumi tanuló vagyok. A családom Köksetauban lakik. Ők a szüleim. Apám neve Bakit, 50 éves, ingatlanközvetítő. Anyám neve Alma, 47 éves kiskereskedő. A húgom, Ajsa, 13 éves, általános iskolai tanuló. A bátyám, Mukan, 24 éves, egyetemista. Az anyai nagyapám (нағашы атам) 80 éves, nyugdíjas katonatiszt. Az anyai nagymamám (нағашы әжем) 72 éves, nyugdíjas óvónő. Az apai nagymamám (өз әжем) 75 éves, nyugdíjas. Az apai nagyapám meghalt.

зейнеткер – nyugdíjas
әскери офицер – katonatiszt
саудагер – kiskereskedő
жылжымайтын мүлік агенті – ingatlanközvetítő
жылжымайтын – nem ingadozó
мүлік – vagyon, jószág, javak, tulajdon
бастауыш мектеп – általános iskola
оқушы – tanuló, бастауыш сынып оқушысы – általános iskolai tanuló
балабақша – óvoda
тәрбиеші – nevelő, балабақша тәрбиешісі – óvónő
жиен – unoka (a nagyszülők lányának a gyereke)
немере – unoka (a nagyszülők fiának a gyereke)
ұл /ұл бала – fiú (fia valakinek)
оның кіші ұлы – a kisebbik fia (szó szerint kisfia)
оның үлкен ұлы – a nagyobbik fia (szó szerint nagy fia)
қыз - lány
ата-ана/әке-шеше – szülők
шеше /ана – anya

9.3. Gyakorlat

Mutassa be a családját az apa, Bakit szempontjából!

Mutassa be a családját a nagyapa szempontjából!
Mutassa be a testvéreit Mukan!
Mutassa be a testvéreit Ajsa!

9.4. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre!

Дариға неше жаста? Ол қайда, не істейді? Дариғаның отбасы қайда (қай қалада) тұрады? Оның әкесі кім, неше жаста? Дариғаның ата-анасы немен айналысады (foglalkoznak) ? Анасының есімі кім және неше жаста? Дариғаның аға бауырлары бар ма? Олардың есімдері кім? Олар немен айналысады? Дариғаның нағашы атасының жасы нешеде? Ол кім болып істеген (Mit dolgozott)? Нағашы әжесі ше? Дариғаның өз әжесі неше жаста?

9.5. Gyakorlat

Alkosson mondatokat a megadott szavakkal!

Példa: Есімім – Балжан. Әкем – 52 жаста, теміржолшы

Сұңқар	vagyok.	Менің әкем (az apám)	5	és	журналист (újságíró)
Мәдина		Менің анам (az anyám)	9		мұғалім (tanár / tanárnő)
Сұлтан		Az apai nagyapám	82		пошташы (postás)
					музыкант (zenész)
Дариға		Az anyai nagymamám	80		полицей (rendőr)
					теміржолшы (vasutas)
Айша		Менің сіңлім (a húgom)	19		шаштараз (fodrász)
Раушан		менің әпкем (a nővérem)	24 éves		компьютер маманы (informatikus)
Мұқан		менің інім (az öcsém)	46		балабақшаға барады (óvodába jár)
Дәулет		менің ағам (a bátyám)	52		бастауыш сынып оқушысы (általános iskolai tanuló)
Қайрат		менің күйеуім (a férjem)	25		жоғары сынып оқушысы (felső tagozatos tanuló)
Бақыт		менің әйелім (a feleségem)	32		студент (egyetemista)
Кенжебек		менің ұлым (a fiam)	14		зейнеткер (nyugdíjas)
Айдана		менің қызым (a lányom)	15		экскурсовод (idegenvezető)
Мансұр		менің немерем (az unokám)	7		аудармашы (tolmács)

9.6. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra az alábbi táblázatban található szavakat és alkosson azokból mondatokat! Szabadon választhat foglalkozást az utolsó oszlopból az egyes személyeknek.

Minta: A fiam, Alihan, 19 éves, egyetemista.

Ұлым Әлихан 19 жаста, студент.

A fiam	Alihan	24 éves	autószerelő
Az unokám			titkárnő
A feleségem			eladó
A lányom			igazgató
A nővérem			sofőr
A férjem			óvónő
A nagymamám			orvos
Az apám			tanuló

Диалогтар

Ботагөз: Әкеңнің аты кім, жасы нешеде, мамандығы қандай?

Нұрлан: Неге олай сұрайсың? (Miért kérdezed ezt?)

Ботагөз:Мен сіздің отбасыңызды аздап білгім келеді (Szeretném egy kicsit megismerni a családotokat).

Нұрлан:Жарайды. Әкемнің аты – Айдар, ол 58 жаста, мамандығы – көлік жөндеуші.

Ботагөз: Сонда сенің әкең мен менің әкем құрдас екен (Akkor a te apád és az én apám egyidősek).

Нұрлан: Ал анаңның аты кім, жасы нешеде, кәсібі қандай?

Ботагөз: Анамның есімі – Нұрия, жасы 54-те, шаштараз.

Нұрлан: Сонда сенің анаң менің анамнан кіші екен.Менің әпкемнің аты да Нұрия-(Akkor a te anyád fiatalabb az én anyámnál. Az én nővérem neve is Nurija).

көлік жөндеушісі – autószerelő	құрдас − egykorú, egyidős személy
хатшы – titkárnő	үлкені − dősebb
кәсіп – foglalkozás; кәсібі – foglalkozása	кішісі − fiatalabb

Мектепте

Мұғалім: Бауырларың бар ма, қызым? (Vannak testvéreid, lányom?)

Мектеп оқушысы: Иә, бар.

Мұғалім: Қанша бауырың бар? (Hány testvéred van?)

Мектеп оқушысы: Бір әпкем мен бір інім бар (Van egy nővérem és egy öcsém).

Мұғалім: Әпкеңнің аты Ғазиза емес пе? Ол да осы мектепте оқыған. (A nővéred neve nem Gaziza? Ő is ebben az iskolában tanult).

Мектеп оқушысы: Иә, әпкемнің аты, шынымен, Ғазиза.(Igen, a nővérem neve tényleg Gaziza).

9.7. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

A nővérem férjezett. Egy fia és egy lánya van. A szüleim elváltak. Az öcsém nőtlen.

Én házas vagyok. Az apai nagyapám özvegy. Az anyai nagymamám Almatiban lakik.

Gyűjtőszámnevek - Жинақтық сан есімдер

Gyűjtőszámnevet hétig az ay/-ey toldalékokkal képezzük. A gyűjtőszámnevek tárgyak és személyek összességét jelölik.

A gyűjtőszámnevek a **Нешеу?** – *Hány? Hányan?* kérdésre felelnek.

біреу	egy
екеу	kettő, ketten
үшеу	három, hárman
төртеу	négy, négyen
бесеу	öt, öten
алтау	hat, hatan
жетеу	hét, heten

Az екі, алты, жеті számneveknél szótő végén kiesik az ’ы’ és ’і’.
Pl.: Олар – екеу – ők ketten (vannak) Олар – бесеу – ők öten (vannak)
(Біздің) баламыз үшеу: ұл екеу, қыз біреу. *Három gyerekünk van, két fiú és egy lány.*

Сіздің балаларыңыз бар ма?
Менің үш балам бар, екеуі – қыз, біреуі – ұл.
(Három gyerekem van, kettő közülük – lány, egy– fiú)

A kazak helyesírási szabálynak megfelelően, amikor az alany és az állítmány is névszó, akkor az egyszerű mondatban kötőjelet teszünk közéjük.

A gyűjtő számnevekhez kapcsolódhatnak 1-es típusú személyragok.
Pl.: бесеуміз – öten vagyunk

Топтағы қазақтар (саны - száma) нешеу? −A csoportban hány kazak van?
Қазақ тілі сабағында біз он адамбыз: мажарлар үшеу, ағылшындар бесеу және немістер екеу. A kazak órán tízen vagyunk, hárman magyarok, öten angolok és ketten németek.

Öten vagyunk testvérek, három lány és két fiú.	
Біз ағайынды бесеуміз: үш қыз, екі ұл	Біз бес ағайындымыз: үш қыз, екі ұл.

A gyűjtőszámnevek felvehetik a főnévi esetvégződéseket, a birtokos személyragot és a többes szám ragját is:
− Сендер нешеусіңдер? Hányan vannak önök?
− Сіздер бесеусіздер ме? Önök öten vannak?
− Кинотеатрға нешеуіміз барамыз? Hányan megyünk moziba?
− Кино көруге төртеуіміз барамыз. Négyen megyünk moziba.

− Бөлмедегі адам нешеу? Hány ember vana szobában?
− Төртеу. – Négy / Négyen vannak.

− Келген мажар қонақтар нешеу? Hányan vannak az ide érkezett magyar vendégek?
− Үшеуміз (Біз, келген мажарлар – үшеуміз) Hárman vagyunk (ide érkezett magyarok)
− Басқалары қайда? Hol vannak a többiek?
− Олар бесеу екен. Ők öten voltak. Екеуі сыртта тұр. Ketten kint vannak.

Атадан алтау, анадан төртеу, Жалғыздық көрер жерім жоқ (Абай Құнанбай (1845–1904) Apától hatan, anyától négyen vagyunk Nincs helye a magánynak (Abai Kunanbaj (1845-1904)

A gyűjtőszámnevek ragozása

Alanyeset Атау	алтау	екеу	ige	magyar jelentése

Távolító eset Шығыс	алтаудан	екеуден екеу	отырып шай іштік.	Kettesben teáztunk.
Helyhatározós eset Жатыс	алтауда	екеуде	де ойы болды	mind a hatnak / mindkettőnek volt gondolata / ötlete
Részes eset Барыс	алтауға	екеуге	үміт арт-тық	hatnak / kettőnek reményt adtunk
Birtokos eset Ілік	алтаудың	екеудің	жоспары жақсы екен	mind a hatnak / mindkettőnek a tervei jók (voltak)

Harmadik szemelyű birtokos személyraghoz kapcsolódik a főnévi esetrag:

Алтауына (екеуіне) шақырту жібердім.
Mind a hatnak (mindkettőnek) küldtem meghívót.
Олардың екеуі. Ketten közülük (szó szerint: kettejük)
Екеуі-нде де кілт бар. – Mindkettejüknél van kulcs.
Мен екеуі-не де мүмкіндік бердім. − Mindkettejüknek adtam lehetőséget.

екеуі де – mindketten, mindkettőjük
мүмкіндік – lehetőség
беру – ad

шақыру – meghívó
жіберу – küld

Диалог

- Сіздің балаларыңыз бар ма, аға?
- Менің үш балам бар, екеуі – қыз, біреуі – ұл. *Három gyerekem van, kettejük – lány, egyikük – fiú.*
- (Сіздің) балаларыңыз не істейді?
- Балаларым ересек, оқуын бітірген, жұмыс істейді. Бірі жиырма жасар, екіншісі жиырма беске, үлкені отызға толады. *A gyermekeim felnőttek, elvégezték az iskolát, dolgoznak. Az egyik húszéves, a második huszonöt és a legidősebb a harminc évet tölti.*
- Жақсы екен.
- Жас жігіт, сен үйленгенсің бе? Van családod, fiatalember?
- Иә, үйленгемін. *Igen. Nős vagyok.*
- Балаларың бар ма? *Vannak gyermekeid?*
- Әйелім жақында босанады. *A feleségem hamarosan szülni fog.*
- Тамаша, Құдай қуат берсін келінге! *Nagyszerű, Isten áldja a fiatalasszonyt!*
- Қызым сенің қанша балаң бар? *És lányom, neked hány gyermeked van?*
- Құдайға шүкір, екеу, аға. *Hála Istennek, kettő, (kedves) bátyám.*
- Балаларың қанша жаста? Ұл ма, қыз ба? *Mennyi idősek a gyerekeid? Fiú vagy lány?)*

(Менің) қызым 3 жаста, ұлым 7 жаста / Менің қызым үш жасар, ұлым 7 жасар. *A lányom 3 éves, a fiam 7 éves.*

- Тәңірі жар болсын! *Tengri áldjon!*
- Айтқаныңыз келсін! *Úgy legyen!*

Құдай қуат берсін! – *Isten áldja !*
Тәңірі жар болсын! *Tengri áldjon!*
Айтқаныңыз келсін! *Úgy legyen*

ересек – *felnőtt gyerek*
босану – *szül*

9.8.Gyakorlat

Fordítsa le magyarra a következő mondatokat és figyeljen arra, hogy milyen szóhoz melyik tárgyesetrag illik!

Біз жетеуіміз тауға шықтық. Жетеуіміз де жаспыз.
Төртеуіміз велосипедпен, үшеуіміз жаяу жүрдік.
Екеуінің аяғына кигені ауыр спорт аяқ киім.
Арамызда біреуі шаршады. Қалған алтауымыз оған көмектестік.
Біреуіміз оның жүгін көтердік, біреуіміз сүйедік.
Басқалары да көмектесті. Бәріміз үйге кеш қайттық.

тауға шығу – hegyet mászik	көмектесу – segít
жаяу жүру -– gyalogol	жүгін көтеру – felemeli a csomagját (poggyászát)
аяғына киген – a lábára felvett	үйге кеш қайтты – későn tért haza
аяқ киім – lábbeli, cipő	топ – csoport
шаршау – elfárad	

9.9. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre!

− Топтағы қазақша үйренушілер саны нешеу?
− Оның нешеуі еркек, нешеуі қыз?
− Оның нешеуінің отбасы бар?
− Сенің досың да қазақша үйрене ме?
− Сабаққа барлығы келе ме?
− Сен бұлардан алыс тұрасың ба?
− Сенің отбасың бар ма?
− Кімдермен тұрасың?
− Ата-анаңның жасы қаншада?
− Отбасында нешеусіңдер? Бірге туғандар бар ма?
− Атаң бар ма? Әжең ше? Олар неше жаста?
− Ата-әжең қай жақта тұрады? Қазақстан жері үлкен ғой.
− Әкең қайда істейді? Анаң ше?
− Өзіңнің жасың нешеде? Не істейсің?
− Достарың бар ма? Жастары нешеде? Не кәсіп жасайды?

<u>*Қазақтың мақал-мәтелдері – Kazak szólások és közmondások*</u>

Біреу тойып секіреді, біреу тоңып секіреді (қазақ мәтелі)
Az egyik akkor ugrál, amikor jóllakott, a másik akkor ugrál, amikor fázik.
Біреуге дүние кең, біреуге тар. *Egyiknek széles a világ, a másiknak szűk.*
Біреуге ор қазба, өзің түсерсің. *Ne áss másnak gödröt, magad esel bele.*
(Aki másnak vermet ás, maga esik bele)

A közelítő vagy részeshatározó eset − Барыс септік

A közelítő vagy részeshatározó esetben álló főnév a **кімге?** kinek? **неге?** minek? **қайда?** hová? kérdésekref elel. A közelítő eset ragjai: **-ға/-ге,-қа/-ке.**

A birtokos személyragos főnevekhez a**-на/-не, – а/-е** ragkapcsolódik. Magyar megfelelőik:-ba/-be-nak/-nek,-hoz/-hez/-höz

A főnév végződése	A közelítő eset ragja	Példák	
Magánhangzó, szonoránsok ж, з	-ға/-ге	әжеге қызға	a nagymamának/ a nagymamához a lánynak/a lányhoz
Zöngétlen mássalhangzók /б, в, г, д	-қа/-ке	кітапқа суретке	a könyvnek/a könyvhöz a rajznak/a rajzhoz
3. személyű birtokos személyragok után	-на/-не	қолына қызына	az ő kezéhez az ő lányához/lányának
1.és 2.személyű birtokos személyragok után	-а/-е	атама әкеңе	nagyapámnak/nagyapámhoz apádnak/apádhoz

Мен атама бардым. – A nagyapámhoz mentem.
Сіз кімге келдіңіз? – Kihez jött ön?
Мен директорға келдім. – Az igazgatóhoz jöttem.
Менің қазақ досым Мажарстанға келді. – A kazak barátom Magyarországra jött.
Мен көршімнің қызына хат жаздым. – Levelet írtam a szomszédom lányának.

A névmások is felvehetik a főnévi esetragokat, így a közelítő vagy részes eset ragjait is.

маған nekem, hozzám	саған neked, hozzád	сізге önnek, önhöz	оған neki, hozzá
біз(дер)ге nekünk, hozzánk	сендерге nektek, hozzátok	сіздерге önöknek, önökhöz	оған/оларға? nekik, hozzájuk

Менің досым маған келді. – Eljött hozzám a barátom.
Мен саған хат жаздым. – Levelet írtam neked.
Кеше мен оларға бардым. – Tegnap elmentem hozzájuk.

Kell – nem kell—керек/қажет – керек емес, қажет емес

A керек és a қажет egymás szinonímái, mindkettő jelentése:kell

Саған не *қажет?* Mi kell neked?	Маған ештеңе *керек емес.* Semmi se kell nekem.

Саған не *қажет?* Саған не *керек?*	Маған көмек керек./ Маған көмек қажет	Nekem segítség kell.
Балаға не керек?	Балаға ойыншық керек.	A gyereknek játék kell.

Керек емес/қажет емес − Nem kell/nincs szükség vkire/vmire

Елімізге цирк қажет емес!	Országunknak nem kell cirkusz./ Országunknak nincs szüksége cirkuszra.
Бізге аударма қажет емес.	Nekünk nem kell fordítás/ Nincs szükségünk fordításra.
Сізге жау керек пе?	Kell magának ellenség?
Жоқ, керек емес.	Nem, nem kell.

9.10. Gyakorlat

Tegye a személyes névmásokat a megfelelő esetbe és egészítse ki a mondatokat a megadott szavakkal! Beírandó szavak: сөздік, қалам, кітап,қарындаш, сызғыш

– Арман,(сен)…….не керек (қажет)?
– Апай,(мен)…….сөздік керек (қажет).
– (Сен)…….да сөздік қажет (керек) пе?
– Жоқ,(мен)……сөздік қажет (керек).
– (Сен)……жоқ па?(Сен).....керек пе?
– Иә, апай,(мен)……жоқ.
– Арман,(сен)……қажет пе?
– Жоқ,(мен)……бар (Мен).....қажет жоқ.
– (Сен)……керек (қажет) пе?
– (Мен)……керек (қажет)емес.

9.11. Gyakorlat

Válaszoljon a következő kérdésekre!

Кімге хат жаздың? (Kinek írtál levelet?)

Мұғалім	-ға/-ге -қа/-ке -на/-не -а/-е	хат жаздым. электрон почта жаздым смс жаздым
Ағам		
Қызым		
Мектеп директоры		
Әділбек ағай		
Шаштараз		
Жүргізуші		
Экскурсовод		
Ақеділ мырза		

9.12. Gyakorlat

A minta alapján tegyen fel kérdéseket különböző személyben és számban a táblázat szavai alapján és válaszoljon is a kérdésekre!

Кеше кімге бардың? (Tegnap kihez mentél?) – Кеше досыма бардым.
Кеше қайда бардыңыздар? (Tegnap hová mentek (önök)?) – Кеше киноға бардық.

Жұмыс	-ға/-ге -қа/-ке -на/-не -а/-е	бар	ды	м қ/к ң ыңдар/іңдер
Дүкен				
Көрші (szomszéd)				
Қазақша сабақ				

Жұмыс				қыз/қіз қыздар/қіздер
Дүкен				
Көрші (szomszéd)				
Қазақша сабақ				

9.13. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre minden személyben és számban teljes mondattal!

Кеше кімге бардың?

Кеше кімге бардыңыз?

Мен кеше	(Сен)		бардым.
	(Сендер)		
	(Сіз)		
	(Сіздер)		
	(Ол)		
	(Олар)		

Itt – ott, ide – oda, innen – onnan

мұнда – онда, мына жерге – ана жаққа, мұнан – одан

itt	**ott**
Бұл жерде; осында; мұнда	онда; сонда; сол жерде
Példák	
Мұнда да, *онда* да жоқ – *itt* sincs,*ott* sincs	
Шығатын жер *ана жерде* – a kijárat *ottv* an (szó szerint: a kijáróhely ott van)	
Кіреберіс осында, ал шығу ана жерде. – A bejárat itt van, a kijárat pedig ott.	
Пошта осы жерде, ал банк ана жерде. – A posta itt van, a bank pedig ott.	

Мен осында бардым. – Idementem.

Figyelem! А қайда? kérdőszó jelentése, hol? és hová?

Annak ellenére, hogy a helyhatározó eset ragját ismerhetjük fel benne nemcsak helyet, de irányt is jelenthet. Hozzá hasonlóan az онда; сонда és a мұнда mutató határozószók is kettős jelentésűek, jelentenek helyet és irányt is.

Az онда és сонда jelentése – ott,és oda, a мұнда jelentése pedig – itt és ide.

ide	**oda**
бері; мұнда; Бұл жерге	онда; сонда;сол жаққа
Példák	
Бері кел! *Мұнда* кел! – Gyere ide	*Сонда* бар! – Menj oda!
Директор мұнда келді – Idejött az igazgató.	Онда (ана жаққа) бар! – Menj oda!

innen	onnan
бұл арадан; бұл жерден; осыдан; осы арадан; осы жерден	одан; ана арадан; ана жақтан, ол жерден, ол жақтан
Példák	
Автобус *осы жерден*/ осы арадан кетті. Innen ment a busz.	Автобус *ана жерден* кетті. Onnan ment a busz.
Жақсы хабар осыдан/ осы арадан келді. A jó hír innen jött.	Жақсы хабар одан/ ол жақтан/ ана жақтан келді. – A jó hír onnan jött.

9.14. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat!

Tegnap este Kazakisztánból jöttem. Ma reggel a barátomnál voltam. Ajándékot adtam neki.

Ma délután a piacra, azután a szupermarketbe mentem. A főnököm is a szupermarketben volt, ő a bankból jött. Onnan együtt mentünk a házukig. Itt jól érzem magam. Innen két hét múlva megyek haza.

Содан кейін – azután, сыйлық – ajándék, бірге – együtt

9.15. Gyakorlat

Írja be a kipontozott helyekre a zárójelben megadott magyar szavak kazak fordítását!

Мен осында, қаланың орталығындамын. Сен де ……(ide) кел! *(Itt vagyok a városközpontban. Te is gyere ide!)*

Менің …… (itt) көптеген достарым бар. *(Nekem itt sok barátom van).*

Әлихан қайда? Ол қазір …… (itt) тұрады. …….(ott) не жаңалық?

(Alihan hol van? Ő most itt lakik. Mi újság van ott?)

Дүкенге, ……. (onnan) әжеме бардық. *(A boltba, onnan a nagymamámhoz mentünk).*

Сен әлі …… (ott vagy) ба? Мен әлі ……..(itt vagyok). Ертең соңғы күн.

(Te még ott vagy? Még itt vagyok. Holnap az utolsó nap).

…….(onnan / arról a helyről) балаларды жақсы көре аласың ба?

(Arról a helyről jól látod a gyerekeket?)

…… кейін (ezután) тек қазақша сөйлеймін. *(Ezután csak kazakul fogok beszélni).*

Қайрат Қазақстаннан Мысырға кетіп, ……. (onnan / abból az irányból)

Түркияға барды. *(Kajrat Kazakisztánból Egyiptomba, onnan Törökországba ment).*

осы**дан** кейін – ezután

осы**дан** ….. бұрын – ezelőtt; осы**дан** бір апта бұрын – egy héttel ezelőtt

Осы**дан** кейін Қайнарды ешкім көрмеді. *Kajnart ezután senki sem látta.*

Стадион осы**дан** 5 жыл бұрын ашылды. *A stadion 5 évvel ezelőtt nyílt meg.*

Қазақтың отбасы туралы мақал-мәтелдері – *Kazak szólások és közmondások a családról*

Қазақта «Әке – асқар тау, ана – мөлдір бұлақ, бала – жасыл құрақ» деген сөз бар.

A hagyományos családi szerepekkel kapcsolatos mondás:» *Az apa magas hegy (erős támasz), az anya tiszta forrás, a gyermek zöld nádszál».*

Жеті атасын білмеген – жетесіз. *Aki nem ismeri hét ősét, az tudatlan /nem nemes származású* (Aki nem ismeri ősei nevét hetedízig, az tudatlan vagy törvénytelen származású)

Ата – бәйтерек, бала – жапырақ. *A nagyapa nyárfa, a fiú, falevél.*

Атадан – өсиет, анадан – қасиет. – *A (nagy)apától az erkölcsi oktatás, az anyától a méltóság.*

Жақсы қатын – ырыс, жаман қатын – ұрыс.

A jó feleség boldogság, a rossz feleség veszekedés.

Жақсы қатын жаман еркекті адам етеді. *A jó feleség a rossz férfiból embert csinál.*

Балалы үй – базар, баласыз үй – мазар.

Az a ház, ahol gyerek van, bazár, az a ház, amelyikben nincs gyerek, temető.

Ағасы бардың жағасы бар. *Akinek van bátyja, annak van gallérja (védelmezője)*

Ағаны көріп іні өсер, апаны көріп сіңлі өсер. *Bátyját nézve nő fel az öcs, nővérét nézve nő fel a húg (az öcs a bátyjáról vesz példát, a húg pedig a nővéréről).*

Інісі бардың тынысы бар; ағасы бардың ырысы бар.

Akinek öcse van, annak van egy kis pihenése, akinek bátyja van, annak van boldogsága (mert van támasza)

Ағайынның азары болса да, безері болмас.

Ha a rokonnak van is sérelme, nincs benne utálat (Még ha van is viszály a rokonok között, nem fordulnak el egymástól)

Абысын тату болса, ас көп; ағайын тату болса, ат көп. *Ha a sógornőd békés, sok az étel, ha a rokonod békés, sok a ló (Ha a fiútestvérek feleségei békések /egyetértőek, akkor sok az étel, ha a rokonok békések, akkor sok a ló).*

бәйтерек – nyárfa, (átvitt értelemben) támasz, védelmező
тыныс – lélegzés, lélegzetvétel, pihenő, egy kis pihenés
өсиет – végrendelet, végakarat
қасиет – jó tulajdonság, önérzet, méltóság, érték
қатын – férjes asszony, feleség, idősebb nő
өсиет – végakarat, végrendelet, erkölcsi tanítás
қасиет – sajátosság, tulajdonság, jó tulajdonság, önérzet, méltóság
ырыс – gazdagság, bőség, boldogság
азар – szorongatás, sértés, megbántás
безер – mintázat, makacs, utálat
абысын – sógornő, az idősebb testvér vagy annak közeli rokonának a felesége
тату – megkóstol, békés, baráti, egyetértő, összehangolt
ырыс − gazdagság, bőség, boldogság
ұрыс – veszekedés, civakodás
жанжал – botrány
мазар – temető, sír, síremlék
жаға – gallér
өсу – nő, felnő
тыныс – lélegzés, szünet, rövid pihenő
ағайын – rokon, rokonság, barátok
азар − szorongatás, sértés, megbántás
безер − mintázat, makacs, utálat
тату − megkóstol, békés, baráti, egyetértő, összehangolt
ас – étel, élelem
өтініш – kérvény
хабарлама – SMS

ОНЫНШЫ САБАҚ - TIZEDIK LECKE

Шаңырақ − Otthon

Лексика: Үй, пәтер, бөлме жиһазы. Кім үйде не істейді? Мамандық түрі. Үйге қатысты мақал-мәтел, жұмбақтар.

Грамматика: Нақ осы шақтың күрделі түрі. Төрт қалып етістік. Зат есімнен зат есімнің жасалуы (мамандық атаулары). Бұл қайда? – Күрделі предикаттылық (есім-етістік) арқылы болымсыз мағынаның берілуі. Етістіктің болымды-болымсыз категориясы.

Lexika: Ház, lakás, szobabútor. Ki mit csinál otthon? Foglalkozásfajták. Házzal kapcsolatos kazak szólások és közmondások. Találós kérdések

Nyelvtan: Hol lévő? (Қайдағы?) Az összetett jelen idő. A 4 alapige. Főnévből főnév képzése (a foglalkozásnevek képzői). Az összetett (igei-névszói) állítmány tagadása: емес tagadószó használata.

Қайда тұрасыз? – Ön hol lakik?

− Қайда тұрасыз?
− Қаланың ортасында. Ал сіз ше?
− Мен жер үйде тұрамын.
− Ал сіз қандай үйде тұрасыз?
− Көп қабатты үйде тұрамын.
− Көп қабатты панель үйде ме, әлде кірпіш үйде ме?
− Сіздің пәтеріңіз нешінші қабатта?
− Үшінші қабатта.
− Үйде жеделсаты барма?
− Өкінішке қарай, (жеделсаты) жоқ.
− Пәтеріңіз неше бөлмелі?
− Төрт бөлмелі.
− Сол пәтерде қанша адам тұрады?
− Күйеуім, ұлым, қызым және мен, яғни пәтерде төртеуіміз тұрамыз.
− Сіздің пәтеріңіз жайлы ма?
− Иә, біздің пәтеріміз ыңғайлы және жарық, үлкен балконымыз да бар. Үйіңізде бақша бар ма?
− Біз бақшасы бар жер үйде тұрамыз.
− Керемет! Үйіңіз неше бөлмелі?
− Бес бөлмелі.
− Үйіңізде қандай бөлмелер бар?
− Біздің бөлме, балалар, қонақ және жұмыс бөлмелері бар.
− Үйіңіз неше шаршы метр?
− Жүз отыз шаршы метр.
− Қандай әдемі, әрі үлкен үй!
− Өзімізге де ұнайды

A házzal és lakással kapcsolatos szavak és kifejezések

шаңырақ	A kazakoknál a jurta tetőkarikája, füstnyílása, ami átvitt értelemben otthont, néha családot is jelent

пәтер	lakás
терезе	ablak
есік	ajtó
Қайда тұрасыз?/Қайда тұрасың тұрасың?	Hol lakik? / Hol laksz?
қаланың ортасында	a városközpontban
жер үйде	a kertvárosban
қаланың шетінде	a város szélén
Қай үйде тұрасыз?	Milyen házban lakik?
көп қабатты панель үй отбасылық үй жер үй	többemeletes panelház családi ház kertes ház
қазыналық үй	állami tulajdonú ház
қабат	szint, emelet
бір қабатты үй екі қабатты үй	egyszintes ház kétszintes ház
Сіздің пәтеріңіз қандай?	Melyik szinten van a lakása?
Үшінші қабатта	A 3. szinten (magyarul a 2. emeleten!)
жеделсаты/лифт	lift
жайлы ыңғайлы	kényelmes kényelmes
екі қабатты отбасылық үй	kétszintes családi ház
бақша/бақ	kert
Сіздің үйіңізде бақша бар ма?	Az önöké kertes ház?
Иә, шағын бақ бар.	Igen, van egy kis kert.
шағын	kicsi, nem nagy
Үйіңіз/пәтеріңіз неше бөлмелі?	Hány szobás a háza / lakása?
екі бөлмелі	kétszobás
ұнайды	tetszik
біреуге ұнайды	tetszik valakinek
аумақ	nagyság, mérték, lépték, terület
Аумағы қанша?	Mekkora a területe? (Hány négyzetméteres?)
шаршы метр	négyzetméter
Мұнда кімдер тұрады?	Itt kik laknak?
Бұл пәтерде төртеуіміз тұрамыз	Négyen lakunk ebben a lakásban.
үлкен бөлме	nagy szoba
жатын бөлмесі	hálószoba
қонақ бөлмесі	nappali, vendégszoba

босаға	a küszöb közelében lévő hely,
балалар бөлмесі	gyerekszoba
жұмыс бөлмесі	dolgozószoba
ас ішетін бөлме	étkező
ас үй	konyha
ауыз үй	előszoba
жуынатын бөлме	fürdőszoba
қойма	kamra
дәретхана	WC / mosdó
дәліз /коридор	folyosó
Дәретхана бос па?	Szabad a vécé?
жарық	világos
қараңғы	sötét
жиһаз	bútor
асүй жиһазы	konyhabútor
бөлме жиһазы	szobabútor
плита /ошақ	tűzhely, kályha
газ плитасы/электр плитасы	gáztűzhely / villanytűzhely
жылыту	melegít
су жылыту	vizet melegít
Орталықтандырылған жылу	központi fűtés
еден	padló
еденнен келетін жылу	padlófűtés
Электр арқылы жылыту	elektromos fűtés
Біз үйді газ конвектормен/ радиа-тормен жылытамыз.	Mi a házat gázkonvektorral / radiátorral fűtjük.
кондиционер/ауа баптағыш	légkondicionáló
киім ілгіш	ruhaakasztó, vállfa
айна	tükör
ванна	kád
ваннаға отыру	beülni a kádba
диван	dívány, pamlag
төсек /кереует	ágy
үстел	asztal
орындық(тар)	szék(ek)
кресло	fotel
шкаф(тар)	szekrény(ek)

киімге арнадған шкаф	gardróbszekrény
теледидар	televízió
шам	lámpa
кілем(дер)	szőnyeg(ek)
сурет	kép
тоңазытқыш	hűtőszekrény
мұздатқыш	fagyasztó
ыдыс жуатын (машина)	mosogatógép
микропеш	mikrohullámú sütő
кір жуғыш	mosógép
ас үйдегі қоқыс жәшігі	konyhai szemetes kuka
қоқыс	szemét
лақтыру	dob

Бұл оған ұнамады − ez nem tetszett neki
Бұл маған ұнайды − ez tetszik nekem
Маған сіздің үйіңіз ұнайды. – Nekem tetszik az Ön háza.

10.1.Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket a táblázat szavaival és adjon rájuk állító és tagadó választ is, majd fordítsa le magyarra a mondatokat!

Маған	балалар бөлмесінің жиһазы	ұнайды ма? (tetszik?) қолайлы ма? (megfelel?) жайлы ма? (kényelmes?)
Саған	жаңа ас үй жиһазым	
Сізге	менің парсы (perzsa) кілемім	
Оған	ас үйдегі электроплита	
Бізге	әкемнің жайлы орындығы	
Сендерге	ағамның отбасылық үйі	
Сіздерге	қонақ бөлмесіндегі төсек	
Оларға	оныншы қабаттағы пәтер	

Маған бөлме ұнайды.	Маған бөлме ұнамайды.

Қайдағы? – Hol lévő?

-да-ғы/ -де-гі / -та-ғы/ -те-гі – valahol lévő	үстелде-гі кітап бөлмеде-гі мысық	az asztalon lévő könyv a szobában lévő macska
	сөздіктегі сөздер табақтағы тоқаш шкафтағы көйлек	a szótárban lévő szavak a tányérban lévő pogácsa a szekrényben lévő ruha
	үстелдің астындағы тінтуір	az asztal alatt lévő egér

	үстелдің үстіндегі ойындар үйдің артындағы бақша қарама қарсыдағы адам сөмкедегі дәптер	az asztalon lévő játékok a ház mögötti kert a szemben lévő ember a táskában lévő füzet

-да / -де a helyhatározó eset ragja + ғы/-гі időrag

10.2. Gyakorlat

Egészítse ki a szavakat a -дағы/-дегі,-тағы/-тегі megfelelő alakjával és fordítsa le magyarra az így kapott szókapcsolatokat!

фильм……. диалог
ағаштың артын…….. бала
өзен……. балық (өзен – folyó)
қала үстін…….. бұлт (felhő)
кереует үстін…….. сөре (polc)
сорпа…… ет
мектеп алдын…….. лагерьлер (táborok)
баланың қолын…….. ойыншық

көздерің …….. нұр (fény)
аузың …….. қант
бірінші қабат …… көрме (kiállítás)
сөмкем…… ақша
Қазақстан…….. шетелдіктер (külföldi)
үйдің артын…… тұрақ (parkoló)
аттың арқасын…….. жүк

10.3. Gyakorlat

Válaszoljon a következő kérdésekre!

– Сенің үйің қандай? Жер үй, әлде көпқабатты үй ме?
– Ол қанша шаршы метр?
– Үйіңде (пәтеріңде) қандай бөлмелер бар?
– Өз бөлмеңіз бар ма?
– Ал сіздер қандай үйде тұрасыздар?
– Үйіңіз неше бөлмелі?

10.4. Gyakorlat

Írja be a szavakat a megfelelő oszlopokba! Melyik tárgy melyik helyiségbe való?

теледидар, газ плитасы, төсек, микропеш, жуынатын бөлме, бөлме жиһазы, ыдыс жуатын машина, кілем, үстел, орындық, киім ілгіш, кір жуатын машина, гардероб, тоң азытқыш, айна, кресло

Ас үй	Жуынатын бөлме	Жатын бөлмесі	Дәліз

Үйде кім не істейді? - Ki mit csinál otthon (általában)?

Ас үйде анаң не істейді? Mit csinál az anya a konyhában általában?

таңғы ас жасайды	reggelit készít
шай /кофе дайындайды	teát / kávét főz
түскі ас дайындайды	ebédet főz
кешкі ас дайындайды	vacsorát főz
тамақты жылытады	ételt melegít
ыдыстарды жуады	mosogat

Бөлмеде әкей не істейді? Mit csinál az apa a szobában általában?

Компьютерде жұмыс жасайды	számítógépen dolgozik
Интернетте отырады	internetezik
Теледидардан футбол жарысын тамашалайды.	futballmeccset néz a tévében
Ұялы телефонмен сөйлеседі	mobiltelefonon beszélget
Кітап оқиды	könyvet olvas
Жатып демалады	fekszik és pihen

Балалар өз бөлмесінде не істейді? Mit csinálnak a gyerekek a szobájukban általában?

Олар интернетте ойнайды.	játszanak az interneten
Ұялы телефонмен достарымен сөйлеседі	a mobiltelefonjukon beszélgetnek a barátaikkal
Сабақ оқиды.	tanulnak
Үй тапсырмасын орындайды.	házi feladatot írnak
Алысып ойнайды/айқайлайды.	veszekednek / kiabálnak

Жуынатын бөлмеде отбасы мүшелері не істейді?
Mit csinálnak a családtagok a fürdőszobában általában?

Душқа түседі	zuhanyzik
Шашын жуады	hajat mos
Тістерін тазалайды	fogat mos
Таранады	fésülködik

Az összetett jelen idő

Az összetett jelen időt az adott pillanatban játszódó cselekvés kifejezésére használjuk, amikor a *тұр, жүр, отыр, жатыр* igék által kifejezett cselekvéseken kívül bármely más cselekvést akarunk leírni, pl. olvasni, beszélgetni, stb. Ebben az esetben a **тұру, жүру, отыру, жату (жатыр)** alapigék (қалып етістік) segédigévé válnak. Az összetett jelen idő általános sémája:

1. Мен Біз	igető +	-ып / -іп / -п + тұр, жүр, отыр, жатыр +	-мын/-мін
			-быз / -біз
2. Сен Сендер Сіз Сіздер			-сың /-сің
			-сыздар / -сіздер -сыңдар / -сіңдер
3. Ол Олар			–

A jelentést hordozó ige főnévi igenévi alakjából levágjuk az ‘y’ végződést és az -ып/-іп/-п toldalékok egyikét illesztjük az igetőhöz, ezt követi a segédige 1-es típusú személyraggal. Kemény szóhoz -ып (жаз-ып) lágy szóhoz -іп (кес-іп) , magánhangzóra végződő szóhoz pedig -п (тыңда-п) toldalék járul.

Ugyanahhoz az igéhez a helyzettől függően különböző segédigék járulhatnak.

Мен	Én beszélek	Біз	Mi hallgatunk	Ол	Ő olvas
	сөйлеп тұрмын		тыңдап тұрмыз		оқып тұр
	сөйлеп жүрмін		тыңдап жүрміз		оқып жүр
	сөйлеп отырмын		тыңдап отырмыз		оқып отыр
	сөйлеп жатырмын		тыңдап жатырмыз		оқып жатыр

Ha gondot okoz a megfelelő segédige kiválasztása, az esetek nagy részében a жатыр segédige használható.

A jelentést hordozó ige szemantikai tartalmától függően a segédige kifejezheti:

− az alany helyzetét;

− a cselekvés tartósságát és jellegét.

1. A segédige jelzi az alany testhelyzetét a cselekvés végrehajtása során.

Тұр	állva	Олар балмұздақ жеп тұр. *Ők fagylaltot esznek.*
жүр	mozgásban	Орманда серуендеп жүрмін. *Az erdőben sétálok (mozgásban vagyok)* Жігіттер қазір футбол ойнап жүр. *A srácok most fociznak.*
отыр	ülve	Біз американдық фильм көріп отырмыз. *Egy amerikai filmet nézünk.*
жат(ыр)	fekve	Бала жақсы ұйықтап жатыр. *A gyerek jól alszik. A fenti 4 segédige nem minden esetben az alany testhelyzetét fejezi ki.*

✓ A 4 segédige kifejezi a jelentést hordozó ige által jelölt cselekvés időtartamát, folyamatosságát vagy megszakításokkal történő végrehajtását.

Төрт қалып етістік – A négy alapige

A kazak nyelvben 4 különleges ige van, amelyeket **қалып етістік**-nek, azaz alapigének

neveznek (a қалып етістік szó szerint “klisé igét jelent): *отыр* – ül, *тұр* – áll, *жүр* – jár, *жат(ыр)* – megy (folyamatban).

Az összetett igében amikor az állapotot kifejező 4 alapige segédige szerepét tölti be, akkor *folyamatban lévő, tartós* cselekvésre utal:

жат(ыр) – Tartósságot, állandóságot fejez ki. Akkor használjuk, amikor azt akarjuk közölni, hogy a cselekvés folyamatban van, hogy az alany általában ezzel foglalkozik, de lehet, hogy ebben a pillanatban épp nem azt csinálja. Pl.: Балаларың қайда?

Қызым өз бөлмесінде музыка тыңдап жатыр. Ал кішкентай ұлым басқа бөлмеде легомен ойнап жатыр. *A lányom a szobájában zenét hallgat. A kisfiam pedig a másik szobában legózik (legóval játszik).*

Időjárási jelenség esetében is használható: Қар жауып жатыр. *Hull a hó.*

жүр – tartós, megszakításokkal zajló, jelen idejű cselekvés leírására szolgál.

Жазушы бір үлкен роман жазып жүр. – *Az író egy nagy regényt ír.*

Ол *жұмысқа күнде барып жүр* – Ő minden nap munkába megy.

отыр – az adott pillanatban zajló cselekvés kifejezésére használjuk, ezért hosszan tartó cselekvés esetén nem jöhet szóba. *Csak élőlény* lehet e cselekvés végrehajtója!

Мен кітап оқып *отырмын*. – *Könyvet olvasok.* (most)

Болатхан тамақ ішіп отыр. – *Bolathan eszik.* (most).

Мысық жуынып отыр. – *A macska mosdik.*

тұр – Kifejezhet adott pillanatban zajló vagy hosszabb ideig tartó cselekvést is. A cselekvés ismétlődését is magában foglalja. *Nemcsak emberek* esetében használható.

жаңбыр жауып тұр – esik az eső (az adott pillanatban)

көптен бері жаңбыр жауып тұр – régóta esik az eső (tartós cselekvés)

жел соғып тұр – fúj a szél

Ezekben a mondatokban nem használható az отыр, mert az csak emberre vonatkozhat.

Ол маған қарап тұр. Engem néz.(éppen most)

Сен маған келіп тұр. Gyere el hozzám (rendszeresen).

Vö.: алып жүр − időnként kap
алып тұр − mindig, egyfolytában kap

Tagadás. A tagadó alakot kétféleképpen képezhetjük.

1. A -ба/-бе, -па/-пе, -ма/-ме tagadó szócskákkal, amelyek a jelentést hordozó igéhez kapcsolódnak, majd egy й hang következik. A segédige állító alakban marad..

nem ír	жаз-ба	
nem nyit	аш-па	
		+ й
nem ugrik	секір-ме	
nem vág	кес-пе	

Сен жазбай отырсың . – Nem írsz.

Ол ішпей отыр. – Ő nem iszik.

Бала ұйықтамай жатыр. – A gyerek nem alszik.

Ол жауап бермей тұр. – Ő nem válaszol.

Мен естімей тұрмын. – Nem hallok.

2. A segédigék -ған/-ген, -қан/-кен ragot kapnak: тұрған, жүрген, отырған, жатқан, az 1-es típusú személyragok pedig a жоқ tagadószóhoz járulnak.

Pl.: Сен жазып отырған жоқсың. – Nem írsz.
Ол ішіп отырған жоқ. – Ő nem iszik.
Олар менімен сөйлесіп жатқан жоқ. – Ők nem beszélgetnek velem.

Kérdő mondatokban: Az összetett jelen idő kérdő mondatokban
a. Kérdő névmásokkal:
Сіз не іздеп жүрсіз? – Mit keres (ön)?
Неге кешігіп жатырсың? – Miért késel (ennyit)?
Не пісіріп жатырсың? – Mit főzöl (éppen most)?

b. Kérdőszócskával:
Сен мені сағынып жүрсің бе? – Vágysz utánam? / Hiányzom neked?
Сен мені естіп тұрсың ба? – Hallasz engem?
Стадион жаққа дұрыс бара жатырмын ба? – Jó irányban megyek a stadionba?

Táblázatok példákkal

	írok	lát	játszik	felvesz
	жазу	көру	ойнау	қою
Мен	жазып отырмын	көріп тұрмын	ойнап жүрмін	қойып жатырмын
Біз	жазып отырмыз	көріп тұрмыз	ойнап жүрміз	қойып жатырмыз
Сен	жазып отырсың	көріп тұрсың	ойнап жүрсің	қойып жатырсың
Сендер	жазып отырсыңдар	көріп тұрсыңдар	ойнап жүрсіңдер	қойып жатырсыңдар
Сіз	жазып отырсыз	көріп тұрсыз	ойнап жүрсіз	қойып жатырсыз
Сіздер	жазып отырсыздар	көріп тұрсыздар	ойнап жүрсіздер	қойып жатырсыздар
Ол, Олар	жазып отыр	көріп тұр	ойнап жүр	қойып жатыр

Tagadás kétféleképpen

	nem ír	nem ír
	жазу (1)	жазу (2)
Мен	жазбай отырмын	жазып отырған жоқпын
Біз	жазбай отырмыз	жазып отырған жоқпыз
Сен	жазбай отырсың	жазып отырған жоқсың
Сендер	жазбай отырсыңдар	жазып отырған жоқсыңдар
Сіз	жазбай отырсыз	жазып отырған жоқсыз
Сіздер	жазбай отырсыздар	жазып отырған жоқсыздар
Ол /Олар	жазбай отыр	жазып отырған жоқ

nem lát	
көру (1)	көру (2)
көрмей тұрмын	көріп тұрған жоқпын
көрмей тұрмыз	көріп тұрған жоқпыз
көрмей тұрсың	көріп тұрған жоқсың
көрмей тұрсыңдар	көріп тұрған жоқсыңдар
көрмей тұрсыз	көріп тұрған жоқсыз
көрмей тұрсыздар	көріп тұрған жоқсыздар
көрмей тұр	көріп тұрған жоқ

nem játszik		
	ойнау 1)	ойнау (2)
Мен	ойнамай жүрмін	ойнап жүрген жоқпын
Біз	ойнамай жүрміз	ойнап жүрген жоқпыз
Сен	ойнамай жүрсің	ойнап жүрген жоқсың
Сендер	ойнамай жүрсіңдер	ойнап жүрген жоқсың дар
Сіз	ойнамай жүрсіз	ойнап жүрген жоқсыз
Сіздер	ойнамай жүрсіздер	ойнап жүрген жоқсыздар
Ол, Олар	ойнамай жүр	ойнап жүрген жоқ

nem veszi fel	
қою (1)	қою (2)
қоймай жатырмын	қойып жатқан жоқпын
қоймай жатырмыз	қойып жатқан жоқпыз
қоймай жатырсың	қойып жатқан жоқсың
қоймай жатырсың дар	қойып жатқан жоқсың дар
қоймай жатырсыз	қойып жатқан жоқсыз
қоймай жатырсыздар	қойып жатқан жоқсыздар
қоймай жатыр	қойып жатқан жоқ

10.5. Gyakorlat

Írja be a táblázatba az igék folyamatos jelen idejű ragozását a megfelelő számban és személyben!

Жіктеу есімдіктері	жазып отыр - ír	естіп тұр - hallgat	көріп жатыр - néz	қарап жүр- figyel, lát
Мен Сен Сіз Ол Біз Сендер Сіздер Олар	жазып отырмын			

10.6. Gyakorlat

Adja meg az igék átmenő és folyamatos jelen idejű állító alakjait a megfelelő számban és személyben. Alakítsa az így kapott mondatokat tagadóvá a megadott minta szerint!

Pl.: Мен мақала жазып отырмын. Мен мақала жазып отырған жоқпын.

Жаз (отыр):

Мен мақала ....

Сен жаттығу ....

Біз өтініш ....

Сіздер хат ....

Сөйле (тұр):
Ол жиналыста ....
Біз дәрісханада ....
Сен бастықты ....

Әкел (жүр):
Мен оқулық ....
Ол құжаттарды ....
Олар қағаздарды ....

Бар (жатыр):
Мен жұмысқа ....
Сендер театрға ....
Олар кітапханаға ....

10.7. Gyakorlat

Adja meg az igék átmenő és folyamatos jelen idejű alakjait a megfelelő számban és személyben!

Оқушы сабақ оқиды.
Оқушы сабақ оқып жатыр.
Сен қазақша жақсы сөйле.....
Сен қазақша жақсы сөйле..... ....

Сіз шахмат ойна.....
Сіз шахмат ойна..... ....

Оқушылар мектепке кір.....
Оқушылар мектепке кір..... ....

Үйге қонақ кел.....
Үйге қонақ кел..... ....

Біз шай іш.....
Біз шай іш..... ....

Қар жау.....
Қар жау..... ....

Мен жақсы фильм көр.....
Мен жақсы фильм көр..... ....

Әже дүкенге бар.....
Әже дүкенге бар..... ....

Сендер жұмыс істе.....
Сендер жұмыс істе..... ....

10.8.Gyakorlat

Egészítse ki az összetett jelen idejű igék tagadó alakját a megfelelő személyraggal a kipontozott helyeken!

Үлгі: Мен барған жоқпын

Мен	барған	жоқ.....
Сен	келген	жоқ.....
Сіз	жүрген	жоқ.....
Ол	айтқан	жоқ.....
Біз	күлген	жоқ.....
Сендер	жазған	жоқ.....
Сіздер	түскен	жоқ.....
Олар	көрген	жоқ.....

10.9. Gyakorlat

Adjon tagadó választ a kérdésekre és adjon valami más állítást!

- Сен тамақ пісіріп жатырсың ба?
- Жоқ, мен тамақ пісіріп жатқан жоқпын, қазір демалып отырмын.

Ол ұялы телефонмен сөйлесіп жатыр ма?
.....
Әкең қазір газет оқып жатыр ма?
.....
Інің француз тілін үйреніп жүр ме?
.....
Сендер шай ішіп отырсыңдар ма?
.....
Балалар футбол ойнап жүр ме?
.....
Досың сендердің үйлеріңде тұрып жатыр ма?
.....
Досың мақала жазып жүр ме?
.....
Сіздер фотоальбомды көріп отырсыздар ма?
.....

Мамандық түрлері – Foglalkozásfajták

актер-színész
ақын-költő
көлік жөндеуші – autószerelő
бағбан – kertész
бақалшы – fűszeres,boltos
биші – táncos
егінші-földművelő
елші-nagykövet
етікші-cipész
кәсіпкер – iparos, kézműves, vállalkozó
күзетші – biztonsági őr
қасапшы – hentes
медбике – ápoló
малшы – pásztor
мұғалім- tanár
музыкант – zenész
садақшы - íjász
саясаткер – politikus

жүргізуші-sofőr
зергер – ékszerész
көз дәрігері – szemorvos
кинорежиссер - filmrendező

спортшы – sportoló
тазалаушы – takaritó
тігінші –varrónő, szabó
шаштараз – fodrász

Szóképzés. Főnévből főnév képzése

A kazak nyelvben a következő képzőkkel lehet foglalkozásnevet képezni: **-шы, -ші, -кер, -гер, -паз.**

-шы, -ші képző

ән	ének,dal	ән+ші	énekes
сурет	kép	сурет+ші	művész, festőművész
балық	hal	балық+шы	halász
құрылыс	építkezés	құрылыс+шы	építész
тәрбие	nevelés	тәрбие+ші	nevelő
аң	vadállat	аң+шы	vadász
жұмыс	munka	жұмыс+шы	munkás
тіл	nyelv	тіл+ші	levelező, tudósító
жүргізу	vezetés	жүргізу+ші	vezető, sofőr
даярлау	főz(ni)	даяшы	pincér
оқу	olvas(ni)	оқу+шы	tanuló
хат	levél, irat	хат+шы	titkár
орман	erdő	орман+шы	erdész
тыңдау	hallgat(ni)	тыңдау+шы	hallgató
жазу	ír(ni)	жазу+шы	író
сату	elad(ni)	сату+шы	eladó
сатып алу	vásárol(ni)	сатып алу+шы	vásárló
көмек	segítség	көмек+ші	segítő
оқыту	tanít(ani)	оқыту+шы	tanító
бағдарлама	program	бағдарлама+шы	programmozó
кеңес	tanács	кеңес+ші	tanácsos
кітапхана	könyvtár	кітапхана+шы	könyvtáros
күзет	őrség, védelem	күзет+ші	biztonsági őr
сәулет	belső szépség, ábrázolás	сәулет+ші	építész
мал	jószág	мал+шы	pásztor
тігу	varr(ni)	тігін+ші	szabó, szabónő

-гер/-кер képző

дәрі	gyógyszer	дәрі+гер	orvos
қаржы	pénzügyek	қаржы+гер	pénzügyi szakértő
заң	törvény	заң+гер	jogász
қызмет	szolgálat	қызмет+кер	alkalmazott, tisztviselő
сауда	kereskedelem	сауда+гер	kereskedő
ғарыш	világegyetem, kozmosz	ғарыш+кер	űrhajós

Amikor a szó zöngétlen hangra végződik, akkor-**кер** képző járul hozzá, pl. қызмет+-кер, ha szonoráns hangra vagy magánhangzóra végződik, akkor-**гер** kapcsolódik hozzá, pl.: дәрі+**гер**, заң+**гер**.

-паз képző	өнер	művészet	өнер+паз	alkotóművész
	ас	étel	ас+паз	szakács

10.10.Gyakorlat

Kinek mi a foglalkozása? Alkosson mondatokat úgy, hogy a nevekhez kapcsolja a nemzetiséget és a megfelelő foglalkozásnevet!

Minta: Эде Теллер - мажар атомфизигі.

Teller Ede (magyar)	аспаз
Gordon Ramsay (skót)	актер
Cristiano Ronaldo (portugál)	әнші
Steven Spielberg (amerikai)	атомфизик
Abaj Kunanbajuly (kazak)	кинорежиссер (amerikai)
Luciano Pavarotti (olasz)	футбол ойыншысы
Mukagali Makatayev (kazak)	садақшы
Brad Pitt (amerikai)	жазушы және ақын
Kassai Lajos	ақын

актер – színész	жазушы – író
ақын – költő	кинорежиссер – filmrendező
аспаз –szakács	садақшы – íjász
атом физик – atomfizikus	футбол ойыншысы – futballista
әнші – énekes	

Az összetett (igei-névszói) állítmány tagadása

EMEC tagadószó + **igei személyragok**

A **емес** tagadószó a tagadott főnév vagy melléknév után áll.

Az állító és tagadó névszói mondat

…vagyok / nem vagyok…

Állító alak	Tagadó alak
Мен мұғаліммін (Tanár vagyok)	Мен мұғалім **емес**пін (Nem vagyok tanár)
Сіз мажарсыз (Ön magyar)	Сіз мажар **емес**сіз (Ön nem magyar)
Ол бақытты (Ő boldog)	Ол бақытты **емес** (Ő nem boldog)
шай ыстық (A tea forró)	шай ыстық емес (A tea nem forró)

10.11.Gyakorlat

Alkosson mondatokat az alábbi táblázat szavaival a példa szerint!

Példa: Мен шаштараз **емес**пін, кітапханашы**мын**.

Én nem vagyok fodrász, könyvtáros vagyok.

Мен Сен Ол	хатшы (titkárnő)	**емес**пін **емес**сің **емес**	дәрігер (orvos)	-мын/-мін -бын/-бін -пын/-пін -сың/-сің
	экскурсовод (idegenvezető)		сәулетші (építész)	
	аудармашы (tolmács)		орманшы (erdész)	
	көлік жөндеуші (autószerelő)		жүргізуші (sofőr)	
	шаштараз (fodrász)		даяшы (pincér)	
	мұғалім (tanár)		аспаз (szakács)	
	сатушы (eladó)		инженер (mérnök)	
	кітапханашы (könyvtáros)			

Példа: Біз дәрігер емес**піз**, біз музыкант**пыз** (Nem vagyunk orvosok, zenészek vagyunk)

Біз Сіз Олар	сәулетші (építész)	-дар/ -дер -тар/ -тер -лар/ -лер	**емес**піз **емес**сіңдер **емес**сіздер	шаштараз (fodrász)	-мыз/ -міз -быз/ -біз -пыз/ -піз -сыңдар/ -сіңдер -сыздар/ -сіздер
	сатушы (eladó)			студент (diák)	
	аудармашы (tolmács)			кәсіпкер (idegenvezető)	
	көлік жөндеуші (autószerelő)			музыкант (zenész)	
	саудагер (kereskedő)			өнерпаз (művész)	
	музыкант (zenész)			зейнеткер (nyugdíjas)	
	аспаз (szakács)			хатшы (titkárnő)	
	мұғалім (tanár)			даяшы (pincér)	

10.12.Gyakorlat

Fordítása le az alábbi mondatokat kazak nyelvre!

- Ön üzbég?
- Igen, üzbég vagyok.
- Nem vagyok üzbég, azeri vagyok.
- Önök németek?

- Igen, németek vagyunk.
- Nem vagyunk németek, magyarok vagyunk
- Ő kazak?
- Igen, kazak.
- Nem, ő kirgiz.

10.13.Gyakorlat

Alkossanak rövid párbeszédeket a megadott szavak felhasználásával a minta szerint!

diák, egyetemista, tanár, professzor, idegenvezető, turista, tolmács, újságíró, orvos, rokon, barát

Minta:

- Сіз дәрігерсіз бе? (Ön orvos?)
- Иә, мен дәрігермін (Igen, orvos vagyok)

- Сіз экскурсоводсыз ба? (Ön idegenvezető?
- Мен экскурсовод **емес**пін, мен турист**пін** (Nem vagyok idegenvezető, turista vagyok)
- Мен де турист**пін** (Én is turista vagyok)

10.14.Gyakorlat

Fordítsa le magyarra a foglalkozásneveket és adja meg, hogy melyik milyen főnévből lett képezve!

хатшы –	әнші –	оқытушы –
күзетші –	күйші –	кітапханашы –
жүргізуші –	дәрігер –	малшы –
биші –	құрылысшы –	

10.15.Gyakorlat

Képezzen foglalkozásneveket az alábbi szavakból!

Pl.: *Жазу – жазу*-**шы** (ír – író)

оқу –
ән айту – .....
спортпен айналысу – ....
күзету – .....
билеу – .....
етік – .....
балық – .....
егін – .....

10.16.Gyakorlat

Kapcsoljon a következő foglalkozásnevekhez 2. személyű személyragokat tegező és magázó alakban és alkosson azokból kérdő mondatokat!

Minta: Сен дәрігерсің бе? Сендер дәрігерсіңдер ме?
Сіз дәрігерсіз бе? Сіздер дәрігерсіздер ме?

tegező alak egyes és többes számban		magázó alak egyes és többes számban	
сен	сендер	сіз	сіздер
мұнайшы-сың ба?	мұнайшы-сыңдар ма?	мұнайшы-сыз ба?	мұнайшы-сыздар ма?
сатушы-			
музыкант-			
суретші-			
зергер-			
биші-			
кәсіпкер-			
экскурсовод-			
әнші-			
құрылысшы-			
өнерпаз-			

10.17.Gyakorlat

Írja be a táblázatba a megfelelő személyragokat!

Személyes névmások	Foglalkozásnevek					
	мұғалім	турист	аспазшы	кітапханашы	шаштараз	кәсіпкер
Мен						
Сен						
Сіз						
Ол						
Біз						
Сендер						
Сіздер						
Олар						

Қазақтың үй туралы мақал-мәтелдері – Házzal kapcsolatos kazak szólások és közmondások

Қалы кілем түрге керек,
Алмас қылыш ерге керек.
A vastag (drága) szőnyeg dísznek kell,
a gyémántkard a férfinak kell.
Ұлы бар үй сымбатты, қызы бар үй суатты.
A fiús ház jól néz ki, a lányos ház az élet forrása (szó szerint: vízforrásos).
Өз үйіңде отыңды бақ,
Кісі үйінде аузыңды бақ.
Saját házadban a tűzre vigyázz,

más házában a szádra (nyelvedre) vigyázz.

Әйел – үйдің тіпегі. A nő a ház oszlopa.

Ойдағы үй – селдікі, Өрдегі үй – желдікі, Жазықтағы үй – елдікі.

A lapályon lévő ház a sebes sodrású patake, az emelkedőn lévő ház – a szélé, a síkságon lévő ház a népé.

Бос үйге құлып қажет емес. *Üres házhoz nem kell kulcs.*

кілем – szőnyeg
түр – külső megjelenés, forma, arculat, jellem, díszítés, díszítmény
алмас – gyémánt, алмас қылыш – gyémánt kard
сымбатты – arányos testalkatú, daliás, délceg
суат – itatóhely, (vízforrás), itatás, lék, éle valaminek
ауыз – száj
тірек − oszlop
ойдағы – mély völgyben lévő, a lapályon lévő
сел – vízfolyás, sebes sodrású patak
жазық – síkság, lapos

Жұмбақтар − Találós kérdések:

Бірі үй күзетіп қалса да, екіншісі жүрер қалтада.
Az egyik a házat őrizve (otthon) marad, a másik zsebben sétál.
(Құлып пен кілт – a zár és a kulcs)

Ашылып, жабылады, әр үйден табылады.
Nyílik, csukódik, minden házban megtalálható.
(Есік – ajtó)

Тақия, мұрын, бір құлағы бар,
Самаурын қасында тұрағы бар.
Van tübitejkája, orra, és egy füle,
a szamovár közelében áll. (Шәйнек − vízforraló)

ОН БІРІНШІ САБАҚ - TIZENEGYEDIK LECKE

Күн тәртібі. Отбасының бір күні - Napirend. A család egy napja

Лексика: Сержанның отбасының бір күні. Мезгіл. Аптаның күндері. Уақыт қанша болды? Уақыт ұзақтығын беру. Сағат нешеде? Балқаш көлі.

Грамматика: Өздік етіс. Мезгіл үстеулері.

Lexika: Szerzsán családjának egy napja. Az évszakok. A hét napjai. Hány óra van? Időpont kifejezése. Időtartam kifejezése. Hánykor? Időzóna, helyi idő. A Balkas-tó.

Nyelvtan: A visszaható igék. Időhatározói névutók.

Сержанның отбасының бір күні – Szerzsán családjának egy napja

Сержанның отбасының мүшелері:
Сержан мырза – балалардың әкесі;
Раушан ханым – балалардың анасы;
Мансұр – Сержан мырза мен Раушан ханымның студент ұлы;
Айғаным − Сержан мырза мен Раушан ханымның мектепте оқитын қызы;
Қамила әже − балалардың әжесі.

Айғанымның күн тәртібі (Ajganim napirendje)
7.00 – оянып, жуынамын.
8.00 – мектепке барамын.
9.00 – сабақ оқи бастаймын.
10.00 – дене шынықтыру сабағына барамын.
13.00 – 14.00 – түскі ас ішемін.
16.00 – сабақтан шығамын.
17.00 – паркте серуендеймін.
19.30 – кешкі ас ішемін.
20.00 – үй тапсырмасын жасаймын.
22.00 – кітап оқимын.
23.30 – ұйықтауға жатамын.

мүше – testrész, szerv, pl. a birka meghatározott része kínálásnál
отбасы мүшелері – családtagok
ояну – felébred
жуыну – megmosakszik
оянып жуынамын – felbéredve megmosakszom
(-ып a határozói igenév végződése, itt egymást követő cselekvéseket jelöl)
сабақ оқу – tanul
бастау – elkezd
дене шынықтыру сабағы – testnevelés óra
дене – test
шынықтыру – edz
денешынықтыру – testnevelés
түскі ас ішу – ebédel
серуендеу – sétál
үй тапсырмасы – házi feladat
жасау – (el)készít, csinál

жату – fekszik, lefekszik aludni
ұйықтау – alszik, elalszik
ұйықтауға жату – lefekszik aludni

Сержанның отбасы мүшелері қашан, қайда, не істейді?
Szerzsán családtagjai mikor, hol, mit csinálnak?

Кім (Ki?)	***қашан? / сағат нешеде (mikor? hánykor)***	***қайда? (hol? hová?) қайда? (hol, hova?) қайдан? (honnan?)***	***не істеп жатыр? не істейді? (mit csinál)***
Раушан ханым	таңғы алтыда (reggel 6-kor)	жататын бөлмеде	тұрады (felkel), төсек жинайды (beágyaz) жаттығулар жасайды (reggeli tornát végez)
		ас үйде	таңертенгі ас дайындайды (reggelit készít)
Сержан мырза	алты жарымда (6.30-kor)	жуынатын бөлмеде	жуынады (megmosakszik), қырынады (borotválkozik)
Мансұр	таңертең (reggel)	кітапханада кейде балконда	гимнастика жасайды (tornázik)
Айғаным	түске дейін (délelőtt)	жуынатын бөлмеде fürdőszobában	душқа түседі lezuhanyzik тістерін тазалайды (fogat mos)
Отбасы мүшелері (családtagok)	онан кейін (azután)	бірге (együtt)	кофе/ шай ішеді (kavéznak, teáznak), таңғы ас ішеді (reggeliznek)
Отбасы мүшелері (családtagok)	таңғы астан кейін (reggeli után)	жұмысқа, университетке, мектепке	кетеді
Олар	түсте (délben)	жұмыс орнында/ университетте / мектепте az egyetemen / iskolában	түскі ас ішеді (ebédel)
Қамила әжей	түске дейін	үйде	таранады (megfésülködik) макияж жасайды (sminkel)
	түсте	ас үйде	түскі ас дайындайды (ebédet főz)
	түстен кейін (délután)	қонақ бөлмесіндегі диванға жайғасып (a kanapén kényelmesen elhelyezkedve)	ұялы телефондағы хабарламаларға қарайды (megnézi mobiltelefon az üzeneteit) демалады (pihen)
Айғаным	түстен кейін (délután)	мектептен	үйге қайтады (hazamegy)
Сержан мен Раушан	күні бойы (egész nap)	жұмыс орнында (munkahelyen)	жұмыс істейді (dolgozik)
Мансұр	таңнан кешке дейін (reggeltől estig)	университетте онан кейін ағылшын тілі курсында	үйренеді (tanul)

Олар	кешкі сағат сегізге қарай (este nyolc óra felé)	үйіне	қайтады
Қамила әжей мен Айғаным	кешке қарай estefelé	ас үйде	кешкі ас дайындайды (vacsorát készít)
Отбасы мүшелері (családtagok)	кешкі сағат сегізден кейін	дастарқанға жиналып (az étkezőasztalhoz gyűlve)	кешкі ас ішеді (uzsonnázik)
Үлкендер (felnőttek)	кешкі сағат тоғыздан кейін (este 9 óra után)	қонақбөлмеде (a hallban)	теледидар көреді (tévét néznek) кейде музыка тыңдайды (zenét hallgatnak) әңгімелеседі (beszélgetnek)
Айғаным	кешке	өз бөлмесінде (a saját szobájában)	сабақ оқиды (tanul), үй тапсырмаларын орындайды (a házi feladatait csinálja)
Мансұр	кешкі астан кейін түн ортасына дейін	кітап бөлмесінде	интернетте отырады, компьютер ойнайды, кітаптар оқиды internetezik, számítógépes játékot játszik könyveket olvas
Отбасы мүшелері	түнгі он бір жарымда (éjjel 11.30-kor)	өз бөлмелеріне кетіп	ұйқыға кетеді (aludni megy, lefekszik).

отбасы мүшелері бірге – a családtagok együtt
бірге – együtt
үлкендер – felnőttek
жастар − fiatalok
таңертең – reggel
душқа түсу – lezuhanyozik
киіну – felöltözik
тарану − megfésülködik
қырыну – megborotválkozik
тістерін тазалау – fogat mos
макияж жасау – sminkel (szó szerint sminket készít)
шай ішу – teát iszik, teázik
кофе ішу – kávét iszik, kávézik
таңертең − reggel
таңғы ас / таңертенгі ас – reggeli,
таңғы ас ішу – reggelizik (szó szerint reggeli ételt iszik)
таңертенгі ас дайындау – reggelit készít
дайындау – készít, түскі ас дайындау – ebédet készít
түскі ас ішу – ebédel
түстен кейін – délután
кешкі ас ішу – vacsorázik
қонақбөлме – nappali, vendégszoba
диванға жайғасып – a kanapén kényelmesen elhelyezkedve
дастарқанға жиналып – az étkezőasztalhoz gyűlve
жиналу − összegyűlik
тұру – áll, feláll, felkel
төсек жинау – beágyaz
жаттығулар жасау − tornázik
өз бөлмесі – saját szobája
жұмыс – munka,dolog
жұмыс орны – munkahely
жұмысқа кету – munkába megy
(ahová megy, az a szó részes esetbe kerül; főnév+-ға/-ге,-қа/-ке, – a/-e)
жұмыс істеу – dolgozik
сабақ оқу − tanul
интернетте отыру – internetezik
ұялы телефондағы хабарламаларға қарау − megnézi a mobiltelefonüzeneteit
хабарлама – értesítés, üzenet

қарау – néz (amire néz részes esetbe kerül): -ға/-ге,-қа/-ке,-на/-не, – а/-е қарау
музыка / саз/ әуен/ ән-күй – zene
музыка тыңдау – zenét hallgat
теледидар көру – tévét néz
әңгімелесу – beszélget(nek)
кітап оқу – könyvet olvas
үй тапсырмаларын орындау – házi feladatot csinál
демалу – pihen
жұмыс істеу – dolgozik
теледидар көру – tévét néz
жұмыс орны – munkahely
үйге қайту – hazamegy
демалу – pihen
жату – lefekszik
ұйқыға кету – aludni megy
қашан? – mikor?
күнде таңертең – minden reggel
содан кейін – azután, aztán
таңнан кешке дейін – reggeltől estig
кешкі сағат сегізден кейін – este nyolc óra után
түнгі он бір жарымда – este 11.30-kor
түн ортасына дейін – éjfélig
жүру – sétál, gyalogol

A visszaható igék – өздік етіс

A cselekvést az alany saját magán hajtja végre. Pl.: жуыну – mosakszik, қырыну – borotválkozik, киіну – felöltözik

A visszaható igék képzése:

Visszaható igét tárgyas igéből lehet képezni, az igetőhöz kapcsolt н toldalékkal.

igető + н – ha az igető magánhangzóra végződik	Тара		н	fésülködik
igető + ы/і + н – ha az igető mássalhangzóra végződик	жу	ы	н	mosakszik
	қыр	ы	н	borotválkozik
	сүрт	і	н	megtörölközik

Ha az igető mássalhangzóra végződik, akkor az н elé ы/і magánhangzók toldódnak be, kemény igető esetében ын, (қырыну), lágy igető után ін (шешіну) lesz.

Ha az igető magánhangzóra végződik, akkor csak egy н toldalékot kap (тарану)

igető +: -ын, -ін (mássalhangzó után)	шеш – levet vmit	шешіну – levetkőzés, levetkőzik
	қыр – borotvál	қырыну – borotválkozik
	жу – mos	жуыну – (meg) mosakodik
	сүрт – megtöröl	сүртіну – megtörölközik
igető +: -н (magánhangzó után)	шаш тара – hajat fésül	тарану – fésülködik
	ки – felvesz (ruhát, cipőt)	киіну – felöltözik
	сақта – őriz, véd	сақтану – óvakodik valamitől

Таңертең жуын, қырын, таран, тез киін, тамақтан.

Reggel mosakodj meg, borotválkozz meg, fésülködj meg, öltözz fel gyorsan és regelizz!

Індеттен сақтан. Óvakodj a járványtól!

11.1.Gyakorlat

Képezzen az alábbi igékből visszaható igéket a minta és a szabály alapján!

Minta: қыр – қырын

Қыр, сүрт, жасыр, сұра, жу, байла, көр, тара, шеш.

11.2.Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket a Szerzsán család tagjaival kapcsolatban a minta alapján, hogy ki, mikor, hol mit csinál? Minden családtaggal kapcsolatban írjon legalább 3 kérdést és választ!

Minta: - Раушан ханым таңертең қашан тұрады?

- Раушан ханым таңғы алтыда тұрады.

11.3.Gyakorlat

Jelölje a táblázat egyes celláiban x-szel, hogy melyik tevékenységet ki végezheti vagy végzi reggel! Válaszoljon a kérdésekre!

	тұра-ды	төсек жинайды	жуы-нады	қыры-нады	тара-нады	макияж жасайды	дастарқан жаяды	таңғы ас ішеді
Раушан ханым								
Сержан мырза								
Мансұр								
Айғаным								
Қамила әжей								

Қамила әжей таңертең ұялы телефондағы хабарламаларға қарайды ма?

Сержанның отбасы мүшелері таңертең тістерін тазалайды ма?

Сержанның отбасында таңертең кім душ қабылдайды?

11.4.Gyakorlat

Ön mit csinál reggel egy átlagos munkanapon? Sorolja fel a tevékenységeket egyes szám első személyben, majd válaszoljon a kérdésekre!

Сіз күнде таңертең төсек жинайсыз ба? (Ön beágyaz minden reggel?)

Сіз күнде таңертең макияж жасайсыз ба?/ Сіз күнде таңертең қырынасыз ба? (Ön sminkel/borotválkozik minden reggel?)

Сіз күнде таңертең дастарқан жаясыз ба? (Ön minden reggel megteríti az asztalt?)

Сіз таңғы асты үйде ішесіз бе? (Ön otthon reggelizik?)

Сіз күнде таңертең кофе ішесіз бе?

Сіз күнде таңертең ұялы телефондағы хабарламаларға қарайсыз ба? (Ön megnézi minden reggel a mobiltelefonüzeneteit?)

11.5.Gyakorlat

Сержанның отбасы мүшелері түске дейін не істейді? (A Szerzsán család tagjai mit csinálnak délig?) Soroljon fel minden lehetséges igét az egyes személyeknél!

Сержан мырза	Раушан ханым	Мансұр	Айғаным	Қамила әжей

11.6.Gyakorlat

Сержанның отбасы мүшелері түскі уақыттан кешке дейін не істейді?
(A Szerzsán család tagjai mit csinálnak déltől estig?)

Сержан мырза	Раушан ханым	Мансұр	Айғаным	Қамила әжей

11.7.Gyakorlat

Mit csinál ön a következő időpontokban?

Sorolja fel a tevékenységeket egyes szám első személyben a megadott szavak felhasználásával!

Дүйсенбі: 08.30 _____
Сейсенбі: 11.45 _____
Сәрсенбі: 12.30 _____
Бейсенбі: 19.15 _____
Жұма: 14.00 _____
Сенбі: 11.50 _____
Жексенбі: 15.30 _____

тұру, жуыну, киіну, таңертеңгі (түскі, кешкі) тамақ ішу, сабаққа дайындалу, оқу, жазу, аудару, демалу, кино көру, теледидар қарау, газет, журнал, кітап оқу, ғаламтор қарау, компьютер ойнау, спортпен айналысу, ұйықтау.

11.8.Gyakorlat

Fordítsa le a kérdéseket kazakra, figyelembe véve a kazakul megadott válaszokat és Rausan asszony naptárát!

Раушан ханымның күнтізбесі

сағат	дүйсенбі	сейсенбі	сәрсенбі	бейсенбі	жұма	сенбі	жексенбі
Әр күн сайын сағат 8-ден 17-ге дейін жұмыста							

18	жүзу	мектептегі ата-аналар жиналысы	ағылшын тілі курсы	тіс дәрігері	ағылшын тілі курсы	ұлының туған күні	саяхат көрмесі

Rausan asszony melyik nap úszik? Раушан ханым дүйсенбіде/дүйсенбі күні суда жүзеді.

Rausan asszony mely napokon jár angol tanfolyamra? Раушан ханым сәрсенбі және жұма күндері ағылшын тілі курсына барады.

Melyik nap megy Rausan asszony szülői értekezletre? Раушан ханым сейсенбі ата-аналар жиналысына барады.

Csütörtökön hová megy Rausan asszony? Раушан ханым бейсенбіде тіс дәрігеріне барады.

Szombaton mit ünnepel a család? Сенбіде отбасы ұлдарының туған күнін тойлайды.

Pénteken megy az utazási kiállításra Rausan asszony? Раушан жұма күні туристік көрмеге бармайды, ол ағылшын тілі курсына барады.

Minden napra van programja Rausan asszonynak? Раушан ханымның күнделікті жоспары бар.

Van programja Rausan asszonynak vasárnapra? Раушан ханымның жексенбіге арналған бағдарламасы да бар.

тойлау – ünnepel
бағдарлама – program
қай күндері – milyen / mely napokon?
жексенбіге арналған бағдарлама – vasárnapra szánt (program)
күнтізбе – naptár
стоматология – fogászat

жиналыс – gyűlés, ата-аналар жиналысы – szülői értekezlet
туған күні – születésnap, туған күнді тойлау – születésnapot ünnepelni
саяхат – utazás
көрме – kiállítás
саяхат көрмесі – utazási kiállítás
демалыс – munkaszüneti nap, hétvége

11.9.Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket a minta alapján Szerzsan úr heti programjával kapcsolatban és válaszoljon is a kérdésekre! A hét minden napjára kérdezzen rá!

Өзбек қонақтары Сержан мырзаға қай күні келеді? – Өзбек қонақтары Сержан мырзаға сәрсенбіде/сәрсенбі күні келеді.

Сержан мырзаны күнтізбесі

сағат	дүйсенбі	сейсенбі	сәрсенбі	бейсенбі	жұма	сенбі	жексенбі
8							
10	жиналыс				банк		
12			өзбек қонақтарының келуі			ұлының туған күні	футбол матчы

14				презен-тация			
16		спорт залы					

Válaszoljon a kérdésre!
Сержан мырзаның демалысқа арналған бағдарламасы бар ма?
Ол сенбі және жексенбі күндері не істейді?

Időhatarozók – Мезгіл үстеулері
Қашан? – Mikor?

әдетте	általában
әрқашан	mindig
ешқашан	soha
сирек	ritkán
жиі	gyakran

таңертең	reggel
түске дейін	délelőtt
түсте	délben
түстен кейін	délután
кешке	este
түнде	éjjel
демалыста	hétvégén

күнде таңертең – minden reggel
күнде түсте – minden délben
күнде кешке – minden este

күн	nap
апта	hét
ай	hónap
жыл	év

Аптада жеті күн бар. – Egy héten hét nap van.

…сайын minden (névutó)	апта сайын minden héten, hetente
	ай сайын minden hónapban, havonta
	жыл сайын minden évben, évente

күнде, күн сайын	minden nap
Әр ай сайын	minden hónapban

әр minden	әр айда	minden hónapban
	әр жексенбіде	minden vasárnap
	әр демалыста	minden hétvégén

Жыл мезгілдері – az évszakok

Қазір қай мезгіл? *Milyen évszak van most?*		Қай мезгілде? *Melyik évszakban?*		Қашан? *Mikor?*	
көктем	tavasz	көктемде	tavasszal	әр көктемде	minden tavasszal
жаз	nyár	жазда	nyáron	әр жазда	minden nyáron
күз	ősz	күзде	ősszel	әр күзде	minden ősszel
қыс	tél	қыста	télen	әр қыста	minden télen

Аптаның күндері – a hét napjai

Бүгін қай күн? *Milyen nap van ma?*		Қай күні? *Melyik napon?*		Қашан? *Mikor?*	
дүйсенбі	hétfő	дүйсенбіде	hétfőn	әр дүйсенбіде	minden hétfőn
сейсенбі	kedd	сейсенбіде	kedden	әр сейсенбіде	minden kedden
сәрсенбі	szerda	сәрсенбіде	szerdán	әр сәрсенбіде	minden szerdán
бейсенбі	csütörtök	бейсенбіде	csütörtökön	әр бейсенбіде	minden csütörtökön
жұма	péntek	жұмада	pénteken	әр жұмада	minden pénteken
сенбі	szombat	сенбіде	szombaton	әр сенбіде	minden szombaton
жексенбі	vasárnap	жексенбіде	vasárnap	әр жексенбіде	minden vasárnap

Az idő kifejezésének másik módja, amikor a nap nevéhez a nap szó 3.személyű birtokos személyragos alakját kapcsoljuk: күні

Жексенбі күні / жексенбіде – vasárnap
Дүйсенбі күні / дүйсенбіде – hétfőn
Сейсенбі күні / сейсенбіде – kedden és így tovább.

Бүгін қай күн? – Milyen nap van ma?	Бүгін – дүйсенбі. – Ma hétfő van.

Кеше қандай күн болды? Milyen nap volt tegnap?	Кеше – жексенбі. /Кеше жексенбі болды.

Ертең аптаның қай күні болады ? Milyen nap lesz holnap?	Ертең сейсенбі болады. Holnap kedd lesz.

Қай күні? – Melyik napon? – жексенбіде VAGY жексенбі күні - vasárnap

Сен дүйсенбіде не істедің? – Hétfőn mit csináltál?
Дүйсенбі күні демалыста едім. – Hétfőn szabadságon voltam.
… мырза қашан не істейді?
күнде кездесеміз – minden nap találkozunk

Мен күнде сағат алтыда тұрамын. – Minden nap 6 órakor kelek.
– Сіз циркте *қай күні* болдыңыз? – Ön *melyik nap* volt cirkuszban?

– Сенбіде мен циркте болдым. – Szombaton voltam cirkuszban.
– Қонақтар жұмада / жұма күні мешітке барды. – A vendégek pénteken a mecsetbe mentek.
– Жексенбіде концертте болдық. – Vasárnap koncerten voltunk.

Дүйсенбіде доп ойнадық қорада Сейсенбіде серуен құрдық далада Сәрсебіде сурет салдық сәнді етіп, Бейсенбіде би биледік әндетіп Жұма күні жидек тердік қыратта, Сенбі күні кино көрдік клубта Жексенбіде үйде болып демалдық, Осылайша өте шықты бір апта. *Қазақ балалар әдебиетінен*	Hétfőn labdáztunk az udvaron Kedden elmentünk sétálni a sztyeppére Szerdán képet rajzoltunk és kidíszítettük, Csütörtökön táncoltunk és énekeltünk Pénteken bogyókat gyűjtöttünk a dombon, Szombaton filmet néztünk a klubban Vasárnap otthon pihentünk, Egy hét igy telt el nagyon gyorsan. *A kazak gyermekirodalomból*

доп ойнау – labdázik
доп – labda, futball
серуен құру – sétát, mulatságot rendez
дала – sztyeppe
сурет салу – rajzol, képet hoz létre
би – tánc, би билеу – táncol
әндету − énekel
жидек – bogyó
теру – gyűjt, szed
қырат – magaslat, emelkedés, dombvidék, dombság
кино көру – filmet néz
демалу – pihen
осылайша – így, ily módon
өте шықты – elrohant, elszáguldott
күнде − minden nap
мезгіл – évszak, szezon, idő

11.10.Gyakorlat
Válaszoljon a kérdésekre a vers szövege alapján!
Жұмада балалар не істеді?
Қай күні доп ойнады? Қайда?
Сейсенбіде не істеді?
Қай күні кино көрді?
Бейсенбіде балалар не істеді?
Сейсенбіде балалар демалды ма?
Қашан сурет салды? Сенбі күні ме?

11.11.Gyakorlat
Forditsa le magyarra az alábbi mondatokat!

Демалыс күні біз тауға шықтық. Кеше мұражайға көрмеге бардық. Төрт күн бұрын досымның үйінде қонақта болдық. Онан бір күн бұрын шаштаразға бардым. Бүгін, міне, тағы басқосуда отырмыз. Ертең ғылыми жиынға бармақпыз. Бүрсігүні мәдениет үйіне концертке баратын жоспарымыз бар. Арғыкүні кітапханада жұмыс жасауым керек.

Сағат қанша? – Hány óra van?

Erre a kérdésre válaszolhatunk az óra és perc megadásával:
Сағат тоғыздан бес (минут) кетті – 9 óra 5
Сағат он бір отыз (жарым) – 11 óra 30

Қазір сағат қанша болды?/ Қазір сағат неше?- Hány óra van most?
Сағат онбір отыз (онбір жарым) – 11 óra 30 (fél tizenkettő)
Қазір сағат он екі болды. – Most 12 óra van.
Ez a teljesebb válasz a kérdésre.

Időpont a napszakok megnevezésével:
Сағат таңертеңгі жеті жарым. – Reggel (szó szerint: reggeli) fél nyolc van.
Сағат кешкі сегіз. – Este (szó szerint: esti) nyolc óra van.
Уақыт түнгі бір. – Éjjel (szó szerint: éjjeli) egy óra van.
Түскі сағат он екі – Déli 12 óra van.
Түн ортасы – Éjfél van.

қазір – most, jelenleg	талтүс – dél
сағат – óra	кешкі – esti
таңертең – reggel	түнгі – éjjeli, éjszakai
таңғы – kora reggel	түн ортасы – éjfél

Időpont kifejezése:

A „сағат – óra” vagy „уақыт – idő” szót az időpont kifejezésénél a magyartól eltérően mindig a számnév elé tesszük:

сағат + számnév VAGY уақыт + számnév	Уақыт үш болды. – Három óra van (lett). Сағат үш болды. – Három óra van (lett).

жарым – fél

számnév + жарым számnév + ширек	сегіз жарым – 8.30 сегізден он бес минут кетті – 8.15 тоғызға он бес (минут) қалды – 8.45

Figyelem a fél és negyedóra kifejezésénél!

A magyar gondolkodásmód már a következő egész órához viszonyítja az időt. Azt veszi figyelembe, hogy a következő egész órának hányad részénél járunk.

8.30 – fél *kilenc*
8.15 – negyed *kilenc*

A kazak gondolkodásmód pedig az előző órához viszonyít, azt veszi figyelembe, hogy az előző óra mennyi idővel múlt el.

8.30 – сегіз жарым, vagyis nyolc (és) fél óra
8.15 – сегізден он бес кетті, vagyis nyolc (és) negyedóra

Сағат төрт жарым. – Négy (és) fél óra, vagyis fél öt.

Сағат оннан он бес кетті – Tíz (és) negyedóra, vagyis negyed tizenegy.
(inkább ezt használják: Сағат оннан он бес минут кетті (szó szerint: tíz órától tizenöt perc telt el).

Időtartam kifejezése:
Amikor a сағат szó a számnév előtt áll, akkor időtartamot jelent.

számnév+сағат	Төрт сағат жол жүрдік. – Négy órát utaztunk.

Сағат қанша?
Тура / Дәл – pontosan
Қазір сағат тура бес болды. – Most pontosan 5 óra van (lett).
A „…perccel múlt…óra” szerkezetet kazakul is óra 30-ig, vagyis félig használjuk.

Kazakul az órát kifejező szóhoz a távolító eset ragja járul és azt a кетті (múlt/ment) ige követi.

az órát kifejező számnév +	-дан / -ден, -тан /с-тен, -нан / -нен	percet jelölő számnév	кетті

Үштен он кетті — három múlt tíz perccel

Сағат	бірден	1-ден	…. минут percet jelölő számnév	кетті
	екіден	2-ден		
	үштен	3-тен		
	төрттен	4-тен		
	бестен	5-тен		
	алтыдан	6-дан		
	жетіден	7-ден		
	сегізден	8-ден		
	тоғыздан	9-дан		
	оннан	10-нен		
	он бірден	11-ден		
	он екіден	12-ден		

<u>További példák:</u>
Бірден он бес кетті – egy óra múlt tizenöt perccel
Үштен жиырма төрт кетті – három óra múlt huszonnégy perccel
Алтыдан сегіз кетті – hat óra múlt nyolc perccel
Тоғыздан жеті кетті – kilenc óra múlt hét perccel
Он екіден жиырма үш кетті – tizenkét óra múlt huszonhárom perccel

A „…perc múlva lesz….óra”szerkezetet kazakul is fél után használjuk.

Kazakul az órát kifejező számnévhez a részeshatározó/közelítő eset ragja járul és azt a бар (van) vagy қалды (maradt) ige követi.

az órát kifejező számnév +-ға/-ге,-қа/-ке, – а/-е + а percet kifejező számnév + бар / қалды

Сағат үшке он минут бар.VAGY Сағат үшке он минут қалды.
Három óra lesz tíz perc múlva.

Сағат	бірге	1-ге	…. минут percet jelölő számnév	бар /қалды
	екіге	2-ге		
	үшке	3-ке		
	төртке	4-ке		
	беске	5-ке		
	алтыға	6-ға		
	жетіге	7-ге		
	сегізге	8-ге		
	тоғызға	9-ға		
	онға	10-ға		
	онбірге	11-ге		
	онекіге	12-ге		

További példák:
Сағат төртке он бес (минут қалды. – Háromnegyed négy (Szó szerint: a négyhez negyedóra maradt)
Сағат бірге бес минут бар/Сағат бірге бес минут қалды. – Öt perc múlva egy óra.
Сағат екіге жиырма бес қалды. – Huszonöt perc múlva lesz két óra.
Сағат сегізге он минут бар./Сағат сегізге он минут қалды. – Tíz perc múlva lesz nyolc óra.
Сағат беске алты минут қалды. – Hat perc múlva lesz öt óra.
Екіге төрт минут қалды. – Négy perc múlva kettő.

Сағат нешеде?/Сағат қаншада? – Hánykor?

A *Hány órakor?* Kérdésre adott válaszban egész órakor a számnévhez, félkor vagy negyedkor a *ширек* (gyakrabban használatos az он бес) (negyed), *жарым* (fél) szavakhoz kapcsolt helyhatározó eset ragjával fejezzük ki az időpontot. A helyhatározó eset ragja ebben a szerkezetben a magyar *-kor/-kör* ragnak felel meg.

Сағат+számnév+-да/-де-та/-те ….órakor	Сағат + számnév + жарымда/ширекте fél…-kor/negyed….-kor

Сағат үште. – Három órakor.
Сағат төртте. – Négy órakor.

Сағат жеті**де**. – Hét órakor.
Сағат он бір жарым**да**. – Tizenegy harminckor/ Fél tizenkettőkor.
Сағат сегіз он бес**те**. – Nyolc óra tizenötkor/ Negyed kilenckor.

Таңғы алтыда – reggel hatkor
кешкі алтыда – este hatkor

Сіз нешеде тұрасыз? – Ön mikor kel?
Сіз нешеде жатасыз? – Ön mikor fekszik?

Amikor az órát jelölő számnevet a **«болғанда»** - amikor volt/*voltakor,
«кеткенде» - elmúltakor - **«қалғанда»** - amikor maradt/*maradtakor
múlt idejű melléknévi igenevek követik,a számnév nem kap helyhatározói ragot.

А болғанда melléknévi igenevet félkor és negyedkor használjuk:

Сағат+-**болғанда** számnév+….órakor	Сағат+жарым **болғанда** számnév+fél…-kor/negyed….-kor

сағат жеті ширек (он бес) **болғанда**
hét óra tizenötkor/negyed nyolckor

Сағат сегіз жарым **болғанда** мен кофе ішемін / Сегіз жарымда мен кофе ішемін
Fél kilenckor kávét iszom.

А **қалғанда** melléknévi igenevet fél után, egész óra előtt használjuk.

az órát jelölő számnév+-ға/-ге,-қа/+ a percet jelölő számnév

сағат үшке он минут **қалғанда** − három óra előtt tíz perccel

Мен жетіге жиырма **қалғанда** үйден шығамын. – Nyolc óra előtt húsz perccel indulok otthonról (Szó szerint: amikor a nyolchoz 20 perc maradt).

А **кеткенде** melléknévi igenevet egész óra után, óra 30-ig használjuk

az órát kifejező számnév	-дан / -ден -тан /-тен -нан / -нен	percet jelölő számnév	**кеткенде**

үштен он минут **кеткенде** тіз перccel három után…
Он екіден жиырма минут **кеткенде** мейрамханаға бардық. – Tizenkettő után húsz perccel étterembe mentünk (Szó szerint: tizenkettőtől húsz perc elteltekor/elmúltával).

Időhatározói névutók- мезгіл үстеу

✓ ***Alanyesetet vonzó időhatározói névutók***

бойы	egész, (vmi) folyamán át	өмір бойы жаз бойы екі сағат бойы	egy életen át egész nyáron két órán át

Бұл дүкен күні-түні істейді, нон-стоп.
Ez az üzlet éjjel-nappal nyitva tart, non-stop.
Ал қарсыдағы сырахана түні бойы істейді.
A szemben lévő kocsma egész éjjel nyitva volt.
Күні бойы кітапханада болдым.
Egész nap a könyvtárban voltam.
Інім жаз бойы Балатон жағасында жұмыс істеді.
Az öcsém egész nyáron át a Balaton partján dolgozott.
Иожеф бір жыл бойы Қазақстанда болды, елге келмеді.
József egy át (egy évig) Kazakisztánban maradt, és haza se jött.

күні-түні – éjjel-nappal күні бойы – egész nap үш сағат бойы – három órán át қыс бойы – egész télen át

✓ ***Távolító esetet vonzó időhatározói névutók***

Névутó	Jelentés	Példák	
кейін	után	сағат үштен кейін – жұмыстан кейін	három óra után munka után
соң	-tól, -től, után, múlva	екі сағаттан соң кездесуден соң	két óra múlva a találkozó után
бері	óta	былтырдан бері содан бері кешеден бері	tavaly óta azóta tegnap óta
бұрын	korábban ezelőtt addig, amig	менен бұрын Қоңырдан бұрын 15 жыл бұрын	nálam korábban / korábban, mint én Kongur előtt 15 évvel ezelött
астам, аса	több, (vmin) felül	жүзден астам отыздан астам	száznál több harminc felett
бастап*	-tól, -től, kezdve	биылдан бастап қарашадан бастап	ez évtől kezdve novembertől kezdve

* - *határozói igenév névutó szerepében*

Мажарлар Жетісуда – *Magyarok a Hétfolyó vidékén*
1. Алмаши Дьөрдь 1900 жылы 9 ай бойы Жетісуда болған.
   AlmásyGyörgy 1900-ban 9 hónapon át a Hétfolyó vidékén volt.
2. Онан кейін Принц Дьюла келген. *Útana jött Prinz Gyula.*
3. Содан бері жарты ғасыр өткенде Мандоки Қоңыр мен Торма Иожеф жүріп өтті.
   Fél évszázaddal később Mándoky Kongur és Torma József jártak ott.
4. Олардың бұрын аздаған мажар зерттеушілері мұнда келген (онда барған) еді.
   Előttük (korábban) nem sok magyar kutató járt ott.
5. Жиырма бірінші ғасырда оннан астам мажар зерттеу экспедициясы жүргізілді.

A 21. században több mint tíz magyar kutatóexpedíciót szerveztek (oda).

6. Биылдан бастап ірі зерттеулер жоспарланып отыр.
Ez évtől kezdve nagyszabású kutatásokat terveznek.
7. Осыдан 80 жыл бұрын түрколог Йожеф Торма дүниеге келген.
80 évvel ezelőtt született Torma József turkológus.

11.12.Gyakorlat

Tegyen fel kérdéseket a „Magyarok a Hétfolyó vidékén" szöveg mondataira!
Minta: 1. Алмаши Дьөрдь 1900 жылы қанша ай (уақыт) бойы Жетісуда болған?

11.13.Gyakorlat

Írja be a kipontozott helyekre a megfelelő időhatározói névutókat!

Осыдан 110 жыл ..... , яғни, 1913 жылы «Қазақ» газетінің алғашқы саны жарық көрген еді.

Иожеф Қазақстанға бір жыл ..... (előtt) келген. Ол енді үш айдан ..... (múlva) еліне қайтады.

Бүгін ол досымен жұмыста ..... (után) театрға келді. Қойылым басталғанға ..... (addig, amig) он бес минут бар. Залға екі жүзден ..... (több, mint) адам жиналыпты. Концерттен ..... (után) кездесу болды. Екі сағат ..... (át / folyamán) ол жерлесін күтті.

Бәтима көлікті бес жыл ..... (át / folyamán) жүргізіп жүр. Ол үйден шыққаннан ..... (után) жұмысқа беттеді. Ол Будапештке келгеннен ..... (kezdve) спортпен айналысып жүр. Дәулет былтырдан ..... (kezdve) мажар тілі курсына барып жүр. Ол жақсы дайындалғаннан ..... (után) жақсы баға алды.

Névutók: бері, кейін, соң, бұрын, дейін, бұрын бастап

Уақыт белдеуі, жергілікті уақыт – Időzóna, helyi idő

Қазақстан бесінші, алтыншы уақыт белдеуінде жатыр, ал Мажарстан CET, яғни Орталық Еуропаның уақыт белдеуінде орналасқан. *Kazakisztán az 5. és 6. időzónákban fekszik, míg Magyarország a CET, vagyis a Közép-Európai időzánában van.*

Жергілікті уақыт – helyi idő

қала	Budapest	Атырау	Ақтау	Ақтөбе	Астана	Алматы
сағат	15:00	19:00	19:00	19:00	20:00	20:00

уақыт белдеуі – időzóna
орналасқан – helyezkedik el

11.14.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre teljes mondattal a minta alapján, a бар/қалды. és a кетті igék használatával! A számokat írja le betűkkel!

Minta: Қазір сағат қанша? -Қазір тура сағат алтыдан үш кетті.

6.03
6.25
7.18
7.05
8.22

9.26
10.35
10.47
11.39
12.53
13.48
14.34

11.15.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre a következői dőpontokkal a megadott minta szerint! A számokat írja le betűkkel!

Minta: Сағат нешеде?/Сағат қаншада? – Сағат бірде.

1 órakor
3 órakor
5 órakor
8 órakor
9 órakor
1.15-kor
2.30-kor
3.15-kor
3.30-kor
4.15-kor
4.30-kor
21.15-kor

11.16.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésre a megadott minta szerint a ***болғанда, кеткенде, қалғанда*** *melléknévi igenevek használatával! A számokat írja le betűkkel!*

Сағат нешеде?/Сағат қаншада? – Сағат екіден он минут кеткенде.

2.10-kor
2.25-kor
2.45-kor
3.18-kor
3.50-kor
4.45-kor
5.35-kor
6.15-kor
7.30-kor
8.05-kor
8.25-kor
9.15-kor
10.30-kor
14.55-kor

11.17.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre!

– Сіз жұмысқа сағат нешеде бардыңыз?
– Балалар мектепке сағат қаншада барды?

– Бүгін сағат қаншада кофе іштіңіз?
– Пойыз Алматыға сағат қаншада кетті?
– Сіз сағат қаншада ұйықтадыңыз?
– Қазақ киносы сағат нешеде басталды?
– Кеше қазақ тілі сабағы сағат қаншада басталды?
– Кеше кешкі асыңызды сағат нешеде іштіңіз?

пойыз – vonat
кино – film
кинотеатр – mozi
басталу – kezdődik
сабақ – tanóra
кешкі ас – vacsora
*ас – étel, марқұмның асы – halotti tor

Olvasmány

Балқаш көлі – Қазақстандағы үшінші үлкен су қоймасы. Көлемі құбылмалы: 17-22 мың шаршы шақырым аралығында. Ол Балатоннан отыз есеге үлкен. Балқаштан Каспий теңізі мен Арал көлі үлкен. Балқаштың ұзындығы 600 км-ден астам, ені шығыс бөлігінде 9-19 шақырым, батыс бөлігінде 74 шақырымға жетеді. Суының көлемі шамамен 100–110 куб шақырым. Су жиналатын алабы 500 мың шаршы шақырымға жуық. Орташа тереңдігі 6 м, ең терең жері 26 м. Балқаш көлінің батыс бөлігінің суы - тұщы. Ал шығыс бөлігінің суы - минералды, қышқыл. Екі бөлік өзара жіңішке бұғазбен жалғасып жатыр.

***A Balkas-tó** a harmadik legnagyobb kazakisztáni víztározó. A térfogata változó: 17-22 ezer négyzetkilométer között ingadozik. Harmincszor nagyobb, mint a Balaton. A Balkasnál a Kaszpi-tenger és az Aral-tó nagyobb. A Balkas több mint 600 km hosszú, keleti részén 9-19 km, nyugati részén 74 km széles. A víz térfogata körülbelül 100-110 köbkilométer. A vízgyűjtő terület mintegy 500 ezer négyzetkilométer. Átlagos mélysége 6 m, legmélyebb pontja 26 m. A Balkas-tó nyugati részének vize édes. A keleti rész vize pedig savanyú. A két részt keskeny szoros köti össze.*

су қоймасы – víztározó
көлем – térfogat, űrtartalom, terület
құбылмалы – változékony, nem állandó
шаршы шақырым-négyzetkilométer
аралық – köz, hézag, távolság, köz
есеге үлкен - szor nagyobb
- дан/-ден, -тан/- тен үлкен – nagyobb valaminél, Балқаштан үлкен – nagyobb a Balkasnál
ұзындық – hosszúság
- дан/-ден, -тан/- тен астам – több, mint
ен – szélesség, ені – szélessége
шығыс – kelet
бөлік – rész, valaminek része, бөлігінде – részén
батыс – nyugat
жету – elmegy, eljut valameddig, elér
куб шақырым – köbkilométer
су жиналатын алабы - vízgyűjtő terület
шамамен – körülbelül
-ға /-ке, -қа/-ке жуық – közel valamihez
терең - mély,тереңдік- mélység
ең терең – legmélyebb
жер – föld, talaj, hely
орташа – közepesen, középső, орташа тереңдігі – átlagos mélysége
тұщы – édes, nem sós (víz)
минералды – ásvány-, ásványos
қышқыл – savas
өзара – egymás között, kölcsönös
жіңішке – vékony, keskeny, lágy (hang a nyelvészetben)
бұғаз- szoros
жалғасу – valamivel egyesül, folytatódik, egyesülés

ОН ЕКІНШІ САБАҚ - TIZENKETTEDIK LECKE

Ауа райы. Жыл он екі ай - Időjárás. Az év hónapjai

Лексика: Қазақ жерінің ауа райы. Ауа райы болжамы. Бірдеңені екіншісінен артық көреді. Алтай тау жоталары. Ауа райына қатысты тіркестер мен мақал-мәтелдер.

Грамматика: Өздік есімдік. Септеулік шылаулар (дейін, астам, қарағанда). Сын есім. А ‘жеңіл, ауыр’ мәнді сын есім түрлері. Сын есімнің жәй, күшейтпелі және асырмалы шырайлары. Күшейткіш үстеулер (аса, тым, өте). ‘Де’ көмекші етістікті төл сөзі мен төлеу сөзде қолдану.

Lexika: Kazakisztán időjárása. Időjáráselőrejelzés. Jobban kedvel valamit valaminél. Az Altáj-hegység. Időjárással kapcsolatos szólások és közmondások.

Nyelvtan: A maga (өз) visszaható névmás. A дейін –ig, астам – több, mint, қарағанда – mint névutók. A melléknév . A ‘könnyű, nehéz’ jelentésű melléknevek használata. A melléknév fokozása. A viszonyító melléknév egyik képzési módja. A ’деу és a деп’ (mond) – mond használata egyenes beszédben.

Диалог

- Бүгін ауа райы қандай? - Бүгін ауа райы өте жылы.	*- Ma milyen idő van?* *- Ma nagyon meleg van.*
- Кеше ауа райы қандай болды? - Кеше ауа райы жаңбырлы болды.	*- Tegnap milyen idő volt?* *- Tegnap esős idő volt.*
- Ертең ауа райы қандай болады ? - Ертеңде күн шуақты болады.	*Holnap milyen idő lesz?* *-Holnap is napos idő lesz.*
- Жиырма градустан астам жылы болады	*-Húsz foknál melegebb lesz*
- Қазір жылдың қай мезгілі?	*-Milyen évszak van most?*
- Қазір күз мезгілі.	*- Most ősz van.*
- Күзде ауа райы қандай?	*-Milyen az időjárás ősszel?*
- Күзде күн суытады, суық жаңбыр жауады.	*- Ősszel lehűl a nap és hideg eső esik.*
- Қазақстанда қыс қашан түседі?	*- Mikor kezdődik a tél Kazakisztánban?*
- Әрқалай, қыс солтүстікте ерте, оңтүстікте кеш келеді.	*- Nagyon különbözik, északon korán, délen később jön a tél.*
- Қыс аязды бола ма?	*- Fagyos lesz a tél?*
- Иә, қыста қар жауады, күн аязды болады.	*- Igen, télen havazik, fagyos lesz a nap.*
- Қазақстанның астанасының ауа райы қандай?	*- Milyen az időjárás Kazakisztán fővárosában?*
- Қыста аяз, жазда ыстық, күзде қоңыр салқын күндер жиі болады. Көктемде күн жылына бастайды.	*- Télen fagyos, nyáron forró, ősszel kellemes hűvös napok vannak. Tavasszal a nap kezd melegedni.*
- Алматы өңірінің ауа райы қандай?	*- Milyen az időjárás Almaty régióban?*
- Қыста күн суық, аяз онша емес. Қар жауады. Көктемде күн жылы. Құстар ерте келеді. Жазы ыстық. Гүлдер көп. Күзі ұзақ. Күзде күн суық, жаңбырлы	*- Télen hideg van, és nincs nagy fagy. Hull a hó. Tavasszal meleg vqn. A madarak korán jönnek. Nyáron a nap forró. Sok a virág. Az ősz hosszú. Az ősz hideg és esős.*
-Маңғыстау өңірінде ше?	*- Mi a helyzet Mangisztau régióban?*

- Көктемде жыл құстары ерте келеді. Жазда онда күн ыстық. Қысы қатты емес, жұмсақ.	*- Tavasszal a vándormadarak korán érkeznek. A nyár ott forró. A tél enyhe, nem kemény.*
-Елдің шығысында ауа райы қандай?	*- Milyen az idő /az időjárás az Almati régióban?*
-Алтай мен Тарбағатайдың қысы қатты аязды, әрі ұзақ. Көктем желді, жазы аптап ыстық. Түнде суық. Күз ерте келеді.Тауларға тұман түседі.	*- Az Altájban és Tarbagatajban a tél kemény, fagyos és hosszú. A tavasz szeles, a nyár forró. Hideg van éjjel. Korán jön az ősz. A hegyekben köd ereszkedik le.*
Сыртта суық, жылы киін! Далада жаңбыр жауып тұр, қолшатырды ұмытпа!	*Kint hideg van, öltözz melegen!* *Kint esik az eső, ne felejtsd el az esernyőt!*

Egynél több birtokos felsorolásánál csak a felsorolás utolsó eleme kap birtokragot:
Алтай мен Тарбағатайдың қысы – Az Altáj és a Tarbagataj tele
Қалалар мен ауылдардың үйлері – A városok és falvak házai
Ұлдар мен қыздардың билері – A fiúk és lányok táncai

Ауа-райына қатысты атаулар мен тіркестер
Időjárással kapcsolatos szavak és kifejezések

ауа	levegő	рай	szándék, hangulat, állapot
ауа райы	időjárás	ауа температурасы	a levegő hőmérséklete
болжам	feltételezés, feltevés	Ауа райы болжамы	időjárás előrejelzés
жылы	meleg	жылы ауа райы	meleg idő
ыстық	forró	ыстық ауа райы	forró idő
құрғақ	száraz		
суық	hideg	суық ауа райы	hideg idő
аяз	fagy	аязды, аязды күн	fagyos, fagyos nap
жұмсақ	enyhe, puha	жұмсақ ауа райы	enyhe idő
жұмсақ қыс	enyhe tél	күн ашық	derűs
бүгін күн суық	ma hideg (nap) van.	жылы киініп жүр	öltözz melegen!
күн	nap	киіну	felöltözik
Кеше ауа райы қандай болды?	Tegnap milyen idő volt?	Кеше ауа райы жақсы болды.	Tegnap jó/szép idő volt.
Ертең ауа райы қандай болады ?	Holnap milyen idő lesz?	Ертең күн шуақты болады.	Holnap napos idő lesz.
шуақ	(nap) sugár, napos	күн шуақ	napsütéses nap
жел	szél	шуақты ауа райы	napos idő
жел соғып тұр	fúj a szél	желді ауа райы	szeles idő
жаңбыр	eső	жаңбырлы күн, жаңбырлы ауа райы	esős nap esős idő
жаңбыр жауып тұр	esik az eső	бүгін жаңбыр жауады	ma eső lesz

бұлт, бұлтты күн	felhő, felhős idő	бұлтты ауа райы бұлтсыз ауа райы	felhőtlen idő
қол шатыр	esernyő	қол шатырды ұмытпа	ne felejtsd el az esernyőt!
қар	hó	қар жауып тұр	esik a hó
тұман	köd	қар ериді	olvad a hó
ауа райы бұзылды	az idő elromlott	тұманды ауа райы	ködös idő
салқындау	lehűlik	ауа райы салқындады	az idő lehűlt
жылу	felmelegszik	күн жылыды	az idő felmelegedett
градус	fok	цельсий бойынша ….градус	celsius fok
бүгін неше градус жылы/ суық?	ma hány fok meleg van?	бүгін 5 градус жылы. ертең 3 градус суық болады.	ma 5 fok meleg van. holnap 3 fok hideg lesz.
аумақ (аумағы)	terület	бөлік (бөлігі)	rész (része)
соған байланысты	emiatt, ezzel kapcsolatban	байланысты	kapcsolatos
солтүстік	észak	оңтүстік	dél
шығыс	kelet	батыс	nyugat
ел	ország	өңір	táj
бұрқасын	kisebb hóvihar	аймақ	régió
дауыл	vihar, orkán	күшті	erős
тайғақ	síkos, csúszós	жолдар тайғақ болады	az utak síkosak lesznek
әртүрлі	különböző, nem egyforma	-дан /-ден астам	meghalad valamit, túlmegy valamin
астам	több, fölötte	жүзден астам	több, mint száz
қаңтар	január	көкек айы	a kakukk hónapja (április)
шілде	július	үшу	repül
жету	elmegy valameddig, megérkezik	ол мені досым деп санайды	barátjának tart engem
ертелеу	korán, korábban	жыл құстары	vándormadarak
найзағай	villámlás, vihar	жақ	oldal, irány
ойнау	játszik, villog, fénylik,	санау	számol, számít valaminek
әрқалай	különbözően, egyenőtlenül,	қоңыр	(feketés) barna, szürkés barna
қатты	kemény	түнге қарай	estefelé
емес	nem	түсу	leereszkedik, lemászik
аптап	forró, hőség	ерте	korai
аздаған	kevés, nem sok	ала бұлт	változó felhőzet

Төрт бағыт - Égtájak

солтүстік	észak	шығыс	kelet
оңтүстік	dél	батыс	nyugat

Айлар – Az év hónapjai

қаңтар	január	шілде	július
ақпан	február	тамыз	augusztus
наурыз	március	қыркүйек	szeptember
көкек /сәуір	április	қазан	október
мамыр	május	қараша	november
маусым	június	желтоқсан	december

Телефон әңгімесі – Telefonbeszélgetés

Балжан : Сәлем, Айнұр! Мен Балжанмын. Қалайсың?

Айнұр: Сәлем, Балжан! Шүкір, жақсымын Рақмет. Ал сен қалайсың?

Балжан: Рақмет, мен де жақсымын. Қазір Алматыдамын.

Айнұр: Тамаша! Алматыда не істеп жүрсің? *Ez nagyszerű? Mit csinálsz Almatiban?*

Балжан: Туыстарыма келдім. *A rokonaimhoz jöttem.*

Айнұр: Туыстарың аман ба? *Jól vannak a rokonaid?*

Балжан: Иә, құдайға шүкір, бәрі жақсы. *Igen, hála Istennek, mind jól vannak.*

Айнұр: Бүгін сіздің қалаңызда ауа райы қандай? *Milyen idő van ma Almatiban?*

Балжан: Бүгін таңертең күн бұлтты болды және аздап жел соқты. Бірақ түстен кейін күн ашылды. *Ma délelőtt felhős és kicsit szeles idő volt, de délután napos idő lett.*

Айнұр: Жаңбыр жауды ма? *Esett az eső?*

Балжан: Түнде жаңбыр жауыпты, бірақ таңертең тоқтады. Түнде де, таңертең де тұман болды. *Éjszaka esett az eső, de reggel elállt. Éjszaka és reggel köd volt.*

Айнұр: Ал ауа температурасы қанша (градус) болды? *És hány fok volt ma?*

Балжан: Ауа температурасы түнде 6-8 С° градусқа дейін төмендеді, күндіз + 17-18 С° градус жылы болды. *A hőmérséklet éjjel 6-8 C° fokig süllyedt, napközben + 17-18 C° fok meleg lett.*

Айнұр: Ал Астанада ауа райы қандай? *És Asztanában milyen idő van?*

Балжан: Бұл жерде әлі жаңбыр жауып, жел соғып тұр. Бұл жерде Алматыға қарағанда екі-үш градус салқын. *Itt még esik az eső és fúj a szél. Itt 2-3 fokkal hűvösebb van, mint Almatiban.*

Айнұр: *Қолшатырыңды ұмытпа! Ne felejtsd (otthon) az esernyőt!*

Балжан: Алаңдама! Қолшатырым өзіммен бірге. Астанаға қашан қайтасың?
Ne aggódj! Itt van nálam az esernyő. Mikor jössz vissza Asztanába?

Айнұр: Сенбіде қайтамын. Өзіңе абай бол! Бар жақсылықты тілеймін!
Szombaton megyek vissza. Vigyázz magadra! Minden jót (kívánok)!

Балжан: Айнұр, көп рахмет. Сен де өзіңе абай бол! Уақытты жақсы өткіз! Сау бол!
Nagyon köszönöm. Te is vigyázz magadra! Kellemes időtöltést! Szia!

Айнұр: Сау бол!

Айнұр és Балжан - női nevek

әлі – még

алаңдау – nyugtalan, aggódik

күту – vár, ápol valakit, gondoskodik valakiről

абай – óvatos, körültekintő, абай бол! - Vigyázz magadra!

қайту − visszatér, visszamegy

өткізу – tölt (időt), уақыт өткізу − - időt tölt, әңгіме өткізу – beszélgetést folytat
Уақытты жақсы өткіз! − Kellemes időtöltést! (szó szerint: jól töltsd az időt!)

өз – maga

өзім – magam, өзің – magad, өзіңіз – (ön) maga, өзі – (ő)maga
өзіміз – magunk, өздерің – magatok, өздері − maguk

Az өз – *maga* visszaható névmás kaphat birtokos személyragot és főnévi esetragot is.
Pl.: Өзіңе абай бол! *Vigyázz magadra!* (szó szerint: Légy óvatos/körültekintő!)

12.1.Gyakorlat

Balzsan és Ajnur párbeszéde alapján állapítsa meg, hogy melyik kijelentés igaz, és melyik hamis! Húzza alá a megfelelő választ!

Шын – Igaz. *Жалған* – Hamis

Айнұр телефонмен Балжанға қоңырау шалды.	Шын, Жалған
Балжан Алматыға барады, ал Айнұр Астанада қалады.	Шын, Жалған
Балжан Алматыға жұмысқа кетті.	Шын, Жалған
Балжанның туыстары ауырып жатыр.	Шын, Жалған
Алматыда таңертең күн ашық болып, күндіз жаңбыр жауды.	Шын, Жалған
Түнде де жаңбыр жауды.	Шын, Жалған
Таңертең тұман болды.	Шын, Жалған
Ауа температурасы түнде 6-8 градусқа дейін көтеріліп, күндіз 17-18 градусқа дейін төмендеді.	Шын, Жалған
Алматыға қарағанда Астанада салқын болды.	Шын, Жалған
Балжан жексенбі күні Астанаға қайтады.	Шын, Жалған

-ға/-ге қоңырау шалу – felhív valakit telefonon, telefonál valakinek
қоңырау – harang, csengő

12.2.Gyakorlat

Találja meg a kazak szavak magyar megfelelőit!

1	тұманды	a	esős
2	қарлы	b	meleg
3	шуақты	c	szeles
4	жаңбырлы	d	fagyos
5	жылы	e	felhős
6	желді	f	havas
7	бұлтты	g	hideg
8	аязды	h	ködös
9	суық	i	napos

12.3.Gyakorlat

Írja a szavak mellé az antonímájukat (ellentétes jelentésű szót) !

жылы ↔
шуақты ↔
қыс ↔
қысқарады ↔
көтерілді ↔
салқындады ↔

Қазақ жерінің ауа райы

Қазақстан аумағы үлкен. Соған байланысты ауа райы да әртүрлі, құбылмалы. Қазақстанда жаз құрғақ және ыстық. Елдің солтүстік және орталық бөлігінде қыс өте суық болады. Ең суық ай – қаңтар. Қаңтарда елдің солтүстік пен шығыс өңірінде аяз минус қырық градусқа дейін төмендейді. Ал, оңтүстік пен оңтүстік шығыста суық – жиырма градустан асады. Елдің көп аймағында қарлы, бұрқасынды, кейде күшті дауылдар болады. Жолдар тайғақ болады.

Көктем оңтүстікте наурыз айында келеді. Солтүстікте көктем кештеу көкек айының соңында жетеді. Батыс пен шығыста солтүстікке қарағанда көктем ертелеу келеді. Шілде айында оңтүстікте аптап ыстық болады. Температура қырық градустан асады. Күз, әдетте солтүстікте ертерек түседі. Күндіз жылы, таңертең және кешке салқындау болады. Жыл құстары жылы жаққа үшып кетеді. Солтүстікте күз жаңбырлы болады. Көктемде де, күзде де желді.

Kazakisztán időjárása

Kazakisztán területe nagy. Emiatt tájanként más az időjárás. Kazakisztánban a nyár száraz és forró. Az ország északi és középső részén nagyon hideg a tél. A leghidegebb hónap a január. Januárban az ország északi és keleti régiójában mínusz negyven fokig lemegy a hőmérséklet. Délen és délkeleten pedig meghaladja a mínusz 15-20 fokot. Az ország számos pontján a tél havas, hóviharokkal, néha erős hurrikánokkal. Az utak csúszósak (lesznek).

A tavasz márciusban érkezik délre. Északon a tavasz április végén köszönt be. Nyugaton és keleten a tavasz korábban érkezik, mint északon. Júliusban délen hőség van. A hőmérséklet meghaladja a negyven fokot. Az ősz általában korábban jön északon. Nappal meleg van, reggel és este hűvösebb lesz. A vándormadarak melegebb helyekre repülnek. Északon ősszel esős lesz az idő. Tavasszal és ősszel az idő szeles.

аумақ – nagyság, mérték, lépték, terület
соған байланысты – emiatt, ezzel kapcsolatban
әртүрлі – különböző, nem egyforma
құрғақ – száraz
құбылмалы – változékony, nem állandó
орталық – középpont, központi
өңір – szegély (ruhán), környék
оңтүстік шығыс − délkelet
-қа дейін төмендейді - ig lemegy
-тан асады – -ot meghaladja
кейде – néha, időnként
күшті – erős
дауыл – vihar, orkán
тайғақ – síkos, csúszós, nem állandó
көкек айы április (szó szerint: a kakukk hónapja)
жету – elmegy valameddig, elegendő, eljut valameddig
-ке қарағанда – valamihez képest
ертелеу – kora reggel, hajnalban, korán
найзағай – villám, vihar, найзағай ойнады – kitör a vihar

бұрқасын – hóvihar, бұрқасынды – hóviharos	аптап – hőség
күн жыланады - meleg idő lesz	кештеу – későn
санау – megszámol, tart valaminek	жыл құстары – vándormadarak
ол мені досым деп санайды – a barátjának tart engem	жақ – oldal, irány
	аяз - fagy
	ыстық - forró

12.4.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre az olvasmány alapján

- Қазақстанда ауа райы қандай? Жазы қандай, қысы қандай?
- Қай ай ең суық болып саналады ? Неше градус аяз болады?
- Қай өңірде суығырақ?
- Онда ауа температурасы қанша градусқа дейін төмендейді?
- Қай өңірде қыста онбес-жиырма градустан асады?
- Жолдар қай кезде тайғақ болады ?
- Қарлы бұрқасын, күшті дауылдар қай өңірде болады ?
- Қазақстанның оңтүстік пен оңтүстік шығысында аяз қанша градус болады?
- Елдің көп аймағында қыс қандай болады?
- Қай өңірде көктем ертелеу келеді?
- Қай кезде күн жыланады деп санайды?
- Шілдеде қанша ыстық болады?
- Күзде ауа райы қандай болады?

A дейін és астам névutók

közelítő eset + дейін – ig
градусқа дейін төмендейді – fokig lemegy
үйге дейін – a házig, түске дейін – délig

Бүгін ауа температурасы 30 градусқа дейін көтерілді.
Кеше ауа температурасы минус 10 градусқа дейін төмендеді.

градустан астам – több, mint ....fok
-тан асады – -ot meghaladja
ерте – korai idő, ертелеу – korán, korábban, hamarabb
төмендеу – leesik, leereszkedik,csökken
көтерілу – emelkedik

Könnyű, nehéz

A kazak nyelvben a magyartól eltérően más szót használnak a fizikailag nehéz és átvitt értelemben nehéz értelem kifejezésére, de nem minden szókapcsolat esetében igaz ez a szabály. Pl. nehéз étel. A könnyű esetében még kevésbé lehet szigorú szabályt felállítani, ezért érdemes a gyakrabban használt szókapcsolatokat megtanulni.

жеңіл ↔ ауыр / қиын – *könnyű* ↔ *nehéz*

nehéz (fizikailag)	nehéz (átvitt értelemben)

ауыр жүк	nehéz teher	қиын сұрақ	nehéz kérdés
ауыр салмақ	nehéz súly	қиын іс	nehéz ügy/dolog
ауыр сөмке	nehéz táska	қиын күн	nehéz nap
ауыр атлетика	nehézatlétika	қиын жағдай	nehéz helyzet
ауыр металдар	nehézfémek	қиын жұмыс	nehéz munka
ауыр тамақ	nehéz étel	қиын адам	nehéz (természetű) ember

жеңіл – könnyű (fizikailag és átvitt értelemben is)		оңай – könnyű (nem bonyolult)	
жеңіл салмақ	könnyű súly	оңай есеп	könnyű feladat
жеңіл жүк	könnyű csomag	оңай жұмыс	könnyű munka
жеңіл сұрақ	könnyű kérdés	оңай салат	könnyű saláta
жеңіл іс	könnyű ügy/dolog	оңай жол	könnyű út
жеңіл күн	könnyű nap	оңай олжа	könnyű zsákmány
жеңіл атлетика	könnyűatlétika		
жеңіл жұмыс	könnyű munka		
жеңіл тамақ	könnyű étel		
жеңіл ақша	könnyű (könnyen jött) pénz		

Шетелдіктерге қазақ тілін үйрену қиын ба? – A külföldieknek nehéz kazakul tanulni?
Үш тілді үйрену оңай ма, әлде қиын ба? – Három nyelvet tanulni könnyű vagy nehéz?
Қазақстанға виза алу оңай ма? – Könnyű Kazakisztánba vízumot kapni?

A viszonyító melléknév egyik képzési módja

Képző	alapszó	képzett melléknév
-лы/-лі, -ды/-ді, -ты/-ті	қар – hó жаңбыр – eső	қыр-лы – havas жаңбыр-лы – esős
	күш – erő	күш-ті – erős
	боран – vihar аяз – fagy жел – szél	боран-ды – viharos аяз-ды – fagyos жел-ді – szeles

A melléknév fokozása - Сын есімнің шырайлары

Csak a tulajdonságot jelentő mellékneveket lehet fokozni.

A középfok (салыстырмалы шырай)

✓ Képzési módjai:

1. -рақ/-рек, -ырақ/-ірек toldalékokkal:

На a melléknév magánhangzóra végződik, -рақ/-рек toldalékot kap:
жақсы-рақ – jobb, әдемі-рек – szebb, күшті-рек – erősebb,
ерте-рек – korábban (ерте –reggel, korai)

На a melléknév mássalhangzóra végződik -ырақ /-ірек toldalékot kap:
аз-ырақ – kevesebb, жарқын-ырақ – világosabb
алыс-ырақ – távolibb, távolabb, жақын-ырақ – közelebbi, közelebb
кеш-ірек – később, үлкен-ірек – nagyobb
Достар, жақынырақ танысайық. – Barátaim, ismerjük meg egymást közelebbről.
Азырақ төле - көбірек тамашала! Fizess kevesebbet, nézz többet. (tévét)
Біздің үй сіздікінен кішірек. A mi házunk kisebb, mint az önöké.
Арман менен жасырақ. - Arman fiatalabb nálam.

A szóvégi **қ** magánhangzó hatására **ғ** lesz.

қ →**ғ**
ыстық+ырақ → ыстығырақ (meleg→ melegebb)
суық + ырақ → суығырақ (hideg → hidegebb)

Ақтауда Ақтөбеге қарағанда ыстығырақ.
Aktauban melegebb van, mint Aktöbében.
Көкшетау Қарағандыға қарағанда суығырақ.

2. -дау/-деу, -тау/-теу, -лау/-леу toldalékokkal
Az ily módon képzett középfokú melléknevek azt fejezik, ki, hogy az adott tulajdonság nem teljes mértékben van jelen.
Pl.: тәттілеу – édeskés
ащылау – kesernyés, savanykás, kicsit sós, enyhén csípős;
Тәбетті ашатын, ащылау салат! Étvágygerjesztő, enyhén csípős saláta!
ескілеу – kopottas, viseltes, használt; кереует аздап ескілеу – a kerevet kicsit kopottas
толықтау – kövérkés, enyhén molett;
Ол менен сәл толықтау. – Ő egy kicsit molettebb nálam.
үлкендеу – kicsit nagyobb, nagyobbacska; үлкендеу сәбіз – nagyobbacska sárgarépa
төмендеу– kissé alacsony, kicsit rosszabb, kicsit gyengébb

Zöngés **з, ж,** szonoráns **л м н ң** után **-дау/-деу**

қызыл – piros; қызы**л**-дау – pirosabb (valamivel pirosabb, de nem sokkal)
арзан – olcsó; арза**н**-дау – olcsóbb (valamivel olcsóbb)
Арза**н**дау пәтер іздеймін. *Olcsóbb lakást keresek.*
жеңіл – könnyű; жеңіл-деу – könnyebb
Мұғалім саған жеңілдеу тапсырма берді. *A tanár neked könnyebb feladatot adott.*
әлсіз – gyenge, әлсіз-деу – gyengébb
Әлсіздеу оқушыларға көмектесің! *Segíts a gyengébb tanulóknak!*

Zöngétlen mássalhangzók után **-тау/-теу**

жас – fiatal; жас-**тау** – fiatalabb. Анам әкем**нен** жас**тау**. *Édesanyám fiatalabb édesapámnál.*

ыстық – meleg; ыстық-**тау** – melegebb

Ол ыстық**тау** шай сұрайды. *Ő melegebb teát kér.*

биік – magas; биік-**теу** – magasabb, сәл – egy kicsit

Ол менен **сәл** биік**теу** – *Ő egy kicsit magasabb nálam.*

көп – sok; көп-**теу** – több. Суды көптеу ішіңіз. – *Több vizet igyon!*

Magánhangzók és a szonoráns р, й, л után **-лау/-леу**

ауыр – nehéz, súlyos; ауыр-**лау**

Бізде жұмыс ауыр**лау.** *Nálunk nehezebb a munka.*

тәтті – édes; тәтті-леу – édesebb, édesít

Бие сүтінің дәмі тәтті**леу.** *A kancatej íze édesebb.*

әдемі – szép, әдемі-**леу** – szebb (valamivel), megszépít, szebbé tesz

Сенің сөмкең менікі**нен** әдемі**леу.** – *A te táskád szebb, mint az enyém.*

Az intenzív fokot úgy képezzük, hogy megismételjük a melléknév első szótagját és hozzáadjuk a – п hangot.

Pl.: жап-жақсы – nagyon jó

қара -fekete, қап-қара – nagyon fekete, teljesen fekete

сары - sárga, сап-сары – nagyon sárga, teljesen sárga

әп-әдемі – nagyon szép, ұп-ұзын – nagyon hosszú, біп-биік – nagyon magas,

ап-аласа – nagyon alacsony, қып-қысқа – nagyon rövid, қап-қатты – nagyon kemény

Kivétel az **ақ** – fehér és a **көк** – kék, ezek intenzív foka: **аппақ** és **көкпенбек**

қардай аппақ бет – hófehér arc

көкпеңбек мұз – nagyon kék / teljesen kék jég

қап- қара көздер – nagyon fekete szemek

сап-сары жапырақтар – nagyon sárga levelek

жап-жақсы жұмыс – nagyon jó munka

A felsőfok *(күшейтпелі шырай)*

A melléknév alapfokú alakjából képezzük az өте - nagyon, тым-nagyon, szerfölött, az аса nagyon, ең -leg jelentésű szavakkal.

Példák: өте суық – nagyon hideg, тым ыстық – túl meleg, тым желді – túl szeles, аса үлкен – nagyon nagy, ең жақсы – a legjobb, ең аяз – a legfagyosabb

Сіздің отбасыңызда ең үлкен кім? *Ki a legidősebb a családotokban?*

Ал ең кішісі кім? *És ki a legkisebb / legfiatalabb?*

Сыныптағы ең мықты кім? *Ki a legerősebb az osztályban?*

Ал ең әлсіз кім? *És ki a leggyengébb?*

Қай оқулық ең қалың? *Melyik tankönyv a legvastagabb?*

Ал қайсысы ең жіңішке? *És melyik a legvékonyabb?*

Аккумулятор зауытының ауданы *аса* үлкен.

Az akkumulátorgyár területe nagyon nagy.

Тым ыстық немесе тым салқын тағамдарды жеу денсаулыққа зиян.

A túl meleg és túl hideg ételek fogyasztása káros az egészségre.

12.5.Gyakorlat

A következő szavakhoz kapcsolja a közelítő eset ragját és a **дейін** *-t! Fordítsa le magyarra a kapott szókapcsolatokat!*

Pl.: *түс — түске дейін*

таң —
кеш —
көктем —
жаз —
күз —
қыс —
қала —

12.6.Gyakorlat

Egészítse ki a következő mondatokat!

Бір жылда төрт ..... бар.
Қыста ....., жазда ..... жауады.
....құстары келеді.
..... күн қысқарып, түн ұзарады.
Ертең күн желді .....
Кеше ..... қандай болды? – Өте жылы болды.
Қыста күн .....

12.7.Gyakorlat

Írjon jelzőket a következő szavak elé!

.....қыс
.....қыс
.....қыс
.....күз
.....күз
.....күз
.....жаз
.....жаз
.....жаз

12.8.Gyakorlat

Mi könnyű és mi nehéz? Írja be a következő szavakat és kifejezéseket a megfelelő oszlopokba! Egy-egy szót minden lehetséges oszlopban tüntessen fel!

сабақ, оқушы сөмкесі, атқа міну, көптің алдында ән айту, қазақша сөйлесу, шахмат ойнау, тауға шығу, алтын сақина, құсты суретке түсіру, өлең жазу, дәмді ас әзірлеу, сіздің салмағыңыз, күлу, сіздің қолшатырыңыз, пошта маркасы, жүк көлігі, емтиханға дайындалу

ауыр	жеңіл	қиын	оңай

12.9.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre!

– Қазір жылдың қай мезгілі? – Қазір.....мезгілі.
– Қазақстанда қыс өте суық па?
– Мажарстанда жаз жаңбырлы ма?
– Қай мезгілде гүл көп болады?
– Қар қашан жауады?
– Мектеп қай маусымда басталады?
– Жаңбыр жауып тұр ма?
– Сыртта суық па, жылы ма?
– Ауа райы салқындады ма, әлде жылынды ма?
– Бүгін сіздің қалада ауа райы қандай?
– Кеше сіздің өңірде ауа райы қандай болды?
– Ертең сіздің қалада ауа райы қандай болады ?
– Сіздің аймақта көктем желді ме?

részes eset + қарағанда – mint, valamihez képest Ауылдың ауасы қала**ға қарағанда** таза. – *Falun tisztább a levegő, mint a városban.* Далада жаңбыр тауларға қарағанда аз жауады. – *A sztyeppén kevesebb eső esik, mint a hegyekben.*

Jobban kedvel valamit valaminél

-ды/-ді …. -дан/-дан артық көремін	*jobban kedvelek valamit valaminél* *előnyben részesítek vmit vmihez képest*

-дан/-ден гөрі – mint (összehasonlításnál)	теледидардан гөрі кино жақсы *jobb a mozi, mint a televízió*

Jobban szeretem a kávét, mint a teát.	
Мен шайдан гөрі кофені ұнатамын	Мен кофені шайдан артық көремін

артық – *felesleges, jobb, jobban*
артық сөйлеу – *felesleges dolgokat beszél*
артық сұрау –*felesleges dolgot kérdez, feleslegesen kérdez*

- Сен қандай ауа райын жақсы көресің? − *Milyen időjárást szeretsz jobban?*
- Жаңбырдан гөрі қарды жақсы көремін − *Jobban kedvelem az esőt a hónál.*
- Сен қандай мезгілді жақсы көресің? − *Milyen évszakot szeretsz jobban?*
- Көктемді жаздан гөрі жақсы көремін. − *Jobban szeretem a tavaszt, mint a nyarat.*
- Сен көктемді әлде күзді жақсы көресің бе? − *A tavaszt vagy az őszt szereted jobban?*
- Мен екеуін де бірдей жақсы көремін. − *Mindkettőt egyformán szeretem.*

Мен ұлтымды жанымнан артық көремін. − Jobban szeretem a nemzetemet, mint magamat.
Өмірімнен артық көремін сені, ардағым! − Jobban szeretlek, mint az életemet, kedvesem!

Összehasonlítás kifejezése távolító esettel:

A távolító eset végződéseivel (-дан / -ден, -тан /-тен, -нан / -нен) fejezhetjük ki a hasonlítás tárgyát. Magyar megfelelői: -től/-től,-nál/-nél.

Мұхит теңізден үлкен. – *Az óceán nagyobb a tengernél.*
Бала балдан тәтті. – *A gyerek édesebb a méznél.*
Бетегеден биік, жусаннан аласа (тұрақты тіркес).
Magasabb a csenkesznél, alacsonyabb az ürömnél (közmondás)

12.10.Gyakorlat

Írja le, hogy melyik városban milyen idő van és hány fok van! A számokat írja le betűkkel!
Írjon 5 mondatot az egyes városok időjárásának összehasonlításával. Használja a melléknevek fokozását!

Minta: Астанаға қарағанда Алматыда жылы, бірақ Ақтауға қарағанда суық *(Asztanához képest Almatiban melegebb van, de Aktauhoz képest hidegebb van.)*

Ауа райы болжамы – *Időjárás előrejelzés*

Қай қалада ауа райы қандай және қанша градус?
Melyik városban milyen az idő és hány fok van?

Қалалар	Құбылыс Jelenség	Ауа температурасы күндіз және түнде
Ақтау	күн ашық, аздаған жаңбыр жауады	14…20C0
Алматы	күн ашық, аздаған жаңбыр жауады	8….19C0
Жезқазған	күн ашық, желді	5….17C0
Көкшетау	ала бұлтты, күндіз жылы	6….13C0
Астана	күн ашық, жел тұрады	3….12C0
Орал	бұлтты, кей жерлерде нөсер	6….18C0
Семей	күшті жел тұрады, ала бұлтты	0….9C0
Талдықорған	күн ашық, аздаған жаңбыр жауады	7….18C0
Торғай	ала бұлтты, жел соғады	5….16C0
Шымкент	күн ашық, ыстық	11….20C0

Válaszoljon a kérdésekre!
– Қай қала ең суық? *(Melyik városban van a leghidegebb idő?)*
– Ең ыстық күн райы қай қалада? *(Melyik városban van a legmelegebb idő?)*
– Ең жақсы/ауа-райы қай қалада? *(Melyik városban van a legjobb/legszebb idő?)*
– Қай жерде ең жоғары температура? *(Hol a legmagasabb a hőmérséklet?)*
– Ең төмен температура қайда? *(Hol a legalacsonyabb a hőmérsékelet?*

12.11. Gyakorlat

Melyik időjárási jelenség melyik évszakra jellemző? Írja be a szavakat a megfelelő oszlopokba! Egy jelenséget több oszlopba is beírhat.

Қыс / қыста	Көктем / көктемде	Жаз / жазда	Күз / күзде

Бұлтты, қарлы, тұманды, аязды, ыстық, салқын, жаңбырлы, құрғақ, күн шуақты, күн ашық, нөсер, жыл құстары келеді, жыл құстары қайтады, желді, аздаған жаңбыр, бұрқасын, жер жібіді, күн суытады, жер көктейді, гүлдейді, жол тайғақ, аптап ыстық болады, күн жылынады, қар ериді, жапырақтар сарғаяды, жел соғады, жапырақтар түседі, жаңбыр жиі жауады, найзағай ойнайды, күн ысиды, адамдар, өзен, көлдерде шомылады.

12.12. Gyakorlat

Képezze az alábbi melléknevek közép- és felsőfokú alakját és írja be az így kapott szavakat a megfelelő oszlopba!

Сын есімдер	Középfok	Felsőfok
дәмді үлкен кіші аз қымбат тұзды қышқыл жыл суық аяз ыстық қатты		

Алтай тау жоталары

Алтай – Азия құрлығының орта тұсындағы таулы өңір. Ұзындығы батыстан шығысқа қарай 2000 шақырым. Алтай Батыс Сібір ойпатынан Гоби шөліне дейін созылады. Оңтүстіктегі табиғи шекарасы Қара Ертіс өзені мен Зайсан көлі. Солтүстік шығыста Батыс Саянмен шекаралас. Алтайдың климаты тым қытымыр. Қысы суық, әрі ұзақ. Қаңтар айының орташа температурасы тауда 27-30 С°, тау етектерінде 13-16 С°. Алтайдың ең жылы кезі – шілде айы. Ең жоғарғы температура Зайсан қазаншұңқырында. Шілдедегі мұндағы орташа температура 18-20 С°, ал 1000-1500 м биіктікте ол 14-16 С°-тан аспайды.

Az Altáj-hegység

Az Altáj egy hegyvidéki régió az ázsiai kontinens közepén. Hossza nyugatról keletre 2000 km. Az Altáj a Nyugat-Szibériai mélyföldtől a Góbi-sivatagig terjed. A természetes határ délen a Fekete Irtis folyó és a Zaisan-tó. Északkeleten a Nyugat-Szajannal határos. Az Altáj éghajlata kontinentalis. A tél hideg és hosszú. A januári átlaghőmérséklet a hegyekben 27-30 °C, a hegyalján 13-16 °C. Az Altáj legmelegebb időszaka a július. A legmagasabb hőmérséklet a Zaisan mélyföldön van. A júliusi átlaghőmérséklet itt 18-20 °C, 1000-1500 m magasságban pedig nem haladja meg a 14-16 °C-ot.

жота − hát, gerinc, тау жотасы − hegygerinc
құрлық – szárazföld, kontinens
тұс− irány, valami széle
орта тұсындағы – a közepén lévő (szó szerint: a középső irányban lévő)
шөл – sivatag
жазық – síkság, sík, sima, lapos
жан-жақ – körös-körül, körben, minden irányban
табиғи – természetes
Сібір − Szibéria

өлке – táj, vidék, , környék, terület
шақырым – kilométer
ойпат – alföld, síkság
климат – éghajlat, klíma
тым – egészen, nagyon, túlságosan
қытымыр – ingerlékeny, könnyen felingerelhető, rideg, zord, fagyos
орташа температура – középhőmérséklet, átlaghőmérséklet
Зайсан көлі – Zajszan-tó
Батыс Саян – Nyugati Szaján (hegyvidék)
шекара – határ
кез – arsin, méter (beszélt nyelvben), idő, pillanat
қазаншұңқыр − völgykatlan
биіктік − magasság
шекара - határ, шекаралас - határos

12.13. Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre a fenti szöveg alapján! A szövegben találjon 3 melléknevet és adja meg azok közép és felsőfokát!

Алтай таулары қайда?
Оның ұзындығы қанша?
Алтай таулары қайдан қай жерге дейін жалғасады?
Оның табиғи шекаралары қандай?
Оның оңтүстіктегі және солтүстік шығыстағы табиғи шекараларын атаңыз?
Алтайдың ауа райы қандай? Қай кезде суық, қай кезде жылы? Қанша градус болады?

А деу és а деп használata egyenes beszédben

деу, деп − mond

Ол не деді? – Mit mondott?
Сен не дейсің? – Mit mondasz?

А деу igét egyenes beszédben (төл сөз) használjuk, amikor valaki szavait szó szerint idézzük. A szó szerinti idézetet idézőjelek közé tesszük.
«Сендерге ертең келемін», - деді атам. – *„Holnap eljövök hozzátok” – mondta nagyapám.*
«Ол ертең келе алмайды», - деді әжем. – *„Ő holnap nem tud eljönni” – mondta nagymamám.*
«Мені қатты ренжіттің», - деді анам. – *„Nagyon megbántottál engem”, - mondta édesanyám.*
Amikor a „mondani” cselekvésen kívül bármely más cselekvés végrehajtásáról van szó, vagy érzelmek kifejezéséről, akkor a деу igét **деп** alakban használjuk, amikor valakit szó szerint idézünk.
«Сен маған көмектесесің бе?» - деп *сұрады* досым. – Segítesz nekem? – *ezt kérdezte* a barátom.
«Дипломыңыз бар ма?» - деп *сұрады*. – Van diplomája? – *azt kérdezte* / Azt kérdezte, hogy van-e diplomája.
Олар маған «тоқта!» - деп *айғайлады*. – Állj meg - kiabálták nekem / Azt *kiabálták* nekem, hogy „állj meg”.
«Кет!», деп *айғайлады*. – „Menj!” – *kiabálta*. Azt kiabálta, hogy „menj”.
Ол келмейді деп қорқамын. – Nem jön el, attól tartok / Attól tartok, hogy nem jön el.
Ол ауруханада жатыр деп *естідім*. – Kórházban van, azt hallottam / Azt *hallottam*, hogy kórházban van.

A **деп** számos szerkezetben használatos. Pl.:

-сам / -сем деп едім szeretnék valamit csinálni	-сақ / -сек деп едік szeretnénk valamit csinálni

-са /-се деп едік
Біз кездесеек деп едік. – Szeretnénk találkozni.
Мен осы колледжге барсам деп едім! – Arra a főiskolára szeretnék menni!

12.14. Gyakorlat
Alakítsa ellentétes jelentésű mondattá!

Бұл кісі ерте келді.....
Досыңыз аз сөйлейді екен.....
Дәуреннің бойы ұзын екен. .....
Мына сөмке жеңіл екен. .....
Олар жұмсақ жерде отыр екен.....

12.15. Gyakorlat
Írja be a kipontozott helyekre a megfelelő ragokat és fordítsa le magyarra az így kapott mondatokat!
Балқаш көлі Балатоннан үлкен бе? A Balkas-tó nagyobb a Balatonnál?

Жақан! Ә, Жақан! Ағаңның жасы сенен..... *(idős)* бе еді, ... *(fiatal)* ме еді осы?
Алма алмұрт..... тәтті ме, әлде қауын тәтті ме?
Жылқы еті сиыр еті..... әлдеқайда *(sokkal)* қымбат, өйткені дәмді.
Жеміс түрлері көкөніс..... қымбаттау.
Альпі таулары Карпат..... биік.
Детектив әдебиет роман..... қызықты, себебі көбіне жеңіл оқылады.

шайханашы – teafőző	ысыту – melegít
таңырқау – megdöbben	суыту – hűt
шай ысып тұр – forró a tea	

Időjárással kapcsolatos szólások és közmondások
Сәуір болса, күн күркірер,
Күн күркіресе, көк дүркірер.
Ha április van, dörög az ég,
Ha dörög az ég, a növényzet nő.
Көктемгі әрекет – күзгі берекет. *A tavaszi tevékenység, őszi áldás.*
Көктем – мұрап, күз – диқан. *A tavasz vizet osztó, az ősz földműves.*
Бір гүл – көктем емес. *Egy virág nem tavasz.*
Қаз қаңқылдаса, жаз келер,
Қарға қарқылдаса, күз келер.
Ha liba gágog, jön a nyár, ha varjú károg, jön az ősz.
Жаз – береген, Күз – алаған. *A nyár ad, az ősz elvesz.*
Бұлттан шыққан күн ащы, жаманнан шыққан сөз ащы.

A felhők mögül kijövő nap erős(en süt), az ostoba(ember szájából) kijövő szó keserű(en sért).

Қыстағы қар – жер ырысы. *A téli hó a föld gazdagsága/boldogsága.*

Жаңбырдың басы – тамшы, арты – қамшы.

Az eső kezdete egy csepp, a vége ostor (teher, kényszer, nehézség).

Жеті күн жауған жаңбырдан желіп өткен жел артық. *A 7 napos esőnél jobb a fújó szél.*

Егінші жауында тынар, балықшы дауылда тынар.

A földműves az esőben csendesül el (hagyja abba a munkát), a halász a viharban.

Жаңбырмен жер көгерер, батамен ер көгерер.

Esőtől a föld kizöldül, áldástól az ember felvirágzik.

Іссіз тұрған білімді жаңбырсыз бұлттай.

Жаман кісі күн жаумай су болады.

Az ostoba ember akkor is vizes lesz (elázik), amikor nem esik.

күн күркіреу – dörög (az ég)
балапан – madárfióka
тауықтың балапаны – kiscsirke
қаздың балапаны − kisliba
қамшы – ostor, korbács
арты – vége, hátsó része, utána
артық – felesleges, szükségtelen, több, jobb
егінші – földműves
тыну – elcsendesül, befejeződik, megnyugszik
дауыл − vihar
көгеру – kékké válik, kéklik, kizöldül, zöldell, felvirágzik
бата − áldás

ОН ҮШІНШІ САБАҚ - TIZENHARMADIK LECKE

Көлік, Қалалық көлік. Аялдамада - Közlekedés.Városi közlekedés. A buszmegállóban

Лексика: Автобустағы әңгіме. Таксиде. Жөн сілтеу. Пойызбен жол жүру. Әуежайда. Төлқұжат және кедендік бақылау. Қонақтарды әуежайда қарсы алу.

Грамматика: Көмектес септік. Көмектес септікті сөзбен тіркесетін септеулік. Көмектес септіктегі есім сөзден жасалған үстеу мәнді сөздер. Болымсыздықты білдіру жолдары (мүмкін, мүмкін емес, болмайды)

Lexika: Párbeszédek a buszon. A taxiban. Útbaigazítás. Utazás vonattal. A repülőtéren. Útlevél és vámellenőrzés. Vendég fogadása a repülőtéren.

Nyelvtan: Az eszközhatározó eset. Бірге – együtt. Eszközhatározó esetben álló névszók, amelyekből határozószó lett. Мүмкін, мүмкін емес, болмайды (lehet, nem lehet, tilos).

Қалалық көлік – Városi közlekedés

сапаржай	autóbuszállomás
автобус, автобус аялдамасы	autóbusz, autóbuszmegálló
трамвай, трамвай аялдамасы	villamos, villamosmegálló
троллейбус	trolibusz
келесі аялдама	a következő megálló
соңғы аялдама	az utolsó megálló
отыз екінші автобус	32-es busz
нөмір	szám
рейс	járat
автобусқа/трамвайға міну	felszáll (ni) a buszra / villamosra
автобусқа/трамвайға отыру	felülni a buszra / villamosra
автобустан/трамвайдан түсу	leszáll (ni) a buszról / villamosról
Сіз келесі аялдамада түсесіз бе?	Leszáll (ön) a következő megállóban?
Келесі автобус қашан келеді?	Mikor jön a következő busz?
Бұл орын бос па?	Szabad ez a hely?
билет сатып алу	jegyet vesz (venni)
Бір билет беріңізші!	Adjon, kérem egy jegyet.
Мына автобус автобекетке (стадионға / вокзалға) бара ма?	Ez a busz megy a buszpályaudvarra (a stadionba..a vasútállomásra) ?
Сізде көлік бар ма?	Van önnek autója?
көлік жүргізу	autót vezet(ni)
көлік	jármű, mindenfajta közlekedési eszköz
жол	út
көліктұрақ	parkoló
бекет	állomás

такси, такси шақыру	taxi, taxit hív
Өтінемін, такси шақырыңыз!	Hívjon, kérem taxit!
апару	elvisz, elszállít
Мені қала орталығына/	Vigyen el engem a városközpontba /
әуежайға апарыңыз!	a repülőtérre!
Ана жерде тоқтаңыз!	Ott álljon meg!
Осы жерде күтіңіз, өтінемін!	Itt várjon (meg), kérem!
өтіну	kér, kérlel, kérés
тоқта	megáll
жолақы	viteldíj
үшін	számára
-дан/-ден кейін	valami után
-ден /-ден алыс	messze valamitől
орталық	központi
күту	vár

Автобус аялдамасында – A buszmegálllóban

– Кешіріңіз, жол сілтеп жібересіз бе? *Elnézést, útba tudna igazítani?*

– Тыңдап отырмын. *Parancsoljon.*

– Көк базарға қай автобус барады? *Melyik busz megy a Zöld Piacra?*

– Бұл жерден ол жаққа автобус жүрмейді. *Szerintem, nincs innen olyan busz*

– Бұл жерден Медеуге автобус бара ма? *Megy innen busz a Medeura (jégpályára)?*

– Бұл жерден Медеуге жете алмайсыз. *Olyan járat nem megy innen.*

– Орталық стадионға ше? *Hát a központi stadion felé?*

– Ол жаққа анау аялдамадан автобус жүреді. *Abba az irányba abból a megállóból megy busz.*

– Бұл жерден алыс па? *Messze van innen?*

– Онша алыс емес. *Nem olyan messze.*

– Қалай жетуге *болады?* Hogy *lehet (oda) eljutni?*

– 34-ші автобус барады. *A 34-es busz megy (arra).*

– Стадионға дейін неше аялдама болады? *Hány megálló a stadionig?*

– Шамамен жеті-сегіз аялдама болар. *Körülbelül nyolc-kilenc megálló.*

– Басқа қандай көлік барады? *Még milyen jármű megy (arra)?*

– Метромен де жетуге болады немесе жетінші троллейбусқа отырыңыз. *Metróval is megközelíthető. Vagy szálljon fel a7-es trolibuszra.*

– Автобус жиі жүре ме? *Gyakran jár a busz?*

– Иә, келіп те қалар, біраз күттік. *Igen, nemsokára jön, már várjuk egy ideje (szó szerint: valamennyit vártunk).*

– Рақмет сізге! Көлік те келді. *Köszönöm Önnek, megjött a busz.*

– Канеки отырайық. Жолыңыз болсын! *Gyerünk, szálljunk fel! Jó utat!*

канеки (indulatszó) – igyekvést,	ұят болды-ау – micsoda szégyen!
ösztönzést fejez ki	ондай − olyan
айтып жіберу – megmond	ендеше – ha így van, akkor / tehát
жол айтып жіберу – megmondja az utat,	онша – nem nagyon, nem annyira
útba igazít	жиі – gyakran

*ау – (segédszó) meglepődést, kételyt, sajnálatot fejez ki

жии – gyakran
жіберу – küld; segédige szerepében a jelentést hordozó ige által kifejezett cselekvés befejezettségét jelzi

Melyik megállóban szállunk fel a buszra?	
Автобусқа қай аялдамадан отырамыз?	Автобусқа қай аялдамадан мінеміз?

Ön melyik megállóban száll le a buszról?	
(Автобустан) қай аялдамада түсесіз / шығасыз?	(Автобустан) қай аялдамадан түсесіз / шығасыз?
Келесіден. A következőn Екіншіден / үшіншіден a másodiknál / a harmadiknál	

Автобустағы диалогтер – Párbeszédek a buszon

- Кешіріңіз, бұл қай аялдама? Bocsánat, ez melyik megálló?
- Бұл – Барыс аялдамасы.
- Хан Шатырға* дейін қанша аялдама бар?
- Әлі алыс. Соңғы аялдама болады.

*Барыс аялдамасы – a Párduc nevű profi hokiklub arénájánál lévő megálló
*Хан Шатыр – a „Kán sátra” bevásárlóközpont Asztanában

- Кешіріңіз, Ұлттық мұражайға қай аялдамадан түсуім керек?
- *Bocsánat, a Nemzeti Múzeumhoz melyik megállóban kell leszállnom?*
- Келесі аялдамадан. *A következőn.*
- Сіз келесі аялдамадан түсесіз бе? – *Leszáll a következő megállóban?*
- Жоқ, (мен келесі аялдамадан) түспеймін. – *Nem szállok le a következő megállóban.*
- Мен үшінші аялдамадан түсемін. – *Én a harmadik megállóban szállok le.*
- Рақмет!

– Амансыз ба! Жолақыны қалай төлейміз? *Jó napot! A viteldíjat hogy fizetjük?*
– «Оңай» жүйесі арқылы электронды карточкамен төлейсіз.
Az «Ongai» elektronikus rendszeren keresztül kártyával fizet(het).
– Ондай картам жоқ еді. Осы жерден алуға бола ма? *Nincs ilyen kártyám. Vehetek itt a buszon?*
– Жоқ, оны арнайы дүңгіршектерден сатып аласыз. Оған алдын ала ақша салып қоясыз. *Nem, speciális kioszkokban veheti meg. Előre pénzt kell rá feltöltenie.*
– Қолма-қол төлеуге болмас па екен? *Nem lehet készpénzzel fizetni?*
– Қолма-қол ақшамен жолақысын төлесеңіз екі есе қымбат. *Ha buszon fizet viteldíjat, akkor kétszer drágább.*
– Жолақы автобусқа да, троллейбусқа да150 теңге, зейнеткерлер үшін 70 теңге. *A viteldíj buszra és trolira is 150 tenge, nyugdíjasoknak 70 tenge.*
– Маған бір толық билет беріңізші. *Adjon nekem, legyen szíves, egy egész jegyet!*
– Келесі қандай аялдама? *Mi a következő megálló?*
– Келесі аялдама Абай даңғылы. *A következő megálló az Abaj sugárút.*
– Рақмет. *Köszönöm.*

– Сізге қай жерден түсу керек? *Hol kell leszállnia?*
– Әуезов драма театры аялдамасына дейін алыс па? *Messze van az Auezov Drámai Színház megállója?*
– Онда сізге Стадион аялдамасынан шығуыңыз керек. *Akkor Önnek a Stadion megállónál kell leszállnia?*
– Ол қашан? *Az mikor lesz?*
– Екінші аялдамадан түсесіз. *A második megállónál szálljon le.*
– Соңғы аялдама қай жерде? *Hol van az utolsó megálló?*
– Соңғы аялдама – Орбита шағынауданы. Ол тым алыс. *Az utolsó megálló az Orbita lakótelep. Az túl messze van.*

жүйе – háló, hálózat
электронды жүйе – elektronikus rendszer
арқылы – keresztül, által, valami segítségével,
почта арқылы – a postán (keresztül),
арнайы – speciális, különleges
дүңгіршек – kioszk, elárúsítóbódé, pavilon
алдын-ала – előre, jókor, idejében
салу – tesz, helyez, épít, küld
қолма-қол – azonnal
қолма-қол төлеу – készpénzes fizetés, készpénzzel fizet
ece – rész, osztályrész, sors, büntetés, megtorlás, -szor/-ször
екі ece қымбат – kétszer olyan drága
зейнеткер – nyugdíjas
толық – teljes, толық билет – teljes jegy
келесі – a következő
даңғыл – kitaposott, sima, járt (út), sugárút (neologizmus)
драма театры – drámai színház
стадион – stadion
соңғы – utolsó
шағынаудан – lakótelep, lakónegyed, körzet (a kerület egy kisebb része)

Диалог: Таксиде – *A taxiban*
– Такси тұратын ең жақын жер қай жерде? *Hol van a legközelebbi taximegálló?*
– Оң жақта / сол жақта. *Jobbra /balra van.*
– Такси бос па? *Szabad a taxi?*
– Жоқ, біреуді тосып тұрмын. Ана әріптесімнен сұраңыз! Ол бос шығар. *Nem, várok valakit. Kérdezze meg azt a kollégámat! Ő valószínű szabad.*
– Мені мына мекенжайға апарасыз ба? *Elvinne engem erre a címre?*
– Онда не бар? *Mi van ott?*
– «Диана» қонақ үйі. *A Diana szálloda.*
– Жарайды, отырыңыз. *Rendben, szálljon be!*
– Ол жақын ба (алыс па)? *Az közel (messze) van?*
– Онша алыс емес. *Nincs olyan messze.*
– Қанша төлеуім керек? *Mennyit kell fizetnem?*
– Бір мың бес жүз. *Ezerötszázat.*
– Алыңыз, мінекей, рақмет сізге! *Tessék, vegye (a viteldíjat), köszönöm.*
– Жолыңыз болсын! *Jó utat (önnek)!*

такси тұратын жер – taxiállomás, taximegálló
-ді тосу – vár, fogad, köszönt valakit
бос шығар – valószínű szabad
шырын – lé; жеміс шырыны – gyümölcslé
нақты – pontos

Útbaigazítás – Жөн сілтеу / жол сілтеу

бағыттар − irányok	табу – talál
оңға − jobbra	бірнеше – néhány
солға − balra	қиылыс – kereszteződés
жоғары − fel	артқа қарай жүріңіз – sétáljon hátra/vissza!
алға − előre	тура жүріңіз – menjen egyenesen!
артқа қарай – hátra	адасу – eltéved
бұрыш – sarok	

átmegy / keresztülmegy/ átvág

көшені кесіп өту átvág az utcán / átmegy az utca túlsó oldalára	көшеден өту megy az utcán / átkel az utcán

Көшеден өтерде сол жағыңа қарап ал. – *Amikor átkelsz az utcán, nézz balra!*
Апай, бізге қарай өт. – *Nénikém, gyere át hozzánk (erre az oldalra).*
Көшені тезірек кесіп өт! − *Gyorsabban menj át az utca túlsó oldalára.*
Өзеннің арғы жағына өту оңай емес. − *Nem könnyű átkelni a folyó túlsó partjára.*

Көшенің *келесі бетінде* – Az utca túloldalán.
Өзеннің арғы жағында. – A folyó túlsó partján.

- Сенің үйің қайда?
- Көшенің арғы жағында. Az utca túlsó oldalán.
- Олар көшенің арғы жағындағы/қарсы жағындағы үйде тұрады. – *Ők az utca túloldalán /szemközti oldalán lévő házban laknak.*

шығу ↔ кіру
kimegy ↔ bemegy

түсу ↔ көтерілу / шығу
lemegy ↔felmegy

↑ Жоғарғы қабатқа *көтеріледі* – Felmegy a felső emeletre
Ол тауға *шығады*. – Felmegy a hegyre.
Туристер тауға шықты / көтерілді. – *A turisták felmentek a hegyre.*

− Директордың кабинеті қайда?
− Жеделсатымен ең жоғарғы қабатқа шығыңыз. – *Menjen fel lifttel a legfelső emeletre!*
− Жоғарғы қабаттың қай жерінде? *És ott hol?*
− Оң жақта бірінші есік. – *Jobbra az első ajtó.*

↓ Дүкенге түсіп, нан сатып ал! – *Menj le a boltba és vegyél kenyeret!*
Мен буфетке түсіп, сэндвич сатып алдым. − *Lementem a büfébe és szendvicset vettem.*
Ол жертөлеге түседі. – *Lemegy a pincébe.*
Мен бірінші қабаттағы кітап дүкеніне түстім. *Lementem az első emeleti könyvesboltba.*

-дан /-ден бір қабат төмен egy emelettel lejjebb	– -дан /-ден бір қабат жоғары egy emelettel feljebb

– Асхана қайда?

– Асхана лоджиядан бір қабат төмен орналасқан. *Az étkezde a loggiánál egy szinttel lejjebb van.*

оңға бұрылыңыз ↔ солға бұрылыңыз *forduljon jobbra* *forduljon balra*

- Кешіріңіз, валюта айырбастау орны қайда? *Bocsánat, hol van valutaváltó (hely)?*
- Қаланың орталығында. – *A város központjában.*
- Оған қалай бара алам? – *Hogy juthatok el oda?*
- Түзу жүріңіз, содан кейін екінші көшеден оңға бұрылыңыз. *Menjen egyenesen, majd a második utcásaroknál forduljon jobbra.*

Адасып кеттім. *Eltévedtem.*

- Кешіріңіз, банк қай жақта?
- Бірінші қиылыстан оңға бұрылып, қала орталығына тіке барыңыз. Ол жақта бірнеше банк бар. *Az első kereszteződésnél forduljon jobbra, majd menjen el egyenesen a városközpontig. Ott több bankot is talál.*

– Жаттығу залы қайда? *Merre van az edzőterem?*

– Бірінші қабатта, дәліздің соңында. – *A földszinten van, a folyosó végén.*

Пойызбен саяхат – Utazás vonattal

саяхат	utazás	анықтама бюросы	információs iroda
станция	állomás	билет кассасы	jegypénztár
багажды сақтау	csomagmegőrző	күту залы	váróterem
теміржол вокзалы	vasútállomás	мен күту залында боламын.	a váróteremben leszek.
пойыз, жүрдек пойыз	vonat, gyorsvonat	вагонға кіру / отыру пойыздан түсу	felszáll/beszáll a vasúti kocsiba leszáll a vonatról
платформа	peron	жиырма үшінші вагон	23-as vasúti kocsi
купе	fülkés/kupés kocsi (business class)	плацкарт / эконом класты пойыз	termes fekvőhelyes kocsi (turista osztály)
пойыз вокзалға келді	a vonat megérkezett az állomásra	кондуктор	kalauz
жолаушы	utas	жолсерік	kocsikísérő, kalauz
жүк	csomag	рюкзак / арқақап	hátizsák
чемодан /шабадан	bőrönd	сөмке	táska
кесте	menetrend	келу / жету	érkezés

келетін пойыздар	érkező vonatok	аттанатын пойыздар	induló vonatok
Пойыз Шымкентке қашан жүреді?	Mikor indul a vonat Simkentbe?	Түркістанға пойыз қай платформадан жүреді?	Hányadik peronról indul a vonat Turkesztánba?
аттану / жүру / қозғалыс	indulás	Алматыға дейін бір плацкарт билетін беріңізші!	Adjon, kérem egy platzkart-jegyet Almatiba.
Пойыздың кетуіне /жүруіне қанша уақыт қалды?	Mennyi idő van még (szó szerint: maradt) a vonat indulásáig?	Пойыз Алматыға қашан жетеді?	Mikor érkezik a vonat Almatiba?

*Жолсерік (kocsikísérő) Ő segít a felszállásnál és leszállásnál, ellenőrzi a jegyeket, ágyneműt oszt,teát főz, takarít,szükség esetén elsősegélyben részesíti az utasokat.

тұлпар – szárnyas ló

Тұлпар-Тальго халықаралық жолаушылар жүрдек пойызы Алматыдан Ташкентке (Өзбекстанға) барады. *A Tulpár-Talgo nemzetközi személyszállító gyorsvonat Almatiból Taskentbe (Üzbegisztán) közlekedik.*

жүру станциясы	indulási állomás	келу станциясы	érkezési állomás
бағыт	útirány	жолдағы уақыт	az utazás ideje/ időtartama
вагон типтері	kocsitípusok	аралық	intervallum, köz, időköz, távköz
жалпы вагон	közös kocsi / termes kocsi	түпкілікті	állandó, törzsökös, eredeti
отыратын вагон	ülőhelyes kocsi	соңғы бекет	végállomás
плацкарт	termes kocsi, emeletes ágyakkal	«Нұрлы Жол» сапаржайы	„Fényes út” a fővárosi pályaudvar neve
люкс	luxus	Біз орталық сапаржайға қашан жетеміз?	Mikor érkezünk a központi pályaudvarra?
вагон-мейрам-хана	étkezőkocsi	Алматы-1 Алматы-2	*Almati két pályaudvarának a neve

Алматы-1 вокзалы. Пойыздар кестесі. Аттанатын және келетін пойыздар
Almati-1 pályaudvar. Vonatok menetrendje. Induló és érkező vonatok

пойыз	Бағыт	Жүретін жері Алматы	Түпкілікті бекетке келу	Жолдағы уақыт	Вагон типтері
886Х	Алматы-1 Алтынкөл	07:00	12:52 Алтынкөл	05:52	жалпы

023Х	Алматы1 Ақтөбе	13:32	08:20 Ақтөбе-1	42:48	купе, отыратын мейрамхана
043Т	Алматы1 Костанай	18:00	10:01 Костанай	40:1	купе, плацкарт
077Т	Алматы2 Маңғыстау	00:32	07:05 Маңғыстау	54:33	купе, плацкарт
031Х	Алматы2 Павлодар	12:12	13:35 Павлодар	25:23	люкс, купе, жол жүктік, мейрамхана
011Х	Алматы2 Шымкент	20:17	06:51 Шымкент	10:34	люкс, купе, жолжүктік, мейрамхана
379Т	Алматы2 Орал	22:33	09:15 Орал	58:42	купе плацкарт жолжүктік

Forrás: https://tickets.kz/kk/gd/railwaytracker/table/alma-ata-1

A kazak vonatokon 3 osztály van:

- Гранд класс, más néven „Люкс”класс. *kétszemélyes hálófülke zuhanyzóval, vécével*
- купе, fülkés kocsi,» Бизнес» *osztálynak is nevezik. 4-vagy2-személyes zárható fülkék, fekvőhelyekkel.*
- плацкарт/плацкарт, másik neve:„Эконом сынипты пойыз”

**a platzkart – helyjegy szóról kapta a nevét. A turista osztálynak felel meg. Népszerű az alacsony ára miatt. A„плацкарт”kocsik termes kocsik emeletes ágyakkal. A FÁK országaiban ismert ez a típus. Ezeken kívül van még „отыратын”, azaz ülőhelyes kocsi is.*

Қазақша анекдот

Пойызда.

Жолаушы: - Әй, жолсерік, мені Қарағайлыда оят дегенім қайда?!

Жолсерік:- Ойбууу! Әрең оятып, көтеріп түсіріп жібергенім жаныңыздағы жолдасыңыз болды-ау, ә?!

A vonaton.

Az utas: - Ó, kalauz, hát nem azt kértem, hogy ébresszen fel Karagajliban?

Kalauz: - Ajaj! Akkor, akit nagy nehezen felköltöttem, felemeltem és leszállítottam (a vonatról) az a maga melllett lévő útitársa volt?

ояту – felébreszt, felkölt

әрең – alig, nagy nehezen

Ұшақпен саяхат – utazás repülővel

ұшақ	repülő	әуежай	repülőtér
кеден	vám	шекаралық қызмет	határszolgálat
ұшып келу	érkezés (a repülőtéren)	төлқұжат тексеру	útlevélellenőrzés
ұшып кету	indulás (a repülőtéren)	отырғызу талоны	beszállókártya

ұшаққа билет сату /аэрокасса	repülőjegy-pénztár	әуежайдың ақпараттық қызметі	repülőtéri tudakozó / információs szolgálat
Әуежайға қалай баруға болады ?	Hogy lehet eljutni a repülőtérre?	саяхат бағыты / рейс	út (vonal) , járat, repülőjárat
Атырау рейсіне орын бар ма?	Van jegy az Atirau járatra?	№... рейс қашан ұшады?	A … számú járat mikor indul?
ұшу кестесі / рейстер кестесі	repülőjáratok menetrendje	Ұшақ қашан ұшады?	Mikor indul a gép?
-ға (-ге) келесі ұшақ қашан ұшады?	Mikor megy a következő repülő …. -be?	ұшақ/рейс кешігеді	késik a járat
қону	leszáll, landol	күту залы	váróterem / érkezés
тіркеу	regisztráció	ұшақ келіп қонды	a repülő leszállt / landolt
халықаралық рейс	nemzetközi járat	ұшақ қашан қонады?	Mikor száll le a repülő?
ішкі рейс	belföldi járat	рейс тоқтатылды	a járatot törölték

Әуежайда рейске тіркеу – Regisztráció a repülőtéren

Әуежайда ішкі және халықаралық рейстер жеке-жеке тіркеледі.

A belföldi és a nemzetközi járatokat külön-külön regisztrálják a repülőtéren.

➢ *Ішкі рейс – Belföldi repülőjárat*

Ішкі рейске билеттер мен жүкті тіркеу үшін жолаушы әуежайға рейс ұшардан бұрын кемі 2 сағат бұрын келуі керек. *A belföldi járat jegyeinek és poggyászának regisztrálásához az utasnak legkésőbb a járat indulása előtt 2 órával meg kell érkeznie a repülőtérre.*

➢ *Халықаралық рейс − Nemzetközi repülőjárat*

Халықаралық рейске билеттер мен жүкті тіркеу үшін жолаушы әуежайға рейс басталғанға дейін кемі 3 сағат бұрын келуі керек. *A nemzetközi járat jegyeinek és poggyászának regisztrálásához az utasnak legkésőb a járat indulása előtt 3 órával meg kell érkeznie a repülőtérre.*

➢ Жолаушы ұшақ рейсіне 48 сағат қалғанда online режимде тіркеліп, ұшақтағы орынды таңдай алады. *Az utas a járatra 48 órával a repülés előtt online regisztrálhat és helyet választhat a gépen.*

Әуежайда көбіне сізден отырғызу талонын көрсету сұралады. Оны алдын-ала басып пшығару керек. *A repülőtéren többnyire kérik a beszállókártya bemutatását. Azt előzetesen ki kell nyomtatni.*

➢ Ұшаққа отырғызу 40 минут бұрын басталады және ұшудан 10 минут бұрын аяқталады.

A repülőgépbe a beszállás indulás előtt 40 perccel kezdődik és indulás előtt 10 perccel ér véget.

Әуежайдың ақпараттық қызметіне қоңырау шала аласыз:

Hívhatja a repülőtéri információs szolgálatot.

Рейс járat	қайдан honnan	Жоспарлы tervezett	Нақты pontosan	мәртебе állapot	терминал	әуекомпания légitársaság
FZ1705	Дубай	18:45	18:25	қонды leszállt	T1	T1
KC978	Ақтөбе	19:05	18:45	қонды leszállt	T2	AirAstana
IQ400	Ақтөбе	19:15	19:10	уақытылы a menetrend szerinti időben	T2	QazaqAir
KC7384	Түркістан	20:00	20:35	кешіктірілді késik	T2	FlyAristan

Қазақстанда 11 әуе компаниясы бар. Air Astana – елдегі ірі әуе компаниясы. Air Astana компаниясына тиесілі FlyArystan еншілес арзан авиакомпаниясы бар. Сол сияқты Qazaq Air және SCAT, Ертісавиа әуе компаниялары ел ішінде және көрші елдерге рейстер орындайды.

Kazakisztánban11 légitársaság van. Az AirAstana, az ország vezető légitársasága. A Fly Arystan egy fapados légitársaság, az Air Astana leányvállalata. Hozzá hasonlóan a Qazaq Air, a SCAT és az Irtysh Airlines légitársaságok is belföldre és a szomszédos országokba üzemeltetnek járatokat.

---

ipi – hatalmas, nagy
тиесілі – valakihez, valamihez tartozó, a
еншілес – társörökös
еншіле компания – leányvállalat
арзан авиакомпания – fapados légitársaság
орындау – teljesít
кешіктірілді - késik
сияқты – hasonló; сол сияқты – ahhoz hasonlóan
кешіктірілді – késik
бір сағаттан кем – kevesebb, mint egy óra

Mik vannak egy repülőtéren?

− авиакассалар,
− тіркеу үстелдері− *check-in pultok*
− жүкті тіркеу пункті – *csomagregisztrációs pont*
− валюта айырбастау пункті – *valutaváltó hely*
− банкоматтар – *bankautomaták (ATM-ek)*
− багажды орау – *poggyászcsomagolás*
− алғашқы жәрдем көрсету – *elsősegély nyújtó hely*
− сақтау камерасы *(tárolókamra)* багаж және қолжүктерін сақтау камерасы – *csomag és kézipoggyász megőrző*
− дүкендер, мейрамханалар, ана мен бала бөлмесі, шылым шегуге арналған бөлме *(dohányzásra kijelölt terem),* денсаулық пункті, дәріхана, полиция, анықтама бюросы (ügyfélszolgálat)
− жұмыс уақыты: тәулік бойы *(munkaidő (nyitvatartás): éjjel-nappal)*

кешіктірмей – nem késlekedve, késedelem nélkül
online режимде тіркелу – online regisztrálás
таңдау – választ, kiválaszt
көбіне – többnyire
алдын-ала-előzetesen
басып шығару – kinyomtat
отырғызу – ültetés, ültet
жүрілу ???– a жүру ige szenvedő alakja
жеке-жеке – külön-külön
трансфер – transzfer, átszállás
кем дегенде – a legkevesebb, minimum
тікелей рейс – közvetlen járat
сол сияқты – hasonlóképpen
алыс жолға – hosszú utra

деген – nevezett, nevű

„Алдар Көсе мен ұры" **деген** ертегі маған өте ұнайды. – Nekem nagyon tetszik az „Aldar Kösze és az tolvaj" című (szó szerint: nevezett) mese.

Метафора **деген** не? – Mi a metafóra? / Mi az, hogy metafóra? (szó szerint: Mi a (úgy) nevezett metafóra?

Будапештten Астанаға ұшақпен

- Будапештten Астанаға қалай ұшуға болады?
- Ыстамбұл немесе Франкфурт арқылы трансфермен ұша аласыз. *Isztambuli vagy frankfurti átszállással repülhet.*
- Ұшу қанша сағат?
- Ыстамбұлдағы трансфермен кем дегенде 9 сағаттық жол.
- Астанадан Будапешт неше шақырым? *Asztanától Budapest hány kilométer?*
- 3740 шақырым.
- Будапештten Астанаға тікелей рейс жоқ па? *Nincs közvetlen járat Budapestről Asztanába?*
- Бұрын болған, бірақ қазір жоқ. *Korábban volt, de jelenleg nincs.*
- Астанаға арзан әуе компаниялары ұшады ма? Repülnek Asztanába fapados légitársaságok?
- Иә, бірнеше арзан авиакомпаниялардың Астанаға рейсі бар. Igen, néhány fapados légitársaságnak van Asztanába járata.

13.1. Gyakorlat

Fordítsa le a szöveget magyarra

Алыс жолға ұшақпен жүреді. Қазақстан аумағы өте үлкен. Сондықтан адамдар ұшақпен қатынағанды* жақсы көреді. Бірақ ұшақпен жүру қымбат. Алыс шетелден қонақтар мен саяхаттаушылар Қазақстанға ұшақпен жетеді. Әуежайда мен қазір шетелден келген қонағымды қарсы аламын. Себебі досым Қазақстанға ұшып келе жатыр. Оның ұшағы қазір ғана келіп қонды. Кеден мен төлқұжат тексеруден өтті. Қазір сыртқа шығады.

қатынау – ide-oda járás, közlekedés
жақсы көреді – szeret(nek)
қымбат – drága
қарсы алу – fogad (valakit az állomáson, repülőtéren)
қазір ғана – éppen most
төлқұжат тексеруден өтті – átment / túlvan az útlevélellenőrzésen
өту – átmegy, keresztülmegy
сыртқа шығады – kijön

13.2. Gyakorlat

Olvassa el a párbeszédet és fordítsa le magyarra!

Әуежайдағы төлқұжат және кедендік тексеру

Útlevél-és vámellenőrzés a repülőtéren

- Сәлеметсіз бе! Қазақстан шекара қызметі. Төлқұжатыңызды көрсетіңізші.
- Сәлеметсіз! Мінекей.
- Қай елдің азаматысыз?
- Мажарстанның
- Визаңыз бар ма?
- Бір жылдық визам бар. Әлбетте, мажар азаматтары Қазақстанда визасыз бір айға дейін жүре алады
- Келу мақсатыңыз қандай?
- Әлбетте, іскерлік.
- Қазақстанға шақыруыңыз бар ма?
- Әрине, бизнес серіктесімнің компаниясынан. Көрсету керек пе?
- Жоқ, тек келу мақсаты деген*сауал үшін ғана керек.
- Саусағыңызды тетікке басыңыз. Бір-бірлеп, алдымен бас бармақты, онан сұқ саусақ, ортаңғы саусақ деген ретпен.
- Жарайды. Саусақ табы дайын.
- Жоғарыдағы камераға қараңыз.
- Көші-қон карточкасын толтырдыңыз ба?
- Иә, баратын қонақүй мекенжайын да көрсеттім.
- Мінекей, мөр бастым.Төлқұжатыңызды алыңыз.
- Рақмет!
- Ары қарай жүгіңізді аларда кеден тексеруі мүмкін.
- Жақсы.
- Ол үшін кеден декларациясын толтырыңыз. Жолыңыз болсын!
- Рақмет!

мінекей – tessék, parancsoljon
виза – vízum
шақыру – meghívás, kihív, meghív
іскерлік виза – üzleti vízum (tudományos programokra és sporteseményekre is ilyet lehet kérni)
келу мақсаты – a jövetel célja
сауал – kérdés
серіктес – partner
тетік – eszköz, berendezés, készülék
басу – (meg)nyom, lép
алдымен – először
бір-бірлеп – egyesével
саусақ – kézujj
басбармақ – nagyujj
сұқ саусақ – mutatóujj (szó szerint: mohó ujj)
ортаңғы саусақ / ортантерек – középső ujj
шылдыр шүмек – gyűrűsujj
кішкентай саусақ – kisujj
саусақ табы (мөрі) – ujjlenyomat
жоғарыдағы – fenti, fent lévő
камера – fényképezőgép, kamera
көші-қон – elvándorlás, bevándorlás, áttelepülés
көші-қон карточкасы – bevándorlási / migrációs kártya
толтыру – kitölt
баратын қонақ үй – a hotel, ahol megszáll
көрсету – (be)bizonyít, bemutat
мөр басу – (le)pecsétel, pecsétet nyom
тексеру – ellenőriz, kontrollál, ellenőrzés
-а/-е байланысты – valamivel kapcsolatos
ары қарай – tovább
кедендік тексеру – vámellenőrzés
декларация – nyilatkozat, deklaráció

13.3. Gyakorlat

Fordítsa le a„Vendégfogadás a repülőtéren” párbeszédet. Készítse el saját verzióját

Әуежайда қонақты қарсы алу.

Міне, менің қонағым да сыртқа шықты
- Армысың Андраш, қош келдің!
- Амансыз ба, достым Айболат! Қош болдық!
- Қалай жеттің?
- Рақмет, жақсы. Аздап шаршадым.
- Жол ұзақ болды ма?
- Иә, Ыстанбұлда трансфер жасадым. Онда үш сағат күттім.
- Ұшақ та сәл кешігіп қонды.Төлқұжат тексеруін де ұзақ тұрдық.
- Неге?
- Себебі бір адамдардың визасына қатысты сұрақтар туындады. Күтіп қалдық.
- Сонша ұзақ күттіңдер ме?
- Жоқ, онша ұзақ емес. Керісінше, қол жүгімізді алу үшін ұзақ күттік әрі кеденшілер де тексерді.
- Әкел, жүгіңе көмектесейін.
- Мінекей.
- Мархабат!
- Мында бір шай немесе кофе ішіп алайық па?
- Жоқ, қонақ үйге жетіп алайын.
- Онда* (akkor), кеттік.
- Көлігің қайда?
- Сыртқы автотұрақта тұр. Мен көлігімді шығар есікке қарай жақындатып әкелейін.
- Келістік.

міне – íme
сыртқа шығу – kijön, jön kifelé
аздап – egy kicsit
әрі – méghozzá
трансфер жасау – átszáll
күту – vár
сәл – egy kicsit
кешігу – késik
кешігіп қонды – késéssel landolt
ақау – hiba, defekt
сонша – annyi, annyira
онша – nem annyira
неге? – miért?
себебі – azért, mert

Сонша ұзақ күттіңдер ме? – Olyan sokat vártatok?
Онша ұзақ емес. – Nem olyan sokat
керісінше – viszont
қол жүгі – kézi poggyász
кеденші – vámos
кеденшілер де тексерді – a vámosok is ellenőriztek
жүгіңе көмектесейін – hadd segítsek a csomagoddal
Мархабат – kérem (válasz a köszönömre)
шығар есік – kijárati ajtó
келістік – rendben, megbeszéltük
келу мақсаты деген сауал – ’a jövetel célja’ kérdés

Көмектес септік − Az eszközhatározó eset

Eszközhatározó esetben a főnevek a кіммен? kivel? немен? mivel? қалай? hogyan? kérdésre felelnek.. Az eszközhatározó eset végződései: -бен,-пен,-мен. Csak lágy alakjuk van. Kivételes esetnek számít, hogy a kemény szavakhoz is lágy toldalék járulhat.

Pl.: ұшақпен,трамваймен.

Megjegyzés. *A többi török nyelvben nincs eszközhatározó eset, nem tartják külön esetnek, csak kötőszónak. Más török nyelvekben régies alakja-bilan,-bilen, az oszmán törökben ile alakban létezik. Mivel csak lágy alakja van, ezért eszközhatározó esetben a magánhangzóharmónia szabálya ebben az esetben nem érvényesül.*

		a szó utolsó hangja	***rag***	***példák***	
кіммен? немен? қалай?	kivel? mivel? hogyan?	жз	-бен	қызбен пойызбен	lánnyal vonattal
		zöngétlen mássalhangzók /б, в, г, д	-пен	ұшақпен автобуспен	repülővel autóbusszal
		magánhangzók /szonoránsok	-мен	трамваймен таксимен әжемен	villamossal taxival nagymamával

(**szonoráns hangok:* м, н, ң, л, р, у, й)

Az eszközhatározó esetben álló főnév lehet:
- a cselekvés eszköze: қарындашпен жаздым (ceruzával írtam)
- lehet közlekedési eszköz:

жұмысқа велосипедпен барамын (kerékpárral járok munkába)
- lehet olyan személy, akivel együtt végzi az alany a cselekvést:

– Балалармен циркке барамын (Cirkuszba megyek a gyerekekkel)
– Кіммен кездестің? (Kivel találkoztál?)
– Досыммен кездестім (A barátommal találkoztam).
– Кіммен сөйлестің? (Kivel beszélgettél?)
– Құрбыммен сөйлестім (A barátnőmmel beszélgettem).

1-диалог

- Сіз жұмысқа немен барасыз? -*Mivel megy munkába?*
- Мен күн ашықта жаяу жүремін. Жаңбырлы күндері үйге автобуспен қайтамын. Ал сіз ше? – *Derűs napokon gyalogolok. Esős napokon busszal megyek haza. És Ön (mivel jár)?*
- Мен де жаяу жүргенді ұнатамын, бірақ жұмысқа көлікпен барамын. *Én is szeretek sétálni, de autóval járok a munkahelyre.*
- Неліктен`(неге)? *Miért?*
- Мен жұмыс орнымнан алыс тұрамын. – *[mert] Távol lakom a munkahelyemtől.*
- Бақытыма орай, мен жұмысыма жақын тұрамын. *Szerencsémre én közel lakom a munkámhoz (a munkahelyemhez).*
- Бұл жақсы ғой. *Ez nagyon jó.*
- Бүгін жаяу келдіңіз бе? *Ma gyalog jött?*
- Қазір көлігім жөндеуде, сондықтан автобуспен келдім. *Most szervízben van a kocsim, ezért busszal jöttem.*
- Ертең жұмыс жоқ, не істейсіз? *Holnap munkaszüneti nap, mit fog csinálni?*
- Базарға барып, азық-түлік аламын. *Kimegyek a piacra és veszek ételt-italt.*

- Базарға немен барасың? *Mivel mégy a piacra?*
- Мен әдетте трамваймен барамын. *Általában villamossal megyek*

13.4. Gyakorlat

Írjon párbeszédet az alábbi minta alapján! Tegyen fel kérdéseket a nyári szünettel kapcsolatban a kazak barátjának. Válaszoljon is a kérdésekre!

Жазғы демалысты *(nyári szünetet)* қайда, кіммен өткіздің *(töltötted)?*
- Жазғы демалысымды отбасыммен Римде өткіздім *(töltöttem).*
- Онда немен бардыңдар? Пойызбен бе немесе *(vagy)* ұшақпен бе?
- Біз ұшақпен бардық. Бақытымызға орай *(szerencsénkre)* ұшақ билетін арзанға *(olcsón)* алдық.
- Римді көп араладыңдар ма *(sétáltatok)?*
- Иә, көп жаяу жүрдік *(gyalogoltunk),* метромен де жүрдік.
- Римдіктер көбіне немен жүреді *(mivel közlekednek)?*
- [Олар]көлікпен, автобуспен, трамваймен немесе метромен қатынайды *(közlekednek),* көптеген жастар мотоциклмен немесе велосипедпен жүреді *(jár).*

өткізу – tölt (időt)
жөндеу – kijavít, megjavít, szerviz
жаяу жүргенді ұнату – szeret sétálni
немен жүреді? – mivel közlekednek?
бағыма қарай – szerencsémre
Рим – Róma, римдік – római
аралау – járkál, kóborol, meglátogat (múzeumot)
қайтарда – visszatérőben, visszatéréskor

A személyes névmások (есімдік) eszközhatározó esetben:

менімен	velem	бізбен	velünk
сенімен	veled	сендермен	veletek
сізбен	önnel	сіздермен	önökkel
онымен	vele	олармен	velük

Példák az eszközhatározó eset használatára

Сенімен сөйлесуге бола ма? Beszélhetek veled?	Сізбен сөйлесуге бола ма? Beszélhetek önnel?

Мен онымен телефонмен сөйлестім.	Мен онымен *телефон арқылы* сөйлестім
Telefonon beszéltem vele	

Тойда кіммен биледің? Kivel táncoltál a lakodalomban?	Тойда сүйіктіммен биледім. A kedvesemmel táncoltam a lakodalomban.

Шашымызды немен тараймыз?	(Біз) шашымызды тарақпен тараймыз.
Mivel vasaljuk a ruhánkat?	Fésűvel fésüljük a hajunkat.

Қолымызды немен жуамыз? Mivel mossuk a kezünket?	Қолымызды сабынмен жуамыз. Szappannal mossuk a kezünket.

Қолымызды немен сүртеміз? Mivel töröljük meg a kezünket?	Қолымызды сүлгімен сүртеміз. Törölközővel töröljük meg a kezünket.
Киімімізді немен үтіктейміз? Mivel vasaljuk aruhánkat?	Киімімізді үтікпен үтіктейміз. (Vasalóval) vasaljuk a ruhánkat.
Немен тазалап жатырмыз. Mivel takarítunk?	Шаңсорғышпен тазалап жатырмыз. Porszívóval takarítunk.
Біз немен көреміз? Mivel látunk?	Көзімізбен көреміз. A szemünkkel látunk.
Біз немен естиміз. Mivel hallunk?	Біз құлағымызбен естиміз. A fülünkkel hallunk.

тарақ – fésű
жуу – mos
сабын – szappan
сүрту – töröl
сүлгі – törölköző
үтік – vasaló

есту – hallás,hall
шаң – por
сору – szívás,szív
шаңсорғыш – porszívó
өзің – jómagad, өзім – jómagam

Бірге-együtt

А бірге jelentése együtt.

бірге – együtt	менімен бірге	velem együtt
	бізбен бірге	velünk együtt
	олармен бірге	velük együtt

A **бірге** használata: Ha valakivel együtt megyünk vagy csinálunk valamit, akkor nem elég csak eszközhatározó esetet használni, a **бірге** szót is kötelező kitenni. Az eszközhatározó eset önmagában azt jelenti, hogy járműként vagy eszközként használjuk a másikat, ezért emberek esetében nem hagyhatjuk el. Ebben az esetben az ige többes számba kerül.

Досыммен **бірге**	музыка тыңдадық – zenét hallgattunk
	ас пісірдік – főztünk
	киноға бардық – moziba mentünk
	балық аладық – horgásztunk
	Италияға бардық – Olaszországba mentünk
	түскі ас іштік – ebédeltünk
	ұшақпен ұштық – repültünk

Viszont a találkozni, beszélgetni igék esetében nem kell a **бірге** szót használni !
Ebben az esetben a találкozni, beszélgetni jelentésű ige egyes számban marad.

Досыммен сөйлестім – A barátommal beszéltem.
Туыстармен жолықтым – A rokonokkal összefutottam.
Әншімен кездестім – Egy énekessel találkoztam.
Атаммен әңгімелестім – A nagyapámmal beszélgettem.

Pl.: кездесу – találkozni valakivel.
- «Кеше кіммен кездестіңіз? Kivel találkoztál tegnap?
- Досыммен кофеханада кездестім. A barátommal egy kávéházban találkoztam.

De, а кездес**тір** – műveltető igealak tárgyesetet vonz.
Мен әдемі жігітті кездес**тір**дім. Láttam egy jóképű srácot (véletlenül összefutottam vele, azt nem fejezi ki az ige, hogy beszélgettem-e vele. Az igéhez kapcsolódó főnév tárgyesetben áll)

Бірге:
- Баланы мектепке кім апарады? Ki viszi a gyereket iskolába?
- Балам мектепке менімен бірге барады.Түсте анасымен бірге қайтады.
A fiam velem együtt indul (otthonról) iskolába. Délben az anyjával megy haza.
- Көлікпен барасыңдар ма? *Járművel mentek?*
- Иә, көлікпен барамыз. Бірақ, кейде мектепке дейін жаяу жүреміз.
Igen,autóval megyünk. De néha sétálni szoktunk.
- Ал сен жұмысқа немен барасың? *Te mivel mégy a munkahelyre?*
- Жұмысқа метромен барып жүрмін. Қайтарда да метроға мінемін. *A munkahelyre metróval szoktam menni. Visszafelé is felszállok a metróra.*
- Ал, өзің ше? *És te?*
- Ал, мен бүгін жұмысқа көршілеріммен бірге келдім, қайтарда сендермен бірге қайтамын. – *Ma a szomszédaimmal jöttem, vissza pedig veletek megyek.*
- Жексенбі күні тойға бірге барайық! *Vasárnap együtt menjünk a lakodalomba!*

Eszközhatározó esetben álló névszók, amelyekből határozószó lett

кезекпен – sorban, egymás után	кезек – sor
шынымен – valóban, ténylegesen	шын – igazság, igazi
қалпымен – úgy, mint mindig, szokás szerint	қалпы – állapot, helyzet
жайымен – nem sietve, nyugodtan higgadtan	жай – csendes, lassú
ретімен / рет-ретімен – sorrendben, sorban	рет – sor, -szor/-ször, indíték, ürügy
түйдегімен – csomóval / boggal, garmadával	түйдек – gomolyag (por, füst), csomó

Ондада кезекпен қызмет көрсетіледі. *Ott is egymás után (sorban) szolgálnak ki.*
Жаңа пәтер кезекпен беріледі. Себебі 47 600 адам кезекте тұр. *Az új lakást sorban adják, mert 47 600 ember vár a sorára.*
Бұл, шынымен, тамаша кітапхана екен. *Ez valóban nagyszerű könyvtár.*
Шынымен жеңілгеніміз бе? Tényleg vereséget szenvedtünk? *(szó szerint: le lettünk győzve)*
Шынымен ашуландың ба? *Tényleg megharagudtál?*
Қазақ-түрік лицейлері баяғы қалпымен жұмыс істей береді. *A kazak-török líceumok a korábbi szokás szerint (a korábban megszokott módon)működnek tovább.*
Сол естеліктерді жайымен қағазға түсірем. *Azokat az emlékeket apránként papíron rögzítem.*
Сандарды кему ретімен жазыңыз. *Írja le a számokat csökkenő sorrendben!*
Сөздерді алфавиттік ретімен орналастыр. *Rendezd a szavakat ábécé sorrendbe!*
Есіме жақсы ойлармен түйдегімен түсті. *A jó ötletek garmadával jutottak eszembe.*
Ақын сөзді түйдек-түйдегімен төгіп отырды. *A költő ontja a szavakat.*

қызмет көрсету – kiszolgálás, kiszolgál
кезек – sor, кезекте тұр – sorban áll
жеңілу – vereséget szenved
ашулану – (meg)haragszik
бәз баяғы – korábbi, régebbi
кему – csökken, gyengül
естелік – emlék
ой – gondolat, ötlet, vélemény, tudat, értelem
есіме түсті – eszembe jutott
төгу – kiönt, összeönt, szétszór
түйдек – gomolyag (por, füst), gombolyag (pamut), csomó, garmadával
түйдек-түйдегімен келу – árad, özönlik tömegesen

13.5. Gyakorlat

Tegye eszközhatározó esetbe a következő főneveket és alkosson mondatokat a szavakkal!
Сен немен жазасың? Válaszoljon is a kérdésekre!

қалам (toll)	-бен, -пен, -мен		жазамын
қарындаш (ceruza)			
фломастер (filctoll)			
бор (kréta)			

Válaszoljon a kérdésre! Немен сызасың?(Mivel rajzolsz/vonalazol?)

Немен қиямыз?(Mivel vágunk?)

пышақ (kés)	-бен, -пен, -мен		қиямыз
қайшы (olló)			

Қазақтар шайды немен ішеді? Mivel isszák a kazakok a teát?

бал (méz)	-бен, -пен, -мен		ішеді
сүт (tej)			
қант (cukor)			
лимон			

Немен жүреміз? Mivel közlekedünk?

ұшақ	-бен -пен -мен		саяхаттаймыз барамыз келеміз қайтамыз
пойыз			
машина			
автобус			
трамвай			
метро			
велосипед			
мотоцикл (motorkerékpár)			

Сіз тауға кіммен барасыз? Kivel megy a hegyre?

досым	-бен, -пен, -мен	**бірге**		барамын
қыздар				
әріптестер				
отбасым				
Жанаргүл				
Кенжебек				
сыныптастар				
туристер тобы				
мұғалімдер				
мұғалімдер				

қайту – visszajön
сыныптас – osztálytárs
туристер тобы – túristacsoport

13.6. Gyakorlat

Egészítse ki a névmásokat az eszközhatározó eset megfelelő végződésével!

(Мен) сен.....……кездестім *(Veled találkoztam).*

Мен...……..базарға барасың ба? *(Eljössz velem a piacra?).*

Сен…….. сөйлескім келеді *(Veled akarok beszélni).*

Сіз ол…….....болды..... ба? *(Vele volt ön?).*

Біз…..... театрға барғың келе ме? *(Akarsz velünk színházba jönni?).*

Кеше балалар сендер…. ..... болды ма? *(Tegnap veletek (együtt) voltak a gyerekek?).*

Мен түстен кейін олар…….сөйлестім *(Délután velük beszélgettem)*

13.7. Gyakorlat

Keresse meg az első oszlopban lévő szavak párját a második oszlopban, miután kiegészítette a főneveket az eszközhatározó eset végződésével! Minta: тарақпен тараймыз

шаңсорғыш……	сүртіңіз
құлағымыз…	көреміз
сабын….	үтіктейміз
телефон……	тараймыз
тарақ….	тазалаймыз
көзіміз……	естіміз
сүлгі….	жуамыз
үтік……	сөйлесеміз

13.8. Gyakorlat

Írja be a kipontozott helyekre az eszközhatározó eset ragját, ahol kell, ott a бірге szót is használja!

Біз достар.....келе жатырмыз.
Жол ұзақ. Бірақ автокөлік..... келе жатырмыз.
Олар демалысқа балалар.....кетті.
Олар Италияға ұшақ ..... кетті.
Маржан киноға құрбы.....кетті.
Олар автобус ..... кетті.
Қонақтарға біз.....баратын болдық.
Мен анам.....базарда болдым.
Біз базарға такси..... бардық.

-сыз/-сіз **nélkül**
Kemény szavakhoz -сыз, lágy szavakhoz – сіз toldalék járul.

főnév+сыз/сіз	қантсыз	cukor nélkül
	нансыз	kenyér nélkül
	сүтсіз	tej nélkül
	етсіз	hús nélkül
	билетсіз	jegy nélkül
	қатесіз	hibátlan, hibátlanul
	жансыз	lelketlen, élettelen, «besúgó»
	кәдіксіз	kétségtelenül

- Сіз шайды немен ішесіз? Қантпен немесе қантсыз? *Ön hogy issza a teát? Cukorral vagy cukor nelkül.*
- Мен шайды аз ғана қантпен ішемін. *Kevés cukorral iszom a teát.*
- Сіз жолға қалай шығасыз? Жүкпен бе, әлде жүксіз бе?
Ön hogy utazik? Csomaggal vagy csomag nélkül?
- Көбіне жүкпен жүрем, бірақ бұл жолы жүксізбін. *Általában csomaggal utazom, de most csomag nélkül.*
- Бала тапсырманы қалай жазды? Қатемен немесе қатесіз. *Hogy írta meg a gyerek a feladatot? Hibásan vagy hibátlanul?*
- Көп қатемен. *Sok hibával.*
- Оған көп жаттығу керек, сонда қатесіз болады. *Sokat kell gyakorolnia, akkor hibátlan lesz.*
- Сіз оған көмектесесіз бе? *Segít neki?*
- Көмектесер едім, бірақ көзім нашар көреді. *Segítenék, de rosszul látok.*
- Сіз көзілдіріктен немесе көзілдіріксіз оқисыз ба? *Ön szemüveggel vagy szemüveg nélkül olvas?*
- Мен көзілдіріксіз оқи алмаймын. *Szemüveg nélkül nem tudok olvasni.*

Қазақтың мақал-мәтелдері – Kazak szólások és közmondások
Күйесіз қазан жоқ, қайғысыз адам жоқ. – *Férj nélkül nincs üst, bánat nélkül nincs ember.*
Отансыз адам – орансыз бұлбұл. – *A hazátlan ember – erdő nélküli csalogány.*
Адам ойға тоймас, қасқыр қойға тоймас. – *Az embernek nincs elege a gondolatból, a farkasnak pedig nincs elege a birkából.*

Отан отбасынан басталады. – *A haza a családdal kezdődik.*

13.9. Gyakorlat

A következő szavakhoz illessze a -сыз/-сіз megfelelő alakját és fordítsa le magyarra az így képzett szavakat és alkosson velük mondatokat!

көлік.....
кілт.....
шапан.....
қалпақ.....
телефон.....
қолшатыр.....
ақша.....
тамақ.....
сүйек.....
тұз.....

Lehet – nem lehet/tilos

Állító alak	Tagadó alak
Főnév igenév +-ға/-ге,-на/-не болады ↔ Főnév igenév +-ға/-ге,-на/-не болмайды	
	Főnévi igenév+мүмкін емес

Főnévi igenév + -ға/-ге,-на/-не + бола ма? **Иә,**…-ға/-ге,-на/-не болады. **Жоқ,…**-ға/-ге,-на/-не бол**май**ды. Főnévi igenév+мүмкін емес	Кіруге бола ма? – Be lehet jönni? **Иә,** кіруге болады. – Igen, be lehet jönni. **Жоқ,** кіруге бол**май**ды ! – Nem szabad bejönni ! / Bejönni tilos! Кіру **мүмкін емес**. Nem lehet bejönni.

Kérdésben az átmenő jelen idejű ige egyes szám 3. személyben elveszíti a-ды/-ді végződését,ezért kérdésben a **бола ма?** alakot használják,
a válaszban pedig a болады alak szerepel.

Viszont tagadó alakban a kérdésben is megmarad a -ды/-ді, болмайды ма? ami udvariás kifejezés. Отыруға болмайды ма?
Erre kétféleképpen lehet valaszolni:
– Иә, өкінішке қарай, болмайды. - Igen, sajnos nem szabad.
– Жоқ, болады. - De, lehet.

főnévi igenév + -ға/-ге болмайды – nem szabad / tilos!
Темекі шегуге болмайды! – Dohányozni tilos!
Суретке түсіруге болмайды! – Fényképezni tilos!
Көлден балық аулаға болмайды. – A tóban horgászni tilos!
Көлде шомылуға болмайды! – A tóban fürödni tilos!

13.10. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő kérdéseket és adjon rájuk állító és tagadó választ!

Le lehet ülni? (отыру) Отыруға бола ма?
Nem szabad leülni? (отыру) Отыруға болмайды ма?

Ki lehet menni? (шығу)
Nem szabad kimenni (шығу)
Nem lehet kimenni.

Lehet kérdezni? (сұрау)
Nem lehet kérdezni? (сұрау)
Nem lehet kérdezni.
Nem szabad kérdezni.

Lehet venni?/ El lehet venni?(алу)
Nem lehet venni? / Nem lehet elvenni?
Nem lehet venni.
Nem szabad venni.
Meg lehet nézni?(көру)
Nem lehet megnézni? (көру)

Lehet enni?(жеу)
Nem lehet enni? (жеу)
Nem lehet enni.
Nem szabad enni.
Lehet inni?(ішу)
Nem lehet inni? (ішу)
Nem lehet inni.
Nem szabad inni.

Lehet írni? (жазу)
Nem lehet írni? (жазу)
Nem lehet írni.
Nem szabad írni.

13.11. Gyakorlat

Kérjen engedélyt a következő igékkel kifejezett cselekvések végrehajtására a minta szerint és adjon rájuk igenlő vagy tagadó válaszokat!

Minta: Мұнда билеуге бола ма? Билеу мүмкін емес. Билеуге болмайды. Әрине, билеуге болады.

билеу (táncol)
ұйықтау
жүзу
теледидар қарау
кофе ішу
билет сатып алу
бастау (kezd)
сөйлесу
музыка(ны) тыңдау
ән айту (énekel)

домбыра ойнау
киім жуу
пойызға отыру
тауға шығу (hegyet mászik, felmegy a hegyre)
велосипед айдау (kerékpározik)
душқа түсу
хат жіберу (levelet küld/felad)
көмектесу (segít)

13.12. Gyakorlat
Tegyen fel kérdéseket a megadott szavakkal!

Қала орталығы	-ға/-ге, -қа/-ке, -на/-не	қалай баруға болады ?
Базар		
Халықаралық әуежай		
Байтерек мұнарасы		
…қонақ үйі		
Әзірет Сұлтан мешіті		
Нұрлы жол вокзалы		

Қала орталығы − városközpont
Байтерек мұнарасы – Bajterek-torony a kazak főváros szimbolikus építménye, kilátó is egyben
Әзірет Сұлтан мешіті – Hazret Szultán mecset
азық-түлік – élelmiszer
емделу – gyógyítás
емхана – rendelőintézet (bejáró betegek számára)

13.13. Gyakorlat
Tegyen fel kérdéseket az alábbi mondatokra
Minta: Мен азық-түлік алу үшін дүкенге анаммен бірге бара жатырмын.
Сен азық-түлік алу үшін дүкенге кіммен бара жатырсың?

Мен азық-түлік алу үшін дүкенге анаммен бірге бара жатырмын.
Менің досым Қазақстанға ұшақпен келе жатыр.
Менің мұғаліммен телефонмен сөйлесуім керек.
Маған опера ұнайды, сондықтан жексенбі күні досыммен бірге операға барамын.
Арман қарындашпен сурет салады.
Студенттік емханаға 11-ші троллейбуспен барады.

13.14. Gyakorlat
Milyen kérdésekre adták a következő válaszokat?
– .... ?
– Біз Қазақстанға өткен аптада ұшақпен келдік.
– .... ?

– Ертең Түркістанға пойызбен шығамыз.
– ....?
– Жолға дайындықсыз шығуға болмайды.
– .... ?
– Мен кеше түстен кейін дүкенге тамақ алу үшін базарға бардым.
– .... ?
– Бүгін билет сатып алу үшін досыммен бірге вокзалға бардық.
– .... ?
– Біз вокзалға тезірек бару үшін таксиге отырдық.
– ....?
– Кері троллейбуспен асықпай қайттық.
– .... ?
– Жылы киімсіз жолға шығуға болмайды.

Қазақ мақалы;
Ескісіз жаңа болмас, жаңасыз ескі болмас.
Régi nélkül nincs új, új nélkül nincs régi (ruha).

Көш көлігімен, мал түлігімен сәнді
A vándorlás hátas állattal / szekérsorral, a vagyon jószággal szép.

Көлікке қатысты жұмбақ – Közlekedéshez kapcsolódó találós kérdések
Бір малға екі бала мінгеседі,
Айлап-жылдап түспестен күн кешеді.
Egy jószágra két gyerek szállt fel
Hosszú ideig leszállás nélkül élik napjaikat.
(түйенің өркештері - a teve púpjai)

Бір тұлпар су ішпейді, жем жемейді,
Есіркеп ешбір адам жемдемейді.
Жүк емес жануарға жүз адам да,
Доғасын сымға сүйкеп, жол жөнейді.
(Трамвай)

Egy szárnyas ló, amelyik nem iszik vizet és nem eszik,
Megsajnálva őt senki sem eteti meg,
A szegény állatnak száz ember se teher,
Áramszedőjét a vezetékhez dörzsölve halad előre.
(Villamos)

есіркеу – együttérez valakivel, sajnál
сым – drót, huzal
доға – ív, körív, villamoskocsi áramszedője
жөнеу – indulás, elindul, halad

көлік – hátas vagy igás állat, szekérsor, kocsisor, közlekedés
айлап-жылдап – hosszú ideig
күн кешу – él (szó szerint: átlépi a napokat)
өркеш – púp

ОН ТӨРТІНШІ САБАҚ - TIZENNEGYEDIK LECKE

Тамақ және базардан азық-түлік алу - Élelmiszervásárlás és étkezés

Лексика: Тағам түрі. Қазақтың тамақтану әдеті туралы және ұлттық тағамдары. Қазы мен шұжық. Шай ішу. Азық-түлік дүкенінде. Базарда. Ет рецепті. Асханада. Дәмханада. Алматы ‘Көк Базары’. Дастарқан.

Грамматика: Ырықсыз етіс. Бұйрық рай. Өткен шақ есімше. Есімшенің болымсыз түрі (болған жоқ). Күшейткіш демеуліктер (да /де, та/те). Сын есімнің райына мысалдар.

Lexika: Étkezés. Ételek. A kazak étkezési szokásokról. Kazak nemzeti ételek. Mi a különbség a kétfajta lókolbász között? A teaivásról. Az élelmiszerboltban. A piacon. Rausan asszony receptje. Az étkezdében. A büfében. Az almati Kök Bazárban. Dasztarhán – a terített asztal.

Nyelvtan: A szenvedő ige. A felszólító mód. Болған жоқ − nem volt. A múlt idejű melléknévi igenév (-ған / -ген). Да /де, та/те – is, sem. Példák a melléknév fokozására.

азық-түлік дүкені	élelmiszerbolt	сүт дүкені	tejbolt
наубайхана	pékség	көкөніс дүкені	zöldséges bolt
қасапшы	hentes	базар	piac
балық дүкені	halbolt	супермаркет	szupermarket
сату	eladás, elad, kereskedik	сатып алу	vásárlás, vásárol, vesz
сатушы	eladó	сатып алушы	vevő, vásárló
көгөніс сатушысы	zöldségárus	нан пісіруші	pék
балық сатушысы	halárus	қасапшы	hentes
Сүт сатушы	tejárus	баға	ár
сүт өнімдері	tejtermékek	нан өнімдері	pékárúk
сүт	tej	нан	kenyér
қоюланған сүт	sűrített tej	тоқаш	kerek perec, teasütemény, zsemle
сүт сусындары	tejes italok	бауырсақ	fánk alakú kenyér (forró olajban sütik)
қымыз	kumisz (erjesztett kancatej)	шелпек	lepénykenyér (forró olajban sütik)
шұбат	erjesztett tevetej	тандыр	kemence
айран йогурт	joghurt alapú ital joghurt	тандыр нан	a kemence belső falára tapasztva sütött lepénykenyér
сүт қосылған кофе	tejeskávé	ұн	liszt
какао	kakaó	күріш қоңыр күріш	rizs barna rizs
ірімшік	a túró és a sajt közötti átmenet	тары	köles
қаймақ	tejföl (forralt tejből)	кеспе	makaróni, száraztészta

құрт	sózott, szárított túrógolyók (juhtejből)	ет өнімдері	húsáruk
май	olaj, vaj, zsír	маргарин	margarin
сарымай	tisztított vaj (szó szerint sárga vaj)	салями	szalámi
өсімдік майы	növényi olaj	ет	hús
күнбағыс майы	napraforgóolaj	сиыр еті	marhahús
зәйтүн майы	olivaolaj	жылқы еті	lóhús
қарта	lóbél (sózott, szárított vastgabél)	түйе еті	tevehús
қазы	lókolbász (bordai részből készült, kissé füstölt és szárított)	тауық еті	tyúkhús, csirkehús
шұжық	lókolbász (a ló különböző részeiből készül)	күркетауық еті	pulykahús
балық	hal	шошқа еті	disznóhús /sertéshús

аш Сен ашсың ба?	éhes Éhes vagy?	Ас дәмді болсын!	Jó étvágyat! (szó szerint - Az étel finom legyen!
қарным ашты	Éhes vagyok.	Тамақтан алыңыз!	Vegyen az ételből!
Қарным тойды!	jóllaktam	Дәм татып отырыңыздар!	Vegyenek! (Kóstolják meg!)
Шөлдедің бе?	Szomjas vagy?	қарын	has
Мен шөлдедім.	Szomjas vagyok.	асқазан	gyomor

түскі ас ішейік	ebédeljünk!	дайын ас	készétel
Ас болсын!	Jó étvagyot!	Дәм татып отырыңыздар!	Kóstolják meg/ szedjenek!
тағам рецепті	ételrecept	Тамақ алыңыздар	vegyenek/szedjenek
шұжықтың дәмін (татып) көріңіз	kóstolja meg a lókolbászt!	Қазыдан ауыз тиіңіздер!	Kóstolják meg a kazi lókolbászt!
Не пісіріп жатырсың?	Mit főzöl?/ Mit készítesz?	Саған көмектесейін бе?	Segítsek neked?
Дәмханада дәмді тағам жасалады.	Finom ételeket főznek a kávéházban.	Кешкі ас дайындап жіберейін!	Hadd készítsem el én a vacsorát!

Сержан мырза азық-түлік дүкенінде - *Szerzsán úr az élelmiszerboltban*

- Сәлеметсіз бе!
- Сәлеметсіз! Айта беріңіз. Не аласыз? *Üdvözlöm. Parancsoljon. Mit vesz?*
- Маған бір нан, бір литр майлы сүт беріңіз. Алты дана тоқаш қосыңыз.
  Adjon nekem egy kenyeret és egy liter zsíros tejet. Tegyen hozzá hat darab zsemlét.
- Мінекей.

- Нан өнімдері бүгінгі ме? *A pékáru mai?*
- Әрине, бүгінгі. Тағы не керек? *Természetesen. Mi kell még?*
- Екі жүз елу грамм шұжық, жарты кило ірімшік, оған қоса тағы жарты кило сүзбе. *Kétszázötven gramm kolbász, fél kiló sajt és még fél kiló túró.*
- Қазір. Мінеки, алыңыз. ……. *Íme (itt van)*
- Рақмет!
- Тағы не аласыз? *Mit vesz még?*
- Болды ғой деймін. Бағасын есептеңіз. *Ennyi (volt). Számolja ki az árát!*
- Кәнекей, екі мың жеті жүз елу теңге болды. Банк картасымен немесе қолма-қол ақшамен төлейсіз бе? *Nos, kétezer-hétszázötven tenge. Bankkártyával vagy készpénzzel fizet?*
- Қолма-қол ақшамен, алыңыз міне. *Készpénzzel, tessék, vegye (el).*
- Артылған ақшаңызды алыңыз. *Vegye el a visszajáró pénzét!*
- Рақмет, сау болыңыз! *Köszönöm. Viszontlátásra!*
- Келіп тұрыңыз. *Jöjjön máskor is!*

сұрай беріңіз – parancsoljon
дана – darab
қосу – hozzáad
нан өнімдері – pékáruk
ірімшік − sajt
сүзбе – túró
қазір – most, mindjárt
ғой – (segédszó - befejezettség, helyeslés értelmet ad a kijelentésnek) hát, nos, hiszen
баға − ár
есептеу – számol, összeszámol, kiszámol
артылған ақша − visszajáró pénz

Көк базарда – A Zöld piacon

Сәлеметсіз бе!	*Üdvözlöm.*
Сізде кептірілген жемістер бар ма?	*Van aszalt gyümölcse?*
Тұздалған қызанақ ше?	*Sózott paradicsom (van-e) (befőttes üvegben teszik el, fokhagymával, tormalevéllel)*
Қызанақтың килограмы қанша? Үш жүз теңге	*Mennyi a paradicsom kilója?* *Háromszáz tenge*
Алманың қилосы ше? Ол да (дәл сонша).	*És az alma kilója?* *Az is ugyanannyi.*
Сіздерде анар бар ма? Анар бар /жоқ. Бір бума жасыл пияз беріңіз.	*Van önnél gránátalma?* *Van / nincs gránátalma* *Egy csomó újhagymát kérek (adjon).*
салмақ	*súly*
Мына қарбыздың салмағы қанша тартады? Шамамен бес жарым килограмм.	*Mennyi a súlya ennek a görögdinnyének?* *Körülbelül öt és fél kiló.*
жарты кило қияр	*fél kiló uborka*
бір жарым килограмм алмұрт	*másfél kiló körte*
екі кило алма	*két kiló alma*
үш жүз грамм бадам	*300 gr mandula*
екі-үш құрма	*Kettő-három, datolyaszilva*

……. дәмді ме?	*finom a …...?*
Құрма піскен бе?	*Érett a datolyaszilva?*
Қауын тәтті ме?	*Édes a sárgadinnye?*
Шабдалы піскен бе?	*Érett az őszibarack?*
…… балғын ба?	*friss a ……..?*
Жұмыртқа жаңа ма?	*Friss a tojás?*
Алты жұмыртқа берінізші!	*Adjon, legyen szíves, hat tojást!*
Айтыңызшы, тандыр нан жаңа піскен бе?	*Mondja, kérem, friss a kemencés kenyér?*
Бұл кешегі нан.	*Ez a kenyér nem friss.*
Маған екі жүз грамм халуа беріңізші!	*Kétszáz gramm halvát adjon nekem, legyen szíves!*
Не сатып алдың?	*Mit vettél?*
Бір қауын сатып алдым.	*Egy sárgadinnyét vettem.*
Алмұрт сатып алдың ба?	*Vettél körtét?*
Жоқ, алмадым.	*Nem vettem.*
Інжір өте қымбат болды.	*A füge nagyon drága volt.*
Кезекке тұру керек.	*Sorba kell állni! / Be kell állni a sorba!*
Бағасы қанша?	*Mennyi az ára?*
Бұл өте қымбат.	*Ez nagyon drága.*
Бағасы онша қымбат емес.	*Az ára nem olyan drága.*
арзан емес	*nem olcsó*

.....қанша тұрады? Mennyibe kerül a .....?

.....тың келісі қанша тұрады? Mennyi a ..... kilója?	Бір келі ..... қанша тұрады? Mennyibe kerül egy kiló .....?

Жеміс-жидектер	**Gyümölcsök [és bogyók]**
алма	alma
ананас	ananász
банан	banán
лимон	citrom
апельсин	narancs
анар	gránátalma
құрма	datolyaszilva
інжір	füge

өрік	kajszibarack, sárgabarack
шабдалы	őszibarack
шие	meggy, cseresznye
алхоры	szilva
жүзім	szőlő
қаражидек	áfonya
қарлыған	pöszméte
қызылқат	ribizli
бүлдірген	szamóca
құлпынай	földieper
қарбыз	görögdinnye
қауын	sárgadinnye
бадам	mandula
картоп	burgonya
таңқұрай	málna
паприка, болғар бұрышы	paprika kaliforniai paprika
қызанақ	paradicsom
қияр	uborka
баклажан	padlizsán
шалғам	retek
қызылша	cékla
салат	saláta
капуста	káposzta
жержаңғақ	mogyoró
мейіз	mazsola
кептірілген жемістер	aszalt gyümölcsök

Көгөністер	***Zöldségfélék***
савой қырыққабаты	kelkáposzta
түсті қырыққабат	karfiol
шалқан (кольраби)	karalábé
асқабақ	tök
кәді	cukkini
сәбіз	sárgarépa
балдыркөк	zeller
желкек	petrezselyem
аскөк	kapor
асқабақ	tök
қызыл пияз	vöröshagyma
усарымсақ	fokhagyma
жасыл пияз	újhagyma
жасыл бұршақ	zöldborsó
бұршақ	borsó
түйебұршақ	bab
жүгері	kukorica

Сержан мырза базарда − Szerzsán úr a piacon

- Сізде қызанақ пен бұрыш бар ма? *Van önnek paradicsomja és paprikája?*
- Иә, неше кило керек? *Igen, hány kiló kell?*
− Қызанақтың килосы қанша тұрады? Ал бұрыш ше? *Mennyi a paradicsom kilója? Hát a paprikáé?*
- Қызанақтың келісі 900 теңге, ал паприка бұрыштікі 800.
- Бұл өте қымбат. *Ez nagyon drága.*
- Арзандау бермейсіз бе? Nem adná olcsóbban?
- Мұндай әдемі қызанақтарды еш жерден арзанға ала алмайсыз. Сонымен қатар, бұл қызанақ пен бұрышта химиялық заттар жоқ. *Ilyen szép paradicsomot sehol sem tud venni olcsóbban. Ráadásul ebben a paradicsomban és paprikában nincs vegyi anyag.*
- Ендеше маған 1 кило қызанақ пен жарты кило бұрыш беріңізші.
Akkor adjon nekem, legyen szíves 1 kiló paradicsomot és fél kiló paprikát.
Сәбізден екі кило, қызылшадан жарты кило оған қоса бір бума жасыл пияз беріңізші.
A sárgarépából két kilót, a céklából fél kilót, azonkívül egy csomó zöldhagymát adjon, kérem.
- Тағы. *Még (valamit)?*
- Ірі картоптан екі кило салыңыз. *Tegyen oda két kiló burgonyát is a nagyobbakból.*
- Мінекей, тағы не керек? *Tessék, mi kell még?*
- Желкек және аскөк беріңіз. Оған қоса, 4 сарымсақ беріңіз. *Adjon petrezselymet és kaprot, azonkívül adjon 4 fej fokhagymát.*
- Менде дәмді жүзім де бар. Арзанға беремін. *Van finom szőlőm is. Olcsón adom.*
- Оның дәмін татуға болады ма? *Meg lehet kóstolni?*
- Әрине, дәмін татуға болады. Қандай? *Természetesen, meg lehet kóstolni. Na milyen?*
- Бұл шынымен піскен және дәмді. Маған бір жарым келі жүзім де беріңізші, өтінемін!
Ez tényleg érett és finom. Adjon, kérem, másfél kiló szőlőt is.
- Басқа бірдеңе керек пе? *Kér még valami mást?*
- Рақмет, жетеді. *Köszönöm, elég ennyi.*
- Барлығы қанша болды? *Összesen mennyibe kerül?*
- Алты мың төрт жүз елу теңге. *6450 tenge.*
- Міне, алыңыз, рақмет! *Íme, vegye (a pénzt), köszönöm.*

сауда – kereskedelem, kereskedés, vita, szemrehányás
химиялық зат – vegyi anyag
ұмыту − elfelejt
тағы – még; újra, ismét
кесектеп − nagy adagokban, nagy darabokban
қоса – együtt, ráadásul, оған қоса – ezenkívül
дәм тату − megkóstol

Сержан мырза дүкен мен базардан үйіне азық-түлікке толы 3 дорбамен келді.
Szerzsán úr élelmiszerrel teli 3 szatyorral jött haza a boltból és a piacról.

Сержан мырза: Мен келдім. Не сатып алғанымды қара, жаным! *Megjöttem. Nézd meg, kedvesem, hogy miket vásároltam!*
Раушан ханым: Қазір бос емеспін. Түскі ас әзірлеп жатырмын. *Most nem vagyok szabad. Éppen ebédet főzök.*

Сержан мырза: Сатып алған азық-түлікті қайда қоюым керек? *Hova tegyem a vásárolt élelmiszereket?*

Раушан ханым: Сүт өнімдері мен көгөністерді тоңазытқышқа қой, бірақ картопты осында әкел, өтінемін! Тоқаштарды үстелге, ал нанды ас үй шкафына қой.

A tejterméket és a zöldségeket tedd be a hűtőbe, de a krumplit hozd ide, kérlek! A zsemléket tedd az asztalra, a kenyeret pedig a konyhaszekrénybe.

Раушан ханым: Көгөніс пен жемістер қымбаттап кетіп пе? *A zöldségek és gyümölcsök nem lettek drágábbak?*

Сержан мырза: Бұрыңғы бағалар ғой. Дегенмен, күзде сәл арзан. *Ezek a szokásos árak. Ősszel azonban egy kicsit olcsóbb.*

Раушан ханым: Салат немесе қияр сатып алдың ба, жаным? *Salátát vagy uborkát vettél, lelkem?*

Сержан мырза: Уайымдама, оларды да жақсы бағаға сатып алдым. *Ne aggódj, jó áron vettem meg azokat is.*

Раушан ханым: Көмегің үшін көп рақмет! *Nagyon köszönöm a segítségedet.*

Сержан мырза: Оқасы жоқ. *Nincs mit.*

дорба – szatyor
сатып алғаным – az általam vásárolt (dolgok)
майлы ет – zsíros hús
ендеше – (ha így van,) akkor
қайсы – melyik
ескілеу – kopott, viseltes, használt, öregecske
мәселе жоқ – nincs gond / nem gond / nem probléma
қымбаттау – drágulás, drágul
уайымдау – szomorkodik, nyugtalankodik,
уайымдама – ne izgasd magad!
Жарайсың! – Nagyszerű vagy! жарау – használhatóság, alkalmasság valamire
жақсы бағаға сатып алу – jó áron vásárol
бұрыңғы баға – szokásos ár, régi ár

-ға/-ге, -қа /-ке толы – valamivel teli, a толы előtt álló főnév alanyesetben is állhat
сыйлыққа толы қоржын – ajándékokkal teli zsák
қуанышқа толы күндер – örömteli napok
De a hagyományos szóhasználatban elmarad a -ға/-ге, қа /-ке rag
азық-түлік(ке) толы дорба – élelemmel teli szatyor
тәттілер(ге) толы дастарқан – édességgel teli terített asztal

Is ... is, sem, ... sem

а ’да / де, та / те’ jelentése			
Állító mondatban: is, … is		Tagadó mondatban: sem, … sem	
алма да, қаражидек те сатып алдым	almát is, körtét is vettem	Мен анар да, жүзім де сатып алмадым.	Nem vettem se gránátalmát, se szőlőt.

Анар мен алмұрт сатып алдың ба? *Gránátalmát és körtét vettél?*

Мен анар да, алмұрт та сатып алмадым. *Nem vettem se gránátalmát, se körtét.*

Алмұрт болған жоқ, ал анар өте қымбат болды. *Körte nem volt, a gránátalma nagyon drága volt.*

оның орнына – helyette (szó szerint: a helyébe)
Менің орныма сен базарға баршы, мен үйде қалайын.
Helyettem te menj el a piacra, kérlek, én hadd maradjak itthon.

…… болған жоқ ……. nem volt
Көкжидек болған жоқ. – Áfonya nem volt.

Қайсысын сатып алуым керек? Melyiket vegyem meg?
Екеуінен де сатып ал. Vegyél mindkettőből!
Біреуін сатып алма! Egyiket se vedd meg!
Олардың орнына ….. сатып ал! Vegyél helyettük …. !

Базардан немесе дүкеннен? Кішкентай дүкен немесе супермаркет?
A piacról vagy a boltból? Kisbolt vagy szupermarket?

− Көгөністерді, жемістерді әдетте қайдан сатып аласыз? Кішкентай көгөніс дүкенінен, ірі супермаркеттерден немесе базардан ба? *Zöldséget, gyümölcsöt hol vesz általában? Kis zöldséges boltokból, nagy szupermarketekből vagy a piacról?*

− Көгөністер мен жемістер қай жерде балғын, базарда ма әлде супермаркеттерде ме? *Hol frissebb a zöldség és gyümölcs, a piacon vagy a szupermarketekben?*

− Үлкен таңдау қай жерде? Супермаркеттерде немесе базарда ма? *Hol nagyobb a választék? A szupermarketekben vagy a piacon?*

− Сіз әдетте сүт өнімдерін қайдан сатып аласыз? Базардағы сүт сатушысынан ба, әлде супермаркеттен бе? *Ön általában hol vesz tejterméket? A piacon, a tejárustól vagy a szupermarketekben?*

− Қай сүт денсаулыққа пайдалы? Базардағысы ма, әлде супермаркеттегісі ме? *Melyik tej egészségesebb? A bolti vagy a piaci?*

− Қайсысында химиялық заттар көп? *Melyikben van több vegyi anyag?*

− Сіз әдетте нан мен нан өнімдерін қайдан сатып аласыз? Наубайханадан, базардан немесе шағын дүкеннен? *Általában hol vesz ön kenyeret és pékárut? A pékségből vagy a piacról? Vagy kisboltból?*

− Жаңа піскен нанның иісі де, дәмі де өзгеше. *A frissen sült kenyérnek sajátos illata és íze van.*

− Супермаркеттерде сатушылармен сөйлесуге бола ма? Ал, базарда ше? *A szupermarketekben lehet beszélgetni az eladókkal? Hát a piacon?*

− Қай жерде кезекте ұзақ тұрасың? Базарда, супермаркетте ме? *Hol kell többet sorban állni? A piacon vagy a szupermarketben?*

көгөніс дүкені – zöldséges bolt
балғын – friss, lédús, gyenge, nagyon fiatal
таңдау – választék, választ
сүт өнімдері – tejtermékek
нан өнімдері − pékáruk
базардағы – a piacon lévő, a piaci
супермаркеттегі – a szupermarketben lévő
денсаулыққа пайдалы – hasznos az egészségnek, egészséges
денсаулық – egészség
химиялық зат – vegyi anyag
жаңа піскен нан – frissen sült kenyér
иіс – illat

дәм – íz
өзгеше – különös, sajátos

кезекке тұру – sorbanállás, sorban áll
сонымен қатар – ezzel együtt

Раушан ханымның бесбармақ мәзірі – Rausan asszony besbarmak receptje

«Дәмді ет немесе бесбармақ пісіргім келеді», - деді Раушан ханым. Ол үшін маған не керек? Мәзірін көрейік! Ет тағамын пісірудің көп түрлі рецептісі бар. Ең қарапайымын таңдайық.

100 мл өсімдік майы, 800 гр қой еті, 500 гр жылқы еті, 3 түйір пияз ,1 түйір сәбіз, 3 түйір картоп, 100 гр балдыркөк, 20 гр ақжелкен, 2 жұмыртқа, 250 гр ұн, 10 түйір қара бұрыш бұршақтары, 1 кесек лавр жапырағы.

Үйде ет те, көгөніс те жоқ. Азық-түлік дүкеніне / супермаркетке / базарға немесе қасапшыға барайық!

Finom húst vagy besbarmakot akarok főzni. Mik kellenek hozzá? Lássuk a receptet! Sokféle recept létezik a húsétel elkészítésére. Válasszuk a legegyszerűbbet! 100 ml növényi olaj, 800 g bárányhús, 500 g lóhús, 3 db hagyma, 1 db sárgarépa, 3 db burgonya, 100 g zeller, 20 g petrezselyem, 2 tojás, 250 g liszt. , 10 szem fekete bors, 1 babérlevél.

Nincs itthon hús, se zöldségek. Menjünk el az élelmiszerboltba / szupermarketbe /piacra vagy a henteshez!

маңызды – tartalmas, átgondolt, fontos, jelentős
қарапайым – egyszerű, szokásos
түйір – morzsa, szem
лавр жапырағы – babérlevél

кесек – nagy darab, csomó
бұршақ − borsó
бұрыш бұршақтары – fekete szemesbors
мәзір – étlap, recept
дәмхана – büfé

Тамақтану – étkezés

тамақ, тағам	étel	ас	étel, ennivaló évfordulós halotti tor
тамақ ішу /тамақтану	eszik, étkezik	ас ішу	eszik
таңғы ас	reggeli	таңғы ас ішу	reggelizik
түскі ас	ebéd	түскі ас ішу	ebédel
кешкі ас	vacsora	тамақтану	vacsorázik

Таңғы ас – Reggeli

Таңғы асқа не жейсіз? – Reggelire ön mit eszik?

таңғы ас	reggeli	пісірілген жұмыртқа	főtt tojás
сұлы жармасы	zabpehely	омлет	omlett
сұлы йогурт	zabjoghurt	қуырылған жұмыртқа	tükörtojás
жүгері үлпектері	kukoricapehely	ботқа	kása
бутерброд	szendvics	май	vaj

тост	pirítos	сыр	sajt
ұша ет пен жұмыртқа	sonka tojással		
(ham and eggs)	бутерброд	szendvics	
ұша	sonka	сары май жаққан нан	vajas kenyér
шұжық	kolbász	мюсли	müzli

Мен, әдетте, таңғы асқа ботқа (каша) жеймін. − *Reggelire általában kását eszem.*

Мен, әдетте, таңғы асқа қуырылған жұмыртқа жеймін. *Reggelire általában tükörtojást eszem.*

Мен таңғы асқа тек жеміс жеймін. – *Reggelire csak gyümölcsöt eszem.*

Мен, көбіне таңғы асқа мюзли жеймін. – *Reggelire többnyire müzlit eszem.*

Әдетте, таңғы ас жемеймін. – *Általában nem reggelizem.*

Таңғы асқа не ішесіз? – Reggelire mit iszik?

кофе	kávé	көк шай	zöld tea
сүт қосылған кофе	tejeskávé	сүт қосылған қара шай	fekete tea tejjel
какао	kakaó	жеміс шайы	gyümölcstea
энергия сусыны / энергетикалық сусын	energiaital	жеміс шырыны апельсин шырыны	gyümölcslé narancslé

Мен әдетте таңғы асқа бал қосылған жеміс шайын ішемін.

Általában mézes gyümölcsteát iszom reggelire.

Сіз оны лимонмен немесе лимонсыз ішесіз бе? − *Citrommal vagy citrom nélkül issza?*

Кейде оны лимонмен ішемін. – *Néha citrommal iszom.*

Ал сіз кофені қант қосып ішесіз бе әлде қант қоспай ма? *És ön cukorral vagy cukor nélkül issza a kávét?*

Мен жылдар бойы қантсыз ішіп келемін. – *Évek óta cukor nélkül iszom.*

Мен таңғы асқа бір кесе қара шай немесе сүт қосылған кофе ішемін. *Én reggelire egy csésze fekete teát vagy tejeskávét iszom.*

Энергетикалық сусынның денсаулыққа зияны бар ма? − *Az energiaital káros az egészségre?*

Денсаулыққа зияны орасан. – *Nagyon káros az egészségre.*

Қазақтың дәстүрлі таңғы асы – A hagyományos kazak reggeli

жылқы еті сэндвичі	lóhúsos szendvics	сүтте пісірілген тары ботқасы	tejben főtt köleskása
қарта	lóbél (sózott, szárított vagy füstölt)	құрт	szárított, sós túrógolyók
қазы	lókolbász (bordatáji húsból)	ірімшік	átmenet a túró és a sajt között

шұжық	lókolbász (apró húsokból)	кептірілген жемістер	aszalt gyümölcsök
қымыз	erjesztett kancatej	бал	méz
шұбат	erjesztett tevetej	айран	joghurt alapú ital

Сіз таңғы асқа қазақтың дәстүрлі тағамдарын жейсіз бе?
Ön hagyományos kazak ételeket eszik reggelire?

Мен таңғы асқа қазақтың дәстүрлі тағамдарын жемеймін. *Nem eszem reggelire hagyományos kazak ételeket.*

Мен кейде ірімшік, құрт жеймін, шұжықты да ұнатамын. *Én néha irimsiket és szárított túrót eszem, a lókolbászt is szeretem.*

Ал ұйықтар алдында қымыз немесе айран ішемін. *Alvás előtt pedig kumiszt vagy ajrant iszom.*

Таңғы асқа не жеуге болмайды? *Mit ne együnk reggelire?*

Аш қарынға тәтті тағамдарды (тәттілер: торттар, кондитерлік өнімдер) да, тәтті азық-түліктерді де жеуге болмайды. Мұндай таңғы ас қант диабетін тудыруы мүмкін. − *Éhgyomorra édes ételeket (édességek: torták, cukrászsütemények) nem szabad enni. Az ilyen reggeli cukorbetegséget okozhat .*

Кофе. Аш қарынға үнемі кофе ішу зиянды. − *Kávé. A rendszeres kávéivás éhgyomorra káros.*

Айран, йағұрт (йағ – май, [к]ұрт – құрт) – Таңғы асқа айран мен йағұрт ішкен дұрыс емес. Дегенмен, ұйықтар алдында бір стақан айран немесе йағұрт сізге пайдалы болады. − *Kefir, joghurt – reggelire nem helyes kefírt és joghurtot inni. De lefekvés előtt jót tesz egy pohár kefir vagy joghurt.*

орам – kerek perec, zsemle, vagy van édes változata is, ami a brióshoz hasonlít
бәліш − fánk
аш қарын – éhes has, аш қарынға – éhgyomorra
қант диабеті – cukorbetegség
зиянды – káros, ártalmas
дегенмен – de, azonban
шырын – gyömölcslé, апельсин шырыны – narancslé

Дастарқанда нелер бар?

дастарқан	asztalterítő, étkezőasztal	шайтабақ	kistányér
дастарқан жаю	teríték / megteríti az asztalt	табақ/тәрелке	tányér
жаю	szétdobál, szétterít	жайдақ табақ	lapos tányér
дастарқан дайындау	az asztal megterítése, megteríti az asztalt	сорпа табақ	leveses tányér
дастарқан дайын	az asztal meg van terítve (szó szerint az asztal kész)	пышақ	kés
кесе	teáscsésze (félgömb alakú, fül nélkül)	қасық	kanál
қымызаяқ	kumiszoscsésze	шаңышқы	villa

шыны	üveg, csésze	майлық	szalvéta
шыны стақан	üvegpohár	тіс шұқығыш	fogpiszkáló
фаянс ыдыс	fajansz edény	фарфор ыдыс	porcelán edény

Дастарқан жабдықтау – Asztalterítés

Тәрелкенің сол жағына шанышқы, оң жағына пышақ қойылып, үстіңгі бөлігіне қасық қойылады. *A tányér bal oldalára villát, a jobb oldalára kést, a felső részére egy kanalat teszünk.* Соңында шыны стақандар мен майлықтар үстелге қойылады. *A végén az üvegpoharakat és a szalvétákat tesszük az asztalra.*

**Дастарқан - қазақтың қонақжайлылығы мен отбасы берекесінің белгісі.*

Қазақтарда дастарқан мен оған қойылған тағамдар киелі саналады. Дастарқан басында ұрыс-керіске жол беруге болмайды. Дауласуға да болмайды. Бір дастарқанда отырып тамақ жегендер, сол сәттен бастап, жақын, туыс адамдарға айналады. Дастарқан басында белгіленген ретпен отырады. Мұны сыйластықтың бір көрсеткіші деп санайды. Дастарқан басында және астан кейін бата беріледі.

A dasztarhán a kazak vendégszeretet és családi jólét szimbóluma.

A kazakok az étkezőasztalt és a rá helyezett ételeket szentnek tartják. Az asztalnál veszekedésre okot adni nem szabad. Vitatkozni sem szabad. Az egy asztalnál étkezők attól kezdve közeli személyekké, rokonokká válnak. A terített asztalhoz a koruknak megfelelő meghatározott rendben ülnek. Ezt az egymás iránti tisztelet jelének tartják. A dasztarhánnál étkezés előtt és után áldást mondanak.

қасиетті – szent
бата –áldás
ұрыс – szitkozódás, veszekedés
дауласу − vitatkozás, perben állás
керісу − megfeszít, meghúz, civakodik, veszekedik
ұрыс-керіс – veszekedés, civódás, perpatvar
жол беруге болмайды – nem szabad utat adni
белгіленген ретпен отырады – meghatározott rendben ülnek
өзге – más, különös, sajátos
-ға/-ге,-ына қарай – irányába, megfelelően, függően
-ға/-ге байланысты – valamivel kapcsolatos
сыйластық – egymás iránti tisztelet
белгі – szimbólum

Түскі ас – Ebéd

Түскі асқа не жейсіз? – Mit eszik ön ebédre?

піскен тағамдар	főtt ételek	грильде піскен тауық	grillcsirke
ас / тағам	étel	қуырылған	sült
сорпа	húslé (zöldség nélkül)	қуырылған балық	sült hal
көже	leves	қуырылған ет	sült hús

балық сорпасы	halleves	котлет	húsgombóc, fasírt
лағман	közép-ázsiai tésztaleves hússal	манты	gőzöléssel készült töltött tészta
пісірілген	főtt	самса	sült töltött tészta
пісірілген тағам	főtt étel	тұшпара	pelmenyi (hússal töltött, főtt gombócféleség)
пісірілген ет пісірілген жұмыртқа	főtt hús főtt tojás	жент	kölesből készült kazak ünnep édesség
ұлттық тағам	nemzeti étel	пахлава/ баклава	baklava
жая	füstölt, főtt lóhus, előételnek kínálják	шак-шак	mézes szirupba mártott sült tésztacsíkok
қазақша ет/ бешбармақ / бесбармақ	besbarmak „ötujj” kazak nemzeti étel (húsos)	құймақ	palacsinta
қойдың басы	perzselt, főtt birkafej	сүзбе қосылған құймақ	túrós palacsinta
палау	piláf, plov, rizses hús	тоқаш	perec, házikenyér, vajas/hájas tésztából készült kalács
сірне	fiatal állatból készült sült hús szirup, melasz	салат шалғам салаты	saláta reteksaláta
пісірілген көгөністер	főtt zöldségek	қуырылған картоп	sült burgonya

Тамақ дайындау жолдары - Ételkészítési módok

пісіру	főz, süt, ételt keszit	Не пісіріп жатырсың?	Mit főzöl?/ Mit készítesz?
дайындау	készít, elkészít	Саған көмектесейін бе?	Segítsek neked?
қуыру	süt	бумен пісіру	párol (gőzzel főz)
қайнату	forral	бұқтыру	párol
қазан	üst, kazán vagy kisebb méretű öntöttvas edény	қуыру	megpirit, túlsüt

Дәмдеуіштер - fűszerek és ízek

дәмдеуіштер	fűszerek	дәмдер	ízek
тұз	só	дәмді	ízes, finom
паприка	paprika	дәмсіз	ízetlen
ащы бұрыш	csípős paprika	тәтті	édes

қара бұрыш	fekete bors	тұзды	sós
қант / шекер	cukor	қышқыл	savanyú
құм шекер	porcukor	ащы	keserű

бал	méz
сірке суы	ecet
қыша	mustár
майонез	majonéz
кетчуп	ketchup

Ғаламторда «Түскі асқа не ішіп-жейсіз?» деген сұраққа мынадай жауап берді:

A „Mit eszik és iszik ebédre?" kérdésre a kazakok ilyen válaszokat adtak az interneten:

Етті гарнирмен және салатпен жеймін. *Húst eszem körettel és salátával.*

Түскі асқа лағман мен палау жеймін. *Ebédre húsos tésztalevest és piláfot eszem.*

Әрқалай, кейде манты, кейде сірне, кейде бесбармақ, кей күндері макарон немесе картоп жеймін. *Változóan, néha mantit, néha sült húst, néha besbarmakot, néha tésztát, vagy krumplit eszem.*

Мен ет жемеймін. Жасымық немесе қызанақ сорпасын ішемін, грильде пісірілген көгөніс, тары, макарон және картоп жеймін. *Én nem eszem húst. Lencse-vagy paradicsomlevest eszem, grillezett zöldséget, kölest, makarónit (száraztésztát) és burgonyát eszem.*

**Kazakul a levest nem eszik, hanem isszák! Valójában ők is kanállal eszik a levest.*

көже ішу – levest iszik

Кешкі ас – Vacsora

Кешкі асқа не жейсіз? *Mit eszik ön vacsorára?*

Мен кешкі асқа әдетте майлы тамақ жемеймін. Көбінесе ет пен салат жеймін. Көк шай ішемін.

Általában nem eszem zsíros ételeket vacsorára. Gyakran (többnyire) húst és salátát eszem. Zöld teát iszom.

Кешкі асқа қандай тағам жеуіміз керек? *Milyen ételeket együnk vacsorára?*

Кешкі ас мүмкіндігінше жеңіл болуы керек. Тамақ өте майлы және жоғары калориялы болмауы керек. *A vacsorának, amennyire lehet, könnyűnek kell lennie. Az étel ne legyen nagyon zsíros vagy kalóriadús (magas kalóriájú).*

Кешкі асқа ақуызға бай тағамдар мен көгөністерді жеген дұрыс, мысалы: балық, теңіз өнімдері, ақ ірімшік, жұмыртқа, құс. *Vacsorára érdemes fehérjében gazdag ételeket és zöldségeket enni, mint Pl.:hal, a tenger gyümölcsei, fehér sajt, tojás, baromfi.*

Көгөністер арасында гүлді қырыққабат, жасыл салат, қияр, қызанақ пайдалы.

A zöldségek közül hasznos a karfiol, zöldsaláta, uborka, paradicsom.

Жақсы ұйықтау үшін не ішу керек? Mit igyunk a jó alvásért?

бір стақан бал қосылған ыстық сүт – egy csésze meleg mézes tej

---

кешіктірмей – nem késve, nem késlekedve
дені сау – egészséges
сергек – élénk, friss, (átvitt értelemben) érzékeny, finom
шұғылдану – valamivel foglalkozik, спортпен шұғылдану – sportol
жеңіл көгөніс тағамдары – könnyű zöldségételek

Мәтелге сенсек – Egy mondás szerint

Таңертеңгі асыңды өзің іш! (тойып тамақтан!)
Түскі асыңды досыңмен бөліс! (Тойғанша тамақ жеме)
Кешкі асыңды дұшпаныңа бер! (аз тамақтан!)

A reggelidet magad edd meg! (egyél jóllakásig).
Az ebédedet oszd meg a barátoddal! (ne egyél jóllakásig!)
A vacsorádat add az ellenségednek!(keveset egyél!)

Патшаның таңғы асы – ханзаданың түскі асы және кедейдің кешкі асы.
Осы мақалдар бойынша да, таңғы ас күннің ең маңызды тамағы болады.
Királyi reggeli, hercegi ebéd és szegény ember vacsorája.
E mondások szerint is a reggeli a nap legfontosabb étkezése.

-ман/-мен бөлісу – megoszt valamit valakivel
дұшпан – ellenség
патша – cár, uralkodó, padisah
ханзада – a kán fia, utódja
кедей – szegény
мақал – közmondás, bölcs mondás

Асханада – Az étkezdében

- Сәлеметсіз бе!
- Сәлеметсіз бе! Түскі асқа қандай тағамдар ұсынасыз? *Üdvözlöm. Milyen ételeket ajánl ebédre?*
- Мына жерде ыстық тамақтар бар. Фаст фуд келесі бөлімде. *Itt meleg ételek vannak. Gyorsétel a következő részlegben található.*
- Маған тамақ мәзірін беріңізші. *Adja ide kérem, az étlapot!*
- Алыңыз! *Parancsoljon!*
- Онда маған бір дәмді сорпа, салат, екінші тамақ беріңіз. *Akkor nekem egy finom levest, salátát, majd második fogást adjon.*
- Сорпаның қайсысын қалайсыз? Қой етінің және сиыр еті сорпасы бар. Көженің бірнеше түрі бар. Сорпасы бар тұшпара. Бұршақ сорпасы да бар. *Milyen levest választ? Van birkahús- és marhahúsleves. Derelye levessel is van. Sárgaborsóleves is van.*
- Маған жай ғана сиыр етінің сорпасын беріңіз. *Nekem csak marhahúslevest adjon.*
- *Толық әлде жарты порция ма? Egész vagy fél adagot?*
- Жартысы жетеді. *Elég a fele.*
- Мінекей, алыңыз. Салат аласыз ба? *Tessék, vegye el! Kér salátát?*
- Кәдімгі қызанақ, қияр, пияз қосылған салат беріңіз. *A szokásos, paradicsom, uborka, hagyma keverékéből [készült] salátát adja!*
- Екінші тамаққа не қалайсыз? Таңдау көп: қуырылған балық, бұқтырылған сиыр

еті, қуырылған тауық, палау, манты бар. *Második fogásra mit kíván? Nagy a választék: van sült hal, párolt marhahús, sült csirke, piláf, gőzben főtt töltött tészta stb.*

- Маған қуырылған тауық етін беріңіз. *Adjon nekem sült csirkét.*
- Гарнирге не қалайсыз? *Köretnek mit kíván?*
- Буға пісірілген көгөніс және аз ғана күріш. *Párolt zöldséget és egy kis rizst.*
- Нан, сусын, шай керек пе? *Kenyér, ital, tea kell-e?*
- Әрине, бір тілім нан және алма шырынын беріңіз. *Természetesen, adjon egy szelet kenyeret, majd almalevet!*
- Мінекей, алыңыз. Ас болсын! Кассаға қарай өте беріңіз. *Tessék, vegye el! Jó étvágyat! Menjen át a pénztárhoz!*
- Рақмет! *Köszönöm.*

Дәмханада − A büfében

- Маған шай беріңізші! *Adjon, kérem teát.*
- Қандай шай? Қара немесе көк шай? *Milyen teát? Fekete vagy zöld (szó szerint: kék) teát?*
- Қара шай дұрыс. *A fekete tea jó [lesz].*
- Қандай? Сүтпен әлде сүтсіз бе? *Mivel? Tejjel vagy tej nélkül?*
- Ақ шай дұрыс. *A fehér tea jó [lesz] (azaz tejes tea).*
- Түсіндім, яғни сүтпен ғой. *Értem, vagyis tejjel.*
- Тіскебасар керек пе? *Teasütemény kell-e?*
- Тіскебасарға не бар? *Milyen teasütemény van?*
- Бәліш, тоқаш, бауырсақ, кекс, балбауырсақ, торт, құймақ бар. *Pirog, perec, bő olajban sütött kenyértészta, keksz, cukrászsütemény, torta, palacsinta van.*
- Бәліш немен екен? *Mivel van a pirog [töltve]?*
- Картоппен және етпен. *Krumplival és hússal.*
- Маған сонан екеуін беріңіз. *Adjon nekem belőle kettőt.*

беріңізші – adjon, legyen szíves, a felszólító mód udvarias alakja)
ұсыну – nyújt, ajánl
фаст фуд – fast food, gyors étel
келесі – következő
бөлім – részleg, rész
жай ғана − egyszerűen
жай ғана айтты – nyugodtan mondta
толық – teljes, részletes, толық порция – teljes adag, egész adag
жарты порция – féladag
жету – elmegy, eljut valameddig, elegendő
кәдімгі – szokásos, igazi, eredeti
қызанақ – paradicsom
араластыру – keverés, összekeverés
таңдау – választék
гарнир – köret, garnírung
ас мәзірі – étlap
қалау − rak, letesz, kíván, választ
екінші тамақ – második étel / második fogás
тұшпара – húsos derelye
сорпасы бар тұшпара – húsos derelyés leves
бұршақ – (sárga) borsó
шырын – lé, алма шырыны − almalé
кассаға қарай – a kassza irányába, felé
бәліш – nagy kerek pirog
тіскебасар – harapnivaló, azaz könnyű teasütemény
тоқаш – kerek perec, házi készítésű lepénykenyér, kalács
балбауырсақ – cukrászsütemény, teasütemény
мен мына тамақты ұнатамын / ұнатпаймын – nekem tetszik / nem tetszik az étel
бауырсақ – bauirszak, vajban sütött kenyér
шелпек – selpek, vajban sütött lángosszerű lepény

әрине − természetesen
тілім – kis darab, szelet, бір тілім нан – egy szelet kenyér

кекс – keksz
торт – torta
құймақ – palacsinta

Қазақ гастрономиясы туралы – A kazak gasztronómiáról

Көшпелі өмір салтына байланысты ет пен сүт ежелден қазақ гастрономиясының арқауы болған. Қазақтардың сүйікті асы – жылқы мен қой еті, ал түйе етін аз жейді. Қымыз (ашыған бие сүті) мен шұбатты (түйе сүті) ішу күні бүгінге дейін кең таралған.

Пісірілген қойдың басы әрқашан дастарқанның сыйлы қонағына тартылады. Бұл – сыйлаудың белгісі.

Бүгінгі қазақ ас-тағамдары көшпелілер дәстүрі мен көршілес басқа халықтардың (өзбек, дүнген, ұйғыр, татар, корей, орыс, украин және т.б) тағамдарының синтезі.

A nomád életmód miatt a kazak gasztronómia alapja hosszú ideig a hús és a tej volt. A kazakok kedvelt eledele a lóhús és, a birkahús, ritkábban fogyasztanak a tevehúst. A kumisz (erjesztett kancatej) és a subat (erjesztett tevetej) ivása a mai napig széles körben elterjedt. A főtt birkafejet mindig az asztal legtiszteltebb vendégének szolgálják fel. Ez a tisztelet jele. A modern kazak konyha a nomádok hagyományos és más népek (üzbég, dungán, ujgur, tatár, kóreai, orosz, ukrán, stb) ételeinek szintézise.

гастрономия – gasztronómia
салт – szokás, szertartás
көшпелі өмір салты – nomád életmód
арқау – mag, tartalom, motívum, támogatás, támaszték, pillér, támasz
ашыған бие сүті (қымыз) – megsavanyodott kancatej

ашу – megsavanyodik (pl. tej)
кең таралған – népszerű
тарту –átadás, átnyújtás, kinyújt, vonz
көршілес – szomszédos
танымал – ismert

Mi a különbség a kétfajta lókolbász között?Қазы мен шұжық

Қазы: A kazi a ló bordájáról lefejtett zsíros húsból készül. Sóval, zúzott fokhagymával és őrölt borssal dörzsölik be, majd a húscsíkokat egészben töltik a lóbélbe. Aromás növényi füsttel füstölik, ami enyhén szárítja. Lassú, hosszú főzés után fogyasztják.

Шұжық: a ló különböző részeiből származó húsból készül, a húst apró darabokra vágják. Olcsóbb mint a kazi. Szintén füstölik és szárítják. Főzve fogyasztják

Қазақтар шай немесе кофені жиі іше ме?

Қазақтар көбіне қара шай дайындайды, оған қайнаған сүт немесе кілегей қосады. Кейде қалампыр, аздап тұз да салады, бірақ оны қантпен ішетіндер көбірек. 19 ғасырдың ортасынан бастап қазақтар арасында шай ішу дәстүрі тарады. Дала өркениетінде шай маңызды рөл атқарды. Адамдар дастарқан басына шайға жиналатын. Қазақтар қонаққа шақыруды бүгін де «шайға шақыру» деп айтатыны сондықтан.

A kazakok teát vagy kávét isznak gyakrabban?

A kazakok többnyire fekete teát készítenek, amihez forró tejet vagy tejszínt adnak. Néha szegfűszeget és egy kis sót is tesznek (bele), de cukorral többen isszák. A 19. század

közepétől terjedt el a kazakok között a teaivás hagyománya. A teának fontos szerepe volt a sztyeppei civilizációban. Az emberek összegyűltek az asztalnál teára. A kazakok a vendégségbe hívást ma is „teára hivás'-nak nevezik ezért.

кілегей –tejszín
қосу – összerak, hozzáad
қалампыр – szegfűszeg
тарау – fésül, kifésül, fejezet, elszéled, elterjed
өркениет – civilizáció
атқару – teljesít, végrehajt
рөл атқару – szerepet játszik
сондықтан – ezért

A felszólító mód (бұйрық рай)

A kazak nyelvben a felszólító módú igék parancsot, kérést, kívánságot, figyelmeztetést és ezek különböző árnyalatait fejezhetik ki.

A felszólító mód képzésének általános sémája egyes és többes szám első és 3. személyben:

Мен	igető +	(а / е) -йын/-йін	же-йін	egyek
			іш-е-йін	igyak
			оқи-ын	olvassak
			төле-йін	fizessek
			қоя-йын	tegyem
Біз		(а /е) -йық /-йік	же-йік	együnk
			іш-е-йік	igyunk
			оқи-ық	olvassunk
			төле-йік	fizessünk
			қоя-йық	tegyük
Ол Олар		-сын/-сін	же-сін іш-сін оқы-сын төле-сін қой-сын	egyen / egyenek igyon / igyanak olvasson / olvassanak fizessen / fizessenek tegye / tegyék

Mássalhangzóra végződő igetőhöz a/e kiegészítő hangok kapcsolódnak, lágy szó esetén **-ейін,** kemény szó esetén -айын ragot kap az ige.

Egyes szám első személy
сэндвич же-йін. – egyek szendvicset
Мен жаса-йын! – Én csináljam!
ұйықта-йын! – aludjak!
Түскі асқа бар-а-йын!
Menjek ebédelni!
бар-а-йын – menjek!
демал-а-йын – pihenjek!

Többes szám első személy
Сэндвич же-йік együnk szendvicset
Біз жаса-йық. – Mi csináljuk!
ұйықта-йық! – aludjunk!
Түскі асқа бірге бар-а-йық!
Együtt menjünk ebédelni!
бар-а-йық– menjünk!
демал-а-йық–pihenjünk!

Мен жаз-а-йын. – Én írjak!	Біз жаз-а-йық.– Mi írjunk!
Шай іш- е-йін. – Igyak teát!	Шай іш-е-йік.–Igyunk teát!
көрсетейін – mutassam meg	көрсетейік– mutassuk meg
оқиын – olvassak! / tanuljak!	оқиық– olvassunk! / tanuljunk!
қояйын – tegyem!	қояйық– tegyük!

A felszólító módot leggyakrabban egyes szám 2. személyben használjuk tegező és magázó formában. Az igető az egyes szám második személyű felszólító módú alak is egyben.

Személyes névmás	igető	a felszólító módú igék ragozása	példák	
Сен Те		Ø	сөйле ал бер	beszélj! mondd! vegyél! adj!
Сіз Ön	magánhangzóra végződő igető	ңыз / ңіз	сөйлеңіз	beszéljen! mondja!
	mássalhangzóra végződő igető	ыңыз / іңіз	алыңыз беріңіз	vegyen! adjon!

Egyes szám 2. személyben a felszólító módnak nincs toldaléka!A főnévi igenév **”y”** végződésének levágásával megkapjuk az igetövet, ami egyes szám 2. személyű felszólító módú alak is egyben. Pl.:

беру → бер – adjál!
алу → ал – vegyél!
келу → кел – gyere!
айту → айт – mondd!

кешіру (megbocsát)	Кешір! (Bocsáss meg!)	Кешіріңіз! (Bocsásson meg!)
алу	Ал!	Алыңыз!
беру	Бер!	Беріңіз!
сөйлеу	Сөйле!	Сөйлеңіз!

Сау болыңыз! – Viszontlátásra (szó szerint: Legyen egészséges!)
Бір сәт күтіңіз! – Várjon egy pillanatot!
Ұмытпаңыз! – Ne felejtse el!

Udvarias kérésnél a felszólító módú alakhoz a **-шы, -ші** toldalékot kapcsoljuk.
беріңізші! adjon, legyen szíves!
алыңызшы – vegyen, legyen szíves!
кіріңізші! – jöjjön be, legyen szíves! fáradjon be!

Tagadó alak

Tiltásnál az igetőhöz a (ба/бе, па/пе, ма/ме) tagadó toldalék megfelelő alakját kapcsoljuk, ezt követi a felszólító mód végződése.

алма	ne vegyél!
алмаңыз	ne vegyen!
сөйлеме	ne beszélj! ne mondd!
сөйлемеңіз	ne beszéljen! ne mondja!

Tagadás

Мен	Біз	Ол /Олар
жаз-ба-йын оқы-ма-йын	жаз-ба-йық оқы-ма-йық	жаз-ба-сын оқы-ма-сын
бер-ме-йін	бер-ме-йік	бер-ме-сін
төле-ме-йін	төле-ме-йік	төле-ме-сін
же-ме-йін	же-ме-йік	же-ме-сін
қой-ма-йын	қой-ма-йық	қой-ма-сын

A felszólító mód használata jókívánságokban:

Ha valaki tüsszent, a körülette lévő emberek különböző formában fejezik ki jókívánságukat:

- Ақ күш бер, Тәңір! (olyan vidéken mondják, ahol még erős a sámánizmus hatása) – Fehér erőt adjon Tengri!
- Сау бол! (polgári körben és a városiakra jellemző) – Légy egészséges!
- Аққас! (a régi hit maradványa) – Szó szerinti jelentése: Fehér szemöldök (értsd: éld meg az öreg kort!)
- Жәрәкім??? Алла! (vallásos emberek körében) – Allah segítsen!

További példák a melléknév fokozására

Мына көгөніс/тағам қандай? Milyen az a zöldség / étel?

Alapfok	*Középfok*	*Intenzív fok*	*Felsőfok*
үлкен – nagy (méretre)	үлкендеу, үлкенірек	үп-үлкен	орасан /тым үлкен
кіші – fiatalabb, kicsi	кішірек, кішілеу	кіп-кішкентай	тым кіші
ауыр – nehéz (súlyra)	ауырлау, ауырырақ	ап-ауыр	өте /тым ауыр
жеңіл – könnyű	жеңілірек, жеңілдеу	жеп-жеңіл	аса / өте жеңіл
қиын – nehéz, bonyolult	қиынырақ, қиындау	қып-қиын	ең / өте қиын
аз – kevés	аздау, аз-ақ	ап-аз	өте /тым аз
тәтті – édes	тәттілеу, тәттірек	тәп-тәтті	керемет тәтті
ащы – sós, keserű, savanyú	ащылау, ащырақ	ап-ащы	өте /тым ащы

таза – tiszta	тазарақ (тазалау)	тап-таза	өте таза
әдемі – elegáns, szép	әдемілеу, әдемірек	әп-әдемі	керемет/ өте әдемі

14.1.Gyakorlat

Válassza ki a zárójelben szereplő szavak közül, hogy melyik a helyes változat és fordítsa le magyarra a mondatokat!

Бұл асхананың (сусынның, тағамның) дәмі ерекше.
Мен асханадан (алма, өрік) шырынын іштім.
Түскі асқа (тауықтың, балықтың, қой етінің) сорпасының дәмін таттым.
Тамақтың небір түрі көп екен. Онда(сиыр етінен, қазы мен қартадан, тауық пен қой етінен жасалған) тамақ дәмді екен.

14.2.Gyakorlat

Írja be az alábbi szavak antonímáit a minta szerint!
Minta: қымбат – арзан (olcsó)

көп – . . . . . (kevés)
ащы – . . . . . (édes)
майсыз – . . . . . (zsíros)
құнарсыз – . . . . . (tápláló)
дәмді – . . . . . (nem finom)
ескі – . . . . . (friss)
ұсақ – . . . . . (nagy)
піспеген– . . . . . .(érett)

14.3.Gyakorlat

Válaszoljon a kérdésekre a megadott szavak felhasználásával! Minden étellel kapcsolatban két választ írhat.
Minta: Сиыр етінің дәмі онша емес. Сиыр еті маған ұнамайды.

Сиыр еті Қой еті Көкініс Сүт тағамдары Айран Ірімшік Палау		1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Сорпа Қазы		

Megadott szavak: тәтті, қышқыл, тұзды, қатты, ащы, жұмсақ, дәмді, дәмді емес, майлы, құнарлы, пайдалы.

қышқыл – savanyú
қатты – erős,kemény
ащы – keserű, sós, csípős
жұмсақ – puha

құнарлы – tápláló, kalóriadús
пайдалы – hasznos
ерекше – különös, sajátságos
небір – különböző, minden(féle), sajátos

14.4.Gyakorlat

Adja meg az ellentétes jelentésű melléknevek fokozását a táblázat oszlopaiban!

Alapfok (жай шырай)	Középfok (салыстырмалы шырай)	Megerősítő vagy intenzív fok (күшейтпелі шырай)	Felsőfok (асырмалы шырай)
ыстық-суық			
қатты-жұмсақ			
көп-аз			
ащы-тәтті			
майлы–құрғақ (ет)			
ескі-балғын			
нәрлі- нәрсіз			
құнарлы-құнарсыз			
тұзды-қышқыл			
дәмді-дәмсіз			

14.5. Gyakorlat

Alkossanak mondatokat a megadott minta szerint az alábbi főnevekkel és középfokú melléknevekkel!

Minta: Қуырдақ өте дәмді. Қымыз айраннан қышқылдау

Élelmiszerfajta	fokozó	melleknévek	Középfok szuffixumai	középfokú melléknevek
Бесбармақ Сорпа Қуырдақ Қазы мен қарта Палау Балық	өте тым аса ең	майлы тәтті қышқыл тұзды қатты ащы	-лау/леу, -дау/деу, -тау/теу -рақ/рек, - ырақ/ірек	майлырақ

Көгөніс Айран Қымыз Шырын		жұмсақ дәмді дәмді емес құнарлы құнарсыз пайдалы		

A szenvedő igealak – ырықсыз етіс

A kazak szenvedő igealakban az alany a cselekvés elszenvedője, a cselekvő személy ismeretlen marad.

A szenvedő igealak képzése:

igető+-л,-ыл,-іл,-н,-ын,-ін+személyrag

Igető + **- л, -ыл, -іл**

баста (elkezd) аяқта (befejez)	л	ды	басталды (el lett kezdve, elkezdődött)	Оқу жылы басталды. A tanév elkezdődött.
аш (nyit)	ыл	ды	ашылды (kinyílt, ki lett nyitva)	Дүкен ашылды. (A bolt ki lett nyitva/kinyitott)
жаб (becsuk)			жабылды (be lett csukva)	Терезе жабылды. (Az ablak be lett csukva/becsukódott)
оқы (tanul, olvas)			оқылды (meg lett tanulva, el lett olvasva)	дәрі соқылды??? (az előadás fel lett olvasva/meg lett tartva)
пісір (főz, süt)	іл	ді	пісірілді (megfőtt/megsült, meg lett főzve/sütve)	нан пісірілді (a kenyér meg lett sütve/megsült) түскі ас пісірілді (az ebéd meg lett főzve/megfőtt)
кес (vág, szel)			кесілді (felvágódott, fel lett vágva)	нан кесілді (a kenyér fel lett vávga/szelve)

Az **-н,-ын,-ін** toldalékok kevésbé produktívak, ritkábban fordulnak elő. Abban az esetben

használjuk őket, amikor az igetőben már előfordul a szonoráns л hang.

сал (tesz, beletesz)	ын	ды	салынды (bele lett téve)	Тамаққа тұз салынды. (Az ételbe só lett téve)
ал			алынды (el lett véve)	ақша алынды (a pénz el lett véve)

сайла (kiválaszt)	н		сайланды (ki lett választva)	премьер-министр сайланды (a miniszterelnök ki lett választva)

сабақты оқы – tanuld a tantárgyat (vagy a leckét – сабақ оқылды (a lecke meg van tanulva;

кітапты ал – vedd el/vedd meg a könyvet – кітап алынды – a könyv meg van véve

дәріс оқы – tarts előadást, дәріс оқылды – az előadás meg lett tartva

Түскі/кешкі ас дайындалды. *Az ebéd/vacsora el lett készítve.*

Ет қуырылды. *A hús meg van sütve.*

Қазанға да ет салынды. *A hús a kazánba van téve.*

Дастарқан жайылды. *Az asztal meg van terítve.*

14.6.Gyakorlat

Képezze a táblázatban lévő igék szenvedő alakját!

Minta: сатып алу → сатып алынды

сатып ал (vásárol)	
аш (kinyit)	
жаб (becsuk)	
іш (iszik)	
же (eszik)	
тыңда (hallgat)	
пісір(főz)	
қуыр (süt)	
таңда (választ)	
айт (mond)	
жібер (küld)	
күт (vár)	
ізде (keres)	
қара (néz)	
жаз	
істе (csinál vmit)	
қала (akar)	
бұқтыр (párol)	
сұра (kérdez)	
жауап (válaszol)	

14.7. Gyakorlat

Képezze a zárójelben lévő igék szenvedő alakját!

Үй тапсырмасы ……..…. (жаз). A házi feladat meg van írva

Қара өрік ағашы ….....…….... (кесу). A szilvafa ki lett vágva.

Немат Келімбетов романы …..... (оқу). Nemat Kelimbetov regénye fel lett olvasva.

Қонақтар ….....……..... (шақыр). A vendégek meg lettek hívva.
Дауыстық пошта хабары …..... (тыңда). A hangposta üzenet meg lett hallgatva.
Қазақ фильмі ….....……..... (көрсет). A kazak film be lett mutatva.
Жоспарлар ….....……..... (жаса). A tervek el lettek készítve.
Ұлттық театр ….....……..... (сал). A nemzeti színház fel lett építve.
Театр билеттері …..... (сатып ал). A színházjegyek meg lettek véve.
Барлық сорпа ….....……..... (іш)*. Az összes húsleves meg lett éve.

14.8.Gyakorlat
Írja a képek mellé a zöldségek és gyümölcsök kazak nevének sorszámát!

1. лимон	9. алмұрт	17. баклажан/баялды
2. қызылша	10. сарымсақ	18. картоп
3. апельсин	11. қырыққабат	19. алма
4. сары өрік	12. шие	20. бұршақ
5. шаңбыр	13. бүлдірген	21. бұрыш
6. қызанақ	14. асқабақ	22. банан
7. сәбіз	15. құлпынай	23. анананс
8. банан	16. қара өрік	24. қияр

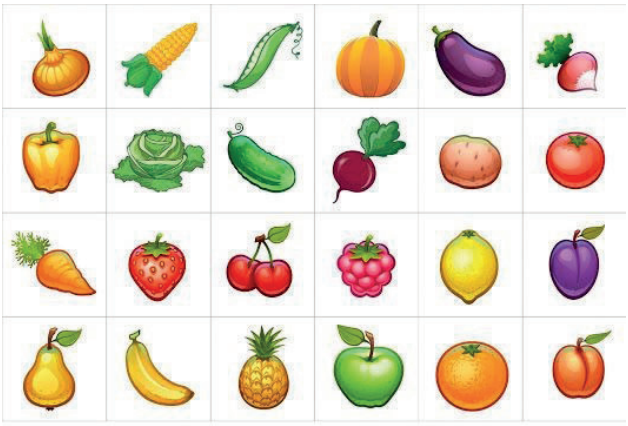

14.9.Gyakorlat
Kérdezze meg kétféleképpen az alábbi gyümölcsök árát a mintamondatok szerint! Írja le a kérdéseket és fordítsa le őket magyarra!
Minta: Алманың килограмы қанша? – Mennyi az alma kilója?
Алма қанша тұрады? – Mennyibe kerül az alma?

Жүзім	- дың / -дің -тың / - тің -ның / -нің	килограмы қанша тұрады?
Қарақат		
Апельсин		
Өрік		
Інжір		

Шие		
Қызылқат		
Құлпынай		
Жаң ғақ		
Пісте		

14.10.Gyakorlat

Kérdezze meg kétféleképpen az alábbi zöldségek árát a mintamondatok szerint!
Írja le a kérdéseket és fordítsa le őket magyarra!
Minta: Картоптың килограмы қанша? – Mennyi a burgonya kilója?
Картоп қанша тұрады? – Mennyibe kerül a burgonya?

Картоп	- дың / -дің -тың / - тің -ның / -нің	килограмы қанша (тұрады)? бағасы қанша?
Паприка		
Қияр		
Баклажан		
Қызылша		
Асқабақ		
Сәбіз		
Қызыл пияз		
Сарымсақ		
Кәді		

14.11.Gyakorlat

Írja le a kérdéseket és a rájuk adott állító és tagadó válaszokat! Fordítsa le magyarra a mondatokat!

Кептірілген жемістер	сатып алдыңыз ба? сатып алдың ба?	Иә,.....сатып алдым. Жоқ,.....сатып алмадым.
Балдыркөк		
Сәбіз		
Қызыл пияз		
Жаңа шыққан картоп		
Шалғам		
Тұздалған қызанақ		
Анар		
Қарлыған		

14.12.Gyakorlat

Alkosson mondatokat a táblázat szavaival, írja le és fordítsa le magyarra a kapott mondatokat!

Pl.: Жарты кило жаңғақ пен төрт алхоры беріңізші.

жарты бір бір жарым екі екі жарым үш үш жарым төрт төрт жарым жүз елу екі жүз елу төрт жүз	кило /кило- грамм	картоп қызанақ паприка қияр қызыл пияз жаң ғақ шабдалы бадам інжір пісте асқабақ	бен пен мен	бір екі үш төрт бума тал дана уыс үш жүз гр	баклажан жүзім өрік усарымсақ салат алхоры мейіз шалқан сәбіз балдыркөк желкек кептірілген жеміс	беріңізші! беріңіз!

14.13. Gyakorlat

Fordítsa le kazakra a következő mondatokat és ezek alapján írjon párbeszédet a piacon témában! Vásároljon 3 féle terméket és próbáljon meg alkudni!

Finom a sárgabarack? Finom a datolyaszilva? Édes az alma? Édes a földieper? Érett a málna? Érett a szőlő? Friss a tojás? Mondja, kérem, friss a saláta? Friss az uborka? Mondja, kérem, friss a kenyér? Igen, friss. A saláta nem friss. Mit vettél? Egy kiló paradicsomot és másfél kiló paprikát vettem.Mit vett (Ön?) Kétszázötven gramm aszalt gyümölcsöt és háromszáz gramm mandulát vettem.

Сыбырлақ (Шпаргалка): Өрік дәмді ме? Құрма дәмді ме? Алма тәтті ме? Құлпынай тәтті ме? Таңқурай піскен бе? Жүзім пісті ме? Жұмыртқа қай күнгі? Айтыңызшы, бұл қай күнгі салат? Қияр балғын ба? Айтыңызшы, өтінемін, жаңа піскен нан ба? Иә, жаңа піскен нан. Салат бүгінгі емес. Не сатып алдыңыз? Мен бір кило қызанақ пен бір жарым кило бұрыш сатып алдым. Сіз не сатып алдыңыз? Мен екі жүз елу грамм кептірілген жеміс пен үш жүз грамм бадам сатып алдым.

14.14. Gyakorlat

Olvassa el a szöveget és válaszoljon a kérdésekre!

Базарда

Біз демалыс күндері көгөніс, жеміс-жидек сатып алуға орталық базарға барамыз. Ол жерде барлығын сатып алуға болады. Онда ауылда өсірілген жаңа піскен көгөніс, немесе шетелден келген жеміс-жидек түрін сатады. Үй өнімдерін сатып алуға болады, мысалы; үй қаймағы, ірімшік, сарымай немесе құрт, қымыз. Базарда ет түрі көп. Мысалы, жаңадан сойылған қой, сиыр еті, немесе қазы шұжық сатып алуға болады. Мен қонақтарға дастарқан дайындаймын. Сондықтан көп тағам сатып аламын.

Hétvégén a központi piacra megyünk zöldséget és gyümölcsöt vásárolni. Ott mindent meg lehet venni. Falun termett friss zöldséget, vagy külföldről származó gyümölcsöket árúsítanak. Vásárolhat

Pl. házi termékeket; házi tejfölt, sajtot, vajat, szárított túrót vagy kumiszt. Sokféle hús létezik a piacon. Vásárolhat Pl. frissen vágott birkahúst, marhahúst vagy lókolbászt. Előkészítem az asztalt a vendégeknek. Szóval sok ételt vásárolok.

Válaszoljon a kérdésekre a fenti szöveg alapjan:

1. Базарға қашан барасыңдар?
2. Қай базарға барасыңдар?
3. Онда не сатып алынды?
4. Қандай сүт тағамын алуға болады?
5. Еттің нендей түрін алуға болады?
6. Ауылда өсірілген қандай тағам түрі сатылады?
7. Не үшін көп тағам сатып алынды?

Бұрынғы өткен шақ есімше - A múlt idejű melléknévi igenév

A múlt idejű melléknévi igenév képzése

igető +	-ған / -ген -қан / -кен	жазған ақын келген қонақтар берген сыйлық айтқан ертегі	a költő, aki írt a megérkezett /a megjött vendégek az adott ajándék a mondott mese

өлең жазған ақын – *a költő, aki verset írt*

оқыған оқушы – *a diák, aki tanult / olvasott*

шын жүректен берген сыйлық – *az igaz szívből adott ajándék*

махаббат сезімдерін жазып жіберген адам – *az ember, aki szerelmes leveleket küldött*

қателерді көрген келушілер– *a hibákat meglátó (észlelő) látogatók (szó szerint: a látogatók, akik látták a hibákat)*

әжем айтқан ертегі – *mese, amit a nagymamám mondott*

музыка тыңдаған науқастар – *betegek, akik zenét hallgattak*

балмұздақ жеген бала – *a gyerek, aki fagylaltot evett*

Өзбекстанда балмұздақ жеген 1,5 мың адам уланып қалған. *Üzbegisztánban 1,5 ezren kaptak mérgezésta fagylalt elfogyasztása után*

Ресейден келген қонақтар ұлттық кітапханада. *Oroszországból jött vendégek a nemzeti könyvtárban.*

Сазды музыка тыңдаған адамның жүрегі қуанышқа бөленеді. *A szazzenét hallgató ember szíve megtelik örömmel.*

Жастарға мол мүмкіндік берген жоба. *Egy projekt, ami a fiataloknak sok lehetőséget adott (Szó szerint: A fiataloknak sok lehetőséget adott projekt)*

Szenvedő igealakból is képezhetjük:

жаса-л-ған → жасалған іс – megcsinált, elkészített ügy, dolog

жаз-ыл– ған → жазылған мақала – megírt cikk

отыр-ғыз-ыл – ған→ отырғызылған ағаш – elültetett fa

жу-ыл – ған → жуылған киім – mosott ruha.

Құжаттың берілген күні. A dokumentum kiállításának napja /dátuma (szó szerint: a dokumentum kiadásának napja)

Ақсуатта орыс тілінен алғаш сабақ берген мұғалім. Ő volt az első tanár, aki oroszt tanított Aksuatban (Szó szerint: Ő volt az első orosz órát adó tanár Akszuatban)

Полковниктің үстінен шағым жазған полицей министрден көмек сұрады.

Az ezredest feljelentő rendőr a miniszter segítségét kérte (Szó szerint: Az ezredesről panaszt író rendőr …)

A tagadó alak képzése

igető +	-ба/бе -па/пе -ма/ме	-ған / ген -қан / кен	жазбаған оқушы оқымаған оқушы айтпаған оқиға келмеген қонақ	a diák, aki nem írt a diák, aki nem tanult /olvasott el nem mondott esemény / eset vendég, aki nem jött el

ештеңе жазбаған оқушы – *a diák, aki semmit se írt*

келмеген турист – *a meg nem jött/ meg nem érkezett turista*

айтпаған мәселе – *a meg nem mondott ügy / dolog*

Көктем жайлы өлең жазбаған ақын кемде-кем. *Kevés olyan költő van, aki ne írt volna verset a tavaszról (Szó szerint: A tavaszról verset nem író költő kevés van)*

Үйге көптен келмеген қонақ келді. *Egy rég nem látott vendég érkezett a házba (Szó szerint: A házba régóta nem jött vendég)*

Иі қанбаған тері, тон болмайды (мәтел). *A nem áztatott (nem kikészített) bőrből nem lesz bunda (közmondás)*

шын– igazság, valódi, igazi
саз – húros hangszer
жоба – projekt, terv

улану – megmérgezi magát
кемде-кем – ritkán, nagyon ritkán, kevés, nagyon kevés
оқиға– esemény, eset

болған жоқ – nem volt

болған– múlt idejű melléknévi igenévi alak

Апельсин болған жоқ − *Nem volt narancs*

Мен кеше досыма бардым, бірақ ол үйде болған жоқ. *–Tegnap elmentem a barátomhoz, de nem volt otthon.*

Мен Түркістанда болған жоқпын. – *Nem voltam Türkesztánban (város).*

Ақшам болған жоқ. – *Nem volt pénzem.*

Mi a különbség a következő tagadó alakok között?

A «болған жоқ» helyett lehet használni a «болмады» igét.

Pl.:Базарда алма болған жоқ=Базарда алма болмады.

Jelentése: Nem volt alma a piacon.

A «болған жоқ» és a «болмады» – ugyanazt jelenti. Csak az első a «жоқ» tagadószóval, a második esetben a (-ма/ме,-па/пе,-ба/бе) tagadó toldalékkal. A kontexusnak megfelelően lehet közülük választani. Csak stílusban különböznek egymástól.

14.15.Gyakorlat

Fordítsa le kazakra az alábbi mondatokat!

Uborkát is, salátát is vettem a piacon.

Nem vettem se karfiolt, se karalábét.

Paradicsom is, retek is let véve a piacon.

Céklát és kaprot is vegyek.

Burgonyát is, padlizsánt is vettem a piacon.

Mert azok olcsók a piacon.

(Қиярды да, салатты да базардан сатып алдым. Түсті қырыққабат та, шалқан да сатып алмадым. Қызанақты да, шалғамды да базардан сатып алдым. Қызылша мен аскөк те сатып алайын. Картопты да, баклажанды да базардан сатып алдым. Өйткені, олар базарда арзан.)

14.16.Gyakorlat

Írja be a kipontozott helyekre a megadott magyar szavak kazak fordítását!

Кеше мен базарға ..... (elmentem).

Онда ет және сүт өнімдері ..... (nem volt).

Себебі, ... (nagyon kicsi) базар екен.

..... (viszont) жеміс пен жидек түрі ..... (sok volt).

..... (de), апельсин, лимон болған жоқ.

Себебі (mert), жергілікті .....(zöldség) ..... (gyümölcs) сататын базар екен.

Мен ..... (egy kis) картоп сәбіз, паприка, қызанақ ..... алдым.

Бірақ, қызылша, усарымсақ ..... (nem vettem meg).

Себебі, ... (azok) базарда болмады.

Түсті ..... (karfiol) пен ..... (karalábét) іздедім (kerestem).

..... (azok sem) базарда болған жоқ.

Оған қоса (ezen kívül) ..... (cukkini) мен балдыркөк ..... (sem) болмады.

..... (Ezért) үлкен базарға кеттім.

14.17.Gyakorlat

A kazak szavakat tegye megfelelő sorrendbe, hogy a magyarul megadott mondatnak megfelelő értelmet kapjon!

інжір/ алдыңыз/ мен бадам/Сіз /сатып/ ба / базардан? *Vettél a piacon fügét és mandulát?*

бадам да/алмадым/ Інжір де / сатып. *Nem vettem se fügét, se mandulát.*

болмады / інжір/ болды / өте қымбат / бадам /Себебі. *Mert füge nem volt, a mandula nagyon drága volt.*

құлпынайды /мен / Базардан / ба?/ алдыңыз. *Vettél a piacon földiepret és pisztáciát?*

да/алмадым / сатып /Құлпынайды. *Nem vettem se földiepret, se pisztáciát.*

қымбат / болмады/ Құлпынай/ болды өте. *Földieper nem volt, a pisztácia nagyon drága volt.*

Базардан/мен/сатып/қарақат/ алдыңыз/таңқурай/ ба? *Vettél a piacon málnát és ribizlit?*

да/сатып /қарақат/Таңқурай/ та/ алмадым. *Nem vettem se málnát, se ribizlit.*

Таңқурай/өте/болмады/ қарақат/ қымбат/ болды. *Málna nem volt, a ribizli nagyon drága volt.*

14.18.Gyakorlat

Fordítsa le magyarra a következő mondatokat és próbáljon meg rájuk válaszolni!

- Отбасында дастарқанды кім жаяды?
- Таңғы асты кім дайындайды?
- Таңертең ас үстелінде нелер болады ?
- Тағамның қандай түрін ұнатасыз? Сізге қандай тағам ұнамайды?
- Сіз тамақ дайындағанды ұнатасыз ба?
- Мен тамақ жасағанды ұнатпаймын.
- Сіздің отбасыңызда әдетте кім тамақ дайындайды?
- Ботқаны немен жейді?
- Қазақтар таңғы асқа не жейді?
- Нанды пышақпен турауға бола ма?
- Мерекелік дастарқанда қандай тағам болады?
- Дастарқан басында кім отыр?

Ki teríti meg az asztalt a családban? Ki készíti el a reggelit? Mik vannak reggel az étkezőasztalon? Te milyen ételeket szeretsz? És milyen ételeket nem szeretsz? Szeretsz főzni? Igen, szeretek főzni. Nálatok a családban ki főz általában? Mivel eszik a zabkását? Mit esznek a kazakok reggelire? Kaphatok egy kis kenyeret? Milyen ételek vannak az ünnepi asztalon? Ki ül az asztalfőre?

14.19. Gyakorlat

Válaszoljon az iskolások számára készült teszt alábbi kérdéseire. A három válaszból egyet válasszon ki.

Сіз күніне қанша рет тамақтанасыз?
1) 3-5 рет
2) 1-2 рет
3) 7-8 рет

Сіз мектепке / жұмысқа барар алдында үйде тамақтанасыз ба?
1) иә, әрқашан (igen, mindig)
2) таңғы ас ішпеймін (nem reggelizem)
3) үнемі уақытым жетпейді (nincs mindig elég időm)

Сіз жаңа піскен көгөністерді жейсіз бе?
1) әрқашан (mindig)
2) иә, көбінесе салаттарда (igen, többnyire salátákban)
3) кейде (néha)

Сіздің үстеліңізде жемістер қаншалықты жиі кездеседі?
1) күн сайын (minden nap)
2) аптасына 2-3 рет (hetente 2-3-szor)
3) сирек (ritkán)
үнемі – mindig
сирек − ritkán
көбінесе – többnyire
жұмысқа барар алдында – munkába menetel előtt
күніне қанша рет ? – naponta hányszor?
жаңа піскен көгөністер – friss(en érett) zöldségek
қаншалықты жиі? – milyen gyakran?

14.20.Gyakorlat

Írjon egy rövid fogalmazást az étkezési szokásairól! Segítségként használhatja a fenti tesztet és az alábbi kérдéseket.

Кешкі асқа не жейсіз?
Сіздің ең сүйікті тағамыңыз қандай?
Сіздің отбасыңызда әдетте кім дастарқан жаяды және ол дастарқан үстіне не қояды?
Таңғы асқа не жейсіздер?
Сусынның қай түрін жақсы көресіз?
Ет тағамдарын ұнатасыз ба? Көгөністі ше?
Жеміс-жидектен дастарқанға не қойылады?

Тақырыпқа қатысты мақал-мәтел. A témával kapcsolatos szólások és közmondások

Доспенен алыс-беріс қылма, асты бірге іш. A barátoddal ne kereskedj/üzletelj, vele egyél.

Базар ақшалыға базар, ақшасызға назар.
A bazár a pénzes számára bazár, akinek nincs pénze annak (csak) szándék.
Нан бар жерде, ән де бар. *Ahol kenyér van, ott dal is van.*
Қазан қайнамай бұлбұл сайрамас. *Amíg nem forr a kazán, addig nem énekel a pacsirta.*
Қазаннан қақпақ кетсе, иттен ұят кетер.
Ha lemegy a kazán teteje, elmegy a kutya szégyenérzete.
Бал, бал дегенмен ауыз дәмді болмас. *A méz-méz mondásától a szájíz nem lesz édes.*
Нан – тамақтың атасы. *A kenyér – az ételek atyja*
Есектің күші – адал, еті – арам. *A szamár ereje megengedett, a húsa tiltott (fel lehet rá ülni, lehet vele terhet szállítani, de a húsát nem szabad megenni)*
Есі жоқтың асы жоқ. *Akinek nincs esze, annak nincs ennivalója.*

адал – megengedett, a saria (az iszlám jog) által megengedett	арам – tisztátalan, az iszlám jog által tiltott семіз – zsíros, hájas, kövér

абай – óvatos, körültekintő, абай бол! – vigyázz magadra!
абысын – sógornő, férfitestvérek feleségei hívják így egymást
автобус – autóbusz; автобус билеті – buszjegy; автобус жүргізуші – buszsofőr
аға – báty, nagybácsi, unokatestvér
ағайын – rokon, rokonság, barátok
ағаш – fa
ағу – folyik
ағылшын – angol
адал – megengedett, a saria (az iszlám jog) által megengedett
адам – férfi
ажырасу – elválik; ол ажырасты – ő elvált
аз – kevés
азамат – állampolgár; сіз қай елдің азаматысыз? – ön milyen állampolgár?
азар – szorongatás, sértés, megbántás
аздап – egy kicsit
Азия – Ázsia
Ай – Hold (égitest); ай – hónap
айлакер – ravasz
айлап-жылдап – hosszú ideig
айтып жіберу – megmond
ақ – fehér
ақау – hiba, defekt
ақпан – február
АҚШ-Америка Құрама штаттары – USA
ақша – pénz
ақыл – ész, értelem; ақыл тоқтату – meggondolja magát, észhez tér
ақын − költő
ал – hanem, pedig, visszakédezésnél jelentése: hát, és
ал ... ше – visszakérdezésnél: hát, és
алаң – tér
алаңдау – nyugtalan, aggódik
аласа – alacsony
алға − előre
алды – előtt, elülső rész; алдында – előtte
алдымен – először
алдын-ала − előre, jókor, idejében, előzetesen
алма – alma
алмас – gyémánt
алпыс – hatvan, алпысыншы – hatvanadik
алты – hat; алтыншы – hatodik
алтын – arany
алу – vesz, kap
алыс – távol; алыс жолға – hosszú utra
аман – kedvező, egészséges, sértetlen, амансыз ба? – üdvözlöm. jól van?
аманшылық – boldogulás, jólét
американдық – amerikai

ана / шеше – anya
анау – az
аң –vadállat
аптап − hőség
ap – ember, becsület, армысың – becsületes vagy? (hagyományos üdvözlés)
apa – köz, hézag, távolság; арасында – közte, között
арақ – vodka
араластыру – keverés, összekeverés
аралау – járkál, kóborol, meglátogat (múzeumot)
аралық − köz, hézag, távolság, köz
арам – tisztátalan, az iszlám jog által tiltott
арасан су – ásványvíz
арғы жақ – szemközti oldal
арзан – olcsó, könnyű; арзан авиакомпания – fapados (olcsó) légitársaság
арқау – mag, tartalom, motívum, támogatás, támaszték, pillér, támasz
арқылы – keresztül, által, valami segítségével,
арман – álom
арнайы – speciális, különleges
арнау – szentel, szán valakinek, valaminek ; -ға/ -ге арнау – valakinek, valaminek szán
арналу – az арнау ige szenvedő alakja;
арт – hátsó rész, hátsó oldal; артында – mögötte, háta mögött, артқа қарай – hátra
арты – vége, hátsó része, utána
артық – felesleges, szükségtelen, több, jobb; артық сөйлеу – felesleges dolgokat beszél; артық сұрау – feleslegesdolgot kérdez, feleslegesen kérdez
ары – arra; ары қарай – tovább
ас – étel, élelem; марқұмның асы – halotti tor
аспан – ég, жұлдызды
аспан – csillagos ég
асты – alsó rész; астында – alatta
астам – több; -дан/-ден, -тан/- тен астам – több, mint valami, valaminél több
ас у – meghalad vmit, elhagy vmit; -тан асады – -ot meghaladja
ас үй – konyha
ат – 1. ló; атқа міну – lovagol, lóra száll; 2. ат / есім – név
ата – nagyapa, apa; ата-әже – nagyszülők
ата-ана; әке-шеше – szülők; ата-аналар жиналысы – szülői értekezlet
аталу – nevez; аталатын – nevezett; аталады – nevezik
ататек – családnév
атқару – teljesít, végrehajt
аттракцион – attrakció (modern szórakoztató sporteszközök)
ау – (segédszó) meglepődést, kételyt, sajnálatot fejez ki
аудан – járás
аудармашы – tolmács
ауыз – száj
аула – udvar
аумақ – nagyság, mérték, lépték, terület
ауру -beteg (főnév és ige is); ауырып қалу – megbetegszik
ауыл – aul/ falu, vidék
ашқарын – éhgyomor

ашу – 1. harag; 2. megsavanyodik (pl. tej)
ашулану – (meg)haragszik
ашулы – mérges, haragos
ашық – nyitva van
ащы – keserű; sós: сорпа тым ащы – a leves nagyon (teljesen) sós
аю – medve
аяз – fagy
аяқ – láb, vég, alsó rész, vminek az alja; аяғында – legvégén
аяқ киім – lábbeli, cipő
аялдама – megálló

әдемі – szép, gyönyörű
әдетте – általában
әже – nagymama
әзірше – egyelőre
әзір – kész
әйел – feleség, nő
әк – mész(kő)
әке – apa; әкесінің аты – apai név (szó szerint: apai neve)
әкелу – hoz
әл – fizikai erő; әлсіз – gyenge
әлде – vagy (kötőszó)
әлдеқайда – sokkal, jelentősen; әлдеқайда жақсы – sokkal jobb
әлей – lelkesedés, elragadtatás
әлі – még
ән – ének, dallam, melódia; ән айту – énekel
әні/ әне, әнеки – íme az, az ott
әндету − énekel
әнші – énekes
әңгімелесу – beszélget(nek)
әпеке / әпке – nővér
әр – minden; әр таң сайын – minden reggel
әртүрлі – különböző, nem egyforma
әрі – és, méghozzá
әрең – alig, nagy nehezen
әрине − természetesen
әріптес – kolléga
әуежай – repülőtér
әуесқой – amatőr
әшекей – díszítés, minta; әшекейлеу – díszít, feldíszít

ба/бе, па/пе, ма/ме – az eldöntendő kérdés kérdőszócskája; ол дәрігер ме? – ő orvos?
баға − ár
бағбан – kertész
бағдарлама – program
бағыт − irány
бажа – sógor, lánytestvérek/nővérek hívják így egymás férjét
базар – piac; базардағы – a piacon lévő, a piaci

бай – gazdag
байланыс – kommunikáció, kapcsolat, kontaktus
байланысты, -ға/-ге байланысты – valamivel kapcsolatos
бақалшы – fűszeres,boltos
бақ – szerencse; бағыма қарай – szerencsémre
бақыт – boldogság; бақытты – boldog
бақытсыз – boldogtalan, balszerencsés; бақытсыздық – boldogtalanság
бал – méz
бала – gyermek
балабақша – óvoda; балабақша тәрбиешісі – óvónő
балбауырсақ – cukrászsütemény, teasütemény
балғын – friss, lédús, gyenge, nagyon fiatal
балмұздақ – fagylalt
балық – hal; балық сорпасы – halászlé, halleves; балық аулау – horgászik
банкомат – ATM (bankautomata)
барлық – minden, összes
бару – megy
бас – fej, főnök, felső rész, csúcs, kezdet; басында – elején
басбармақ – nagyujj
басқа – másik
басталу – kezdődik
бастау – kezdődik; elkezd
бастауыш мектеп – általános iskola
басшы – főnök, vezető
басып шығару – kinyomtat
бата – áldás
батыр – hős
батыс – nyugat
бауыр – testvér
бауырсақ – bauirszak, vajban sütött kenyér
баяу – lassú
баяндама – előadás; баяндама жасау – előadást tart
бәз баяғы – korábbi, régebbi
бәйтерек – nyárfa, (átvitt értelemben) támasz, védelmező
бәліш – nagy kerek pirog
бәрі – minden
безер – mintázat, makacs, utálat
бейбітшілік – béke
бейне – arculat, ábrázat, kép
бейсенбі – csütörtök
бейуақ – nyugtalan
белгіленген ретпен отырады – meghatározott rendben ülnek
бен/пен/мен – és (kötőszó)
беру – ad
бері – erre
бес – öt; бесінші – ötödik
бешбармақ / бесбармақ – kazak nemzeti étel (szó szerint öt ujj, mivel hagyományosan kézzel eszik)

би – tánc, би билеу – táncol
бизнес саласы – üzleti szféra, terület
биік – magas; биіктік – magasság
биші – táncos
біз – mi
білімпаз – tudást kedvelő, intelligens
білу – tud
бір – egy; бірінші – első
бір демде – egy pillanatban / egy pillanat alatt
біраз – elég, egy kevés, egy kicsi
бірақ – de, azonban, ellenben
бірдеңе – valami, бірдеңе істеу – csinál valamit
бірнеше – néhány
бойдақ – nőtlen, egyedülálló
бос – üres, szabad; бос шығар – valószínű szabad
бөктер – hegyoldal, lejtő
бөле – unokatestvérek, akik nővérek gyermekei
бөлік – rész, valaminek része, бөлігінде – részén
бөлім – részleg, rész, osztály (nem iskolai); бөлім бастығы – osztályvezető
бөлме – szoba
бүгін – ma, бүгін таңертең – ma reggel
бүкір – görbe
бүтіндік –egész, valami érintetlen állapota, egység, egyetértés
бұғаз – szoros
бұйымтай – ügy, dolog, kérés
бұйыру – parancsol, бұйырыңыз! – parancsoljon!
бұл – ez
бұлақ – forrás; бұлақ суы – forrásvíz
бұлт – felhő
бұрқасын – hóvihar, бұрқасынды – hóviharos
бұршақ – (sárga) borsó
бұрыс – helytelen
бұрын – előbb, koabban; бұрынғы – korábbi, egykori
бұрыш – 1. sarok; 2. szög; 3. bors
бюро – iroda, büro

велосипед / шайтанарба – kerékpár, bicikli; велосипед тебу – biciklizik
венгр – magyar (oroszból kölcsönzött szó)
виза – vízum
визит картасы – névjegykártya

газет – újság
гарнир – köret, garnírung
гастрономия – gasztronómia
гүл – virág
гуляш – gulyás

ғалым – tudós

ғана – csak
ғимарат – épület
ғой – hát, nos, hiszen (segédszó-befejezettség, helyeslés értelmet ad a kijelentésnek)

дайын – kész; дайын ақша – készpénz
да/де/ та/те – is, szintén; мен де … – én is …
дайындау – készít; түскі ас дайындау – ebédet készít
дала – sztyeppe
дана – darab
даңғыл – kitaposott, sima, járt ((út), sugárút (neologizmus)
дастарқан – abrosz, étkezőasztal, дастарқанға жиналып – az étkezőasztalhoz gyűlve
дауласу − vitatkozás, perben állás
дауыл – vihar, orkán
дауыс – hang
дәліз – folyosó
дәм – íz, дәм тату – megkóstol
дәмді – finom; дәмді пісіру – finomat főz
дәмхана – büfé
дән – gabonamag
дәптер – füzet
дәретхана – vécé
дәрі – gyógyszer
дәрігер – orvos
дәстүр – szokás, hagyomány
дәуір – korszak, idő, periódus, időszak
дегенмен – de, azonban
дейін – -ig; -қа / ке дейін төмендейді – ...-ig lemegy
декларация – nyilatkozat, deklaráció
демалу − pihen, демалыс − szabadság, vakáció
демалыс – pihenés, szabadság, vakáció; демалыс күні – pihenőnap, munkaszüneti nap
демалыс күндері – pihenőnapok, munkaszüneti napok, hétvégén
дене / ден – test
денешынықтыру – testnevelés; дене шынықтыру сабағы – testnevelés óra
дені сау – egészséges
денсаулық – egészség; денсаулыққа пайдалы – hasznos az egészségnek, egészséges
деңгей – szint
диван – kanapé, диванға жайғасып – a kanapéra ülve
доға – ív, körív, villamoskocsi áramszedője
доңыз / шошқа – sertés, disznó
доп – labda; доп ойнау – labdázik
дорба – szatyor
дос – barát; достық – barátság
дөң – domb
драма театры – drámai színház
душ – zuhany; душқа түсу – lezuhanyozik, letusol
дүйсенбі – hétfő
дүкен – bolt

еңбекқор, бай – vagyonkedvelő
дүңгіршек – kioszk, elárúsítóbódé, pavilon
дұға − ima
дұрыс – helyes
дұшпан – ellenség
дыбыс – hang

егде – idős
Египет / Мысыр – Egyiptom
егінші − földműves
екі – kettő, екі бөлме – két szoba; екі есе қымбат – kétszer olyan drága
екінші – második; екінші тамақ – második étel / második fogás
ел – ország
елу – ötven; елуінші – ötvenedik
елші − nagykövet
емес – nem
емтихан – vizsga
емхана – klinika
ен – szélesség, ені – szélessége
ендеше – ha így van, akkor / abban az esetben, tehát
енді – most; енді білдім – mostmár tudom
ене– anyós
еншілес – társörökös; еншілес компания – leányvállalat
еңбек – munka; еңбек демалысы – szabadság
еңбекқор – szorgalmas
ер / еркек − férfi
ереже – szabály
ерекше – különös, sajátságos
еркін – szabad; ерней – edény széle
ерте – korai, régi; ертелеу – kora reggel, hajnalban, korán
ертең – holnap
ес – ész; есіме түсті – eszembe jutott
есе – szor/-ször; есе үлкен – -szor/-ször nagyobb
есептелу – (visszaható, szenvedő alak) számításba vevődik
есептеу – számol, összeszámol, kiszámol
есепші – könyvelő
есті – jóeszű
ескерткіш – emlék, emlékmű; ескерткіш тақта – emléktábla
ескі – régi; ескілеу – kopott, viseltes, használt, öregecske
естелік − emlék
есту – hallás, hall
есік – ajtó
есіркеу – együttérez valakivel, sajnál
есім / ат – név
ет – hús; ет, сүт тамақтары – hús-és tejtermékek
етік – cipő; етікші − cipész
еуропалық – európai
ешкім – senki; ешкім жоқ – senki sincs

ешқандай – semmilyen
ештеңе – semmi; ештеңе жоқ – semmi (sincs); ештеңе етпес – semmi baj

жабу – becsuk, betakar
жаға – part, gallér
жаға – part; өзен жағасы – folyópart
жағдай – helyzet, körülmény
жаз – nyár, жазда – nyáron; жазғы демалыс – nyári szünet, vakáció
жазу – 1.ír; хат жазу – levelet ír; 2. írás; жазу жазу – ír
жазық – síkság, sík, sima, lapos
жай – csendes, lassú; жаймен – nem sietve, nyugodtan higgadtan
жай ғана − egyszerűen
жайғасу – a жайғау ige kölcsönösséget kifejező alakja; kényelmesen elhelyezkedik;
жайлау – magashegyi nyári legelő
жайғау – kényelmesen elhelyezkedik
жайсыз – kényelmetlen, kényelmetlenül, nem megfelelő; жайсыз хабар – kellemetlen hír;
жайсыз уақытта –nem jókor, alkalmatlan időben
жақ – 1. oldal; 2. irány; 3. állkapocs
жақсы – jó; жақсы көреді – szeret(nek); жақсы бағаға сатып алу − jó áron vásárol
жақын – közel
жалақы – munkabér, fizetés
жалғасу – valamivel egyesül, folytatódik, egyesülés
жалғыз – egyedül, egyetlen
жаман – rossz
жан – 1.lélek; 2. oldal; жанында – mellette
жан-жақ – körös-körül, körben, minden irányban
жанжал – botrány
жаңа – új; жаңа піскен – frissen sült
жаңалық – újság, hír
жаңбыр – eső
жаңғақ – dió, mogyoró
жапон – japán
жарайсың! – nagyszerű vagy!
жарау – használhatóság, alkalmasság valamire
жария – nyilvános, hírdetés
жарты – fél (főnév); жарты порция – féladag
жарық – fény
жас – 1. fiatal, kor; 2. életkor
жас – könny; fiatal; évek
жасату – a жасау (készít) ige műveltető alakja
жасау – (el)készít, csinál
жасты – egyidős; біз жастымыз – egyidősek vagyunk
жастық − párna
жасыл − zöld
жатақхана – kollégium
жаттығу − gyakorlat, torna; жаттығу жасау − tornázik
жату – fekszik, lefekszik
жауап – válasz; жауап беру – válaszol

жауапкершілігі шектеулі серіктестік – korlátolt felelősségű társaság (KFT)
жауын – eső
жауынгер – katona
жаяу – gyalog (határozószó); жаяу жүру – gyalogol
жедел – sürgős, gyors; жеделжәрдем – sürgősségi éllátás
жеделсаты – lift
жезде – sógor, a nővér férje (a nő valamennyi nála fiatalabb rokona így hívja a férjet)
жел – szél
жек көру – utálni; gyűlölet
жеке-жеке – külön-külön
желтоқсан – december
жеміс – gyümölcs
жемқор – korrupt
жең – ujj
жеңге / жеңгей / жеңеше – meny, sógornő (az idősebb fivér felesége)
жеңілу – vereséget szenved
жер – föld, talaj, hely; жер жібіді – a talaj felenged
жеті – hét (számnév)
жетекші – főnök
жетпіс – hetven; жетпісінші – hetvenedik
жету – elmegy valameddig, elegendő, eljut valameddig
және – és
жидек – bogyó
жиен – anyai ági unokahúg/unokaöccs, a nővér/húg gyereke
жиі – gyakran; жиі жүремін – gyakran járok
жиналу − összegyűlik
жиналыс – gyűlés
жинау – gyűjt, пәтерді жинау – rendbe teszi a lakást, төсек жинау – beágyaz
жиһаз – bútor
жиырма – húsz; жиырмасыншы – huszadik
жию – összegyűjt
жіберу – küld
жібу – felolvad, felenged
жігіт – férfi, fiatalember; жігіттік шақ – fiatalember kor
жіңішке – keskeny, lágy (hang a nyelvészetben)
жоба – projekt, terv
жоғары – felfelé, fenti; жоғарғы – felső
жоқ – nem, nincs
жол – út; жол болсын! – jó utat! / szerencsés utat!
жол айтып жіберу – megmondja az utat, útba igazít
жолсерік − kalauz, utáskisérő
жота − hegyhát, gerinc, тау жотасы – hegygerinc
жөндеу – kijavít, megjavít, szerviz
жөнеу – indulás, elindul, halad
журналист – újságíró
жусан – üröm
жуу – mos; тісін жуу – fogat mos ; киім жуу – ruhát mos
жуық – közel; -ға /-ке, -қа/- ке жуық – közel valamihez

жуыну – megmosakszik
жұбай – házastárs (férj vagy feleség)
жұлдыз – csillag
жұма – péntek
жұмсақ – puha
жұмыс – munka, dolog, жұмыс істеу – dolgozik
жұмыс орны – munkahely
жұмысшы – munkás
жұрт – nép, rokonság; өз жұрты – a férfi ági rokonság összefoglaló neve
жүгері ботқасы – kukoricakása
жүгіру – fut
жүз – száz; жүзінші – századik
жүзу – úszik
жүзу әуіті / бассейн – uszoda
жүзім – szőlő
жүйе – háló, hálózat
жүк – teher, poggyász, csomag
жүн – gyapjú
жүргізуші – sofőr; жүргізуші куәлігі – jogosítvány
жүрек – szív
жүрілу – a жүру ige szenvedő alakja
жүру – jár, sétál, gyalogol
жыл құстары – vándormadarak
жылқы – ló; жылқы еті – lóhús
жылау – sír
жылы – meleg

заманауи – modern
заңгер – ügyvéd, jogász
зауыт – gyár
зейнеткер – nyugdíjas
зергер – ékszerész
зерттеу – kutat, tanulmányoz, tanulmány, tudományos munka
зират – temető; «Кеңсай» зираты – Kenszaj temető
зиян – kár,veszteség, зиянды − káros, ártalmas

идея – ötlet
иіс – illat; хош иісті – kellemes illatú
инерция – tehetetlenség
инженер – mérnök
интернет – internet, интернетте отыру – internetezik
ит – kutya

канадалық – kanadai
қанеки (indulatszó) – igyekvést, ösztönzést fejez ki
касса – pénztár; кассаға қарай – a kassza irányába, felé
кедей – szegény
кедендік тексеру – vámellenőrzés

кеденші – vámos
кез – arsin, méter (beszélt nyelvben), idő, pillanat
кездесу – találkozás
кезек – sor; кезекке тұру – sorbanállás, sorban áll; кезекпен – sorban, egymás után
кезең – szakasz, időszak
кейде – néha, időnként
кейуана – idős nő
кек – bosszú
кекс – keksz
келесі – következő
келін – meny, sógornő (a fiatalabb fivér vagy rokon felesége)
келістік – rendben, megbeszéltük
келу – jön; келу мақсаты – a jövetel célja
кем дегенде – a legkevesebb, minimum
кемде-кем – ritkán, nagyon ritkán, kevés, nagyon kevés
кеме – hajó
кему – csökken, gyengül
кен – érc
кенже – a legfiatalabb gyerek a családban
кең – széles; кең таралған, танымал – népszerű
кеп – minta, modell, kitömött állati bőr
керісінше – viszont
керісу − megfeszít, meghúz, civakodik, veszekedik
кесек – nagy darab, csomó; кесектеп − nagy adagokban, nagy darabokban
кету – megy
кеше – tegnap, кеше таңертең – tegnap reggel, кеше түсте – tegnap délben
кешігу – késik; кешігіп қонды – késéssel landolt
кешіктірмей – nem késlekedve, késedelem nélkül
кешіру – átél, megél, elszenved; кешіріңіз! – elnézést! bocsásson meg!
кешкі – esti
кешкі ас – vacsora; кешкі ас ішу – vacsorázik
кештеу / кешірек – később
кәдімгі – szokásos, igazi, eredeti
кәрі – öreg; кәрілік – öregség
кәсіп – szakma
кәсіпкер – iparos, kézműves, vállalkozó
киіз – nemez; киіз үй – jurta (szó szerint: nemezház)
киіну – felöltözik
кино – film; кино көру – filmet néz; кинорежиссер − filmrendező
кинотеатр – mozi
кілегей –tejszín
кілем – szőnyeg
кілт – kulcs
кім – ki?
кіреберіс – bejárat
кітап – könyv; кітап оқу – könyvet olvas
кітапхана – könyvtár; кітапханашы – könyvtáros
кіші − fiatalabb; кішкене – kicsi

климат – éghajlat, klíma
компания – cég
компьютер – számítógép
концерт залы – koncertterem
кофехана – kávézó
көбіне – többnyire
көгеру – kékké válik, kéklik, kizöldül, zöldell, felvirágzik
көз – szem
көз дәрігері – szemorvos
көзілдірік – szemüveg
көйлек – ruha
көк – kék, régen zöldet is jelentett; ég (főnév)
көкек айы – április (szó szerint: a kakukk hónapja)
көгөніс дүкені – zöldséges bolt
көл – tó
көлем – térfogat, űrtartalom, terület
көлік – kocsi; autó; jármű; közlekedési eszköz; hátas vagy igás állat, szekérsor
көлік жөндеуші – autószerelő
көлік жүргізушісі – autóvezető
көлік тұрағы / көліктұрақ / автотұрақ – parkoló
көмектесу – segítenek egymásnak
көмір – szén
көңілді – vidám
көңілсіз – unalmas
көп – sok
көпір – híd
көріскенше! – viszlát! az újabb találkozásig!
көркею – fejlődés
көрме – kiállítás
көру – néz
көрші – szomszéd; көршілес – szomszédos
көтеру – felemel, жүгін көтеру – felemeli a terhet
көше – utca
көшпелі өмір салты – nomád életmód
куәлік – bizonyítvány; неке куәлік – házassági anyakönyvi kivonat
күз – ősz
күзетші – biztonsági őr
күйеу – férj
күйеу бала – vő
күміс – ezüst
күн – nap, dátum, күні бойы – egész nap; күндік – napos; үш күндік – háromnapos
Күн – Nap (égitest), күнге қыздырыну – napozik
күн жыланады – meleg idő lesz
күн күркіреу – dörög (az ég)
күнде − minden nap
күні-түні – éjjel-nappal
күнтізбе – naptár
күң – rabszolganő

күрежол – országút
күту – vár, ápol valakit, gondoskodik valakiről
күту – vár
күш – erő
күшік – kölyök
күшті – erős

қабат – szint; бесінші қабат – ötödik szint (4. emelet)
қағаз – papír
қаған – kán
қаз – liba; қаздың балапаны − kisliba
қазақ – kazak, қазақша – kazakul
Қазақстан Республикасы – Kazak Köztársaság
қазан – október; қазан – kazán, üst, öntöttvas edény
қазір – most, mindjárt, jelenleg
қазір ғана – éppen most
қазу – ás
қазына – kincs
қай – milyen? melyik? қай күндері? – milyen napokon?; қай жерге? – hová?
қайғы – bánat, gyász; қайғылы – bánatos, szomorú, gyászos
қайда – hová? hol? қайда барасың? – hová mégy? кілт қайда? – hol van a kulcs?
қайдан – honnan?
қайнату – forral, főz; қайнатқан жұмыртқа – főtt tojás
қайсы – melyik?
қайтарда – visszatérőben, visszatéréskor
қайту – visszatér, visszamegy, visszajön; үйге қайту – hazamegy
қайық – csónak, kis hajó; қайықпен жүзу / жүру – csónakázik, hajókázik
қайын-ата – após
қайын жұрт – házassági (affiniális) rokonság
қайырған ақша − visszajáró pénz
қайырлы – szerencsés, sikeres, kedvező; қайырлы таң! – jó reggelt!
қала – város; қала орталығы – városközpont
қалай – hogy? hogyan?
қалам – toll
қалампыр – szegfűszeg
қалау − rak, letesz, kíván, választ
қалжырау – gyengül, erőtlenedik
қалпы – állapot, helyzet; қалпымен – úgy, mint mindig, szokás szerint
қалта – zseb
қалыпты – helyzet, állapot, бір қалыпта – változatlanul ugyanabban a helyzetben
қамшы – ostor, korbács
қандай – milyen?
қант диабеті – cukorbetegség
қантар – január
қанша – hány?
қаһарман – hős
қар – hó
қара – fekete

қаражидек – áfonya
қарай: -ға/-ге, -ына қарай – irányába, megfelelően, függően
қарақұмық – hajdina
қараңғы – sötét
қарапайым – egyszerű, szokásos, középszerű, átlagos
қарау – néz, tekint; - ға/-ге,-қа/-ке,-на/-не қарағанда – valamihez képest
қараша – november
қария – öreg
қарлығаш – fecskemadár
қарсы – szemben, ellen; кім қарсы? – ki van ellene? қарсысында – szemben vele
қарсы алу – fogad (valakit az állomáson, repülőtéren)
қарт – öreg; қарттық – öreg kor
қарым-қатынас – viszony(ulás), kapcsolat; достық қарым-қатынас – baráti kapcsolatok
қарындас – húg; қарындасым húgom, a férfi így szólítja meg a húgát
қарындаш – ceruza
қас – 1. szemöldök; 2.ellenség; 3. mellé,-nál/-nél, қасында – mellette
қасапшы – hentes
қасиет – sajátosság, tulajdonság, jó tulajdonság, önérzet, méltóság, érték
қасиетті – tiszteletreméltó, nemes, előkelő, szent
қасқыр – farkas
қасық – kanál
қатаю – (meg)keményedik
қате – hiba
қателесу – téved, hibázik
қатты – erős, kemény
қатын – férjes asszony, feleség, idősebb nő
қатынау – látogatás, érintkezés, kapcsolat, ide-oda járás, közlekedés
қауіпсіз – biztonságos
қауын – dinnye
қашан – mikor?
қой – juh, birka; қой еті – birkahús
қол – kéz; қол жүгі – kézi poggyász
қолма-қол – azonnal; қолма-қол төлем – készpénzes fizetés
қолшатыр – esernyő
қонақ – vendég; қонақ бөлмесі – nappali, vendégszoba
қонақ үй – szálloda
қоңыр – barna
қоңырау – csengő, harang
қоса – együtt, ráadásul, оған қоса – ezenkívül
қосу – összerak, összeadás, hozzáad
қош – kiváló, nagyszerű, jó
қою – felvesz
қоян – nyúl
қуану – örül
қуаныш – öröm
құбылмалы – változékony, nem állandó
құз – szakadék, szikla
құймақ – palacsinta

құйылу – a құю – önt ige szenvedő alakja
құлақ – fül; құлағым – fülem
құн – érték
құнарлы – tápláló, kalóriadús
құпия –titok
құрбан – áldozat; құрбан шалу – áldozathozatal
құрбы – barátnő
құрғақ – száraz
құрдас − egykorú, egyidős személy
құрлық – szárazföld, kontinens
құрыш – acél
құс – madár
Құсжолы – Tejút
құттықтау – gratulál
құю – önt
қыз – lány, lánya valakinek
қызанақ – paradicsom
қызғалдақ – tulipán
қызмет көрсету – kiszolgálás, kiszolgál; қызмет көрсету саласы – szolgáltatási szektor
қызметкер – alkalmazott
қызықты – érdekes
қызыл – piros, vörös
қылыш – kard
қымбат – drága
қымбаттау – drágulás, drágul
қымыз – kumisz (hagyományos ital), savanyított kancatej
қырат – magaslat, emelkedés, dombvidék, dombság
қырғыз – kirgiz
қыркүйек – szeptember
қырық – negyven; қырқыншы – negyvenedik
қырыну – megborotválkozik
қыс – tél; қыс бойы – egész télen át
қысқа – rövid
қытай – kínai
қытымыр – ingerlékeny, könnyen felingerelhető, rideg, zord, fagyos
қыш – kerámia
қышқыл – savanyú, savas

лаванда – levendula
лавр жапырағы – babérlevél
лагерь – tábor; футбол лагері – focitábor
логистика маманы – logisztikai szakember
леп – szellő, kis hatás; леп белгісі – felkiáltó jel

маған – nekem
мажар – magyar, мажарша – magyarul
Мажарстан – Magyarország
мазар / қабір – temető, sír, síremlék

майлы – zsíros; майлы ет – zsíros hús
макияж – smink; макияж жасау – sminkel (szó szerint sminket készít)
мақал – közmondás, bölcs mondás
мақсат – cél, szándék
мал – jószág
малшы – pásztor
мамыр – május
манты – a derelyéhez hasonló étel
маңызды – tartalmas, átgondolt, fontos, jelentős
марқұм – halott
марқамет – kérem (válasz a köszönömre)
масқара – szégyen, gyalázat
мата – szövet
маусым – június
махаббат – szerelem, szeretet
медбике – ápoló
мезгіл – évszak, szezon, idő
мейірбике – nővér (korházi), ápolónő
мейірімді – kedves, szívélyes, könyörületes
мекенжайы – cím
мейрамхана – étterem
мектеп – iskola
мемлекеттік қызметкер – állami alkalmazott, közalkalmazott
мен – én
менеджер – menedzser
мең – anyajegy
мешіт – mecset
мәдениет – kultúra, мәдениет сарайы – kultúrpalota
мәзір – étlap, recept
мән – lényeg
мәселе жоқ – nincs gond / nem gond / nem probléma
мәсі – csizma
мәтін – szöveg
миллион – millió; миллионыншы – milliomodik
минералды – ásvány-, ásványos
міне – íme
мінекей – tessék, parancsoljon
мобильды телефон – mobiltelefon
мойын – nyak
монумент – emlékmű
монша – fürdő
мотоцикл – motorkerékpár
музыка / саз/ әуен/ ән-күй – zene
музыкант – zenész
мүмкіндік – lehetőség
бірге – együtt; әріптестермен бірге – a kollégákkal együtt
мұғалім − tanár
мұз – jég

мұқият – gondosan, pontosan, figyelmesen, мұқият тыңдау – figyelmesen hallgat
мұнай-газ – olaj-gáz (szénhidrogén)
мұң – szomorúság
мұражай – múzeum
мықты – erős
мылтық – fegyver
мың – ezer; мыңыншы – ezredik
мысық – macska
мысырлық – egyiptomi

нағашы – anyai ági (matrilineáris) rokonság összefoglaló neve
найзағай – villám, найзағай ойнады – villámlik
нақты – pontos
нан – kenyér; нан өнімдері − pékáruk
науқас – beteg
наурыз – március
нашар – rossz, gyenge
не – mi? немен жүреді? − mivel közlekednek?
небір – különböző, minden(féle), sajátos
неге – miért?
неке – házasság
немере – unoka (a nagyszülők fiának a gyereke)
неміс – német
неше – mennyi?
нешінші – hányadik?
нәр – nektár, étel, megelégedettség
нәрсе – dolog, tárgy, valami
нөл – nulla
нөмір – szám

ой – gondolat, ötlet, vélemény, tudat, értelem
ойдағы – mély völgyben lévő, a lapályon lévő
ойлау – gondolkozik
ойнау – játszik, mulat, viccel; доп ойнау – labdázik
ойпат – alföld, síkság
ойшыл – gondolkodó
ойыншық – játék
оқиға – esemény, eset
оқу – olvas, tanul, tanulás; кітап оқу – könyvet olvas
оқулық – tankönyv
оқушы – tanuló, diák
ол – ő, az
олар – ők
он – tíz; оныншы – tizedik
ондай – olyan
онлайн режимде тіркелу – online regisztrálás
онша – nem nagyon, nem annyira
оң – jobb, jobb oldali, оң жақта – jobbra van; оңға − jobbra

оңтүстік – dél; оңтүстік шығыс − délkelet
орамал – törölköző
орман – erdő
орналасу – elhelyezkedik, fekszik (található)
орта – középső, közép(pont); орта тұсындағы – a közepén lévő; ортажас − középkor
орталық – középpont, központi, közép, Орталық Азия – Közép-Ázsia
ортаңғы саусақ / ортантерек – középső ujj
орташа – közepesen, közepes, átlagos; орташа тереңдігі – átlagos mélysége
орын – hely
орынбасар – helyettes
орындау – teljesít, végrehajt; үй тапсырмаларын орындау – házi feladatokat készít
орынды – helyénvaló (illő)
орындық – szék
орыс – orosz
осылайша – így, ily módon
осы – az, éppen az; осында – itt, ezen a helyen
от – tűz; (átvitt értelemben) tűzhely, család; ашық от – nyílt tűz
отбасы / жанұя / шаңырақ – család, tűzhely (szó szerint a tűz feje)
отыз – harminc; отызыншы – harmincadik
отын – tűzifa
отырғызу – ültetés, ültet
отыру – ül
ою – faragás, motívum
оян – ébredj
ояну – felébred
ояту – felébreszt, felkölt

өз – saját (maga), өз бөлмесі – saját szobája; өзің – jómagad, өзім – jómagam
өзара – kölcsönös, egymással
өзбек – üzbég
өзге – más, különös, sajátos
өзгеше – különös, sajátos
өзен – folyó; Үлкен Алматы өзені – Nagy Almati-folyó
өкініш – megbánás, bűnbánat, sajnálat; өкінішке орай – sajnos
өлім – halál
өлке – táj, vidék, , környék, terület
өмір – élet; өмір сүру – él
өлу – meghal
өндіріс, зауыт − gyár
өнерпаз – művész
өну – fejlődik, szaporodik,
өң – szín
өңір – szegély (ruhán), környék
өркениет – civilizáció
өрнек – minta, díszítés
өрт – tűz; өрт сөндіргіш – tűzoltó
өсиет – végakarat, végrendelet, erkölcsi tanítás
өсу – nő, felnő

өт – ере
өте – nagyon
өткізу – tölt (időt), уақыт өткізу − - időt tölt, әңгіме өткізу – beszélgetést folytat
өту – átmegy, keresztülmegy; өте шықты – elrohant, elszáguldott

пайдалы – hasznos
патша – cár, uralkodó, király, padisah
пән – tantárgy
пәтер – lakás
пойыз – vonat
полицей / сақшы – rendőr; полиция – rendőrség / сақшы мекемесі
пісіру – főz, süt, ételt készit
почта / пошта – postán; пошта индексі – postai irányítószám; пошталық мекенжайы – postacím
пісу – érik; піскен жеміс – érett gyümölcs

рақмет – köszönöm
рас – helyes, igaz
Ресей – Oroszország
рет –1. sor; 2. -szor/-ször; 3. indíték, ürügy; ретімен / рет-ретімен – sorrendben, sorban
рәміз – szimbólum
риза – elégedettség
роман – regény
рөл атқару – szerepet játszik
ру – nemzetség
румын – román

сабақ – lecke; tanóra, tanítási óra; сабақ оқу – tanul
сабын – szappan
сағат – óra
садақ − íj; садақшы − íjász
саз – 1. mocsár; 2. zene; саз аспап – hangszer
сақтау – tárol, öriz,
салт – szokás, szertartás
салу – tesz, helyez, épít, küld
санау – megszámol, tart valaminek; деп санайды – úgy tartják, hogy
сары – sárga
сапаржай – állomás
сату – elad
сатушы – eladó
сатып алу – vásárol
сау – ép, egészséges
сауал – kérdés
сауда – kereskedelem, kereskedés; сауда орталығы – bevásárló központ
сауда саласы – kereskedelmi szféra, terület
саудагер – kereskedő
саусақ – kézujj
саябақ – park

саясат – politika; саясаткер – politikus
саяхат – utazás; саяхат көрмесі – utazási kiállítás
саяхаттау – utazik, kirándul
себеп – ok; себебі – azért, mert
сегіз – nyolc; сегізінші – nyolcadik
сез – érez
сейсенбі – kedd
сексен – nyolcvan; сексенінші – nyolcvanadik
семіз – zsíros, hájas, kövér
сен – te; сендер – ti
сенбі – szombat
сең – jégzajlás
сергек – élénk, friss, (átvitt értelemben) érzékeny, finom
серіктес – partner
серіктестік – társaság
серуен – séta, mulatság; серуен құру – sétát, mulatságot rendez, tart
серуендеу – sétál, mulat
сәби – baba, csecsemő
сәл – egy kicsit
сәлемдесу – üdvözlés
сән – divat
сәнқой – divatkedvelő
сәрсенбі – szerda
сәтті – sikeres, kedvező
сәуір – április
сиыр – tehén
сия – tinta
соған байланысты – emiatt, ezzel kapcsolatban
содан кейін – azután, aztán
созу – húz
созылу – tart, ér valameddig
сол – 1.bal; сол жақта – balra van, солға – balra; 2. az, éppen az;
сол сияқты – hasonlóképpen
солтүстік – észak
сонан кейін – azután
сондықтан – ezért
сонша – annyi, annyira
сонымен қатар – ezzel együtt
соң – után, múlva; соңы – vége; соңында – végén, végefelé
соңғы – utolsó
сорпа – leves
сору – szívás, szív
сөз – szó
сөздік – szótár
сөйлесу – beszélget, телефонмен сөйлесу – telefonon beszélget
сөйлеу – beszél, kiejt, mond
сөмке – táska
спортшы – sportoló

спортпен айналысу – sportol
стадион – stadion
стакан – pohár
стоматология / тіс жөндеу – fogászat
су – víz; су қоймасы – víztározó; су добы – vízipóló
суат – itatóhely, (vízforrás), itatás, lék
сурет – kép, festmény, tájkép, fénykép; сурет салу – rajzol, képet hoz létre
суретші – festő
суық – hideg
суыту – hűt
сүзбе – túró
сүйікті – kedves, szeretett, kedvenc
сүйкімді – vonzó, szimpatikus
сүлгі – törölköző
сүрту – töröl
сүртіну – megtörölközik
сүт – tej; сүт өнімдері – tejtermékek
сүю – szeret
сұқ саусақ – mutatóujj (szó szerint: mohó ujj)
сұрау – kérdez, kér
сұры – szürke
сыйластық – egymás iránti tisztelet
сыйлау – tisztel, tiszteletben tart
сыйлық – ajándék
сықақ – humor
сым – drót, huzal
сымбатты – arányos testalkatú, daliás, délceg
сынып – osztály
сыра – sör
сырт – külső oldal,hátsó oldal; сыртында – vmin kívül, a külső részén
сыртқы сауда компаниясы – külkereskedelmi cég
сіз – ön; сіздер – önök
сіңлі – húg; сіңлім – húgom (a nő így szólítja meg a húgát)

табақ – tányér
табиғи – természetes
табу – talál
таға – patkó
тағам – étel
тағы – még; újra, ismét
таңертең – reggel
таза – tiszta; тазалық – tisztaság
тазалау – tisztít, пәтерді тазалау – lakást takarít (lakást tisztít)
тазалаушы – takarító
тайғақ – síkos, csúszós, nem állandó
такси – taxi; такси жүргізуші – taxisofőr
талтүс – dél
тамақ мәзірі – étlap

тамақтану – étkezés
тамаша – nagyon jó, nagyszerű, csodálatos
тамыз – augusztus
тану – felismerés, megismerés
танысу – (meg)ismerkedik, ismerkedés; танысып қойыңыз! – ismerkedjen meg!
таң – reggel; таңнан кешке дейін – reggeltől estig
таңертең – reggel
таңғы – kora reggeli
таңғы ас / таңертенгі ас – reggeli; таңғы ас ішу – reggelizik
таңдау – választ, kiválaszt
таңырқау – megdöbben
тарақ – fésű
тарану − megfésülködik
тарау – 1. fésül, kifésül; 2.fejezet; 3.elszéled, elterjed
тарих – történelem
тарту – átadás, átnyújtás, kinyújt, vonz
тату-тәтті – összetartó
тау – hegy; тауға шығу – hegyet mászik
тауық – tyúk
таяқ – bot
тиесілі – valakihez, valamihez tartozó, a neki járó (összeg)
тән – test
тәрбиеші – nevelő
тәтті – édes
тәуелсіздік – függetlenség; тәуелсіздік монументі – függetlenségi emlékmű
театр – színház
тегіс – sima, egyenletes
тез – gyors
тек – 1. gén (előd); 2. családnév; қыз кезіндегі тегі – lánykori név (szó szerint: lánykori neve); 3. csak
тексер – ellenőriz, vizsgál; кеденшілер де тексерді – a vámosok is ellenőriztek
теледидар − televízió; теледидар көру − tévét néz
теңіз – tenger
терезе – ablak
терең – mély; тереңдік-mélység
терле – izzad
теру – szed, gyűjt; жеміс теру – gyümölcsöt szed
тетік – eszköz, berendezés, készülék
тоғыз – kilenc, тоғызыншы – kilencedik
тойлау – ünnepel
тоқаш – kerek perec, házi készítésű lepénykenyér, kalács
тоқсан – kilencven; тоқсаныншы – kilencvenedik
тоқтату – feltartóztat, abbahagy, félbehagy
толық – teljes, egész; толық порция – teljes adag, egész adag
тор – rács
торт – torta
төбе – 1. domb 2. csúcs 3. mennyezet 4. tető
төгу – kiönt, összeönt, szétszór

төлеу – fizet
төлқұжат – útlevél
төменгі – alsó, lenti
төр – díszhely; a jurtában/a szobában az ajtóval szemközti rész
төркін, өз жұрты – apai ági (patrilineáris) rokonság
төрт – négy; төртінші – negyedik
төсек – ágy
трамвай –villamos
трансфер – transzfer, átszállás; трансфер жасау – átszáll
туу – születik; туу туралы куәлік – születési anyakönyvi kivonat
туған күн – születésnap, туған күнді тойлау – születésnapot ünnepelni,
тура – egyenesen
туралы – -ról/-ről, valamit illetően
туыс – rokon
түбек – félsziget
түйдек-түйдегімен келу – árad, özönlik tömegesen
түйір – morzsa, szem
түн ортасы – éjfél; түн ортасына дейін − éjfélig
түнгі – éjszakai
түр – 1. fajta; 2. külső megjelenés, forma, arculat, jellem, díszítés, díszítmény
түрік – török
түрколог – turkológus; мажар түркологы – magyar turkológus
түрлі – különböző; әр түрлі – mindenféle
түс – 1.szín; 2. álom; 3. dél; түс кезінде – délben; түстен бұрын – délelőtt; түстен кейін – délután
түскі ас – ebéd; түскі ас ішу – ebédel
тұз – só
тұңғыш – a legidősebb gyerek, az elsőszülött
тұрмыс – életmód, mindennapi élet; тұрмысқа шыққан – férjes, férjezett
тұру – áll, él, lakik
тұс – oldal, irány
тұшпара – húsos derelye; тұшпара сорпа – húsos derelyés leves
тұщы – édes
тым – egészen, nagyon, túlságosan
тымақ – sapka
тыну – elcsendesül, befejeződik, megnyugszik
тыныс – lélegzés, lélegzetvétel, pihenő, egy kis pihenés
тыныш – csendes, nyugodt
тыныштандыру – nyugtat
тыңдау – hallgat; музыка тыңдау – zenét hallgat
тыс – huzat, borító
тігінші – varrónő, szabó
тікелей – közvetlen; тікелей рейс – közvetlen járat; тікелей эфир – élő közvetítés
тіл – nyelv; ана тілі – anyanyelv, мажар тілі – magyar nyelv
тілім – szelet, kis darab; бір тілім нан – egy szelet kenyér
тілмаш – tolmács
тірек − oszlop
тіс – fog; тістерін жуу – fogat mos

тіскебасар – harapnivaló, könnyű teasütemény

уайымдау – szomorkodik, nyugtalankodik, уайымдама – ne izgasd magad!
уайымшыл – pesszimista
уақыт – idő
улану – megmérgezi magát
университет – egyetem
уыс – marék

ұзақ – messze, hosszú
ұзын – hosszú; ұзындық – hosszúság; ұзындығы – hossza
ұйқы – álom, ұйқыға кету – aludni megy, тәтті ұйқы – édes álom
ұйықтау – alszik, elalszik; ұйықтауға жату – lefekszik aludni
ұқыпты – szorgalmas
ұл – fiú / бала
ұлт – nemzetiség; ұлттық кітапхана – nemzeti könyvtár
Ұлыбритания – Nagy-Britannia
ұмыту − elfelejt
ұн – liszt
ұнау – tetszik; бұл маған ұнап тұр – ez tetszik nekem
ұрыс –veszekedés, szitkozódás
ұрыс-керіс – veszekedés, civódás, perpatvar
ұсыну – nyújt, ajánl
ұшу – repül
ұшақ – repülő; ұшақ билеті – repülőjegy
ұялы телефон – mobiltelefon
ұят болды-ау – micsoda szégyen!

үгітілу – széttörik, szétmorzsolódik, porrá válik
үй – ház; үй тапсырмасы – házi feladat
үйленген – nős; házas
үйлену – megházasodás, nősülés
үйрену – tanul
үлкен – nagy, felnőtt; дан/-ден, -тан/- тен үлкен – nagyobb valaminél
үміт – remény
үмітсіздік – reménytelenség
үн – hang
үстел – asztal
үсті – felső része valaminek, felülete; үстінде – felette, fent
үтік – vasaló
үш – három; үш сағат бойы – három órán át; үшінші – harmadik

фирма – vállalat
фотограф – fényképész
фотосурет − fénykép
француз – francia

хабарлама – értesítés, üzenet; ұялы телефондағы хабарламалар – mobiltelefonüzenetek
хайуанат – állat; хайуанаттар бағы – állatkert
хат – levél
химиялық зат – vegyi anyag

цирк – cirkusz

шағала – sirály
шағынаудан – lakótelep, lakónegyed, körzet (a kerület egy kisebb része)
шай – tea
шайханашы – teafőző (személy)
шақыру – meghívó
шақыр – meghívás, kihív, meghív; қонаққа шақыру – vendégségbe meghív
шақырым – kilométer
шамамен – körülbelül
шанышқы – villa
шаң – por
шаңсорғыш – porszívó
шаңырақ – a jurta tetőkarikája, füstnyílása, átvitt értelemben: család, tűzhely
шаршау – elfárad
шаршы шақырым-négyzetkilométer
шатыр – sátor
шаш – haj, шашым – hajam
шаштараз – fodrász
шебер – mester
шеберлік – mesterség
шекара – határ, шекаралас – határos
шекер – cukor
шелпек – selpek, vajban sütött lángosszerű lepény
шет – szél (valaminek a széle)
шетел – külföld, шетелдік – külföldi
шеттілі – idegen nyelv
шеше – anya, anyuka
шешіну – levetközik, levetkőzés
шулау – zajong, hangoskodik
шойын –nyersvas, öntöttvas
шомылу – fürdik, úszik; көлде / теңізде шомылу – a tóban / a tengerben fürdik / úszik
шотланд – skót
шөбере – dédunoka, másod-vagy dédunokatestvér
шөл – sivatag
шөлдеу – szomjas
шөп – fű
шөпшек – szépunoka; шөпшек сүю – meglátja a szépunokáját
шұғылдану – valamivel foglalkozik; спортпен шұғылдану – sportol
шүкір – köszönet, hála Istennek
шығар – kijárat, шығар / шығатын есік – kijárati ajtó
шығу – 1. kimegy; қаладан шығу – kimegy a városból; тұрмысқа шығу – férjhez

megy, férjhezmenetel 2. felmászik valamire; тауға шығу – hegyet mászik;
шығыс – kelet
шын – igazság, valódi, igazi; шындық – igazság
шынықтыру – edz
шынымен – valóban, ténylegesen
шың – csúcs
шырын – lé, алма шырыны – almalé
шілде – július
шіркеу – templom, православ шіркеуі – pravoszláv templom

ыдыс – edény
ыңғайлы – kényelmes; ыңғайсыз – kényelmetlen
ырыс − gazdagság, bőség, boldogság
ыстық – forró
ысыту – melegít

іздеу – keres
іні – öccs
ірі – hatalmas, nagy
ірімшік − sajt
іс – dolog
іскер – üzletember; іскерлік виза – üzleti vízum
істеу – csinál, жұмыс істеу – dolgozik
іш – has, belső rész; ішінде – benne
ішу – iszik; шай ішу – teázik, кофе ішу – kávét iszik, тамақ ішу – ételt eszik, сорпа ішу – levest eszik

экономист – közgazdász
экскурсовод – idegenvezető
электронды карточка – elektronikus kártya
электрондық пошта мекенжайы – elektronikus postacím

яғни – vagyis
яки – vagy

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ - IRODALOMJEGYZÉK:

1. Байтұрсынұлы, А. Тіл тағылымы. - Алматы, 1992.
2. Балақаев М., Қордабаев Т. Қазіргі қазақ тілі. - Алматы, 1961.
3. Баскаков Н. А. Сопоставительная грамматика русского и казахского языков. Морфология. - Алма-Ата: Наука, 1966.
4. Жунусбек Алимхан. Введение в сингармоничсскую фонстику. - Алматы: Арыс, 2009.
5. Исаев С. Қазіргі қазақ тіліндегі сөздердің грамматикалық сипаты. - Алматы, 1998
6. Қазақ грамматикасы: фонетика, сөзжасам, морфология, синтаксис. - Астана, 2002.
7. Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі. - Алматы: Арыс, 2007.
8. Кайдаров А. Т. Казакский язык // Языки мира. Тюркские языки. -Бишкек: Издат. Дом «Кыргызстан», 1996. - 242-254.
9. Көсемшелердің жұмсалу өрісі. - Алматы, 2006. - 164 бет.
10. Карымбаева К. М. Аналитическая форма глагола и ее отличие от внешне сходных языковых явлений // Всероссийский журнал научных публикаций № 2 (12) 2012. 74-75)
11. Түймебаев Ж. Қазақ тілі. Казахский язык. Грамматический справочник. -Алматы, 1989.
12. Оразбаева Ф.Ш., Сағидолда Г, Қасым Б, Қобыланова А және басқалар. Қазіргі қазақ тілі. Оқулық. - Алматы: Print-S, 2005.
13. Magyar értelmező kéziszótár. - Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972.
14. Somfai Kara Dávid: Kazak Grammer. Kazak (Languages of the World/Materials 417. 2002.
15. Мырзабеков С. Қазіргі қазақ тілінің фонетикасы. - Алматы: Дәуір-кітап, 2013.
16. Оралбаева, Н., Әбдіғалиева Т., Шалабаев Б. Практикалық қазақ тілі. -Алматы, 1993.
17. Ғабитханұлы Қ., Әбдірасылова Г. Қазақ тілі. Оқу құралы. -Алматы: Арда, 2005.
18. Peace Corps Kazakhstan. Kazakh Language Manual.Communication fór Survivel. Edited by https://www.scribd.com/doc/19795132/Entire-Kazakh-Language-Manual
19. Құрман Н., Тойбазар Н., Курманова Б., Көпеш Қ,. Ыбраш А., Нашанова Г. Сұқбат. Бастауыш деңгей. Аудиоқұрал, Бастауыш деңгей. A1, A2, B1, B2. Астана: Ш.Шаяхметов атындағы Тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2010. СД.
20. 25 кадр. Қазақ тілін үйретудің мультимедиялық бағдарламасы. «Руханият» орталығы. СД.
21. Мәдиева Т.Ә. Бастауыш топқа арналған жаттығулар жинағы. – Астана: Ш.Шаяхметов атындағы Тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы. 2013.
22. Күзекова З.С. Қазақ тілі жаттығулар жинағы. Тілді оқытып, үйретудің базалық, ортаңғы, ортадан жоғары, жоғары деңгейіне арналған оқу құралы (A2, B1, B2, C1). -Нұр-Сұлтан, 2020. СД.
23. Бектурова А.Ш., Бектуров Ш.К. Казахский язык для всех. Алматы, «Атамұра», 2004.
24. Шаңбай Т., Байғабылова К. Самоучитель казахского языка. 1500 слов и сочетаний., Алматы, «Аруна», 2005.

25. Оқу-әдістемелік құрал қосымшасы. Ұлттық тестілеу орталығы. www.kazakhtest.kz. ҚР Мәдениет министрлігі, Тіл комитеті тапсырысымен. Астана, 2011. СД.

26. Игенова А.А., Ағымбаева М.Ш., Қуанбаева Д.Ә. Диктанттар мен мазмұндамалар жинағы. Тіл үйренушілерге арналған. «Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» аясында шығарылды. - Нұр-Сұлтан: «Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы» КеАҚ, 2020.

27. Петух, И. М. Учебник казахского языка для русскоязычных со средним и высшим образованием. - Костанай, 2004.

28. Романенко Е. Разговорный казахский легко. Пособие для начинающих с упражнениями и ответами. Алматы, 2007.

29. Құрманбаева Ш.Қ. Болатов С.Қ. Қазақ тілі. Денсаулық сақтау саласы мамандарына арналған эленктрондық оқу құралы. ISBN 987-601-7196-52-3.

30. Основы грамматики казахского языка. Пособие для начинающих. Л.С. Кажбулатова, Алматы, «Издательство ЛЕМ», 2010.

31. Қалиақпарова Г. Қазақ тілі (Қысқаша грамматикалық анықтағыш). Алматы: МТДИ, 2013. – 96 б.

32. Қапалбекова Г. Ұлттық этикет (орыс аудиториясына арналған оқу құралы+аудиодиск). – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2013. – 160 бет.

34. Мұсабекова А.А. Қазақ тілі (қазақ тілін үйренудің бастауыш деңгейіне арналған оқу құралы). – Астана: 2009. – 128 б.

35. Аяпова Т. Қазақ тілі. (А1, А2, В1, В2) оқу құралы (Учебное пособие). - Алматы: «Ана тілі» баспасы, 2013. - 384 б.

36. Қазақ тілі. Қарапайым деңгей / Авторлары: Г.Қ. Досмамбетова, А.К. Балабеков, А.Т. Бозбаева-Хунг, А.Д. Сейсенова Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016-268 б.

37. Күзекова З., Б. Ақбұзауова Қазақ тілі: Бастапқы деңгей (А1): Оқу құралы. – Астана: 2018. – 122 б.

38. Ана тілі: Қазақстандағы этнос тілдерін оқытуға арналған мәтіндер жинағы. / Құраст.: Л.Қ.Есбосынова, С.Қ.Омарова, Ж.Р.Жақанова. – Нұр-Сұлтан: «Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылымипрактикалық орталығы» КеАҚ, 2020. – 232 б.

39. Даулеткереева Н.Ж., Нурмагамбетова Н.А., Смыкова А.Д.. Қазақ тілі: Базалық деңгей (А2): Шетелдегі қазақ диаспорасына арналған әмбебап оқулық. – Нұр-Сұлтан: 2021. – 218 б.

40. Қазақ сөзі. Оқу-әдістемелік құрал. / Е.Тілешов, З.Әбдірахманова, Л.Есбосынова, А.Қожахмет, М.Дәрменова, М.Бақытқызы, М.Шіменбаева. – Астана: Ш.Шаяхметов атындағы тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2015. – 110 б.

41. Қазақ сөзі. Оқу-әдістемелік құрал. / Е.Тілешов, З.Әбдірахманова, Л.Есбосынова, А.Қожахмет, М.Дәрменова, М.Бақытқызы, М.Шіменбаева. – Астана: Ш.Шаяхметов атындағы тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2015. – 110 б.

42. Электрондық ресурстар; https://tilqural.kz/; https://www.soyle.kz/; tilmedia.kz; kaz-tili.kz; abai.institute; bala.soyle.kz; kitap.kz; morpho.kz; emle.kz; sozdikqor.kz; termincom.kz; resmihat.kz; qazlatyn.kz; kazakhtest.kz; ana tili; qazaq app; beginner kazakh; kazbooka; bilimKids; soyletube

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз 3

Арнау сөз 5

1-сабақ. Қазақ жазу таңбалары және дауысты дыбыстар..... 7
Грамматика: Дауысты дыбыстардың айтылуы

2-сабақ. Дауыссыз дыбыстар. Дыбыс үндестігі. Буын сипаты..... 17
Грамматика: Дауыссыз дыбыстардың айтылуы. Дыбыс үндестігі. Буын үндестігі. Үндестік заңы (ережесі). Ықпал (ассимиляция). Буын сипаты, буынға бөлу.

3-сабақ. Бұл кім? Ол не?..... 29
Грамматика: Сілтеу есімдіктері. Алыс, жақынды білдіретін сілтеу есімдіктері. Сілтеу есімдіктерінің көпше түрі. ‘Барлық’ жалпылау есімдігі. Зат есімнің көпше түрі. Сұраулық демеуліктер. Қандай? сұрау есімдігі. Ыңғайластық мәнді жалғаулықтар.

4-сабақ. Рахмет айту, сәлемдесу, қызығушылық..... 41
Лексика: Сәлемдесу. Қазақша сәлемдесудің ерекшеліктері. Танысу. Қазақ есімдері туралы.
Грамматика: Жіктеу есімдіктер. Жіктеу есімдігінің ілік септікте қолданылуы (1. және 2. жақта). Есім сөздерден сөйлем құрау.
Етістіктердің жіктелуі. Сыпайы және анайы түрде жіктелу. Сұраулы сөйлемдер құрау. Сұраулы сөйлемдегі талғаулықты жалғаулық (әлде). ’Ше ’ сұраулық демеулігі. Болымсыз сөйлемдегі ’жоқ, емес’. Болымсыз сөйлемдегі (да, де, та, те) демеулік шылаулар қолданысы.

5-сабақ. Жеке мәліметтер..... 58
Лексика: Сен кімсің? Қайда тұрасың / тұрасыз? Құрлықтар, елдер, ұлттар, тілдер. Азаматтық. Сіз қай тілдерде сөйлейсіз?
Грамматика: Инфинитив. Ауыспалы осы шақ. Қарсылықты мәнді жалғаулық (’бірақ’). Жатыс септік.

6-сабақ. Мекенжай және мамандық..... 71
Лексика: Есіміңіз кім? Қайда, қашан тудыңыз? Сіздің мекенжайыңыз қандай? Немен айналысасыз?
Грамматика: III жақтағы тәуелдік жалғауының жалқы есім мен күрделі зат есімде қолданылуы. Жіктеу есімдігі және тәуелденуі. 'Көп, аз, бірнеше' қолданысы. Болымды етістіктің сыпайы түрде қолданылуы. Есептік және реттік сан есім.

7-сабақ. Сенің үйің қай жерде?..... 88
Лексика: Үйің дәл қай тұста? Үйде біреу бар ма? Кімнің несі?
Грамматика: Көмекші есімдердің табыс септігіндегі 3-жақта тәуелді септелуі. Зат есімнің тәуелденуі. Кімдікі? Меншіктік мәнді білдіретін (-дікі, -тікі, -нікі) жұрнағы. Нақ осы шақтың жалаң түрі. Белгісіздік және болымсыздық есімдіктер (біреу, бірдеңе, ешкім, ештеңе).

8-сабақ. Демалыс күндері не істедіңіз? 103
Лексика: Қайда болдың? Қайдан келдіңіз? Сіз қай жақтансыз?
Грамматика: Жай сөйлемнің құрылысы. Жедел және ауыспалы өткен шақ. Зат есімнің табыс септігінде септелуі және жасырын түрі (белгілі және белгісіз субъект). Шығыс септік.

9-сабақ. Отбасы және туыс-туғандар 123
Лексика: Отбасы, қандас туыстар. Қазақ отбасы туралы. Құдандалық. Отбасы жағдайы. Менің отбасым (диалог). Сен неше жастасың? Мүшел жас. Мақал-мәтел.
Грамматика: Барыс септік. Көмекші етістікті болымды-болымсыз түрде қолдану (керек - керек емес). Мекен үстеулері. Жинақтық зат есімдер.

10-сабақ. Шаңырақ 144
Лексика: Үй, пәтер, бөлме жиһазы. Кім үйде не істейді? Мамандық түрі. Үйге қатысты мақал-мәтел, жұмбақтар.
Грамматика: Нақ осы шақтың күрделі түрі. Төрт қалып етістік. Зат есімнен зат есімнің жасалуы (мамандық атаулары). Бұл қайда? - Күрделі предикаттылық (есім-етістік) арқылы болымсыздықты беру. Етістіктің болымды-болымсыз категориясы.

11-сабақ. Күн тәртібі. Отбасының бір күні 162
Лексика: Сержан(ның) отбасының бір күні. Мезгіл. Аптаның күндері. Уақыт қанша болды? Уақыт ұзақтығын беру. Сағат нешеде? Балқаш көлі.
Грамматика: Өздік етіс. Мезгіл үстеулері.

12-сабақ. Ауа райы. Жыл он екі ай 180
Лексика: Қазақ жерінің ауа райы. Ауа райы болжамы. Бірдеңені екіншісінен артық көреді. Алтай тау жоталары. Ауа райына қатысты тіркестер мен мақал-мәтелдер.
Грамматика: Өздік есімдік. Септеулік шылаулар (дейін, астам, қарағанда). Сын есім. 'Жеңіл, ауыр' мәнді сын есім түрлері. Сын есімнің жәй, күшейтпелі және асырмалы шырайлары. Күшейткіш үстеулер (аса, тым, өте). 'Де' көмекші етістікті төл сөзі мен төлеу сөзде қолдану.

13-сабақ. Көлік. Қалалық көлік. Аялдамада 197
Лексика: Автобустағы әңгіме. Таксиде. Жөн сілтеу. Пойызбен жол жүру. Әуежайда. Төлқұжат және кедендік бақылау. Қонақтарды әуежайда қарсы алу.
Грамматика: Көмектес септік. Көмектес септікті сөзбен тіркесетін септеулік. Көмектес септіктегі есім сөзден жасалған үстеу мәнді сөздер. Болымсыздықты білдіру жолдары (мүмкін, мүмкін емес, болмайды)

14-сабақ. Тамақ және базардан азық-түлік алу 221
Лексика: Тағам түрі. Қазақтың тамақтану әдеті туралы және ұлттық тағамдары. Қазы мен шұжық. Шай ішу. Азық-түлік дүкенінде. Базарда. Ет рецепті. Асханада. Дәмханада. Алматы Көк Базары. Дастархан.
Грамматика: Ырықсыз етіс. Бұйрық рай. Өткен шақ есімше. Есімшенің болымсыз түрі (болған жоқ). Күшейткіш демеуліктер (да /де, та/те). Сын есімнің райына мысалдар.

СӨЗДІК 253

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ 279

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ 4

BEVEZETÉS 6

1. lecke. A kazak ábécé. A magánhangzók 7
Nyelvtan: A magánhangzók kiejtése.

2. lecke. A mássalhangzók. A hangok harmóniája. A szótagolás 17
Nyelvtan: A mássalhangzók kiejtése. A hangok harmóniája. A szinharmonizmus (a szótagharmónia). Asszimiláció. A szótagolás szabályai

3. lecke. Ki ez? Mi az? 29
Nyelvtan: A közelre és távolra mutató névmások. A mutató névmások többes száma. A ’барлық’ általános névmás, A főnevek többes száma. Az eldöntendő kérdés (a kérdőpartikulák). Қандай? - Milyen? kérdő névmás. Az ’és’ jelentésű kazak kötőszavak.

4. lecke. Köszönés, üdvözlés, érdeklődés 41
Lexika: Találkozások. Üdvözlés, köszönés. A köszönés sajátosságai a kazakoknál. Ismerkedés. A kazak nevekről
Nyelvtan: A személyes névmások. A birtokos névmások és birtokos személyragok egyes szám 1. és 2. személyben. A névszói mondat. Az 1-es típusú igei személyragok. Tegezés, magázás. A kérdő mondatok képzése. ’Әлде-vagy’ jelentésű kazak választó kötőszó kérdő mondatokban. A ше kérdőszócska használata. Tagadó válasz (жоқ, емес). A sem kifejezése (да, де, та, те) partikulákkal.

5. lecke. Személyes adatok 58
Lexika: Hol laksz? / Ön hol lakik? Kontinensek, országok, nemzetiségek, nyelvek. Állampolgárság. Ön milyen nyelveken beszél?
Nyelvtan: A kazak főnévi igenév. Az átmenő / tranzitív jelen idő. A ’бірақ’ ellentétes jelentésű kötőszó. A helyhatározó eset.

6. lecke. Lakcím és szakma 71
Lexika: Önt hogy hívják? Mikor és hol született? Mi az ön lakcíme? Mi az ön foglalkozása?
Nyelvtan: A 3. személyű birtokos személyrag használata tulajdonnevekben és főnévi összetételekben. A birtokos névmások és birtokos személyragok. Sok kevés, néhány (көп, аз, бірнеше). Udvarias kérdés 'болу' igével. A tőszámnevek. A sorszámnevek.

7. lecke. Hol van a házad? 88
Lexika: Mi mellett van az ön háza? Van otthon valaki?
Kinek a mije?
Nyelvtan: A segédnevek 3. személyű birtokos személyraggal, helyhatározó esetben. A főnevek birtokos esete. Кімдікі? A 2-es típusú birtokos végződések (-дікі, -тікі, -нікі). Az egyszerű jelen idő. Бірeу, бірдеңе, ешкім, ештеңе (valaki, valami, senki, semmi) határozatlan és tagadó névmások.

8. lecke. Hol volt ön tegnap és mit csinált? 103
Lexika: Hol voltál? Honnan jött? Ön hová valósi?
Nyelvtan: Az egyszerű mondat szórendje. Az egyszerű vagy kategorikus múlt idő. A főnevek tárgyesete. Határozott és határozatlan tárgyeset. A távolító eset.

9. lecke. A család és rokonság..... 123
Lexika: A család. A vérrokonok. A kazak családról. A házassági rokonság. Családi állapot. A családom (párbeszéd). Ön hány éves? Müsel kor. Kazak szólások és közmondások a családról
Nyelvtan: A közelítő vagy részeshatározó eset. Kell – nem kell (керек / қажет, керек емес / қажет емес). Мұнда – Мұнда-онда, мына жерге-она жаққа, мұнан - онан (itt – ott, ide-oda, innen – onnan). A gyűjtőszámnevek.

10. lecke. Otthon..... 144
Lexika: Ház, lakás, szobabútor. Ki mit csinál otthon? Foglalkozásfajták. Házzal kapcsolatos kazak szólások és közmondások. Találós kérdések
Nyelvtan: Hol lévő? (Қайдағы?) Az összetett jelen idő. A 4 alapige. Főnévből főnév képzése (a foglalkozásnevek képzői). Az összetett (igei-névszói) állítmány tagadása: емес tagadószó használata.

11. lecke. Napirend. A család egy napja..... 162
Lexika: Szerzsán családjának egy napja. Az évszakok. A hét napjai. Hány óra van? Időpont kifejezése. Időtartam kifejezése. Hánykor? Időzóna, helyi idő. A Balkas-tó.
Nyelvtan: A visszaható igék. Időhatározói névutók.

12. lecke. Időjárás. Az év hónapjai..... 180
Lexika: Kazakisztán időjárása. Időjáráselőrejelzés. Jobban kedvel valamit valaminél. Az Altáj-hegység. Időjárással kapcsolatos szólások és közmondások.
Nyelvtan: A maga (өз) visszaható névmás. А дейін –ig, астам – több, mint, қарағанда – mint névutók. A melléknév. A ‘könnyű, nehéz’ jelentésű melléknevek használata. A melléknév fokozása. A viszonyító melléknév egyik képzési módja. A 'дey és a деп' (mond) – mond használata egyenes beszédben.

13. lecke. Közlekedés. Városi közlekedés. A buszmegállóban..... 197
Lexika: Párbeszédek a buszon. A taxiban. Útbaigazítás. Utazás vonattal. A repülőtéren. Útlevél és vámellenőrzés. Vendég fogadása a repülőtéren.
Nyelvtan: Az eszközhatározó eset. Бірге – együtt. Eszközhatározó esetben álló névszók, amelyekből határozószó lett. Мүмкін, мүмкін емес, болмайды (lehet, nem lehet, tilos).

14. lecke. Élelmiszervásárlás és étkezés..... 221
Lexika: Étkezés. Ételek. A kazak étkezési szokásokról. Kazak nemzeti ételek. Mi a különbség a kétfajta lókolbász között? A teaivásról. Az élelmiszerboltban. A piacon. Rausan asszony receptje. Az étkezdében. A büfében. Az almati Kök Bazárban. Dasztarhán – a terített asztal.
Nyelvtan: A szenvedő ige. A felszólító mód. Болған жоқ − nem volt. A múlt idejű melléknévi igenév (-ған / -ген), да / де, та / те - is, sem. Példák a melléknév fokozására.

SZÓJEGYZEK..... 253
IRODALOMJEGYZÉK..... 279

Жазба үшін

Хинаят Бабақұмар, Такач Ибойа, Қапалбекұлы Бижомарт

ҚАЗАҚ ТІЛІ

(мажар тілділерге арналған оқу құралы)

A1, A2, B1

Khinayat Babakhumar, Takács Ibolya, Bizhomart Kapalbekuly

Kazak nyelvkönyv magyar ajkúak számára

Kezdő és középhaladó szint (A1, A2, B1)

Редактор **С. Қарыбаева**
Корректор **С. Қарыбаева**
Беттеген **С. Ақылов**

ISBN 978-601-7822-99-6

Басуға 14.11.2023 қол қойылды.
Пішімі 70x100 ¹⁄₁₆, Шартты баспа табағы 17.5
Офсеттік басылыс. Әріп түрі «Times New Roman».
Таралымы 1000